Department of Near Eastern
Languages and Civilizations
http://www.nelc.fas.harvard.edu/icb/icb.do

6 Divinity Avenue
Cambridge, Massachusetts 02138
(617) 495-5757
fax (617) 496-8904

MODERN HEBREW PROGRAM
HARVARD UNIVERSITY

התוכנית לעברית מודרנית, אוניברסיטת הרווארד

MODERN HEBREW 130b
עברית לרמת המתקדמים – סמסטר אביב

Dr. Irit Aharony

Osnat Aharoni, M.Sc.

HARVARD UNIVERSITY NEAR EASTERN LANGUAGES AND CIVILIZATIONS

THE MODERN HEBREW PROGRAM

Heb130b - SPRING 2016

רב תרבותיות בחברה הישראלית

דר' אירית אהרני, גב' אסנת אהרני

עברית מודרנית למתקדמים אביב 2017 Modern Hebrew 130b Spring

תוכן העניינים

הרצל וראשית הציונות	
מצגת: הרקע להתפתחות הציונות	4
הרצל – מושגים ואוצר מילים	23
מצגת: דיוקן הרצל באומנות השימושית	25
בנימין זאב הרצל:ביוגרפיה	39
אריק איינשטיין :ביוגרפיה	42
אריק אינשטיין - "אני ואתה"	45
הרצל" :בבאזל ייסדתי את מדינת היהודים"	46
פגישת הרצל וקייזר גרמניה ,1898, קטע יומן	47
הרצל :משטרת הפוטושופ	48
אריק איינשטיין: "עיתונאי קטן"	52
חג האהבה	
אבשלום פיינברג – ביוגרפיה	53
יהורם גאון: "אלף נשיקות"	55
פיינברג :מכתב לרבקה אהרונסון	57
אריק איינשטיין: "עטור מצחך"	59
אריק איינשטיין: "זמר נוגה"	63
אריק איינשטיין: "אהבת פועלי בנין"	64
אריק איינשטיין: "תכול המטפחת"	65
מצגת: שיר השירים	66
עידן רייכל: "הינך יפה רעייתי"	81
סיפור שמשון ודלילה: שופטים י'ג-ט'ז	82
מצגת: שמשון	88
סיפור שמשון וסיפורי גיבורי הים האיגאי	98
שמשון ודלילה: שירה	99
הקיבוץ	
הקיבוץ - הקדמה	104
הקיבוץ :ימים ראשונים ,קטעים מתוך אסף ענברי, עמיה ליבליך	109
הקיבוץ :רכוש פרטי ,קטעים	111
מאה שנים להתיישבות הקיבוצית – משרד החינוך	114
"ילדי השמש" – דף צפייה	122
הקיבוץ :עולם הילדים ,קטעים מתוך אסף ענברי ,עמיה ליבליך	123
הקיבוץ: ראיון עם אסף ענברי	127
הקיבוץ: מתוך "היינו העתיד", יעל נאמן	128
ציונות בראייה רב תרבותית :יהדות המזרח	
מצגת - ציונות בראייה רב תרבותית	130
עיירות הפיתוח	138
שדרות	140
העלאת יהודי המזרח	142
שירה: אלי אליהו, יודית שחר	144
ציונות בראיה רב תרבותית – טקסטים	151
מדינת ישראל ככור היתוך - טקסטים	156
חרדים ועליה רוסית בשנות ה-90	
החרדים בישראל	159
עליית שנות ה-90: יהודי ברית המועצות לשעבר	160
אלכס אפשטיין: ביוגרפיה וקטעים	161
אריק איינשטיין: "שיר השיירה"	165
אריק איינשטיין: "הוא חזר בתשובה"	167
ליאוניד פקרובסקי: "בודקה"	168
עליית יהודי אתיופיה	
"עוד מעט, עוד קצת..."	172
הפרוייקט של עידן רייכל: "הביתה, הלוך חזור"	175
מחאת יוצאי אתיופיה בישראל	176
סיכום	
החמישיה הקמרית: מערכון"רוסים" – תמליל	180
לול :מערכון עולים חדשים	181
הרצל: "אלטנוילנד" - ראשית ואחרית דבר	182
מצגת: אז מה היה לנו פה?...	183
אריק איינשטיין: "עוף גוזל "	192
נספח - חגים ומועדים	193
פסח	194
שואה וגבורה	219
יום הזכרון לחללי צה"ל	233

מצגת – הרקע להתפתחות הציונות

Slide 1

Slide 2

תהליכים המתרחשים באירופה במהלך המאה ה-19:

- 1791-1871 – **אמנסיפציה** (שחרור)

בתהליך זה מקבלים היהודים **שוויון זכויות אזרחי**

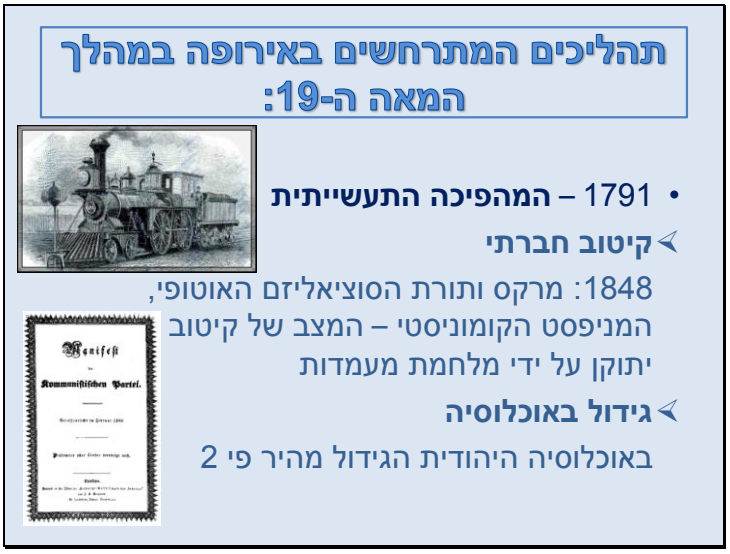

האמנסיפציה הביאה לתפיסת תפקידי מפתח על ידי היהודים במדינות אירופה: בנקאות, כלכלה ומסחר, אקדמיה...

תהליך היסטורי ממושך, בן למעלה ממאה שנה, של שאיפת היהודים להתערות בחברה האירופאית (בעיקר במערב אירופה). את ראשיתו של התהליך מסמל כתב הסובלנות מה-2 בינואר 1792.
האמנציפציה התממשה לראשונה בצרפת, במהלך המהפכה הצרפתית (1789) - נוכח סיסמאות המהפכה של שוויון, חירות ואחווה. נוסח מסמך משפטי ששימש כנקודת מפגש בין שאיפת היהודים להשתלב בחברה ולתרום ולהועיל לה, ברוח רעיונותיה של תנועת ההשכלה הכללית והיהודית, ובין נכונות החברה, בעיקר בארצות ליברליות, להשוות את זכויותיהם של היהודים לבני הסביבה ולעגן זאת בחוקי המדינה. האמנציפציה של היהודים הייתה חלק מהגל הליברלי והדמוקרטי שהשפיע על העידן המודרני ברוח רעיונות ההשכלה והשיוויון בין כל בני האדם. היחס ליהודים בחברה מסוימת שיקף את מידת נכונותה של אותה חברה לאמץ רעיונות אלה.
האמנציפציה באה לידי ביטוי בארבעה מישורים עיקריים:
1.השוואת מעמדם החוקי של היהודים לבני דתות אחרות במדינה.
2. מעבר לערים גדולות – בתוך אירופה, כמו למשל וינה, פריז, פרנקפורט ועוד.
3. אימוץ כללי החברה המערבית – ניהול שיחה בלשון האירופאית המקומית במקום יידיש, לבוש מערבי, חיפוש אחרי מקצועות חדשים, בחלקם חופשיים (רופאים, עורכי דין, עיתונאים, מורים, סוחרים, בנקאים ועוד).
4. שינויים בחינוך – מעבר לבתי ספר אחרים, שאינם יהודיים, השתלבות במוסדות אקדמאיים.

צרפת:1792, אח"כ הולנד, בלגיה, אנגליה, גרמניה 1782, איטליה ושוויץ 1870 התהליך התחיל בחופש מסחר והסתיים בחופש דת
Napoleon_stellt_den_israelitsichen_Kult_wieder_her,_30._Mai_1806.jpg

Slide 3

הסימן החשוב ביותר של המהפיכה התעשייתית: רכבות
קיטוב חברתי (social polarizatio):המהפכה התעשייתית דחקה את המבנה החברתי הישן - אצולה,כמורה ובני המעמד השלישי - לטובת מבנה חדש בן שני מעמדות: הבורגנים והפועלים (פרולטריון). מעמד הבורגנים היה מגוון והתחלק לשלוש קבוצות עיקריות: בורגנות גבוהה, בעלי מקצועות חופשיים, וזעיר בורגנים (בורגנות נמוכה). לעומתם, הפועלים היו רובם ככולם עניים, הם סבלו מניצול של בעלי המפעלים ועבדו בתנאים שסיכנו את חייהם ובריאותם (למשל העבודה במכרות).
המניפסט הקומוניסטי: העולם מתחלק לשני מעמדות: בורגנים ופרולטריון, מלחמת המעמדות (war between classes)המאבק הנצחי בין המדכאים למדוכאים, בין המנצלים למנוצלים

Slide 4

Spring of nations: rise of nationalism and the need for self determination

אביב העמים הוא שם כולל לגל של התקוממויות ומהפכות לאומיות באירופה בין השנים 1848 ל-1849. הסיבות לאביב העמים היו שונות ממדינה למדינה, אך המשותף ביניהן היה: רצון לאיחוד, התפתחות רגשות לאומיים ורצון להשתחרר משלטון של מעצמה. המיתון, יחד עם משבר כלכלי עמוק וחורף קשה במיוחד ב-1847, הובילו לעליית מחירי המזון. השלטון האבסולוטי עורר זעם אצל הליברלים בטווח הקצר, נכשל לכאורה אביב העמים בכל מקום שבו פרץ. בגרמניה הרודן מטרניך, שנגדו פרץ חלק גדול מהמהומות, חזר לשלוט, וכך גם המשטרים הריאקציוניים הקודמים. הסיבות לכישלון היו: הפירוד והפיצול הרב של הכוחות המהפכניים, שלעתים אף לחמו אלו באלו, המטרות השונות (לאומיות, כלכליות, חברתיות ועוד) של הכוחות הפועלים והבורגנות הליברלית שלא השכילה לתפוס שרק בעזרת כוח הפועלים והאיכרים יכולה להגיע למטרותיה.

מאידך, בטווח הארוך, היה אביב העמים גורם חשוב ומרכזי בהתהוות אירועים רבים במהלך המחצית השנייה של המאה ה-19. כ-30 שנה לאחר מכן החל תהליך איחוד איטליה, מדינות גרמניה אוחדו תחת אוטו פון ביסמרק והונגריה זכתה באוטונומיה

Slide 5

תנועת ההשכלה היהודית, scholastic movement, הייתה תנועה שראשיתה בקרב יהודי אירופה בסוף המאה ה-18, אשר אימצה את ערכי הנאורות enlightenment , עודדה השתלבות בחברה הסובבת, ודגלה ברכישת הידע, המנהגים והשאיפות של האומות שביניהן חיו היהודים.

הרפורמה ביהדות מול תנועת החסידות
מנהיגי תנועת ההשכלה, בהם דוד פרידלנדר, היו אלו שהגו רפורמה ביהדות במישור האסתטי והלשוני. הם קראו לנטישת הלבוש המסורתי, לשינוי אורח החיים ולתפילה בשפה המובנת למתפלל. בנוגע למעבר לדרשות בשפת הארץ דמו במקצת למחוללי הרפורמציה הנוצרים שעזבו במידה רבה את השימוש בשפה הלטינית בפולחן.
החסידות הייתה מבחינה מסוימת תופעה מקבילה לתנועת ההשכלה ביהדות גרמניה. השוואה זו נכונה לגבי התפקיד התרבותי-היסטורי הדומה של שתי התנועות. עם זאת, המניעים של החסידות היו שונים מהותית מאלו של ההשכלה; החסידות נוצרה כמרד רגשי של השכבות המדוכאות מבחינה חברתית והבלתי-למדניות נגד הגישה הלמדנית התלמודית-השכלתית, ששלטה בקהילות ובחיי היהודים, והייתה בבחינת מחאה של אמונה יהודית פנימית.

Slide 6

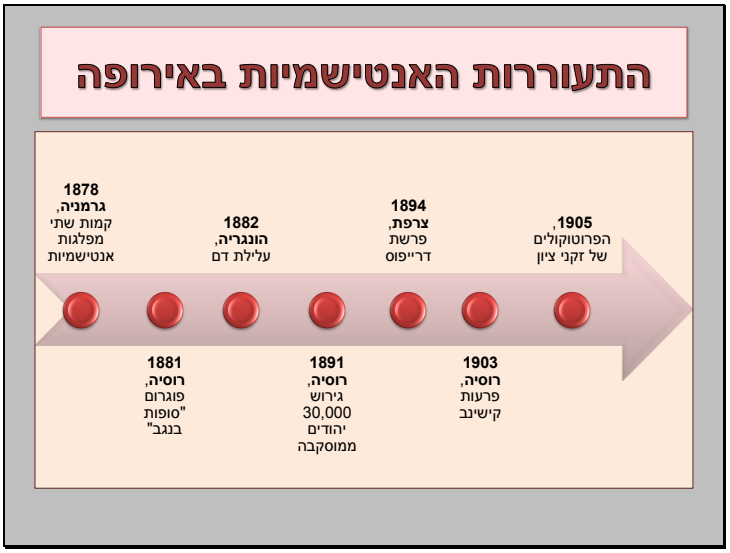
תהליכים המתרחשים באירופה במהלך המאה ה-19:

לסיכום:

- היהודים רוצים ומוכנים להשתלב בחברה האירופית, אבל **החברה אינה מוכנה לקבל את השינוי במעמד היהודים.**
- מרקס מזהה את היהודים **כבעלי הון קפיטליסטים**. הם הופכים לאחת ממטרות המאבק הקומוניסטי.

Slide 7

הסופות בנֶגֶב (או **הפרעות בנגב**) הוא כינוי לפוגרומים שנערכו החל באפריל 1881 ועד מאי 1882 ביהודי דרום-מערב האימפריה הרוסית (בעיקר בחבלי הארץ של אוקראינה של ימינו). הפרעות פרצו לאחר רצח הצאר אלכסנדר השני , ולובו על ידי עיתונים אנטישמיים ונציגי השלטון. סופות בנגב" הוא הכינוי שנבחר לפרעות בעיתונות העברית ברוסיה, במטרה לעקוף את הצנזורה הצארית, והוא ציטוט מנבואת החורבן של הנביא ישעיהו: "מַשָּׂא מִדְבַּר יָם כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב לַחֲלֹף מִמִּדְבָּר בָּא מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה" (כ"א, א). השם מציין את פריצתן של הפרעות כסופה, ואת העובדה שהתחוללו בדרום (נגב)-מערב האימפריה הרוסית.

עלילת טיסאסלרהייתה עלילת דם שהתרחשה בכפר טיסאסלר במזרח הונגריה בשנת 1882. היעלמותה של הנערה הנוצרייה בת הכפר, אסתר שוימושי גררה אחריה האשמות שהוטחו ביהודים, שלובּו בהסתת צירי פרלמנט אנטישמיים. חמישה-עשר יהודים הועמדו לדין, בהם היה שוחט הקהילה שלמה שוורץ. השופט-החוקר והכנסייה לא בחלו באמצעים. שני בניו של שמש הקהילה, יוסף שארף, נחטפו והוחזקו בידי הכנסייה.[דרוש מקור] הגדול בהם (שהיה כשיר להעיד) עבר שטיפת מוח עד שהסכים להעיד שראה, כביכול מבעד לחור המנעול של בית הכנסת, כיצד השוחט שוורץ חתך את גרונה של הנערה במרתף בית הכנסת[דרוש מקור]. הנער תיאר כיצד טפטף דמה של הנערה מגרונה לתוך כלי קיבול שהחזיק השוחט בידו, בעוד אביו ושאר הנאשמים מחזיקים בנערה לבל תזוז. באחד הימים נמשתה גופת נערה מנהר הטיסה והתברר שלא היו עליה כל סימני אלימות. הדייגים שמשו את הגופה עונו בידי השופט החוקר, עד שהעידו שהיהודים מסרו להם גופה הלבושה בבגדי הנעדרת, שאותה גנבו מאחד מבתי החוליםבעיר, כדי שישליכוה בנהר וימשוה לאחר כמה ימים.[דרוש מקור] אלא שלא היה בידי התביעה כל דיווח על גופה חסרה משום בית חולים. הגופה נשלחה לבודפשטושם קבעו פתולוגים ממשלתיים שמדובר בגופת הנעדרת שהייתה בהיריון וכנראה התאבדה בטביעה, לאחר שחברהּ ברח במקום לשאתהּ לאישה כפי שהבטיח.[דרוש מקור] הסניגוריה הנלהבת של אטווש הביאה לזיכוי כל הנאשמים, וערעור התביעה לבית המשפט בבודפשט נדחה.

אטווש חיבר ספר בן שלושה כרכים על הפרשה – "A Nagy Per" ("המשפט הגדול"). אטווש שהיה ראש המפלגה הליברלית וחבר הפרלמנט ההונגרי שילם מחיר אישי כבד על הסכמתו להגן על יהודים בהתנדבות;[דרוש מקור] הוא סולק ממפלגתו, איבד את מקומו בפרלמנט וסבל רדיפות נוספות מצד העיתונות ומצד חבריו למקצוע. כיום הוא נחשב בהונגריה לגיבור לאומי ולאישיות נערצת

פרשת דרייפוס היא עלילה אנטישמית ומשבר פוליטי שהתרחש בצרפת בה הואשם אלפרד דרייפוס – קצין תותחנים בדרגת סרן – כי בגד במדינתו וריגל לטובת גרמניה.

פרעות קישינב היו פרעות נגד יהודים שהתרחשו בשנת 1903 ובאופן מצומצם יותר ב-1905 בעיר קישינב שבחבל בסרביה, שסופח לאימפריה הרוסית ב-1812 העיתון האנטישמי הפופולארי ביותר בקישינב, פרסם בקביעות מאמרים נגד האוכלוסייה היהודית עם כותרות כגון "מוות ליהודים!" ו"מסע צלב נגד הגזע השנוא!". כאשר ב-1903 נמצאה גופתו של נער נוצרי אוקראיני, מיכאיל ריבצ'נקו, בעיר דובסרי, כ- 25 קילומטרים צפונית לקישינב, ונערה שניסתה להתאבד נמצאה מתה בבית חולים יהודי, השתמש העיתון בעלילת דם כשרמז ששניהם נרצחו על ידי יהודים כדי להשתמש בדמם בהכנת המצות לפסח. טענות אלה עוררו למהומות נגד היהודים, בעידודו של בישוף הכנסייה הרוסית אורתודוקסית בעיר. פוגרום קישינב החל ב-6 באפריל 1903 (לפי הלוח היוליאני; 19 באפריל לפי הלוח הגרגוריאני), לאחר שהאוכלוסייה הנוצרית של העיר יצאה מהכנסייה ביום ראשון של הפסחא, והוא כלל שלושה ימים של מהומות נגד היהודים. 49 יהודים נהרגו, 92 נפצע קשה, 500 נפצע קל ומעל ל-700 בתים ועסקים רבים נבזזו ונהרסו. לא נעשה כל ניסיון מצד המשטרה או הצבא להתערב כדי להפסיק את המהומות אלא רק לאחר שלושה ימים.

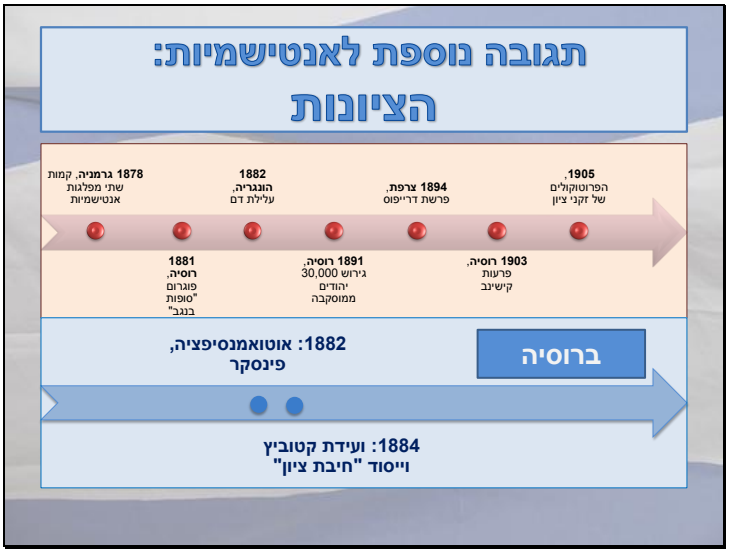
הפרוטוקולים של זקני ציון הוא המסמך האנטישמי הנפוץ ביותר בעולם, שהיה גם בעל השפעה עצומה על תולדות המאה ה-20 וגורל היהודים. כתב פלסתר מזויף זה היה אחד מהספרים המרכזיים של הנאצים ושימש כצידוק למעשיהם. במקור מצרפת, 1856. אח"כ בגרמניה, 1868. וברוסיה התפרסם לציבור 1905. על פי הפרוטוקולים, התכנסו אבות האומה היהודית, שהיוו אגודת סתרים בשם "זקני ציון", בקונגרס הציוני הראשון בשנת 1897 לפגישה סודית. בפגישה זו טוו יחדיו מזימה להשתלט על אוצרות העולם ועל הנהגת עמים, בדרך מתוחכמת של השחתה מוסרית בתרבויות מפוארות, ניצול ממון לא שלהם וחרחור מלחמות בין מדינות ידידות, תוך שימוש בבונים החופשיים כזרוע לפעולה בקרב העמים.

Slide 8

<u>גלוית שנה טובה</u> מתחילת המאה ה-20 בה מהגרים יהודים מרוסיה לבושים בלבוש מסורתי עם מטלטליהם בוהים בקרובי משפחתם האמריקאים הקוראים להם לעבור לארצות הברית. קרוב לשני מיליון יהודים היגרו לארצות הברית בין השנים 1881 - 1924.

Slide 9

אוטואמנציפציה! (בסימן קריאה; הלחם של המילה היוונית "אוטו", שפירושה 'עצמי', ושל המילה הלטינית "אמנציפציה", שפירושה 'שחרור'; יחד:**שחרור עצמי**) היא חוברת פרי עטו של ד"ר יהודה לייב פינסקר, לימים מראשי חובבי ציון, שפורסמה בראשית שנת תרמ"ג (1882).

Slide 10

אוטואמנציפציה! נכתבה בעקבות פרעות "הסופות בנגב", ויצאה לאור בעילום שם ("מאת יהודי רוסי") בגרמנית בברלין, במטרה לעורר את יהודי מערב אירופהשעשירים להתפכח מרעיון השוויון באמצעות התבוללות, שלא יוכל להצליח, ולסייע בהקמת תנועה לאומית יהודית. עם זאת, החוברת עוררה בעיקר אתיהודי מזרח אירופה הסובלים. פינסקר קרא ליהודים להקים בית ל אומי בציון. בשער הספר הביא פינסקר את מאמרו של הלל הזקן: "אם אין אני לי מי לי? ואם לא עכשיו – אימתי?". בספרו תיאר פינסקר את השנאה כלפי העם היהודי המפוזר באירופה, שנאת הזר. היהודים הם אומה מתה-חיה – "רוח רפאים", משום שהם חסרימולדת ועצמאות, ולכן נראים מוזרים וזרים. על רקע זה, טען הרופא פינסקר, פיתחו האירופאים כלפיהם "יודופוביה" ('פחד מיהודים') – מחלת נפש שאינה בת ריפוי,

פינסקר מפריד בין היהדות, שאינה קשורה לארץ כלשהי, ובין הלאומיות היהודית, הקשורה לארץ, אך שמפני שטרם הושגה לא מתייחסים אל היהודים כאל עם. פינסקר לא התרכז דווקא בארץ ישראל, אך העדיפה, בשל הקשר ההיסטורי-רוחני של העם אליה. הוא האמין כי גם שטח אחר יוכל לשרת את המטרה הראשונית: "ארץ משלנו".

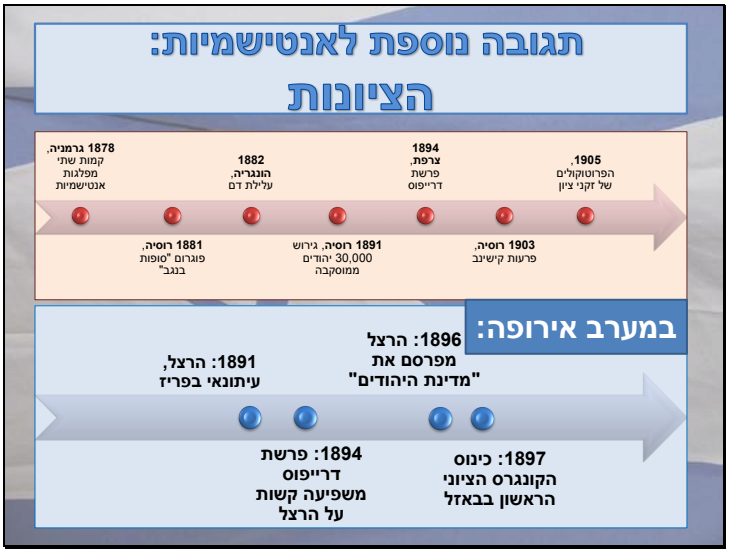
Slide 11

חיבת ציון הוא שם כולל למספר אגודות ציוניות שנוסדו במזרח אירופה בסוף המאה ה-19 ודגלו בעלייה והתיישבות בארץ ישראל.
תנועת "חיבת ציון" או "חובבי ציון" הוקמה ברוסיה וברומניה בסוף המאה ה-19 בתגובה לאנטישמיות ולמכשולים שהושמו בפני האמנציפציה של יהודי אותן ארצות, וכחלק מן ההתעוררות הלאומית באירופה בכלל ואף בקרב היהודים. בתנועה היו חברים יהודים מזרמים שונים, כאשר המכנה המשותף לכולם היה רעיון השיבה לארץ ישראל. הוועידה התכנסה ביום 6 בנובמבר 1884 בעיר קטוביץ.
החלטות הוועידה:
סיוע כספי למושבות העולים בא"י, ושיגור משלחת לבדיקת צורכיהם.
השגת רישיונות עלייה לארץ מהשלטונות הטורקיים ואישור להתיישבות בארץ.
השגת אישור ממשלת רוסיה להמשיך בפעילות גלויה של התנועה ברוסיה.
שיקום עם ישראל על ידי יישובו מחדש בא"י.
למרות התכנון להקים ועד במערב אירופה, התפתחו הוועדים המרכזיים בורשה ובאודיסה. "הוועד האודסאי" הפך במהרה לוועד ההנהלה הקבוע של התנועה. ב- 1890 אישר הצאר הרוסי אלכסנדר השלישי פעילות גלויה של הארגון, ותקופה קצרה הייתה רוח התעוררות. "הוועד האודסאי" ריכז תרומות, שלח נציג לקניית אדמות, וגל עולים נוסף הגיע לארץ. מחירי הקרקעות הגבוהים והגבלות השלטון הטורקי גרמו לדעיכה בהתלהבות.
קשיים לפעילות
הפער בין האידאולוגיה של האגודות ברוסיה לבין מעשיהן היה גדול. לאנשים היה קשה לעזוב את בתיהם.
הן נאלצו לפעול במחתרת, בגלל האיסור על התארגנות פוליטית של יהודים ברוסיה.
התמיכה בא"י הייתה דלה, והתרומות קטנות.
העלייה לא"י הייתה מיעוט מבוטל מול ההגירה לארצות הברית ולכן לא עוררה רושם.
התנועות היו חדשות וסבלו מבעיות ארגון וחוסר הכרה וכן מוויכוחים פנימיים.
הגורמים לכישלון

יהודי מערב אירופה לא נרתמו לעזור לאחיהם, ולא נלהבו לעלות לא"י. התנועה נקלעה לקשיים ארגוניים וכספיים עקב מיעוט התרומות ממערב אירופה
היישוב בארץ לא גדל לפי הציפיות, וחולשת התנועה הובלטה.
הממשלה הרוסית לא התירה ל"חובבי ציון" לפעול בגלוי, והם נאלצו לפעול במחתרת.
שלטונות טורקיה לא התירו לעולים להיכנס לארץ, ומחירי הקרקעות בארץ האמירו.
פינסקר נפטר ב- 1891, ולא נמצא לו מחליף הולם.
תנועת "חובבי-ציון" הייתה הבסיס להקמת התנועה הציונית שנוסדה בקונגרס הציוני הראשון בבזל.
התנועה גרמה לעליית יהודים לארץ ישראל וליישוב הארץ.
ארץ ישראל קיבלה מעמד של יעד בלעדי לתנועה הלאומית היהודית.
התנועה הכשירה מנהיגים וארגונים ציוניים.
"חובבי ציון" הקימו את המושבות הראשונות בארץ כבסיס להתיישבות.

Slide 12

תגובה נוספת לאנטישמיות:
הציונות
1878 גרמניה, קמות שתי מפלגות אנטישמיות
1881 רוסיה, פוגרום "סופות בנגב"
1882 הונגריה, עלילת דם
1891 רוסיה, גירוש 30,000 יהודים ממוסקבה
1894 צרפת, פרשת דרייפוס
1903 רוסיה, פרעות קישינב
1905, הפרוטוקולים של זקני ציון
במערב אירופה:
1891: הרצל, עיתונאי בפריז
1894: פרשת דרייפוס משפיעה קשות על הרצל
1896: הרצל מפרסם את "מדינת היהודים"
1897: כינוס הקונגרס הציוני הראשון בבאזל

Slide 13

הרצל נולד בעיר פשט (כיום חלק מבודפשט), שבילדותו של הרצל הפכה לבירת המשנה של הקיסרות האוסטרו-הונגרית (וכיום בירת הונגריה). בני משפחתו הושפעה מתנועת ההשכלה היהודית והייתה מעורה בחברה הכללית. אמו הייתה בת למשפחהאשכנזית משכילה ומעורה בתרבות ובספרות הגרמנית. אביו, יעקב הרצל, שימש פרק זמן בתפקיד מנהל "בנק הונגריה", ועסק גם במסחר בעצי יערות. המשפחה הייתה אמידה. הרצל נולד והתגורר בילדותו בבודפשט, הונגריה. תחילה למד הרצל בבית ספר יסודי יהודי, ואחר כך בגימנסיה ריאלית ציבורית.[5] אך החליט להפסיק את לימודיו במוסד זה בגלל האווירה העוינת כלפי יהודים בשל דתם שהוצגה כעבודת אלילים.[6] תקופת מה קיבל שיעורים פרטיים, ואחר כך, עבר ללמוד בין השנים 1876-1878 בגימנסיה היוקרתית הלותרנית, שבה כמעט מחצית התלמידים היו יהודים. ב-1884 סיים לימודי דוקטור למשפטים. הרצל עסק במקצועו רק שנה אחת, ומאז התמסר כמעט לגמרי לעיתונאות, לתיאטרון ולספרות. לדבריו, עזב את מקצוע המשפטים בגלל "תקרת הזכוכית" שמנעה קידום יהודים שעסקו במקצוע.

Slide 14

מדינת היהודים (בגרמנית: **Der Judenstaat**) הוא ספר מאת בנימין זאב הרצל, בו הוא משרטט את חזונו למדינת יהודים יצרנית. בספר מתאר הרצל כיצד הוא רואה את מדינת היהודים העתידה לקום, בפירוט רב עד כדי התייחסות לשעות העבודה שיהיו נהוגות בה. הספר יצא לאור בווינה ובלייפציג בהוצאת מ' ברייטנשטיין ב-14 בפברואר 1896, כשנה וחצי לפני כינוסו של הקונגרס הציוני הראשון. בספרו הדגיש שכדי להגשים את הרעיון יש להשיג הכרה בינלאומית ומשפטית בזכויות העם היהודי על ארץ משלו, מבלי לנקוב בשמה. ספר זה היווה בסיס לזרם הציונות המדינית, שסברה שיש להשיג הכרה בינלאומית ומשפטית בזכויות העם היהודי על ארץ ישראל קודם לתחילת ההתיישבות בפועל, הסדר מדיני שיבטיח את זכותם של היהודים על הארץ, ורק אחרי השגת ערובות חוקיות וזכויות פוליטיות להתיישבות ניתן יהיה להתחיל בהגירה (עלייה).

Slide 15

ציונות במערב אירופה –
ראשית הציונות המדינית

"במשך שני החודשים האחרונים ישבתי בפריז, כתבתי את ספרי "מדינת היהודים".

אין אני זוכר, שכתבתי דבר-מה בחיי במצב של התרוממות רוח כזו, כאשר כתבתי את ספרי זה.

כאשר גמרתי לכתוב את ספרי, נתתי את כתב-היד לאחד מידידי היותר טובים מכבר הימים, למען יקרא בו. ובשעה אשר קרא בו, התחיל פתאום לבכות. התרגשותו הייתה מובנה לי, הלא גם ידידי זה היה יהודי; הלא גם אני בכיתי לפעמים בעת כותבי את דברי בספר. אבל לתמהוני הגדול נתן ידידי טעם אחר לדמעותיו. הוא חשב, כי יצאתי מדעתי..."

Slide 16

תכנית באזל: (מקס נורדאו) שאיפה להקמת בית לאומי ליהודים בארץ ישראל, בהסכמתן של אומות העולם. בתוכנית לא נעשה שימוש במונח "מדינה" אלא "בית מולדת", מחשש לתגובת העות'מאנים ששלטו באותה העת בארץ ישראלויכלו להתנכל ליהודים שם.
הציונות שואפת להקים לעם היהודי מולדת חוקית בארץ ישראל. לשם השגת מטרה זו שוקל הקונגרס את הצעדים הבאים:
קידום ענייני של התיישבותם בפלשתינה של חקלאים, פועלים ובעלי מלאכה יהודים.
ארגונה וריכוזה של היהדות כולה באמצעות אירועים וגופים מתאימים, מקומיים וכלליים, לפי חוקי כל מדינה.
חיזוק תחושת הלאום והמודעות הלאומית של היהודים.
צעדים מכינים לשם השגת הסכמת הממשלות אשר דרושות לשם השגת מטרת הציונות.

Slide 17

למימוש מטרה זו, הוקמו מוסדות השייכים לתנועה הציונית: בנק לאומי – "אוצר התיישבות היהודים", וב-1902 הוקם בנק אנגלו-פלשתינהביפו, כחברת-בת של הבנק בגולה, שנועד להיות קרן למימון הפעולות הכלכליות-חברתיות של התנועה הציונית; החלו פעולות התיישבות בארץ ישראל ונרכשו קרקעות בה על ידי קרן קיימת לישראל (1901) והמשרד הארצישראלי (1907) בהנהגתו של ארתור רופין.[עריכה]

הרצל – מושגים ואוצר מלים

ציונות מדינית –זרם בתנועה הציונית שדרש השגת ערובות חוקיות וזכויות פוליטיות בטרם יתחילו יהודים ליישב את ארץ ישראל. בראש הזרם עמד בנימין זאב הרצל.

The approach to Zionism favored by Theodor Herzl, which aimed at securing a charter for a Jewish national home from a great power. The Jewish national home would be guaranteed in accordance with international law

ציונות מעשית - הגישה הציונית שאמרה שצריך לעודד עליית יהודים לארץ ישראל, ותמכה בהתיישבות (עירונית וחקלאית). תומכי אידאולוגיה זו טענו כי יש ליישב את העם היהודי על אדמתו – וזאת מבלי לחכות לאישור האומות.

Labor (socialist) Zionism was based on the belief that a Jewish state could only be created as part of the class struggle though the efforts of the Jewish working class settling in Palestine.

גיבור לאומי - National Hero

אב מייסד/ אם מייסדת - Founding Father/Mother

ייסוד - founding, establishment

שאיפות לאומיות - National aspiration

חוזה - 1). Prophet, visionary

2) contract, agreement

חזון - vision, perception

חזיון - vision, dream hallucination

תחייה - revival

תחיית העם בארצו - the revival of the Jewish people in their homeland

הוזה - hallucinate

הזיה - hallucination

הזוי - imaginary, used in slang as trippy, ludicrous

קק"ל קרן קיימת לישראל - Jewish National Fund

הוגה - philosopher, proponent of an idea

הגיה - 1) pronunciation

2) contemplation

להגות - 1) to pronounce

2) to contemplate

הגה - 1) sound, utterance

2) steering wheel

מנהיג - leader

תקומה - revival

לקום - to get up, to arise

הקמה - establishment, building, awakening, in the Kibbutz jargon: the time children spend with their parents after waking up from the afternoon nap

קיום - 1) existence, sustenance

2) observance (of a law or ritual)

יקום - universe

התבוללות - assimilation

מתבולל - assimilates

בליל - mix

בלילה - batter

התישבות - settlement

מתישב - settler

להתישב - to settle

מיושב - settled

מיושב בדעתו - level-headed

דיוקן הרצל באומנות השימושית

Slide 1

באזל, מלון המלכים 1901, צילום:א. מ. ליליאן

הערצת אישיותו של הרצל הפכה את המנהיג לאגדה עוד בחייו. תמונת דיוקנו הפכה עם מותו לסמל הנפוץ ביותר של התנועה הציונית – תופעה מקובלת בתנועות לאומיות אירופאיות שהציונות היתה אחת מהן, כשבשונה מהן ביקשה לחבר עם מפוזר אל עברו במרחב גיאוגרפי אחר .

Slide 2

דיוקן הרצל בשנת כינוס הקונגרס הציוני הראשון, 1897

בסוף המאה ה-18 היה הצילום בחיתוליו, והרצל, מאמין גדול בפלאי הטכנולוגיה, דאג להנצחת דמותו בצילומים שהפכו להיסטוריה. אולם, גם אמנים רבים אשר הכירו את הרצל נמשכו אל אישיותו והופעתו החיצונית המרשימה, ועיצבו את דיוקנו בציור ובפיסול

מראהו כשל נביא קדמון בלבוש מודרני, נשתלב בציפיה יהודית רבת דורות לבוא המשיח שבעיני רבים נתגלם בדמות הרצל. הרצל העיתונאי היה מודע לערכו החזותי והניח אחריו מבחר גדול של צילומי וציורי דיוקן ששימשו להפצת הרעיון הציוני בעיתונות וכן כמקור מרכזי בעיצוב דמותו באמנות השימושית

הפצת דיוקנו של הרצל היפה עם הזקן השחור:
הביטוי החזותי לאגדה

Slide 3

ליליאן היה צייר, צלם ותחריטאי יהודי, שפעל בגרמניה ובארץ ישראל, ממייסדי "בצלאל", המזוהה עם סגנון האר נובו. שמו יצא לפניו בשל יצירתו בנושאי יהדות וציונות; מכונה לעתים "האמן הציוני הראשון".[1] עיקר פרסומו בא לו בזכות תמונתו המפורסמת של הרצל על מרפסת המלון בבזל, שהוצגה בקונגרס של שנת 1901, ובזכות התחריטים שבהם הציג את הרצל המזוקן כנביא תנ"כי וכדגם לדמויות תנ"כיות שונות כמו משה. לפרסום רב זכו גם תחריטים שהכין בעקבות תמונות שצילם בארץ ישראל, של מראות מירושלים ומארץ הקודש.

הרמן שטרוק היה צייר ואמן הדפסים יהודי וציוני. מחשובי האמנים היהודים בגרמניה, שעלה לארץ ישראל בשנת 1922. בנוסף, שימש שטרוק כפעיל ציוני במסגרת תנועת המזרחי, שהוקמה בהקונגרס הציוני העולמי ה-5, היה חבר הוועד הפועל הציוני וכיהן כחבר הדירקטוריון של הקרן הקיימת לישראל. תנועת המזרחי הוקמה כניסיון לגשר על הפער שבין היהדות האורתודוקסית לבין הציונות החילונית של התקופה. שטרוק הזדהה עם התנועה והיה אחד מהפעילים בה, שכן בא מבית דתי. תולדה נוספת של הקונגרס, בהשפעתו של מרטין בובר הייתה התעניינות גוברת של הציבור היהודי באמנות הפלסטית. בובר קרא בנאומו על בימת הקונגרס ל"שילוב ידיים" בין האמנות ליהדות במטרה "להביא לתחיתו המחודשת של העם היהודי".[4] בעיני בובר נתפשה האמנות כמכשיר הומניסטי לקידום דמותו של היהודי הציוני החדש.

Slide 4

ש"ץ היה יהודי ליטאי וחובב ציון נלהב, השתתף בקונגרסים הציוניים ועבד כפסל החצר של נסיך בולגריה וכפרופסור באקדמיה לאמנות בבולגריה. עבודותיו הושפעו מלימודיו הקלאסיים באירופה מחד ומרעיונותיו הציוניים מאידך. הוא יצר תבליטים רבים בסגנון קלאסי אקספרסיבי, כשרובם מציגים דמויות מהתנ"ך. בשנת 1903 נפגש ש"ץ עם הרצל והעלה בפניו רעיון להקמת בית ספר לאמנות עברית ולמלאכת מחשבת. ש"ץ ציין בפני הרצל את אהבתו לאמנות יהודית ואת הרעיון ליצור זיקה בין דימויים מודרניים לבין דימויים השאובים מכתבי הקודש מתקופת התנ"ך. ש"ץ רצה ליצור תרבות חזותית מקורית וייחודית שתבטא את סממניה של תחיית הארץ ואת רעיון שיבת ציון. בשנת 1905 נתקבלה בקונגרס השביעי החלטה על הקמת בית הספר. השם שהוצע לו ע"י ש"ץ היה "בצלאל" על שמו של בצלאל בן אורי, אומן ואדריכל שהיה המעצב והמתכנן הראשי של משכן הקודש, כלי הקודש ובגדי הכוהנים, והיה גם האמן הראשון שנזכר בתנ"ך.
בתוך התחריט משה מימין, ומדברי הרצל

המכבים עוד יקומו שנית ועם עוד נחשל הדור הזה
בוא יבוא אחריו הדור הנעלה עליו הרם המעולה,
יהודים הרוצים בגאולה ואשר יגאלו".

Slide 5

משמאל:"אאמינה כי עוד יקום דור יהודים מופלאים, דיוקן הרצל, על ביטוייו המגוונים באמנות השימושית, שימש לאורך המחצית הראשונה של המאה ה-20 כסמן החזותי המובהק ביותר ללאומיות העברית המתחדשת בארץ ובעולם היהודי. הדיוקן שימש כהצהרת זהות: **קניית דיוקנו של הרצל משמעה קניית חלק בסיפור הציוני. הצבת דיוקנו הגדירה את המרחב שבו הוצב כמראה מקום ציוני.** מאחר שחפצי בצלאל שימשו במידה רבה כלי לתעמולה ציונית, השימוש בדיוקנאות אישים יהודים ובראשם הרצל היה בלתי נמנע, בעוררו את העם היהודי להכיר בהיסטוריה שלו. אמני בצלאל הבליטו את דמותו של הרצל בצלחות קישוט ובלוחות גבס ועץ.

Slide 6

בעשורים הראשונים של המאה ה-20, עיצוב הפריטים חובבני והחומרים זולים. במקרים רבים עיצוב הפריטים עונה על הגדרת ה"קיטש" ובא ללמד אותנו על טעמו של קהל צרכנים רחב.

Slide 7

ברבים מהמוצגים מסתפק האומן בשמירת הדמיון להרצל על ידי הדגשת הזקן הדומיננטי, ובשאר חלקי הפנים הוא נותן חופש לדמיון.
הדיוקן מופיע על מגוון רב של חפצים: כלי ביית ושולחן, מאפרות, קסתות לדיו, מנורות ועוד

Slide 8

הדיוקן הופיע כמקדם מכירות גם על קופסאות סקדינים, אריזות שוקולד ומסטיקים.

Slide 9

על קופסת הסיגריות בשקופית הקודמת כתוב בגרמנית קק"ל. הקרן הקיימת נוסדה ב־1901,בקונגרס הציוני החמישי, כאמצעי לאיסוף כספים מיהודים לשם קניית קרקעות בארץ ישראל והכשרתן להתיישבות יהודית. לאחר קום המדינה הוגדר תפקידה כמוסד הממונה על פיתוח אדמות הארץ וייעורן ועל **ההסברה החינוכית-ציונית.**
המעצב הגראפי הראשון של קק"ל היה א. מ. ליליאן.
תהילתו החזותית של הרצל התקיימה בזכות מפעלה הגרפי של הקרן הקיימת, שהפכה את נוכחותו האידיאית למציאות חזותית באמצעות כרטיסים, בולים, גלויות וכרזות

Slide 10

תעודות נטיעת עצים של קק"ל משנת תרצ"ה - 1935

Slide 11

פעילותה של הקק"ל החלה ב-1901 ונמשכת עד היום. בולי הרצל יצאו גם במיל ארץ ישראלי, נקראו בולי מנהלת העם

Slide 12

Slide 13

כבר ב– 1903 הופק ברוסיה דגל שמחת תורה שבו נשזרו דמויותיהם של הרצל ומכס נורדאו במראה המסורתי של חג הסוכות, תוך הטמעת הציונות במוצרים מסורתיים ומוכרים לילדים.

Slide 14

בעולם הילדים:

משחקים

דף משחק ללימוד עברית,מתוך המשחק "שחק ועלה" ערוך
ומצוייר על ידי מרים ריטר צדק, הוצאת ברלוי, ת"א, 1940

Slide 15

בעולם הילדים: ספרים

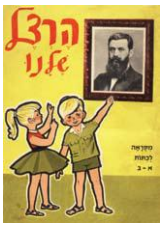

Slide 16

בעולם הילדים: ספרי לימוד ומחברות

Slide 17

בעולם הילדים

Slide 18

עם קום המדינה: גיבורי תרבות חדשים

מאז סוף שנות ה– 50 הלכה ודהתה תהילתו החזותית של הרצל, מלבד סדרה מחודשת של כתביו, בול שהונפק לציון מאה שנה להולדתו ופריטים אחדים אחרים. אמנם דיוקנו המשיך לעטר מעט מתוצרי הגרפיקה השימושית, ונכחה באירועים ממלכתיים, אך היו אלה רק גינוני טקסיות מחייבת. תהילתו החזותית של הרצל אינה מתקיימת עוד במדינה שבה הפכה הריבונות לעובדה של קבע ששוב אינה מעוררת התפעלות, וטוב שכך. גיבורי חברה ותרבות ישראלים חדשים הם שאכלסו מעתה את המרחב הציבורי והפרטי, ובשנות ה– 60 וה– 70 הפיקו יצרני התרבות הפופולרית בעיקר את דימויי החלוץ והחייל הישראלים. אלו, אגב, נעלמו לימים אף הם עם דעיכת הלהט הלאומי והיסדקות הקונצנזוס הציבורי, לטובת גיבורי תרבות פופולרית להמונים.

Slide 19

ובכל ישוב בישראל – שמו של הרחוב הראשי:

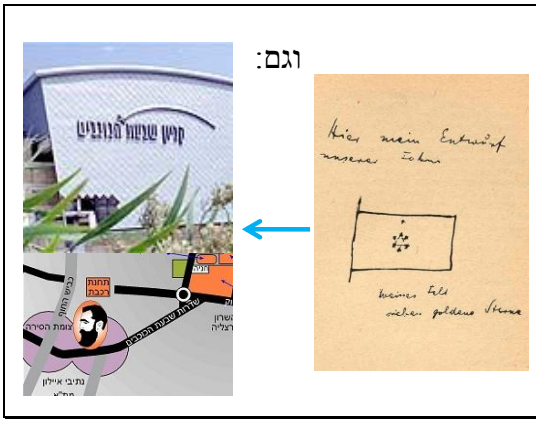

Slide 20

על המגדל כתוב: הרצליה – אגדה של עיר

Slide 21

הרצל:"אני מתאר לעצמי דגל לבן עם שבעה כוכבי-זהב. היריעה הלבנה מסמלת את החיים החדשים, הטהורים; הכוכבים הם שבע שעות-הזהב של יום העבודה שלנו, שכן בסימן העבודה הולכים היהודים אל הארץ החדשה". (מדינת היהודים, 1896)
הדגל הכחול לבן נבחר בקונגרס הציוני הראשון (1897) לפי הצעת ויצמן:בפקודת מנהיגנו הרצל באתי לבזל, כדי לעשות את כל ההכנות לקונגרס הראשון. בין השאלות הרבות שהעסיקוני אז הייתה אחת... באיזה דגל נקשט את אולם הקונגרס? מה הם צבעיו? הן דגל אין לנו. הרעיון הזה הכאיבני מאוד. צריך ליצור את הדגל. ואולם באיזה צבעים נבחר?
והנה הבהיק רעיון במוחי: הרי יש לנו דגל. לבן כחול. הטלית אשר בה נתעטף בתפילתנו - טלית זו היא סמלנו. נוציא נא את הטלית מנרתיקה ונגולל אותה לעיני ישראל ולעיני כל העמים. הזמנתי אז דגל כחול לבן ומגן דוד מצויר עליו. וכך בא לעולם דגלנו הלאומי.

Slide 22

הפצת דיוקנו המודפס של הרצל על שטר של 100 לירות מ-1968 קיבעה את דמותו כאחד הסמלים הנפוצים בישראל
10 ש"ח - שטר בנימין זאב הרצל :
דיוקנו של בנימין זאב הרצל; צילום משנת תרס"ב 1902 בו נראה הרצל משקיף ממרפסת מלון "שלושת המלכים" בעיר באזל, שוויץ, בזמן שהותו בעיר לרגל הקונגרס הציוני החמישי; קבר הרצל בהר הרצל בירושלים, על רקע קטע מיומנו של הרצל משנת 1895, הכותרת: "שאלת היהודים"; דגל שבעת כוכבי הזהב אותו הציע הרצל למדינה היהודית.

המטבע שהיה נהוג בישראל נקרא "לירה ישראלית" והוא הוסיף לשמש עד ליישום החוק ב-24 בפברואר 1980. הלירה הישראלית הומרה בשקל לפי שער המרה של 10 לירות לשקל אחד. ב-4 בספטמבר 1985 החל תהליך החלפת השקל בשקל חדש, לפי שער המרה של 1,000 שקלים = שקל חדש אחד. הסיבה לשתי ההחלפות הייתה האינפלציה הגואה והניסיונות להקל על עריכת חשבונות לאור הירידה התלולה בערך המטבע.

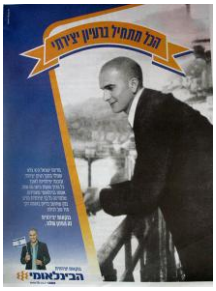
Slide 23

עד שנותה-60: הרפרנס למרפסת נאיבי, מביע את החזון, הציפייה לגאולה, ולתחית העם בארצו

Slide 24

הרצל והמרפסת
במחצית השניה של המאה ה-20

פרסום פרטי

למן סוף שנות החמישים שוב אין מתקיימת תהילתו החזותית של הרצל, להוציא סידרה מחודשת של כתביו שהופקה ב – 1960- שנת המאה להולדתו, ובול מתבקש לציון מאה שנה להולדתו. דיוקנו ימשיך לעטר מעט מתוצרי הגרפיקה השימושית, תמונתו תמשיך ותקיים היבטים ממלכתיים של עיצוב ממסדי כמו כרזות מטבעות ובולים, אך יהיו אלה רק בחזקת גינוני טקסיות מחייבת. גיבורי תרבות עכשוויים – במדינה שבה הפכה הריבונות לעובדה של קבע ששוב אינה מעוררת התפעלות, וטוב שכך - הם שאכלסו מעתה את הווית הקול הציבורי. חזרתו ליום יום החזותי תעשה על ידי ממסד עם הופעת שטר המאה לירות – "הרצל", באמצע שנות השבעים, "בולי הרצל", כפריט שימושי של משלוח חבילה או מכתב, ודיוקן על כרטיס טלקארד בשנים מאוחרות יותר.
אבל מחוץ לממסד מככבת המרפסת

אייל קיציס מפרסם את בנק לאומי לכבוד 60 שנה למדינה

Slide 25

הרצל והמרפסת
במחצית השניה של המאה ה-20

פרסום פרטי

כרזת פרסום לשירותי רפואה אלטרנטיבית של קופת חולים כללית

Slide 26

אם תרצו – איזו מסיבה

Slide 27

בן גוריון והרצל / שוטי הנבואה

מסיבת היהודים / מדינת היהודים אין יותר כבוד לדמות, יש זילות.

Slide 28

איריס דישון-כרזה ליום העצמאות ה-40 ערפאת בדמות הרצל חוזה את מדינת הערבים
כרזה זו עוצבה ע"י איריס דישון, ליום העצמאות ה-40 למדינה. הכרזה הוצגה בתערוכת כרזות, במרכז הירידים בתל אביב, ביוני 1988
לרגל תערוכת ה-40 למדינת ישראל ,שהתקיימה בחודש יוני 1988, יזמו אגודת המעצבים הגרפיים בישראל ומטה תערוכת ה-40 תצוגת כרזות, תחת הכותרת "ישראל."
המעצבים הגרפיים, חברי האגודה, התבקשו לעצב כרזות, אשר תצגנה את זוית הראייה האישית של כל מעצב ומעצב ותבטאנה את התייחסותו אל מיגוון הערכים, עליהם מושתתת החברה הישראלית היום.

Slide 29

המחאה לא נעצרת בתערוכות ואצל האומנים. בעשור האחרון אנחנו מוצאים ביטוי לשימוש בדמות הרצל כמותג עממי שמשמש לגרפיטי, בעיקר ברחובות תל אביב. אחד הביטויים הנפוצים ביותר: לא רוצים – לא צריך. משחק לשוני על אם תרצו אין זו אגדה, יחד עם אמירת הורה לילד סורר: לא רוצה – לא צריך.

Slide 30

Slide 31

בין העבודות המוצגות ב"חוזה אישי" תוכלו למצוא לא מעט ביקורת על הדמות – מזקנו האיקוני ועד לדרך הפוליטית בה בחר ללכת.

"הרצל לא היה קריקטוריסט", מציין אורי אורבך, מאוצרי התערוכה, "הוא היה אוטופיסט, חולם חלומות מעשי. אבל כמו קריקטוריסט טוב, הוא זיהה את הפגמים והכישלונות, הוא הצליח להניח את אצבעו על בעיית העם היהודי, כמו גם לשרטט קווים למדינת היהודים העתידית.

"הציור היחידי שניסה לצייר היה הצעתו לדגל המדינה העתידית: שבעת הכוכבים. גם זה לא נבחר לסמל על דגלה של המדינה, אלא לשם של קניון בהרצליה".

Slide 32

דוש: יחיאל קרדוש, מגדולי הקריקטוריסטים בישראל
כאן המאבק בין דתיים לחילוניים: כיסוי הראש בכיפה לעומת חיתוך הזקן.

Slide 33

פרפראזה על התמונה המפורסמת עם הקיסר וילהלם, שעליה נדבר בהרחבה.

Slide 34

כאן הקריצה היא שהרצל, אחד השופטים ב"כוכב נולד", מביע את דעתו על ביצועיו של שרוליק, הישראלי החדש.

Slide 35

חוזה אישי: תערוכת קריקטורות 2008

ולסיום, מושיק לין, בפראפרזה על שלושת הקופים,
ובחזרה למרפסת האיקונית בבאזל, ואם תרצו,
היתה אגדה...

בנימין זאב הרצל - ביוגרפיה

חוזה מדינת היהודים, אבי הציונות המדינית ומייסד ההסתדרות הציונית העולמית.

1860: נולד בבודפשט, הונגריה , למשפחה ליברלית עם זיקה ליהדות והתחנך ברוח ה"השכלה" היהודית-גרמנית של זמנו.

1878: עבר עם משפחתו לווינה.

1884: סיים את לימודיו באוניברסיטה וקיבל תואר דוקטור למשפטים . לאחר שנה אחת נטש את מקצוע המשפטים לטובת פרסום סיפורים פילוסופיים ומחזות. כמה מהם הוצגו בהצלחה באוסטריה ובגרמניה.

1891: היה כתב של העיתון הווינאי" נויה פרייה פרסה (Neue Freie Presse) " בפריס. במהלך עבודתו נחשף לאווירה האנטישמית המתגברת בצרפת והתעניינותו בשאלת היהודים גברה .

1894: סיקר עבור העיתון את משפט הקצין היהודי אלפרד דרייפוס ששרת בצבא הצרפתי והואשם בבגידה על לא עוול בכפו. הרצל הזדעזע מקריאות ההמון הפריסאי "מוות ליהודים!". פרשה זו הובילה אותו למסקנה כי רק יציאה של היהודים מתחומי העמים האחרים וריכוזם בטריטוריה ריבונית משלהם תוכל לפתור את בעיית היהודים.

1896: פרסם את הספר "מדינת היהודים" ובו קריאה לרכז את היהודים במדינה עצמאית משלהם. המדינה תוקם באמצעות פעילות פוליטית ומשפטית, ובחסות אחת ממעצמות אירופה באמצעות זִיכָּיוֹן ([באנגלית: צַ'רְטֶר] – רישיון או כתב זכויות מדיני מטעם השלטון ליישב חלק ארץ מסוים). שכן, כאמור, גם למעצמות יש אינטרס לפתור את בעיית האנטישמיות.רוב יהודי אירופה המערבית דחו את התוכנית, אולם חלק מ"חובבי ציון" וסטודנטים יהודים באירופה החלו בקידום רעיונותיו. מתוך קשרים אלו הרצל הבין שרק בארץ-ישראל ירצו היהודים להקים את מדינתם.

חוזה	prophet, visionary
ההסתדרות הציונית העולמית	World Zionist Organization
זיקה	affinity, connection
"השכלה"	the scholastic movement
נטש	abandoned
מקצוע	profession
לטובת	in favor of
מחזות	plays
הוצגו	were performed
במהלך	in the course of
נחשף	was exposed to
אווירה	atmosphere
מתגברת	increasing
סיקר	covered
משפט	trial
קצין	officer
הואשם	was accused
בגידה	treason
על לא עוול בכפו	for no fault of his own
הזדעזע	was shocked
המון	crowd
פרשה	affair, issue
מסקנה	conclusion
מתחומי, תחום	domain
ריבונית	sovereign
באמצעות	through, by means of
בחסות	under the patronage of
מעצמה	power, powerful country
רישיון	license
שלטון	authorities
דחו	rejected
קידום	promotion

הרצל חיפש פתרון ציוני-לאומי לבעיית האנטישמיות המודרנית באירופה, אך בכך לא היה חידוש גדול. תרומתו הייחודית הייתה: פעולה מדינית ענפה ואינטנסיבית, שהביאה לפרסום עולמי של 'התנועה הציונית'.

בשנת 1896 הוא הציע לסוּלְטָאן התורכי, השליט של הָאִימְפֶּרְיָה העוֹתְ'מָאנִית (התורכית) המרוששת, תמיכה כספית של עשירי העולם היהודי. בתמורה הוא רצה לקבל הבטחה שיהודים יקבלו מדינה עצמאית בשטחי ארץ-ישראל (שהייתה בשליטת הָאִימְפֶּרְיָה העוֹתְ'מָאנִית). הסולטאן דחה את בקשתו של הרצל.

1897 : כינס את הקונגרס הציוני הראשון בבאזל שבשוויץ. בקונגרס זה הוקמה ההסתדרות הציונית העולמית ואושרה "תוכנית באזל", לפיה מטרת הציונות היא "להקים בית לאומי עבור העם היהודי בארץ-ישראל, שיהיה מובטח על בסיס משפט העמים..." הרצל נבחר לנשיאה של ההסתדרות הציונית העולמית והחזיק בתפקיד זה עד יום מותו.

1898: ביקר בארץ ישראל. נפגש עם קיסר גרמניה וילהלם השני. הוא ביקש ממנו שימליץ לסולטן העותמני לתמוך במפעל הציוני.

1900: כינס את הקונגרס הציוני הרביעי בלונדון. מטרת הקונגרס הייתה לנסות ולגייס את אהדתם של המדינאים ודעת הקהל בבריטניה לרעיון הציוני. הרצל דיבר עם נציגי ממשלת בריטניה על האפשרות ליישב יהודים באי קפריסין או בסיני אבל נדחה.

1902: פרסם את ספרו" אלטנוילנד": ארץ ישנה-חדשה, בו צפה התרחשויות עתידיות בחיי העם במולדתו. המסר המרכזי של הספר, "אם תרצו - אין זו אגדה", הפך לסיסמת התנועה הציונית.

1903 תוכנית אוגנדה: הרצל דחה את ההצעה האחרונה של בריטניה ליישוב יהודים במזרח אפריקה. אבל בגלל הפרעות ביהודי קישינב חשב שצריך להמשיך את המשא ומתן עם ממשלת בריטניה וסבר שאוגנדה יכולה לשמש מקום מקלט זמני ליהודים פליטי אירופה המזרחית. הרצל הציג את התוכנית בקונגרס הציוני השישי בבאזל באוגוסט 1903 אך היא

חידוש innovation
תרומתו contribution
ייחודית unique
עניפה diverse

להציע to propose
מרוששת impoverished
תמיכה support
בתמורה in return
דחה rejected

כינס assembled
אושרה was approved
מטרה goal
מובטח secured

לגייס to recruit
אהדה support
דעת קהל public opinion
אפשרות possibility

צפה, לצפות to foresee
התרחשויות events
מסר message
סיסמה slogan

הצעה offer
מזרח east
פרעות pogroms
משא ומתן negotiations
סבר believed
לשמש to act as
מקלט safe haven
זמני temporary
פליט refugee
הציג presented

עוררה התנגדות חריפה והיתה סכנה לפיצול בתנועה הציונית. למרות ההתנגדות הוחלט לקדם את תוכנית אוגנדה ללא שינוי המטרה הסופית של הציונות- התיישבות בארץ-ישראל.
הרצל הבטיח למתנגדים בהתרגשות כי אין הוא זונח את רעיון ארץ-ישראל. הרצל קם ונשבע לפני כל באי הקונגרס באומרו את הפסוק מספר תהילים (קלז, 5):
"אִם-אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם – תִּשְׁכַּח יְמִינִי."
ואכן, הוא הצליח למנוע פילוג רשמי. בסופו של דבר נכשל הרעיון.

המשבר בעקבות הויכוח על הצעת אוגנדה – גרם להרצל נזק נפשי ובריאותי. כשנה לאחר הקונגרס ה-6, ב-**3 ביולי 1904 , נפטר** הרצל ונקבר בעיר וִינָה.

בזכות פעילותו קיבל העם היהודי הכרה כאומה בין האומות. הרצל הפך את התנועה הציונית לתנועה עולמית ובאמצעות ההסתדרות הציונית עוצבה דמותה כארגון מדיני המייצג את העם היהודי. הקמתה וארגונה של מסגרת מדינית זו עבור העם היהודי, הובילה להצהרת בלפור (1917) ולייסודה של מדינת ישראל.

1949: לפי צוואתו של הרצל ולאחר הקמת מדינת ישראל, הועברו עצמותיו של הרצל לירושלים, ונקברו בהר הרצל הנקרא על שמו. ביום מותו, כ' בתמוז, מתקיים מידי שנה טקס זיכרון ממלכתי וביום לידתו, י' באייר, מתקיים מזה שנתיים ולפי חוק, 'יום הרצל' לציון מורשתו, פועלו וזכרו .

עוררה	awakened
התנגדות	opposition
חריפה	severe
פיצול	split, division
זונח	abandon
פסוק	verse
למנוע	to avoid
רשמי	formal
נכשל	failed
ויכוח	debate
נקבר	was buried
הכרה	recognition
עוצבה	was designed
מייצג	representing
מסגרת	framework
צוואה	will
הועברו	transferred
עצמותיו	bones, remains
מתקיים	takes place
טקס זיכרון	memorial service
ממלכתי	national, official
מורשת	legacy, heritage

אריק איינשטיין

אריק איינשטיין (3בינואר 1939- 26 בנובמבר 2013)
היה זמר ,פזמונאי ,תסריטאי ושחקן ישראלי.

היה חבר בלהקת הנח"ל ובלהקות רבות אחרות .שיתוף הפעולה שלו עם שלום חנוך ולהקת הצ'רצ'ילים הניב את אלבומי הרוק הראשונים בישראל.

איינשטיין נחשב אחד הזמרים הישראלים החשובים ביותר.

איינשטיין נולד בשם **אריה לייב איינשטיין** ,גדל והתחנך בתל אביב .בן יחיד לדבורה ולשחקן תיאטרון "האהל" יעקב איינשטיין .בנעוריו היה חבר בתנועת "השומר הצעיר" וספורטאי באגודת הפועל תל אביב .איינשטיין היה אלוף הארץ לנוער בהדיפת כדור ברזל ואלוף הארץ לנוער ולבוגרים בקפיצה לגובה. כמו כן היה כדורסלן בקבוצת הנוער של הפועל תל אביב. בשנת 1955 שיחק בקבוצת הבוגרים של הפועל תל אביב.

לקראת שירותו הצבאי עודד אותו אביו לנסות להתקבל ללהקה צבאית ,אף על פי ששאיפתו הייתה להיות מדריך ספורט (מד"ס). בשל קוצר ראייה לא התקבל איינשטיין לתפקיד זה, ולכן נבחן ללהקת הנח"ל והתקבל ללהקה בתפקיד שחקן. במהלך שירותו הצבאי דבק בו הכינוי "אריק", שבו נודע מאז.

בשנת 1959 השתחרר מהצבא, והצטרף לתאטרון וגם ללהקת הזמר "בצל ירוק". מאז היה שחקן תיאטרון וקולנוע, וכן זמר במגוון של הרכבים מוסיקלים.

בשנת 1969, בעקבות התפתחויות בעולם הזמר בחו"ל ותחילת חדירת מוזיקת הרוק ,חיפש גם איינשטיין צליל חדש ו"חשמלי" יותר, דבר שהביא אותו לחפש שותף במועדונים בתל אביב. שם, הכיר את להקת "הצ'רצ'ילים" ואיתם הקליט את מה שנחשב לאלבום הרוק העברי הראשון "**פוזי**".

איינשטיין וחברו מימי להקת הנח"ל אורי זוהר ריכזו סביבם אמנים רבים שלימים יהפכו ידועים בעצמם. הם קראו לעצמם **חבורת לול** וביחד יצרו ב-1970 את הסרט "שבלול " ואת תכנית הטלוויזיה הסאטירית "**לול**".

במאי 1970 יצא לאור הסרט "**שבלול**",המורכב ממערכונים של חבורת לול לצד שירים. שירים אלו התגבשו לאלבום המשותף של איינשטיין וחנוך, "**שבלול**," שיצא באותה שנה. האלבום נחשב לאחד האלבומים המשפיעים ביותר ברוק הישראלי ,ובסקרים רבים הוא נבחר כאלבום העברי הטוב בכל הזמנים .

בשנות השבעים עסק איינשטיין בחידוש שירים עבריים שנכתבו ברובם במחצית הראשונה של המאה ה-20 .עד אמצע שנות ה-90 הקליט במקביל לאלבומיו המקוריים סדרת אלבומים בשם "**ארץ ישראל הישנה והטובה**", שבה ביצע שירים אלה - משירי מולדת מימי ראשית היישוב העברי ועד פזמונים "סלוניים" משנות ה-50 - בעיבודים מודרניים. לדבריו, לא עשה זאת למען הנצחת השירים, אלא פשוט כי אהב לשיר אותם.

בשנת 1980 הקליט את האלבום "**חמוש במשקפיים**". יציאת האלבום לוותה בסיבוב הופעות. במהלך ההופעות הייתה הרגשה ברורה אצל חברי הלהקה שליוותה אותו שהוא לא אהב להופיע .המפיק שכנע אותו להמשיך את סיבוב ההופעות עד תום. ב-29 באוגוסט 1981 התקיים המופע אשר חתם את מסע

- פזמונאי – songwriter
- תסריטאי – screenplay writer
- הניב, להניב – to yield
- אגודה – association
- אלוף – champion
- הדיפת כדור ברזל – shot put
- עודד, לעודד – to encourage
- שאיפה – aspiration
- קוצר ראיה – near-sightedness
- דבק, לדבוק – to stick
- כינוי – nickname
- הצטרף, להצטרף – to join
- זֶמֶר – שיר
- הרכב – ensemble
- חדירה – penetration
- לימים – in time
- מערכון – skit
- התגבשו, להתגבש – to form
- סקרים – surveys
- במקביל – in parallel
- הנצחה – perpetuation

- חמוש – armed
- תום – סוף
- חתם - גמר

הופעות זה במועדון בקיסריה ,והפך לבסוף גם להופעתו האחרונה של איינשטיין בפני קהל. מאז התרכז איינשטיין בהקלטות בלבד.

באותה שנה עבר איינשטיין תאונת דרכים קשה. ידידתו נהרגה בתאונה, אשתו נפצעה קשה, והוא נפצע וכבדות הראייה שלו הלכה והחמירה. מאז התאונה מיעט איינשטיין להיראות בציבור או להתראיין בתקשורת, אולם המשיך ליצור ולהקליט שירים ישראלים עם אומנים ישראלים רבים.

בשנת 2005 זכה איינשטיין בפרס אקו"ם על מפעל חיים בפזמונאות העברית. ב- 2006 קיבל פרס מיוחד על תרומה רבת שנים למוזיקה הישראלית בטקס פרסי עמ"י של ערוץ מוסיקה 24. בשנת 2010 היה איינשטיין האמן המושמע ביותר בתחנות הרדיו בישראל. ב 18- באוקטובר 2011 הוציא איינשטיין את השיר "עכשיו כשאתה כאן", לרגל חזרתו של החייל החטוף גלעד שליט .בפברואר 2012 יצא לאור דואט של איינשטיין ושלמה ארצי לשירו של ארצי "חוזרים הביתה". זהו השיר האחרון שהספיק איינשטיין להקליט בחייו.

ביותר מארבעים שנות הקריירה שלו הקליט איינשטיין כ-500 שירים: עם להקת הנח"ל, בצל ירוק, שלישיית גשר הירקון והחלונות הגבוהים, בכל מיני הפקות, סרטים והצגות, ובלא פחות מ-34 אלבומים, בהם שיתף פעולה עם מיטב היוצרים .

בנובמבר 2013 נודע כי איינשטיין יחל לכתוב טור חדש בנושא ספורט ב"מעריב," ומספר שעות לפני מותו סיים לכתוב את הטור הראשון. הטור המלא התפרסם במהדורה מיוחדת לזכרו.

ב 26-בנובמבר 2013 בשעות הערב נפטר אריק איינשטיין בתל אביב, כתוצאה ממפרצת באבי העורקים שהתפוצצה.

למחרת פטירתו, בשעות הצהריים, הוצב ארונו בכיכר רבין בתל אביב, ונערך לו טקס פרידה. עשרות אלפים מאוהביו באו לחלוק לו כבוד אחרון, בטקס השתתפו מוסיקאים ופוליטיקאים רבים.

אריק איינשטיין הובא למנוחות בבית העלמין טרומפלדור בתל אביב. בטקס הלוויה ספד לו חברו ומחותנו, הרב אורי זוהר.

מאפייני יצירתו של איינשטיין

לאיינשטיין היה קול בריטון .לאורך רוב שנות קריירת הזמרה שלו, וכן בעת ששיחק בתיאטרון, הגה איינשטיין את העיצור ר' כלשוני .רק בסוף שנות התשעים החל להגות את העיצור כגרוני ,כמקובל בחברה הישראלית היום.

בשנות הקריירה הראשונות שלו לא כתב איינשטיין את שיריו בעצמו, ובאלבום הסולו הראשון שהוציא לא היה מעורב ביצירה. באלבומיו הבאים כבר היה מעורב יותר ביצירה, והחל לכתוב את המילים לרבים משיריו.

שירים רבים שכתב איינשטיין עוסקים בזיכרונות ילדותו מהעיר תל אביב. מוטיב בולט נוסף בשיריו הוא האכזבה ממצב החברה הישראלית. מנגד נהג איינשטיין לכתוב ולבצע גם שירים אופטימיים. איינשטיין היה חובב ספורט מושבע, ונודע

החמירה, להחמיר – to worsen
מיעט, למעט – to reduce

תרומה – contribution
חטוף – kidnapped

טור – column

מפרצת – aneurism
אבי העורקים – aorta

הוצב, להציב – to stand
לחלוק - to allot

הובא למנוחות – was laid to rest
בית עלמין – cemetery

הגה, להגות – to pronounce
עיצור – consonant

מעורב, להיות מעורב – to be involved

אכזבה – disappointment
נהג – used to
חובב – enthusiast
מושבע – sworn, habitual

במיוחד כאוהד ותיק ונאמן של הפועל תל אביב ,המוזכרת בכמה משיריו הידועים.

רבים משיריו של איינשטיין מוגדרים כשירי ילדים ,הן באלבומיו לקהל הבוגר יותר והן באלבומים שיועדו באופן ישיר לילדים. איינשטיין הוציא בסך הכל חמישה אלבומים של שירי ילדים.

עוד כנער בלט איינשטיין בכישרון החיקוי שלו. במהלך הקריירה נתן חיקה בעיקר דמויות לאומיות ומבטאים של יוצאי גלויות ודוברי שפות שונות.

fan – אוהד
veteran – ותיק
loyal – נאמן
defined – מוגדרים

to stand out – בלט, לבלוט
talent – כישרון
impersonation – חיקוי
accent – מבטא, מבטאים

משפחה

ב 1963-נישא לאלונה שוחט. מנישואים אלה נולדה בתם הבכורה שירי. ב-1967התגרשו בני הזוג, וב 1968-שבו ונישאו. בנישואים אלה נולדה ב-1971בתם השנייה יסמין, שעל שמה נקרא אלבומו של איינשטיין מ .1972-גם נישואים אלה הסתיימו בגירושים ב .1972-ב 2006-נפטרה אלונה מסרטן.

שירי ויסמין, בנותיהם של אלונה ואריק איינשטיין ,חזרו בתשובה ביחד עם אִמן בסוף שנות השבעים. הן נישאו לשני בניו החוזרים בתשובה של אורי זוהר , אפרים פישל ושלום.

סימה אליהו הייתה בת זוגו השנייה של איינשטיין, במשך כארבעים שנה עד לפטירתו. היא שיחקה לצדו במספר סרטים. לזוג נולדו שני ילדים, אמיר ודינה, והמשפחה מתגוררת בתל אביב.

איינשטיין היה סב לשמונה עשר נכדים וסבא רבא לשישה נינים.

אני ואתה

אריק איינשטיין

מילים: אריק איינשטיין
לחן: מיקי גבריאלוב ("בדשא אצל אביגדור", 1971)

אֲנִי וְאַתָּה נְשַׁנֶּה אֶת הָעוֹלָם,

אֲנִי וְאַתָּה אֵז יָבוֹאוּ כְּבָר כּוּלָּם,

אָמְרוּ אֶת זֶה קוֹדֶם לְפָנַי,

לֹא מְשַׁנֶּה - אֲנִי וְאַתָּה נְשַׁנֶּה אֶת הָעוֹלָם.

אֲנִי וְאַתָּה נְנַסֶּה מֵהַתְחָלָה,

יִהְיֶה לָנוּ רַע, אֵין דָּבָר זֶה לֹא נוֹרָא,

אָמְרוּ אֶת זֶה קוֹדֶם לְפָנַי,

זֶה לֹא מְשַׁנֶּה - אֲנִי וְאַתָּה נְשַׁנֶּה אֶת הָעוֹלָם.

אֲנִי וְאַתָּה נְשַׁנֶּה אֶת הָעוֹלָם,

אֲנִי וְאַתָּה אֵז יָבוֹאוּ כְּבָר כּוּלָּם,

אָמְרוּ אֶת זֶה קוֹדֶם לְפָנַי,

לֹא מְשַׁנֶּה - אֲנִי וְאַתָּה נְשַׁנֶּה אֶת הָעוֹלָם.

https://www.youtube.com/watch?v=gP6PS-poyMg

בבאזל ייסדתי את מדינת היהודים

אם אמצה את **קונגרס באזל** בדיבור אחד - שאזהר שלא להגותו ברבים - הריהו זה: בבאזל ייסדתי את מדינת היהודים. אם אומר זאת היום בקול, יענה לי צחוק כללי. אולי בעוד חמש שנים, בוודאי בעוד חמישים שנה, יודו בכך כולם. יסודה של המדינה, בעיקרו של דבר, טמון במאוויי העם למדינה, ואף במאוויי של יחיד בעל עוצמה מספקת. טריטוריה היא רק התשתית הגשמית; גם במקום שיש לה טריטוריה, תמיד המדינה היא משהו מופשט. ...

יצרתי אפוא בבאזל את הדבר ה**אבסטרקטי** הזה, הנעלם, משום כך, מעיני רוב הבריות. [עשיתי זאת] בעצם באמצעים מזעריים. אט אט דרבנתי את האנשים אל הלך מחשבה של המדינה והקניתי להם את התחושה שהם-הם האספה הלאומית. ...

הדבר החשוב ביותר שקרה מבחינה עקרונית, ואולי לא שמו לב אליו בכלל, היה כשהנהגתי את **שיטת הייצוג, כלומר את האספה הלאומית**. הקונגרס הבא יהיה מורכב אפוא רק מצירים נבחרים.

(עניין היהודים : ספרי יומן [1895-1904] , מהיומן, 3.9.1897; א' , 482 - 484)

אמצה, למצות	to exhaust, sum up
להגות	to express
ברבים	in public
יודו, להודות	to admit
בעיקרו	in essence
טמון	is hidden in
מאווים	desires
עוצמה	power
תשתית	infrastructure
מופשט	abstract
אפוא	therefore
נעלם	mysterious
בריות – אנשים	
אמצעים	means
מזעריים	minute
דרבנתי, לדרבן	to encourage
הלך מחשבה	state of mind
הקניתי, להקנות	to instill
אספה	assembly
עקרונית	in principle
הנהגתי, להנהיג	to introduce, institute
שיטת ייצוג	method of representation
מורכב	made up of, composed of
נבחרים	elected

מסע בעקבות הרצל בארץ ישראל 1898

28.10.1898 - מקווה ישראל

אתמול השכם בבוקר יצאתי למקווה ישראל. הייתי כבר חולה, אבל במאמץ זקפתי קומה. מראה החניכים ליד המכשירים החקלאיים היה יפה מאוד. בקרב הסקרנים היו גם האדמיניסטרטורים הרוטשילדיים הזחוחים. למנהל נייגו אמרתי שאציג אותו בפני הקיסר, אם זה יזהה אותי ויפנה אלי. נייגו ביקשני לוותר על כך, שהרי זה יתפרש כהפגנה ציונית וזה עלול להזיק לו. אני אורח של "מקווה" ולא עלי אפוא להציג לפניו את המנהל. זו היתה, למעשה, נזיפה קלה, שלא עוררה בי רוגז על האיש הזה, החביב בדרך כלל.

בשעה תשע בישרה תכונה של ערב רב ססגוני של פושטי יד נשים וטף ערביים ופרשים שמילאו את הכביש, את התקרבות השיירה המלכותית. רוכבים טורקיים חמורי סבר פרצו ברסנים משולחים, ברובים מאיימים ובמבטים מאיימים עוד יותר לכל עבר. אחריהם פרש, החלוץ של הקיסר. והנה בתוך קבוצת אנשים אפורה ובה כמה גברות, הוא עצמו. סימנתי למקהלת התלמידים של מקווה להתחיל בשירת מנגינת Heil Dir im Siegerkranz . אני עמדתי בצד אחת המחרשות, כשכובע השעם בידי.

השכם	early
במאמץ	with effort
זקפתי קומה	I stood tall, I got up
חניכים	students
מכשירים	machines, instruments
חקלאיים	agricultural
בקרב	among
סקרנים	curious
זחוחים	arrogant
מנהל	headmaster
אציג, להציג	to present
יזהה	will recognize
יפנה, לפנות	to address
לוותר	to give up
יתפרש	will be interpreted as
הפגנה	demonstration
להזיק	to harm
נזיפה	reprimand
רוגז	anger
בישרה, לבשר	to apprise, inform
תכונה	bustle
ערב רב	rabble, mob
ססגוני	colorful
פושטי יד	beggars
טף – ילדים	
פרשים	cavalry
התקרבות	approach
שיירה	procession, convoy
חמורי סבר	serious
פרצו, לפרוץ	to break out
רסן, רסנים	reins
משולחים	reckless
מאיימים	threatening
פרש	horseman
חלוץ	spearhead
אפורה	gray
סימנתי, לסמן	to signal
מקהלה	choir
מחרשות	plows
שעם	cork

"מה שלומך?"

"תודה, הוד מלכותו. אני תר את הארץ. איך עברה עליך נסיעתך עד עתה, הוד מלכותך?"

הוא מצמץ בחוזקה בעיניו.

"חם מאוד. אבל לארץ יש עתיד."

"לפי שעה היא עוד חולה", אמרתי.

"מים היא צריכה, הרבה מים!" אמר מגבוה.

"כן, הוד מלכותו, התקנת תיעול בממדים גדולים".

הוא חזר ואמר: "זו ארץ של העתיד"...

אולי אמר עוד דברים שנמחקו מזכרוני, שהרי הוא עצר ושוחח אתי כמה דקות. אחר כך שב והושיט את ידו אלי, בכפיפה, ושעט לדרכו. גם הקיסרית התקדמה מעט לעברי, נענעה לי בראשה וחייכה אלי. אחר כך החלה השיירה הקיסרית לנוע לצלילי קולות הילדים השרים את ההמנון. על פני קהל המתבוננים במקווה-ישראל ניכרה תדהמה. היו ששאלו מי זה היה. לא רצו להאמין שזה היה הקיסר.

האדמינסטרטורים הרוטשילדיים צפו במחזה בחשד ובמורת רוח.

וולפסון, הנשמה הטובה, צילם שני צילומים מהירים של המחזה. כך, לפחות, נדמה היה לו. הוא טפף בגאווה על הקודאק שלו. "את לוח הצילום לא אתן לאיש אף בעבור עשרת אלפים מרקים". ואולם כשהגענו אל הצלם ביפו וביקשנו לפתח את לוח-הצילום, התברר שבצילום הראשון ראו רק צל של דמותו של הקיסר ואת רגלו השמאלית; הלוח השני היה מקולקל כולו.

תר – מטייל
מצמץ, למצמץ to blink
לפי שעה as of now
התקנה installment
תיעול channeling
ממדים dimensions
נמחקו were erased
הושיט stretched out
בכפיפה bent over
שעט galloped
המנון anthem
קהל audience
מתבוננים onlookers
ניכרה was seen
תדהמה bewilderment
צפו – הסתכלו
מחזה sight
חשד suspicion
מורת רוח resentment
טפף tapped
גאווה pride
לוח plate
התברר it became clear
צל shadow
דמות image
מקולקל spoiled

משטרת הפוטושופ ופרשת החוזה המזויף

עודכן 13/05/2008 17:32
דורון פישלר

לקראת יום העצמאות, משטרת הפוטושופ חוקרת מקרה היסטורי: מה גרם לחוזה המדינה, הרצל, לפרסם תמונות מזויפות?

בעולם יש הרבה יותר פוטושופ מכפי שנדמה לכם. כשאתם רואים תמונה בעיתון, בפרסומת, במגזין או על שלט חוצות, רוב הסיכויים שהתמונה אינה משקפת את המציאות כפי שהיתה. כמעט שלא קיימת תמונה שלא עברה שיפוץ, שיפור, תיקון או הרכבה-מחדש מסוג כלשהו בידי אמן פוטושופ. מטרתה של משטרת הפוטושופ היא לגרום לכם לחשוב פעמיים על מה שאתם רואים: תמונה אחת אמנם שווה אלף מילים, אבל רבות מהמילים האלו עשויות להיות שקרים.

פרשת החוזה המזויף

התמונה ההיסטורית שלא היתה

לכבוד יום העצמאות של מדינת ישראל, משטרת הפוטושופ חוזרת וחוקרת מקרה ידוע של פוטושופיזם מההיסטוריה של הציונות, שהתרחש בשנת 1898. אוקיי – זה לא בדיוק עניין של פוטושופ. בשנת 1898 עוד לא היה פוטושופ. גם מחשבים לא היו. אבל אפילו אז, העיקרון היה זהה: צילומים הם לא תמיד צילומים, ותוכל להראות בהם את מה שבא לך שהם יראו. ואם אין Copy ו-Paste, אפשר להסתדר עם מספריים ודבק.

ב-1898 יצא בנימין זאב הרצל, האיש עם הזקן, חוזה מדינת היהודים והאיש עם המרפסת הכי מפורסמת בעולם, למסע אל ארץ ישראל, לראשונה בחייו. זה לא היה דבר פשוט, בזמנו, כשהנסיעה מאירופה לארץ נעשתה באמצעות ספינות וחמורים, ומדינת ישראל היתה דומה יותר למערב הפרוע מאשר לארץ המובטחת. אבל להרצל היתה מטרה חשובה: להיפגש עם הקייזר וילהלם השני, שליט גרמניה, שערך גם הוא סיור בארץ באותו זמן. הרצל היה פוליטיקאי זוטר עם רעיון ביזארי, להקים מדינה ליהודים בארץ ישראל. וילהלם השני היה מנהיג אחת המעצמות הגדולות בעולם. מפגש בינהם היה ארוע היסטורי עם הרבה חשיבות סמלית עבור התנועה הציונית; זה דבר אחד להגות רעיון משונה, וזה דבר אחר לדון בו עם גדולי עולם. אם אתה סתם תמהוני עם רעיון מופרע - נגיד, לגרור את כל קרחוני הקוטב לאלג'יר ולהקים שם פארק סקי – אף אחד לא ישים לב אליך; אבל אם תצטלם כשאתה וג'ורג' בוש

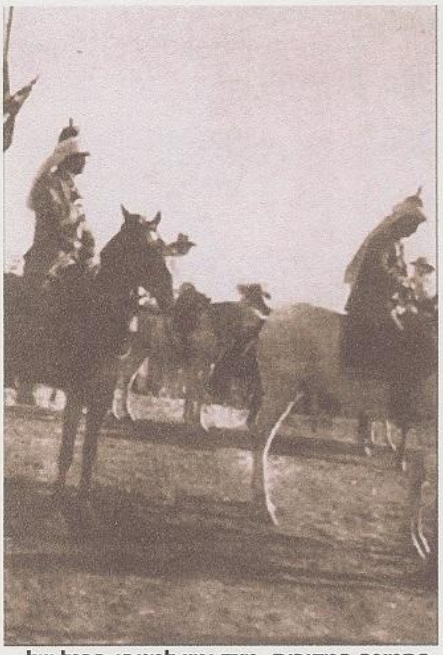
o.il/Article/?ArticleID=553097 6/10/2010

חוקרת	investigates
גרם, לגרום	to cause
מזויפות	forged, fake, counterfeit
שלט חוצות	street sign
סיכויים	chances
משקפת	reflects
מציאות	reality
שיפוץ	makeover
שיפור	improvement
הרכבה מחדש	reconstruction
אמן	artist
פרשה	matter, issue
התרחש	occurred
עיקרון	principle
זהה – שווה	
צילום	photograph
מספריים	scissors
דבק	glue
זקן	beard
מרפסת	balcony
מסע	journey
באמצעות	using, by means of
ספינות – אוניות	
חמורים	donkeys
מובטחת	promised
שליט	ruler
ערך	organized
סיור – טיול	
זוטר	junior
להקים	to establish
מעצמה	superpower
מפגש	meeting
ארוע	event
חשיבות	importance
סמלית	symbolic
להגות	to formulate an idea
לדון	to discuss
גדולי עולם	novelty
תמהוני	strange, weird person
מופרע	deranged
לגרור	to drag
קרחון	iceberg
בכובד ראש	seriously, with consideration

דנים ברעיון הזה בכובד ראש, אנשים יתחילו להתייחס אליך ברצינות.

הרגל של הרצל

הערך של הפגישה היה בעיקר סמלי (הרצל והקייזר דיברו, על פי הדיווחים, בעיקר על מזג האוויר. היה חם), הדבר החשוב ביותר בפגישה היתה ההוכחה שהיא אכן התקיימה, כלומר – הצילום. Pictures or it didn't happen, כמו שאומרים היום. תפקיד תיעוד הארוע ההיסטורי הופקד בידי דוד וולפסון, חבר טוב של הרצל וציוני דגול בפני עצמו: בין השאר, וולפסון הוא האיש שעיצב את דגל המדינה (ועשה עבודה מצוינת. באמת, אחלה דגל). אבל מה, צלם גדול הוא לא היה. כשהגיע הרגע ההיסטורי, והרצל התקרב עם כובעו בידו אל הקייזר היושב על סוסו, וולפסון צילם – עקום. בתמונה אפשר לראות את הרגל של הרצל ואת הכובע שלו – וזהו. ולך תוכיח שזה באמת הרצל, אם לא רואים את הזקן.

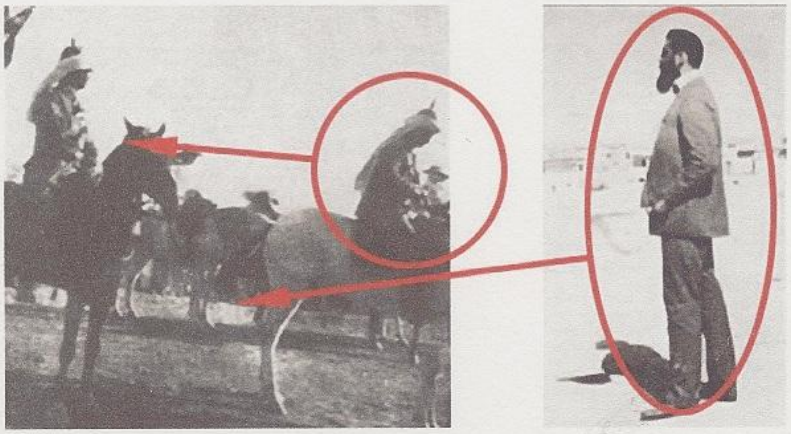
התמונה המקורית. מצד ימין למטה: הרגל של הרצל

value ערך
reports דיווחים
proof הוכחה
existed התקיימה
role תפקיד
documentation תיעוד
was appointed הופקד
distinguished דגול
to design עיצב, לעצב
came close התקרב
his horse סוסו
crooked עקום
foot רגל

original מקורית

האם ראית את הסוס הנהדר הזה?

כדי שהרגע ההיסטורי לא יוחמץ, נזקקו הרצל וחבורתו לקצת שיפוצים היסטוריים. אז קראו לזה פוטומונטאז'. היום קוראים לזה פוטושופ. הרצל הצטלם פעם נוספת, על גג בניין ביפו, והצילומים עברו טיפול. דמותו של הרצל נחתכה מתוך התמונה ונשתלה בתוך התמונה של הקייזר וסוסיו. זה לא הספיק – כי הרי הקייזר נמצא בצד ימין של התמונה, ופניו ימינה, לכוון שולי התמונה. לכן גם הקייזר עצמו נגזר והועבר אחר כבוד מסוסו הלבן שבמציאות אל הסוס השחור שמאחוריו, שבמציאות רכב עליו מלווה. והנה לנו תיעוד של רגע היסטורי, בדיוק כפי שהתרחש בערך.

fantastic נהדר
will be missed יוחמץ
to need נזקקו, להזקק
roof גג
building בניין
treatment טיפול
planted נשתלה
right ימין
margins שולי, שוליים
transferred הועבר
escort מלווה
approximately בערך

שמש בוגדנית

שמש בוגדנית

אם בוחנים את התמונה מבחינה מקצועית ולא היסטורית, חייבים להודות שרמת האמינות שלה היא לא משהו. בצילום המקורי של הרצל והקייזר השמש נמצאת מאחוריהם, מה שגורם לכך שפניו של הקייזר מוצלות לגמרי; אבל פניו של הרצל השתול מוארות וברורות, מה שכבר רומז שמשהו בתמונה הזאת לא בסדר. הכובע הלבן (הענק. אמרנו כבר שהיה חם) שהרצל מחזיק "נשרף" לגמרי בתמונה שצולמה ביפו, ולכן בתמונה החדשה הוא למעשה צויר מחדש – ונראה ככה.

אבל אלה עניינים קטנוניים: גם אנחנו לא היינו מצליחים לעשות עבודה טובה יותר בטכנולוגיה של 1898.

הסוף, כידוע, היה טוב. מהפגישה עם הקייזר לא יצא הרבה, אבל מאמציו של הרצל נשאו פרי לבסוף, אם כי לא בחייו. מדינת ישראל הוקמה, העם היהודי שב לארצו החמה מדי, וכאן הם מתחמנים ומזייפים את המציאות עד עצם היום הזה.

נתקלתם בפשע?

נתקלתם בפשע-פוטושופ ברור? ראיתם תמונה חשודה, ואתם רוצים לברר האם היא אמיתית או זיוף? כתבו אל משטרת הפוטושופ ועניינכם יטופל.

כל הזכויות שמורות 2008 © נענע 10 בע"מ

מקצועית	professional
להודות	to admit
אמינות	authenticity
מוצלות	shaded
מוארות	lighted, illuminated
ברורות	clear
רומז	implies
קטנוניים	petty
מאמץ	efforts
נשאו פרי	bore fruit
מתחמנים	slang: to trick, manipulate
פשע	crime
חשודה	suspicious

משטרת הפוטושופ: שאלות מנחות לקריאה

הכתבה עוסקת בפגישת הרצל עם קיסר גרמניה

1. על איזה היבט של הפגישה מדברת הכתבה?
2. מתי קרה האירוע שבו מדובר?
3. מה היתה הסיבה לקיום הפגישה? מה רצה הרצל להשיג?
4. מי היה אחראי לצילום?
5. איך טיפלו בבעיה שנוצרה בצילום?
6. האם ניסו לשמור בסוד את הבעיה?
7. איך אפשר לראות שהצילום אינו מקורי?

עיתונאי קטן

אריק איינשטיין

מילים :אריק איינשטיין
לחן :מיקי גבריאלוב ("על גבול האור", 1987)

הֵם כּוֹתְבִים בָּעִיתּוֹנִים
מָה שֶׁהֵם רוֹצִים
מְסָרְסִים מְלַכְלְכִים
בְּלִי שׁוּם רַחֲמִים
נִכְנָסִים אֶל הַמִּיטוֹת
מְצִיצִים מֵהַחוֹרִים
וְאֵין מָה לַעֲשׂוֹת
אֵין פֹּה רַחֲמִים

מַלְבִּינִים אֶת הַפָּנִים
פּוֹגְעִים בַּמִּשְׁפָּחָה
אִם הַיּוֹם הָיָה תּוֹרִי
אָז מָחָר יִהְיֶה תּוֹרְךָ
הַמֶּלֶךְ הוּא עֵירֹם
כּוּלָּנוּ יְלָדִים
שֶׁרוֹאִים לוֹ אֶת הַטּוּסִיק
שׁוֹתְקִים וְלֹא קָמִים

אָז אֵיךְ אַתָּה יָשֵׁן בַּלַּיְלָה
עִיתּוֹנַאי קָטָן שֶׁלִּי
אֵיךְ אַתָּה נִרְדָּם
עַל מָה אַתָּה חוֹלֵם בַּלַּיְלָה
אַחֲרֵי שְׁפִיכַת הַדָּם
אֵיךְ אַתָּה נִרְדָּם
בֶּן אָדָם, אֵיךְ אַתָּה נִרְדָּם

לסרס – to castrate	
ללכלך – to soil, stain	
להציץ – to peep	
חור – a hole	
להלבין פנים של מישהו – to humiliate	
לפגוע – to harm	
ערום – naked	
שפיכת דם - bloodshed	

הֵם הוֹרְגִים עִם הַמִּילִים
מְשַׁחֲקִים בַּנְּשָׁמָה
לְאָן אֲנִי שׁוֹאֵל
הַלְּכָה הָאַהֲבָה
שֶׁבָּרוּ לוֹ אֶת הַלֵּב
שֶׁבָּרוּ אֶת הַיַּלְדָּה
אָז בֶּטַח שֶׁתִּהְיֶה פֹּה
תִּהְיֶה פֹּה מִלְחָמָה

אָז אֵיךְ אַתָּה...

הֵם כּוֹתְבִים בָּעִיתּוֹנִים
מָה שֶׁהֵם רוֹצִים
מְסָרְסִים מְלַכְלְכִים
בְּלִי שׁוּם רַחֲמִים
נִכְנָסִים אֶל הַמִּיטוֹת
מְצִיצִים מֵהַחוֹרִים
וְאֵין מָה לַעֲשׂוֹת
אֵין פֹּה רַחֲמִים

אָז אֵיךְ אַתָּה...

"כרגיל, אנשים הוציאו דברים מהקשרם וייחסו לי שתקפתי את העיתונות כולה. זה ממש הרגיז אותי, כי לא לזה התכוונתי. יש כל-כך הרבה עיתונאים טובים, ישרים והגונים. ההתייחסות היתה מכוונת לעיתונאים הספציפיים שעסקו ברכילות ובחדירה ברוטלית לפרטיות"

אריק איינשטיין בטורו האישי הראשון והיחיד ב"מעריב" (שנכתב בימיו האחרונים ופורסם יומיים לאחר מותו, 29.11.13)

https://www.youtube.com/watch?v=kU2bMx5RRYs

אבשלום פיינברג - ביוגרפיה

יליד המושבה גדרה. כּוּנה "הצבר הראשון". בן למשפחת ביל"ויים. הוריו ישראל ופאני פיינברג (לבית בלקינד), שלחו אותו לְכּוּתָאבּ, חדר מוסלמי, ביפו, ללמוד ערבית וקוראן. בימי ילדותו נדד עם הוריו בין המושבות בארץ ישראל. בגיל 15 זכה במילגה של אליאנס, ללמוד בתיכון בצרפת.

ב-1906, והוא בן 17, לאחר שהשלים לימודי בוטניקה וספרות, שב לארץ ישראל והחל במסעות נדודים: תחילה נסע לקהיר ועסק בהנהלת חשבונות ובהתכתבות, לאחר מכן שב לארץ ישראל ושוב נדד לשוויץ ומשם לפריס.

באותה תקופה החל פיינברג לגבש את תפיסתו המדינית, שעיקרה סילוק השלטון העות'מאני מארץ ישראל, והתגייסות היישוב הציוני למען כניסת הבריטים במקומם.

ב-1911 פגש אבשלום את האגרונום אהרן אהרונסון, שהציע לו לעבוד אצלו בתחנת הנסיונות בעתלית. במסגרת עבודתו סייע בניהול שלוחת התחנה לנסיונות חקלאיים בחדרה ובפיקוח על פרדסים בשומרון, וכן נסע ברחבי ארץ ישראל, אסף ותיעד את צמחי הארץ. מפגשיו עם משפחת אהרונסון הנרחבת הביאה לארוסין אל אחותו הקטנה של אהרן אהרונסון, רבקה אהרונסון

ב-1915 יזם, יחד עם אהרן אהרונסון, את הקמת רשת הריגול ניל"י (נצח ישראל לא ישקר), אשר עסקה באיסוף מידע אודות הצבא העות'מאני עבור הבריטים. לאחר מספר ניסיונות כושלים הצליח פיינברג לצאת למצרים, ושם יצר קשר ראשוני עם הצבא הבריטי. בפגישה זו סיכמו כיצד יועבר המידע בין הצדדים.

כאשר שב פיינברג לארץ ישראל, חברי הרשת החלו להעביר מידע באמצעות אוניית קשר בריטית שהתקרבה לחוף עתלית. מאוחר יותר פסק הקשר, וניסיונותיו של פיינברג לחדשו נכשלו. ב-1916 יצא אהרן אהרונסון לקושטא ולברלין, ומשם הצליח להגיע לאנגליה, שם עמל על רכישת אמונם של הבריטים. הקשר שלו עם פיינברג נותק, ואבשלום החליט לצאת למצריים כדי לחדש את פעילות המחתרת.

בינואר 1917 יצא אבשלום, יחד עם ידידו יוסף לישנסקי, שניהם מחופשים לבדווים, לכיוון סיני, במגמה לחצות את קווי החזית ולחדש את הקשר עם המודיעין הבריטי. ב-20 בינואר נתקלו בבדווים ליד רפיח, אשר ירו עליהם (על פי גרסה אחרת, נפתחה עליהם אש של חיילים טורקיים, שישנו במאהל בדווי בקרבת מקום). אבשלום פיינברג נהרג מן הירי.

scholarship – מילגה

wanderings – נדודים
accounting – הנהלת חשבונות

to formulate – לגבש
apprehension, understanding – תפיסה
expulsion – סילוק

experimental station – תחנת נסיונות
framework – מסגרת
סייע - עזר
branch – שלוחה
supervision – פיקוח
catalogued – תיעד
plant - צמח
engagement – ארוסיו

initiated – יזם
espionage network – רשת ריגול
failed – כושלים
finalized – סיכמו

transmission ship – אוניית קשר
פסק - הפסיק
עמל – עבד
gaining trust – רכישת אמונם
underground – מחתרת

dressed up as – מחופשים
with the intent – במגמה
to cross – לחצות
intelligence – מודיעין
to encounter – נתקלו
campground - מאהל

לישנסקי נפצע וניצל בידי חיילים בריטים, הועבר לבית חולים בפורט סעיד ומשם לקהיר, שם פגש את אהרן אהרונסון. לאחר מכן חזר לישנסקי בחשאי לארץ ישראל. עם שובו לארץ ישראל המשיך לישנסקי בפעילות הריגול בשיתוף פעולה עם שרה אהרונסון (אחותו של אהרן) והשניים הנהיגו מאותה העת את פעילות הרשת בארץ ישראל. במקביל, מותו של פיינברג הוליד צירוף נסיבות ושרשרת אירועים, שבסופם נחשפה הרשת (אוקטובר 1917) על ידי העות'מאנים. פרטיה המדויקים של הפרשה אינם ידועים בוודאות, אך על פי הגרסה הנפוצה, ראש הרשת אהרן אהרונסון ולישנסקי שמרו בחשאי את גורלו הטרגי של פיינברג (כנראה מתוך רצון לא לפגוע במורל חברי הרשת). היעדר המידע הוליד גל שמועות בנוגע לפיינברג, אחדות מהן ייחסו ללישנסקי יד בהיעלמותו של פיינברג. לחשד זה תרמה מערכת היחסים ההדוקה שהתפתחה בין לישנסקי לשרה אהרונסון (אהובתו של פיינברג לפני כן).

נעמן בלקינד, אחד מחברי ניל"י, יצא (ככל הנראה על דעת עצמו) למדבר סיני על מנת לברר מה קרה לפיינברג. במהלך מסעו נתפס על ידי העות'מאנים. מעצרו של בלקינד חשף בפני העות'מאנים את קיומה של רשת ריגול בריטית בארץ ישראל. באותה העת נתפסה אחת מיוני הדואר אשר שימשו להעברת ידיעות אל הבריטים. שני האירועים הנ"ל הובילו לחשיפתה של רשת ניל"י ומעצרם של מרבית חבריה.

ב-1967 לאחר כיבוש חצי האי סיני במלחמת ששת הימים, התגלה ליד רפיח קברו של פיינברג תחת צמרת דקל בודד שצמח באזור, על פי אגדה נפוצה צמח הדקל מתמרים שהיו נתונים בכיסיו של פיינברג. עם גילוי הקבר הובא לקבורה בטקס צבאי בהר הרצל.

הערה: היישוב היהודי בארץ, ובעיקר תנועת "השומר", התנגדו לפעילות של ניל"י נגד התורכים, מתוך חשש לפעולות תגמול נגד היהודים.

ניצל – was saved
בחשאי – secretly
שיתוף פעולה – cooperation
במקביל – in parallel

צירוף נסיבות – combination of circumstance
שרשרת אירועים – a chain of events
נחשפה – was exposed
פרשה – affair, issue
בוודאות – with certainty
גרסה – version
נפוצה – prevalent
היעדר – lack
שמועות – rumors
ייחסו יד – Thought he had a hand
היעלמות – disappearance
חשד – suspicion
תרמה – contributed
הדוקה – close

נתפס – was caught
מעצר – arrest
יוני דואר – carrier pigeons

כיבוש – conquest
התגלה – was discovered
צמרת – treetop
דקל – palm tree
בודד – lonely
נפוצה – common
תמרים – dates
בכיסים – pockets

חשש – fear
פעולות תגמול – retaliation acts

אלף נשיקות

יהורם גאון

מילים: מירית שם אור

לחן: צביקה פיק

נְשִׁיקָה רִאשׁוֹנָה עַל מִצְחֵךְ הַלָּבָן
כְּמוֹ קֶשֶׁר בְּאֶמְצַע דְּמוּתֵךְ
וּמִמֶּנָּה יֵצְאוּ בְּשִׁפְעַת זִוֹהֲרָה
נְשִׁיקוֹת, נְשִׁיקוֹת לִשְׁעָרֵךְ
כּוֹתֶרֶת פְּנִינִים עֲשׂוּיָה מִנְּשִׁיקוֹת
עַל שְׂחוֹר תִּלְתָּלַיִּיךְ אַמְטִיר
שֶׁתִּהְיִי לִי יַלְדַּת הַיָּפָה בָּנָסִיכוֹת
הַמּוּשְׁלֶמֶת בְּכָל בְּנוֹת הָעִיר.

אֶלֶף נְשִׁיקוֹת לָךְ אֲהוּבָתִי
אֶלֶף נְשִׁיקָה וּנְשִׁיקָה
אֶלֶף נְשִׁיקוֹת לָךְ חֲמוּדָתִי
הַיָּפָה, הַקְּטַנָּה, הַמְּתוּקָה.

וְגַם אֶת צָוּארֵךְ הַשַּׁלְגִּי, הַבְּתוּלִי
הַגָּמִישׁ כְּמוֹ צַוּאר הַבַּרְבּוּר
אֲכַסֶּה בִּנְשִׁיקוֹת מַחְרוֹזוֹת מַחְרוֹזוֹת
יַלְדַּת מַיִם, קְטַנְטוֹנֶת שֶׁלִּי
וְעַתָּה שׂוּם אָשִׂים אֶת רֹאשִׁי עַל כְּתֵפֵךְ
כְּדֵי לִמְצוֹא בּוֹ אֶת דּוֹפֶק הַלֵּב
וְגַם סְתָם נְשִׁיקוֹת בִּלִּי תַּאֲוָה וּתְכָלָה
כְּמוֹ פְּרָחִים מוּשְׁלָכִים עַל כַּלָּה.

אֶלֶף נְשִׁיקוֹת...

קֶשֶׁר – knot
שִׁפְעַת זִוֹהֲרָה – abundance of light
כּוֹתֶרֶת – coronet, crown
פְּנִינִים – pearls
אַמְטִיר – I will rain upon you

שַׁלְגִּי – snowy
בְּתוּלִי – virgin
גָּמִישׁ – flexible
בַּרְבּוּר – swan
אֲכַסֶּה – I will cover
מַחְרוֹזוֹת – necklaces
שׂוּם אָשִׂים – I will put
דּוֹפֶק – pulse
תַּאֲוָה – lust
תְּכָלָה – measure
מוּשְׁלָכִים – thrown at

הַשָּׁמַיִים אֵינָם בְּעַד עֵינַי הַחוֹטְאוֹת
וְאֵינֶנִּי שׂוֹתֶה בָּךְ עַד רְוֹוֹת
הָאוֹר אֵינוֹ בְּעַד שְׂפָתַי הַטְּמֵאוֹת
וְחֶזְי נִצְרַב לוֹ עַד כְּלוֹת
נְשִׁיקַת הָאֶלֶף אֵינָהּ אֶפְשָׁרִית אֲהוּבָה
חֲסֵרָה נְשִׁיקָה אַחֲרוֹנָה
רַק תְּשַׁע מֵאוֹת תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע נְשִׁיקוֹת לִי
סוֹעֲרוֹת אוֹהֲבוֹת וּמְתוּקוֹת
וּבְכָל זֹאת אֲנַשְׁקֵךְ אֶלֶף נְשִׁיקוֹת

אֶלֶף נְשִׁיקוֹת...

חוֹטְאוֹת – sinning
רְוֹוֹת – saturation
טְמֵאוֹת – impure
נִצְרַב – is burning
כְּלוֹת - end

סוֹעֲרוֹת - stormy

https://www.youtube.com/watch?v=CcLKBAJ6iaE

מכתבים לרבקה אהרונסון

אבשלום פיינברג

לתוכן העניינים

בלדת אלף הנשיקות

אלף נשיקות לך, אהובתי.

כך גומרים האוהבים את כל כל המכתבים שלאהובותיהם

הם כותבים.

אלף נשיקות לך אהובתי.

כך מתחיל אני את מכתבי אליך, אהובתי.

ומה-מאד מתאווה אני לנשקך:

אלף נשיקות, אהובתי.

ראשית-כל הייתי שם נשיקה גדולה על מצחך הלבן, כמו קשר באמצע המצח.

ומהנשיקה הזאת היו יוצאות הרבה-הרבה נשיקות אחרות בעיגול על המצח הזך ועל התלתלים השחורים כמו כותרת של נשיקות כמו ששמות למען התיפות היפות מחרוזה של פנינים.

ואחרי-כן הייתי לוחש לך בשני פרחי צדף ורוד, אזניך, שני סודות קצרים ומתוקים שהדם מצלצל עד אמצע הלב.

ובשפתי הייתי מחליק את ריסיך ועפעפיך.

ואחרי זאת אני שם שתי נשיקות עגולות ומהירות ומצלצלות על שתי עיניך, כאשר שותים למען רוות כוס-יין בצמא בקיץ.

ועתה צריך להעמיק בגומות לחייך, לחפור ולחפור, וגם את הצלוחית הקטנטונת שבקצה סנטרך הקטן.

ואחר צריך לאסוף את שפתותיך הוורודות אל תוך פי, ולשאוף ולשאוף ולנשום נשיקה עד אפס-כוח, עד שימלא החזה ולא ישאר שם מקום גם כחוט-השערה.

ועל צווארך השלגי, הזך, הרם והגמיש כצוואר הברבור, ושתנועותיו מושכות ועדינות כתנועות ילדות-המים, צריך לשים חוטים-חוטים, מחרזות-מחרזות של נשיקות עד כדי לכסותו, וצריך לרדת עד השוחה הקטנה שבקצה הצוואר, שם במקום שהשמלה הטיפשה והמרשעת מכסה את הכל...

ועל מפרקתך זכת-אור וכתפיך, ברד של נשיקות.

ועתה שים אשים ראשי על חזך ומצאתי את הנקודה המדויקה אשר שם דופק לבך, ושמתי שפתי מולו, ודרך שמלותיך והעור והבשר והדם והגידים אשאב בכוח את הלב ואמשכנו אלי ואַמהיר דפיקותיו, ריקודיו, כירכוריו: תק, תק-תק, תק-תק-תק.

ועל מסגרת חגורתך נשיקה.

ובגניבה על ברכיך הקטנות נשיקות.

ונשיקה על כל פרקה מפרקות אצבעותיך הלבנות והקטנות, שאין מקום עליהן בעד כל גודל שפתי הזוללות, וצמידי נשיקות על ידיך; ואל השרווּלים אתגנב ונשיקות על זרועותיך המבושמות והרעננות, חבלי אהבה לבנים.

ונשיקות לכל אחת מתנועותיך המקסימות, מצהלותיך המרנינות וגם נשיקות תנועות בלי מטרה ובלי תאוה בוערת, כאשר ישליכו פרחים על כלה עוברת.

והנה כוסית בנשיקות, אהובתי, והנשיקות תשע-מאות תשעים-ותשעה נשיקות.

ועוד אחת נשארה נשיקה, רק אחת, וצריך שאֶשק הנשיקה האחרונה הזאת, ויהי-מה!

ועכשיו רום התאוה, פסגת החשק. איה, איה אהובתי מעיין האור המותח על כל אבריך, על כל תנועותיך, על כל מבטיך, את עדנת השמיים וקסם האור, אייהו מלא-אור מעיין האור?

את המעיין הזה הייתי רוצה למצוא ולשים שפתי בו, להדביק פי במעיין האור ולשתות עד רווֹת, וזאת היתה נשיקת האלף. אבל השמיים אינם בעד עיני החוטאות, האור איננו בעד שפתי הטמאות, הארציות, הסובאות, ועל כן תצרב נצח הנשיקה האי-אפשרית הזאת את שפתי ותעיק עד מוות את חזי התאֵב.

ועל כן אלף הנשיקות חסרות הן אהובתי, רק תשע-מאות תשעים-ותשע נשיקות יפתי.

ובכל-זאת!

אלף נשיקות לך כוכבי!

עטור מצחך

אריק איינשטיין

("ארץ ישראל הישנה והטובה – חלק ג'", 1977)

מילים :אברהם חלפי לחן :יוני רכטר

עַטוּר מִצְחֵךְ זָהָב שָׁחוֹר
אֵינֶנִּי זוֹכֵר אִם כָּתְבוּ כָּךְ בְּשִׁיר
מִצְחֵךְ מִתְחָרֵז עִם עֵינַיִים וְאוֹר,
אֵינֶנִּי זוֹכֵר אִם חָרְזוּ כָּךְ בְּשִׁיר
אַךְ לְמִי שֶׁתִּהְיִי
חַיָּיו מְלֵאֵי שִׁיר.

חֲלוּקֵךְ הַוְּרוֹד צַמְרִירִי וְרַךְ.
אַתְּ בּוֹ מִתְעַטֶּפֶת תָּמִיד לְעֵת לַיִל.
לֹא הָיִיתִי רוֹצֶה לִהְיוֹת לָךְ אָח,
לֹא נָזִיר מִתְפַּלֵּל לִדְמוּתוֹ שֶׁל מַלְאָךְ
וְרוֹאֶה חֲלוֹמוֹת עֲגוּמִים שֶׁל קְדוּשָׁה
וּלְמוּלוֹ אַתְּ אִישָׁה...

אַתְּ אוֹהֶבֶת לִהְיוֹת
עֲצוּבָה וְשׁוֹתֶקֶת
לְהַקְשִׁיב לְסִיפּוּר עַל קֶרוֹב עַל רָחוֹק
וַאֲנִי, שֶׁלֹּא פַּעַם אַבִּיט בָּךְ בְּשֶׁקֶט
אֵין קוֹל וּדְבָרִים
שׁוֹכֵחַ הַכֹּל עַל אוֹדוֹת אֲחֵרִים.
שׁוֹכֶנֶת נַפְשִׁי בֵּין כֹּתְלֵי בֵּיתֵךְ
וּשְׁבוּיָה בֵּין כְּתָלַיִךְ

עטור, לעטר – decorated
מתחרז, להתחרז – to rhyme
חלוק – robe
צמרירי – woolly
מתעטפת, להתעטף - to be wrapped
עגום – עצוב
אודות – about
שבויה – trapped, imprisoned

מִמֶּנִּי נִפְרָדֶת

עֵת אֲנִי בְּגוּפִי נִפְרָד מִמֵּךְ.

פְּרוּשׂ חֲלוֹמִי כְּמַרְבָד לְרַגְלַיִךְ

צַעֲדֵי אֶהוּבָה עַל פְּרָחַיו פְּסִיעוֹתַיִךְ

לִבְשִׁי חֲלוּקָּךְ הַוָּרוֹד לְעֵת לַיִל

עוֹד מְעַט וְאָבוֹא אֵלַיִךְ.

עַטוּר מִצְחֵךְ זָהָב שָׁחוֹר

יִקְרַב אֶל שְׂפָתַי כְּחָרוּז אֲלֵי שִׁיר

אָז אֶלְחַשׁ בְּאָזְנַיִךְ עַד בּוֹקֶר עַד אוֹר

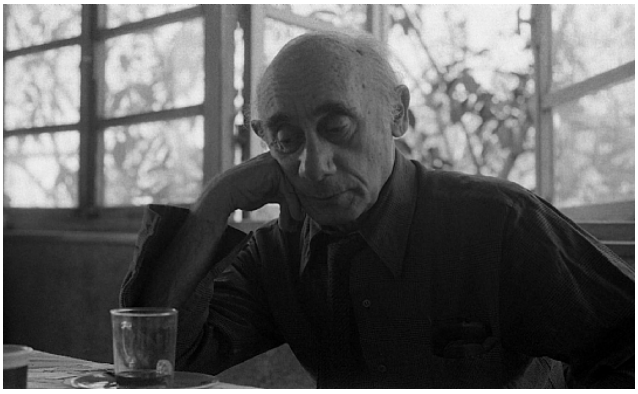
כְּשִׁיכּוֹר...

עַטוּר מִצְחֵךְ זָהָב שָׁחוֹר.

פרוש, לִפְרוֹשׂ – to be spread out
מרבד – rug
לצעוד - ללכת
פסיעה – footstep
אלחש, ללחוש – to whisper
שיכור - drunk

https://www.youtube.com/watch?v=wcayUsa9yvw

אברהם חלפי

(1904 מאי - 1980 יוני) משורר נפלא ושחקן מעולם לא נישא ולא היו לו ילדים.

נולד בעיר לודז' שבפולין.

השיר "עטור מצחך" נכתב בסוף שנות החמישים.

התפרסם בעיקר כעשרים שנה לאחר כתיבתו, לאחר שהולחן ועובד על-ידי יוני רכטר ואריק איינשטיין.

"עטור מצחך" הוא שיר ישראלי שנחשב לאחת מהקלאסיקות של הזמר העברי. ורבים רואים בו את שיר הישראלי המולחן הטוב ביותר בכל הזמנים.

במשך השנים הועלו תאוריות שונות אודות מושא השיר – כולן ללא הוכחה או ביסוס.

אתמול הובאה לקבורות, **זהבה ברלינסקי**.מושא השיר. השיר הוקרא ואף נוגן בלוויה.

זהבה ברלינסקי אלמנתו של השחקן זאב ברלינסקי גם הוא יליד העיר לודז'.

אתמול בלוויה בהספד סופר סיפורו של השיר על פי בקשת המנוחה.

חלפי היה מבאי ביתם של הזוג ברלינסקי. וכנראה התאהב בה אך היא היתה מסורה לבעלה ואף נולדה להם בת.

זהבה נצרה את סיפור השיר בליבה וסיפרה עליו למשפחתה באחד מחדשי חייה האחרונים.

בשיר מופיעים שני רמזים על דמותה של זהבה

" **עטור מצחך זהב** - (זהבה) **שחור**" "**מצחך מתחרז עם עיניים ואור** " עיניה של זהבה היו כחולות בהירות ומלאות אור.

בנוסף סיפר **ברוך אסקרוב** כי בשיחה עם חברותיה של זהבה לאחר הלוויה הן סיפרו לו על אופיה המאופק, על כך שהיתה שתקנית, תיאור המתאים כל כך לשתי השורות בשירו של חלפי:

"את אוהבת להיות עצובה ושותקת

להקשיב לספור על קרוב על רחוק"

לזכרם של אברהם חלפי שנפטר לפני כשלושים שנה ולזהבה ברלינסקי שידעה לשמור ולכבד את זיכרון השיר

הולחן, להיות מולחן – to be composed

עובד – musically arranged

אודות – about

מושא – object

הוכחה – proof

ביסוס - basis

הובאה לקבורות – was laid to rest

לוויה - funeral

אלמנה – widow

הספד – eulogy

מנוחה – deceased

באי ביתם – חבר קרוב

מסורה – devoted, loyal

נצרה - שמרה

רמז – clue

בהיר – bright

אופי – demeanor

מאופק – held back

תיאור – description

לוטה ברלינסקי
3.09.2011 - 15.10.1927

זמר נוגה

החלונות הגבוהים(אריק איינשטיין, ג'וזי כץ, שמוליק קראוס)

מילים :רחל לחן :שמוליק קראוס ("החלונות הגבוהים", 1966)

הֲתִשְׁמַע קוֹלִי, רְחוֹקִי שֶׁלִּי,
הֲתִשְׁמַע קוֹלִי, בַּאֲשֶׁר הִנָּךְ –
קוֹל קוֹרֵא בְּעֹז, קוֹל בּוֹכֶה בְּדָמָי
וּמֵעַל לַזְּמַן מְצַוֶּה בְּרָכָה?

תֵּבֵל זוֹ רַבָּה וּדְרָכִים בָּהּ רָב.
נִפְגָּשׁוֹת לְדַקּ, נִפְרָדוֹת לָעַד.
מְבַקֵּשׁ אָדָם, אַךְ כּוֹשְׁלוֹת רַגְלָיו,
לֹא יוּכַל לִמְצֹא אֶת אֲשֶׁר אָבַד.

אַחֲרוֹן יָמַי כְּבָר קָרוֹב אוּלַי,
כְּבָר קָרוֹב הַיּוֹם שֶׁל דִּמְעוֹת פְּרִידָה,
אֲחַכֶּה לָךְ עַד יִכְבּוּ חַיַּי,
כְּחַכּוֹת רָחֵל לְדוֹדָהּ.

באשר הנך – איפה שאתה
עז – חוזק, כוח
דמי – שקט
מצווה, לצוות – to command

תבל – עולם
לדק – לרגע
לעד – לתמיד
לבקש – לחפש, to search
כושלות – to stumble
אבד, לאבד – what was lost

דמעה – tear
יכבו, לכבות – to end, extinguish

https://www.youtube.com/watch?v=9nkCDDaMEh0

אהבת פועלי בנין

אריק איינשטיין **מילים ולחן :נעמי שמר** ("אהבה ראשונה", 1965)

יוֹם יוֹם כְּשֶׁאַתְּ עוֹבֶרֶת כָּאן בְּתֵשַׁע
אֲנוּ לָךְ שׁוֹרְקִים מִן הַסּוּלָם

וְתַאֲמִינִי לָנוּ - זֶהוּ פֶּשַׁע

שֶׁאַתְּ לֹא עוֹצֶרֶת מֵעוֹלָם

כְּשֶׁאַתְּ לוֹבֶשֶׁת אֶת הַשִּׂמְלָה הָאֲדוּמָה

אָז בַּבִּנְיָן לְפֶתַע צוֹמַחַת עוֹד קוֹמָה

וְלוּ יָדְעוּ הַפִּיגוּמִים לָשִׁיר

כִּי אָז שָׁמְעוּ אוֹתָם בְּכָל הָעִיר.

אַתְּ אוּלַי קְטַנָּה
אֲבָל כְּתֻפֶּנוּ אֵיתָנָה,

וְכָל חִיּוּךְ שֶׁלָּךְ אֶצְלֵנוּ חַג

יֵשׁ לָךְ פֹּה עִנְיָן עִם פּוֹעֲלֵי בִּנְיָן

שֶׁאוֹהֲבִים אוֹתָךְ עַד רֹאשׁ הַגַּג.

אַתְּ מְשַׁגַּעַת פֹּה אֶת כָּל הַנּוֹעַר
אַתְּ יָפָה בְּכָל הַתְּסְרוֹקוֹת

כְּשֶׁאַתְּ עוֹבֶרֶת בְּעָקֵב גָּבוֹהַ

אַתְּ שָׁוְוה סִימְפוֹנְיָה שֶׁל שְׁרִיקוֹת

כְּשֶׁמַּבִּיטִים לְמַטָּה מִגֹּבַהּ הַמָּנוֹף

זוֹ אַתְּ שֶׁמְּקַשֶּׁטֶת בִּשְׁבִילֵנוּ אֶת הַנּוֹף

אִמְרִי מִלָּה וְנִטְפַּס אִישׁ אִישׁ

מִן הַקּוֹמָה הָעֶשְׂרִית לַכְּבִישׁ

אַתְּ אוּלַי קְטַנָּה...

אִם גַּם הַיּוֹם תִּפְנִי אֵלֵינוּ עוֹרֶף
אֲנוּ נְדַבֵּר עִם הַקַּבְלָן

וְנִשְׁבַּע לוֹ שֶׁעַד סוֹף הַחוֹרֶף

לֹא נוֹכַל לִגְמוֹר אֶת הַבִּנְיָן

אַךְ אִם תַּעֲיפִי הֵנָּה מַבָּט אֶחָד קָצָר

מִיָּד תִּרְאִי שֶׁאֲנוּ גּוֹמְרִים אוֹתוֹ מָחָר

וּמִן הַגַּג הַבַּנָּאִים שֶׁלָּךְ

בְּלֵב אוֹהֵב יַשְׁלִיכוּ פֶּרַח לָךְ.

אַתְּ אוּלַי קְטַנָּה...

לשרוק – to whistle	
סולם - ladder	
פשע – crime	
לפתע – פתאום	
לצמוח, צומחת – to grow	
פיגומים – scaffolding	
איתנה – חזקה	
תסרוקת – hairstyle	
עקב – heel	
שריקה, שריקות – whistle	
מנוף – crane	
מקשטת, לקשט - to decorate	
נטפס, לטפס – to climb	
להפנות עורף, תפני עורף – to turn away from	
קבלן – contractor	
להעיף מבט – to look over	
ישליכו, להשליך – to throw away	

https://www.youtube.com/watch?v=dOa141FnFj8

תכול המטפחת

אריק איינשטיין ("ארץ ישראל הישנה והטובה – חלק ג'", 1977)
מילים : יאקוב (קובה) גאליצקי תרגום/ נוסח עברי: אברהם שלונסקי
לחן :יד'י פטרסבורגסקי

טַהַר וּתְכוֹל הַמִּטְפַּחַת,
לֶטֶף וְרֹךְ שֶׁל הַיָּד
אַתְּ אָז אָמַרְתְּ לִי:
לֹא, לֹא אֶשְׁכַּח עוֹד
אֶת פְּגִישָׁתֵנוּ לָעַד.

וַיְהִי הַיּוֹם
וְאָנוּ נִפְרַדְנוּ פִּתְאֹם.
תְּכוֹל הַמִּטְפַּחַת,
קְרְטוֹב שֶׁל נַחַת,
גָּז וְעָבַר הַחֲלוֹם.

תַּמּוּ הַקֹּר וְהַדֶּלֶף,
תְּכֶלֶת וְאוֹר מְסָבִיב
בֹּקֶר וְשֶׁמֶשׁ
לַיְלָה וְאֶלֶף
אֶלֶף כּוֹכְבֵי הָאָבִיב.

וַיְהִי הַיּוֹם
וְאָנוּ נִפְגַּשְׁנוּ פִּתְאֹם.
תְּכוֹל הַמִּטְפַּחַת,
קְרְטוֹב שֶׁל נַחַת,
וְנִתְגַּשֵּׁם הַחֲלוֹם.

מטפחת – kerchief, scarf
לטף – ללטף – caress
רך – softness

לעד – לתמיד

נפרדנו, להפרד – to part

קרטוב – a spec, a bit
גז – to pass, disappear

תמו – נגמרו
דלף - גשם

נתגשם, להתגשם – to materialize

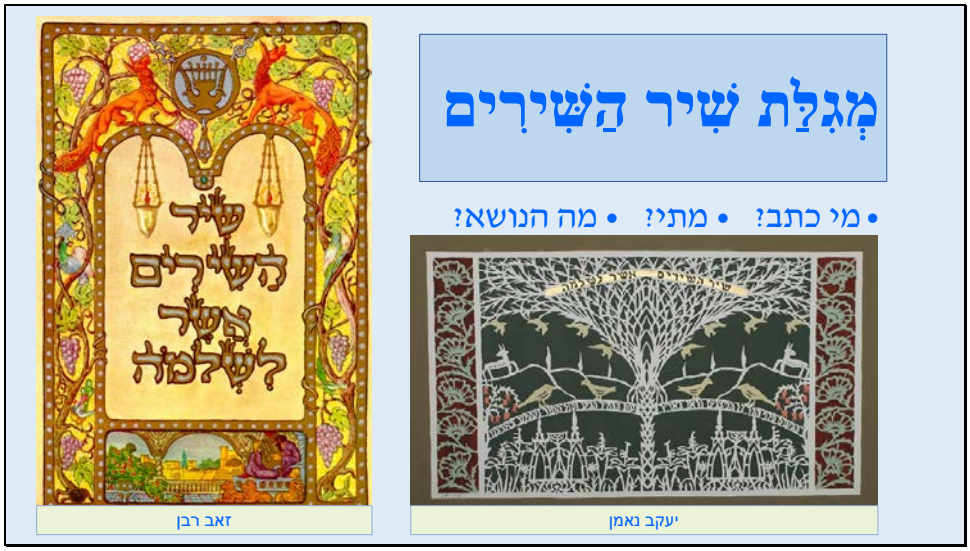
https://www.youtube.com/watch?v=hr5I-VZZoyU

Slide 1

מְגִלַּת שִׁיר הַשִּׁירִים
הראשונה בקובץ חמש מגילות שבחטיבת ה"כתובים "בתנ"ך .
מבנה: מספר שירים (30-17). השירים מקשה אחת, מובדלים זה מזה בנושא, לא פרקים נפרדים. לכן נקרא שיר השירים (שיר של שירים) החלוקה לפרקים מאוחרת ונוצרית, כך למשל השיר ה-10 מפוצל בין פרקים ה'-ו'.

Slide 2

מחבר: על פי המסורת שלמה המלך: " שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה" שיר השירים א', א (אחד מ-3: שיר השירים, קהלת, משלי)
חוקרים מודרנים חושבים שזה אוסף שירי אהבה מאוחר יותר, כי הוא עוסק במגוון של נושאים: שירי אהבה של נוף כפרי ,שירי רועים ,שירי כורמים ,שירי אהבה של נוף עירוני ושירי חתונה .יש במגילה שירי אביב ופריחה ,שירים שהם מונולוג של בחור או בחורה, שירים שיש בהם דיאלוג בין בחור לבחורה ושירים המכילים דיאלוג בין נערה לאחיה (אח מפורש כמאהב גם כן). לדברי החוקרים, מגוון כזה של שירים חובר על ידי יוצרים שונים, והושר בזמנים שונים ובנסיבות שונות.
מן ההיבט הלשוני, מציינים החוקרים את הימצאותם של קווי לשון האופייניים לעברית של ימי בית שני במגילה. בייחוד נוהגים להצביע על המילה השאולה מפרסית" פרדס "כראיה לאיחורה של המגילה, שכן הפרסים השתלטו והשפיעו על ארץ ישראל רק במחצית השנייה של המאה ה-6 לפנה"ס ,כ-450 שנה לאחר זמנו של שלמה. המקדימים את זמן חיבורה של המגילה סבורים שאין בכך כדי להפריך את טענתם, שכן המילה הפרסית הייתה עשויה להתגלגל לאזור בדרכי המסחר ,גם בהיעדר מגע ישיר עם הפרסים.

יעקב נאמן החל לעסוק במגזרות נייר בשנת 1976, בהיותו כבן 70 והפך לאחד מגדולי גוזרי הנייר במאה העשרים. בעידודה של חוקרת מגזרות הנייר החיפאית ד"ר גיזה פרנקל ז"ל יצר נאמן מאות עבודות ואף לימד את האומנות לכל דורש. כאדם דתי הוא סימן לעצמו מטרה להחיות את האומנות היהודית היפה הזאת שהחלה כנראה בספרד במאה ה-15, משם נפוצה לכל הגלויות, אך לאחר השואה כמעט ונכחדה. עיקר היוצרים היו גברים, רבים בחורי ישיבות שיכלו לשלב פסוקים בעברית מהמקורות.

זאב רבן – ראה שקופית 5

Slide 3

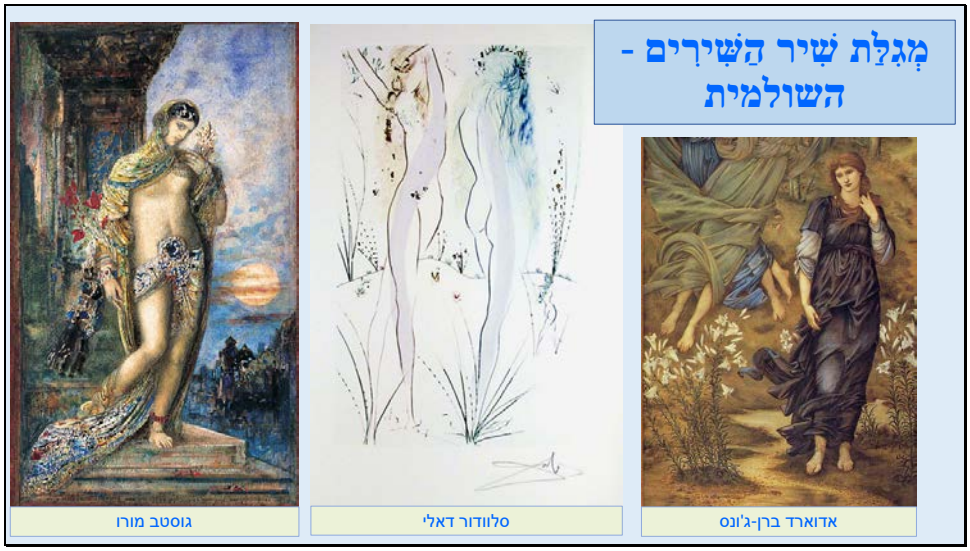

המגילה היא סדרה של שירי אהבה בין בני זוג ,גבר ואישה ,הפונים זה אל זו. במסורת חז"ל נתפרשו שירים אלה באופן אלגורי ,כמשל ליחסי עם ישראל והקב"ה. רבי עקיבא אומר כי "כל הכתובים קודש, ושיר-השירים קודש קודשים" (משנה, ידיים ג, ה) ..במסורת הנוצרית מופיע פירוש אלגורי דומה, הרואה במגילה דימוי ליחסי ישו והכנסייה הנוצרית.

בתנ"ך, **אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית** (על שם מקומה, שונם) הייתה המשרתת האישית של דוד המלך בסוף ימיו. אבישג הובאה לדוד על ידי יועציו כדי לפתור את בעיית הצינה שאחזה בו. לפי ספר מלכים א', פרק א', פסוקים א'-ד' דוד לא קיים יחסי אישות עם אבישג:
וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ. וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו: יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת, וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ. וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ. וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד, וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ
לאחר מותו של דוד ולאחר סכסוך הירושה בין שלמה לאדוניהו שהוכרע בניצחונו של שלמה, הייתה אבישג העילה להריגתו של אדוניהו (אחיו)בפקודת שלמה:

איור של הצייר הסקוטי **William Russell Flint [1880-1969]** לשיר השירים – ציור מתקתק ורומנטי-אוריינטליסטי. חלומו של הגבר הלבן על נשות המזרח ומנעמי אלף לילה ולילה.

Slide 4

גוסטב מורו ;**Gustave Moreau**: 1826-1898 היה צייר סימבוליסט צרפתי .הוא נולד ומת בפריז .
הנושא המרכזי של מורו היה התיאור של דמויות נוצריות ומיתולוגיות.
סימבוליזם: השימוש בצורות ובדימויים שנתפשו כמעוררי אסוציאציות וחסרי הגדרה מילולית.
בעבודותיהם ישנן רמיזות לרעיונות ובעיקר לרגשות, בעזרת דימויים ספרותיים ומיתולוגיים ובאמצעות סגנון וצורת הקו ,והשימוש בצבע

בסגנון מתרפק על המזרח צייר גם **Edward Burne-Jones** (1833 –1898) את ציורו **'אתי מלבנון כלה'.**
הטבע מתמזג בשמלותיהן של הנערות והן ייצוג טהור ויפה של הטבע, שמייצג את כל הטוב והיפה בעולם הפרה-תעשייתי.

Slide 5

האומן הישראלי–בצלאלי זאב רבן אייר את שיר השירים ,[1930]ומבט בעבודותיו ילמד על עוצמת ההשפעה האירופית – שיר השירים כפי שראו אותו במערב אירופה – אקזוטי, שפתיו מור ולבנה וגניו פרי מגדים מפותלים עם רימונים עסיסיים. צבעיו רכים גם תואמים ונערותיו שחורות ונאוות. דודיו ארזי הלבנון ששזפתם השמש .
היה סימבוליסט, כמו גוסטב מורו

שרגא ווייל 1918-2009 היה אמן ישראלי.
ווייל, מן החשובים שבאמני הקיבוץ, עסק בתחומי אמנות מגוונים בהם ציור ,רישום ,הדפס) ,תחריט, חיתוך לינול ,ליתוגרפיה, הדפס רשת, ועוד), גרפיקה ,עיצוב עטיפות ספרים ,איור ספרים ,פיסול ,תבליט וקולאז.'

Slide 6

יוסי שטרן (1992 – 1923)היה צייר ומאייר ישראלי .נודע בציורי דמויות ונופים של העיר ירושלים והווי הלוחמים בארגונים צבאיים לפני קום המדינה ,צה"ל וגדנ"ע .זכה לפרסים אחדים על עבודתו האמנותית.

יהודית שדור: ציירת ואמנית מגזרות נייר ישראלית.
ילידת מילוואקי, ויסקונסין, עלתה ארצה בשנת 1950 ומתגוררת בירושלים. היא היוצרת העיקרית בתחיית אמנות מגזרות הנייר היהודית. בשיתוף עם בעלה, יוסף, כתבה ספר המתאר את אמנות מגזרות הנייר היהודית ותולדותיה.

שחורה ונאוה: שיער שחור – רצוי, אבל גוף כהה אינו רצוי...(ראו המשך הפסוק: "אל תראוני שאני שחרחורת", זה באשמת השמש, ששזפה את גוף הרועה (ובסלנג מודרני, הביטוי "שחורדינית") הגוף בהיר כמו שושן צחור

Slide 7

שני: חוט השני: שם של צבע אדום (ובהשאלה: מחלת השנית – scarlet fever)
הביטוי **עובר כחוט השני** מתאר נושא מרכזי החוזר ומופיע בסדרה של יצירות.
הביטוי משלב מושג מימי המקרא ומשמעות מושאלת שמקורה בגרמנית.

חוט השני בשיר השירים הוא סמל ליופי, והמושג נזכר בתנ"ך כמה פעמים כאמצעי סימון:אֶת-תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֶּנוּ בּוֹ (יהושע ב יח)
וַיְהִי בְלִדְתָּהּ, וַיִּתֵּן-יָד; וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל-יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר: זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה (בראשית לח כח)

שני הוא גוון של צבע אדום, הנוצר מגופה המיובש של תולעת השני (כינוי מקראי לזחל של כנימת המגן). שימשה לטהרה ולצביעת צמר לצורך אריגים יקרים (פרוכות, מסכים, ובגדי כהונה) בצבע אדום מיוחד בבית המקדש.

(צבע שני)

באירופה היה מקובל מאז ימי הביניים לסמן חבלים שיוצרו בידי גילדת עושי החבלים בחוט צבעוני שהיה שזור בין החוטים המרכיבים את החבל. בשנת 1664 נקבע בבריטניה חוק, שכל חבל המשמש את ספינות הצי המלכותי יסומן בחוט שני אדום. הבחירה בצבע השני התנ"כי נבעה מיופיו ועמידותו של הצבע וכן מן המשמעות הסמלית שהוא זכה לה בנצרות כסמלו של ישו וכמייצגת את המלוכה.

המנהג לסמן את החבלים של ספינות הצי המלכותי הבריטי בחוט שני היה מוכר לסופר הגרמני גתה, והוא שנתן לו את המשמעות המושאלת של נושא חוזר. בספרו הגדול "הקירבה שבבחירה" (Die Wahlverwandtschaften, 1809)ממשיל גתה את החוט האדום השזור בחבלי הצי הבריטי לחוט של חיבה ומסירות המשוך על כל דפי יומנה של אוטיליה. הביטוי הגרמני ") "ein roter Fadenמילולית: חוט אדום) שבו השתמש גתה הפך בעקבות השימוש בספר לביטוי שגור בגרמנית, ומשם חדר לרוסית, לעברית ולשפות נוספות.

ארגמן (מאכדית argamannu) צבע אדום לבדים , carmine, crimson **דלת** ראשך: הצמות שבראשך, דלה ורהטים אלה חוטי השתי והערב בנול האורגים. warp and woof threads of the loom

Slide 8

משה נובק, פסל וצייר ומעצב שטיחי קיר.1930-2012. עלה ארצה עם משפחתו 1934.

אָדוֹם אָדוֹם אָדָם אָדָמָה דַּם

לפי אחד החוקרים: צח ואדום, כי עור המלך היה ורוד, צבע שלא היה לו שם מוגדר בתקופת המקרא ושוב: ראשו כתם פז ותלתלחו שחורים, כמו ב"עטור מצחך"

Slide 9

מגע, ארוטיקה

Slide 10

ריח, מגע

Arthur Eric Rowton Gill 1882-1940 היה פסל, מגלף באבן, טיפוגרף,קליגרף ודפס בריטי .היה מקושר בתנועת Arts and Crafts . נראה, כי אלמנטים שונים בחייו של גיל, היו מנוגדים. מחד, גיל היה בעל השקפות דתיות קתוליות עמוקות ומאידך גיסא אמנותו התאפיינה במוטיבים אירוטיים.

Slide 11

ריח, טעם

פסוק יא אונומטופיאה כביטוי שירי

שואלים חכמי ישראל: מדוע ה' מלבב אותנו ומחבב אותנו רק בעין אחת? למה לא בשתי עיניים? אין ספק שעם ישראל קדוש וטהור. אך אי אפשר להתעלם מכך שלאורך כל ההיסטוריה יצר הרע הצליח להיאחז מעט בעם ישראל ולפגום מעוצמתו וקדושתו. אלא שלמרות אותם פגמים וכתמים וקמטים - עדיין גדולה אהבת ה' לישראל, אהבה עזה וחזקה, עד כדי כך שה' מכריז לנצח נצחים "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך". מפני שה' כביכול מסתכל עלינו רק בעין אחת - ולא בשתי עיניים.
בורא עולם כביכול עוצם עין אחת ומתעלם מכל החלק הלא טוב שבנו, והוא מביט עלינו מהעין השניה - והוא מתמקד רק בדברים הטובים שבנו, עד כדי כך שהבורא יכול להסתכל על הרשע הגדול ביותר בישראל ולחוש כלפיו אהבה עד אין קץ

וראה הביטוי: "מעלים עין"

Slide 12

Song of Songs 2:14, by Wu Guo-ting (Chinese Ink Painting)

מְגִלַּת שִׁיר הַשִּׁירִים: חושים

- פרק ב', ח: קוֹל דּוֹדִי, הִנֵּה-זֶּה בָּא; מְדַלֵּג, עַל-הֶהָרִים--מְקַפֵּץ, עַל-הַגְּבָעוֹת
- פרק ב', יד: יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה, הַרְאִינִי אֶת-מַרְאַיִךְ, הַשְׁמִיעֵנִי אֶת-קוֹלֵךְ: כִּי-קוֹלֵךְ עָרֵב, וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה.

ראיה, שמיעה
ומעבר אל הטבע. דימוי קולו של הדוד לעופר איילים ודימוי הרעיה ליונה (דימויים אלו מופיעים פעמים רבות בשיר השירים)

Slide 13

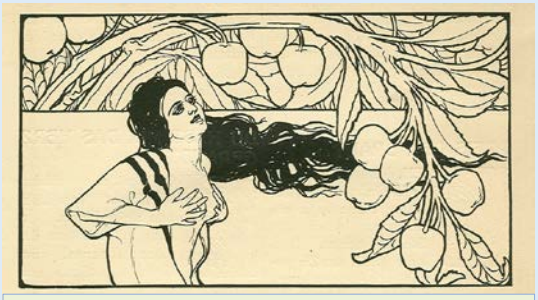

יוסי שטרן (1992 – 1923)היה צייר ומאייר ישראלי .נודע בציורי דמויות ונופים של העיר ירושלים והווי הלוחמים בארגונים צבאיים לפני קום המדינה ,צה"ל וגדנ"ע .זכה לפרסים אחדים על עבודתו האמנותית.

אפרים משה ליליֶן 1874-1925היה צייר ,צלם ותחריטאי יהודי ,שפעל בגרמניה ובארץ ישראל ,ממייסדי "בצלאל ,"המזוהה עם סגנון האר נובו .שמו יצא לפניו בשל יצירתו בנושאי יהדות וציונות ;מכונה לעתים "האמן הציוני הראשון".

Slide 14

מְגִלַּת שִׁיר הַשִּׁירִים: טבע

א. מ. ליליאן

פרק ח', ה: מִי זֹאת, עֹלָה
מִן-הַמִּדְבָּר, מִתְרַפֶּקֶת,
עַל-דּוֹדָהּ; תַּחַת הַתַּפּוּחַ,
עוֹרַרְתִּיךְ--שָׁמָּה חִבְּלַתְךְ
אִמֶּךְ, שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךְ.

המילה לחבל: בעברית מודרנית משמעות של פגיעה בזדון ללא קונוטציה מינית.
בתנך: קיים במשמעות מינית: או לבעול, או לכרוע ללדת.

Slide 15

מְגִלַּת שִׁיר הַשִּׁירִים: טבע

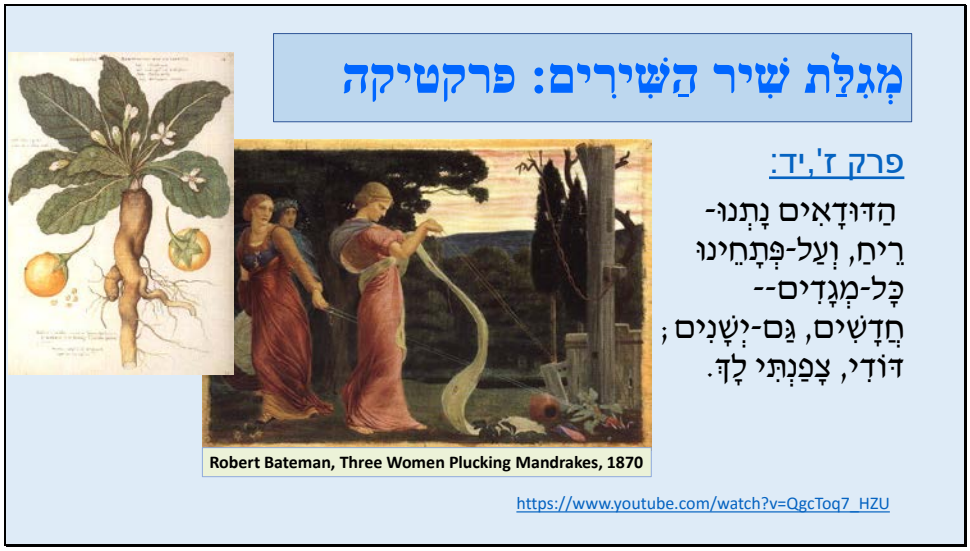

תמר מסר

פרק ב', יא-יב: כִּי-הִנֵּה
הַסְּתָו, עָבָר; הַגֶּשֶׁם, חָלַף
הָלַךְ לוֹ.
הַנְּצָנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, עֵת
הַזָּמִיר הִגִּיעַ; וְקוֹל הַתּוֹר,
נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ. אֶל-גִּנַּת אֱגוֹז
יָרַדְתִּי, לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל;
לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן, הֵנֵצוּ
הָרִמּוֹנִים.

המאיירת **תמר מסר** היא אמנית די אנונימית בישראל, אבל בחו"ל עבודותיה – איורים והדפסות בנושאים תנכ"יים – נקנו על ידי אספנים פרטיים ומככבות באוספים רבים של מוסדות מכובדים. למשל, המוזיאון היהודי בניו יורק, ספריית הקונגרס בוושינגטון, אוספי הספרים הנדירים של אוניברסיטאות הארוורד וייל ועוד.

Slide 16

דוד – דודא - דודאים

את צמח הדודאים אנו פוגשים בספר בראשית. ראובן, בנה בכורה של לאה אמנו מוצא את צמח הדודאים פורח בר בשדה, קוטף אותו, ומביא אותו הביתה. רחל, אחותה העקרה של לאה, עושה עמה עסקה. לאה תיתן לה את הדודאים ורחל תיתן בתמורה לילה עם יעקב, הבעל של שתיהן.
כפי שמצטייר בסיפור מקראי זה, צמח הדודאים או אטרופה מנדרגורה בשמו המדעי, נחשב משך שנים רבות סגולה לפריון וריפוי עקרות. ככל הנראה הדבר נובע לא מתכונותיו הבוטניות, אלא מצורת השורש העבה שלו, שמזכיר לעיתים את צורת איבר המין הגברי. ולא רק נשים עקרות השתמשו בו. גם נשים פוריות צרכו את הצמח הרעיל מפני שהאמינו כי הוא יסייע להם בלידת בנים זכרים. אפילו גברים במזרח התיכון עונדים עד היום מחרוזת מפירות הצמח כקמע וכסגולה לאון גברי.
הדודאים הוא עשב רב שנתי רעיל, מכיל אלקלואיד, בעל ניחוח חזק ובלתי נעים. הוא שייך לסוג סולנום ממשפחת הסולניים ומקורו במזרח התיכון. הוא צומח באגן הים התיכון ובהרי ההימלאיה.

צמח שרוע על האדמה, רב שנתי, הפורח בחודשים אדר וניסן ולקראת חודש ניסן אייר, הפרחים הסגולים הופכים לפירות בעלי ריח טוב ומשכר, כמו שכתוב בשיר השירים "
<u>הדודאים נתנו ריח".</u>
הפרי בגודל של עגבניית שרי בצבע כתום. <u>בעל שורש</u> עבה הבא בצורות שונות: גבר, אישה, אישה המחזיקה בידיה תינוק וכן גבר המחזיק תינוק או גבר ואשה מחובקים.

רוברט בייטמן (1842-1922)היה צייר אנגלי, ארכיטקט, ומעצב גנים. החל משנת 1870 עמד בראש קבוצת אומנים שהושפעו מיצירתו של אדוארד ברן ג'ונס.

הינך יפה

הפרויקט של עידן רייכל

מילים ולחן :עידן רייכל

https://www.youtube.com/watch?v=M9LgEW8ikfw

בְּמִיטָתִי כְּבָר שָׁבוּעוֹת בִּיקַּשְׁתִּי
אֶת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי וְלֹא מְצָאתִיו
חִיפַּשְׂתִּי בֵּין כָּל רְחוֹבוֹת הָעִיר
הָעָמוּסָה שְׁקָרִים הַזֹּאת וְלֹא מְצָאתִיו
מְצָאוּנִי הַשּׁוֹמְרִים הַסּוֹבְבִים בָּעִיר
אַךְ אֲהוּבִי כְּמַעַט וְלֹא מָצָאתִי אוֹתוֹ
אַךְ לֹא אַרְפֶּה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁאָבִיאוֹ אֶל תּוֹךְ עִירִי
אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חַדְרִי אֶל מִיטָתִי

הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וְשִׂפְתוֹתָיִךְ חוּט שָׁנִי
שִׁנַּיִךְ לְבָנוֹת כְּמוֹ אוֹר הַלְּבָנָה
מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה
נִישֵּׂאת עַל כְּנָף צִפּוֹר גְּדוֹלָה הִגִּיעָה לְבֵיתִי

בְּמִיטָתִי כְּבָר שָׁבוּעוֹת בִּיקַּשְׁתִּי...

הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וְשִׂפְתוֹתָיִךְ חוּט שָׁנִי ...

הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי אֲנִי נִגָּנָב מִשְּׁתֵּי עֵינָיִךְ
שְׁשׁוֹרְפוֹת אוֹתִי כְּאֵשׁ הַלֶּהָבָה
מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה
נִישֵּׂאת עַל כְּנָף צִפּוֹר גְּדוֹלָה הִגִּיעָה לְבֵיתִי

תַּעֲשֶׂה עֹלָה, לַיהוָה תַּעֲלֶנָּה׃ כִּי לֹא-יָדַע מָנוֹחַ, כִּי-מַלְאַךְ
יְהוָה הוּא. יז וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל-מַלְאַךְ יְהוָה, מִי שְׁמֶךָ׃ כִּי-
יָבֹא דבריך (דְבָרְךָ), וְכִבַּדְנוּךָ. יח וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ יְהוָה,
לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי--וְהוּא-פֶלְאִי. {פ}
יט וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת-גְּדִי הָעִזִּים, וְאֶת-הַמִּנְחָה, וַיַּעַל עַל-הַצּוּר,
לַיהוָה; וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת, וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים. כ וַיְהִי בַּעֲלוֹת
הַלַּהַב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, הַשָּׁמַיְמָה, וַיַּעַל מַלְאַךְ-יְהוָה, בְּלַהַב
הַמִּזְבֵּחַ; וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים, וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם
אָרְצָה. כא וְלֹא-יָסַף עוֹד מַלְאַךְ יְהוָה, לְהֵרָאֹה אֶל-מָנוֹחַ
וְאֶל-אִשְׁתּוֹ; אָז יָדַע מָנוֹחַ, כִּי-מַלְאַךְ יְהוָה הוּא. כב וַיֹּאמֶר
מָנוֹחַ אֶל-אִשְׁתּוֹ, מוֹת נָמוּת׃ כִּי אֱלֹהִים, רָאִינוּ. כג וַתֹּאמֶר
לוֹ אִשְׁתּוֹ, לוּ חָפֵץ יְהוָה לַהֲמִיתֵנוּ לֹא-לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה
וּמִנְחָה, וְלֹא הֶרְאָנוּ, אֶת-כָּל-אֵלֶּה; וְכָעֵת, לֹא הִשְׁמִיעָנוּ
כָּזֹאת. כד וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן, וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן; וַיִּגְדַּל
הַנַּעַר, וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה. כה וַתָּחֶל רוּחַ יְהוָה, לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה-
דָן, בֵּין צָרְעָה, וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל. {פ}

שופטים פרק יד

שמשון רוצה להתחתן עם אשה פלישתית

א וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן, תִּמְנָתָה; וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה, מִבְּנוֹת
פְּלִשְׁתִּים. ב וַיַּעַל, וַיַּגֶּד לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, וַיֹּאמֶר אִשָּׁה רָאִיתִי
בְתִמְנָתָה, מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים; וְעַתָּה, קְחוּ-אוֹתָהּ לִי
לְאִשָּׁה. ג וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ, הַאֵין בִּבְנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל-עַמִּי
אִשָּׁה--כִּי-אַתָּה הוֹלֵךְ לָקַחַת אִשָּׁה, מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרֵלִים;
וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל-אָבִיו אוֹתָהּ קַח-לִי, כִּי-הִיא יָשְׁרָה
בְּעֵינָי. ד וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ, כִּי מֵיְהוָה הִיא--כִּי-תֹאֲנָה
הוּא-מְבַקֵּשׁ, מִפְּלִשְׁתִּים; וּבָעֵת הַהִיא, פְּלִשְׁתִּים מֹשְׁלִים
בְּיִשְׂרָאֵל.

בדרך לתמנה שמשון הורג **אריה**, ואחר כך מוצא בתוך הגוויה שלו **דבש** ואוכל אותו

ה וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ, תִּמְנָתָה; וַיָּבֹאוּ, עַד-כַּרְמֵי תִמְנָתָה, וְהִנֵּה כְּפִיר אֲרָיוֹת, שֹׁאֵג לִקְרָאתוֹ. ו וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה, וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי, וּמְאוּמָה, אֵין בְּיָדוֹ; וְלֹא הִגִּיד לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה. ז וַיֵּרֶד, וַיְדַבֵּר לָאִשָּׁה; וַתִּישַׁר, בְּעֵינֵי שִׁמְשׁוֹן. ח וַיָּשָׁב מִיָּמִים, לְקַחְתָּהּ, וַיָּסַר לִרְאוֹת, אֵת מַפֶּלֶת הָאַרְיֵה; וְהִנֵּה עֲדַת דְּבוֹרִים בְּגִוִּית הָאַרְיֵה, וּדְבָשׁ. ט וַיִּרְדֵּהוּ אֶל-כַּפָּיו, וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְאָכֹל, וַיֵּלֶךְ אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ, וַיִּתֵּן לָהֶם וַיֹּאכֵלוּ; וְלֹא-הִגִּיד לָהֶם, כִּי מִגְוִיַּת הָאַרְיֵה רָדָה הַדְּבָשׁ. י וַיֵּרֶד אָבִיהוּ, אֶל-הָאִשָּׁה; וַיַּעַשׂ שָׁם שִׁמְשׁוֹן מִשְׁתֶּה, כִּי כֵן יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים. יא וַיְהִי, כִּרְאוֹתָם אוֹתוֹ; וַיִּקְחוּ שְׁלֹשִׁים מְרֵעִים, וַיִּהְיוּ אִתּוֹ. יב וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן, אָחוּדָה-נָּא לָכֶם חִידָה: אִם-הַגֵּד תַּגִּידוּ אוֹתָהּ לִי שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וּמְצָאתֶם--וְנָתַתִּי לָכֶם שְׁלֹשִׁים סְדִינִים, וּשְׁלֹשִׁים חֲלִפֹת בְּגָדִים. יג וְאִם-לֹא תוּכְלוּ, לְהַגִּיד לִי--וּנְתַתֶּם אַתֶּם לִי שְׁלֹשִׁים סְדִינִים, וּשְׁלֹשִׁים חֲלִיפוֹת בְּגָדִים; וַיֹּאמְרוּ לוֹ--חוּדָה חִידָתֶךָ, וְנִשְׁמָעֶנָּה. יד וַיֹּאמֶר לָהֶם, מֵהָאֹכֵל יָצָא מַאֲכָל, וּמֵעַז, יָצָא מָתוֹק; וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד הַחִידָה, שְׁלֹשֶׁת יָמִים. טו וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיֹּאמְרוּ לְאֵשֶׁת-שִׁמְשׁוֹן פַּתִּי אֶת-אִישֵׁךְ וְיַגֶּד-לָנוּ אֶת-הַחִידָה--פֶּן-נִשְׂרֹף אוֹתָךְ וְאֶת-בֵּית אָבִיךְ, בָּאֵשׁ; הַלְיָרְשֵׁנוּ, קְרָאתֶם לָנוּ הֲלֹא. טז וַתִּבְךְּ אֵשֶׁת שִׁמְשׁוֹן עָלָיו, וַתֹּאמֶר רַק-שְׂנֵאתַנִי וְלֹא אֲהַבְתָּנִי--הַחִידָה חָדַתָּ לִבְנֵי עַמִּי, וְלִי לֹא הִגַּדְתָּהּ; וַיֹּאמֶר לָהּ, הִנֵּה לְאָבִי וּלְאִמִּי לֹא הִגַּדְתִּי--וְלָךְ אַגִּיד. יז וַתִּבְךְּ עָלָיו שִׁבְעַת הַיָּמִים, אֲשֶׁר-הָיָה לָהֶם הַמִּשְׁתֶּה; וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיַּגֶּד-לָהּ כִּי הֶצִיקַתְהוּ, וַתַּגֶּד הַחִידָה, לִבְנֵי עַמָּהּ. יח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי הָעִיר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בְּטֶרֶם יָבֹא הַחַרְסָה, מַה-מָּתוֹק מִדְּבַשׁ, וּמֶה עַז מֵאֲרִי; וַיֹּאמֶר לָהֶם--לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי, לֹא מְצָאתֶם חִידָתִי. יט וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה, וַיֵּרֶד אַשְׁקְלוֹן וַיַּךְ מֵהֶם שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח אֶת-חֲלִיצוֹתָם, וַיִּתֵּן הַחֲלִיפוֹת, לְמַגִּידֵי הַחִידָה; וַיִּחַר אַפּוֹ, וַיַּעַל בֵּית אָבִיהוּ. כ וַתְּהִי, אֵשֶׁת שִׁמְשׁוֹן, לְמֵרֵעֵהוּ, אֲשֶׁר רֵעָה לוֹ. {פ}

אשה ראשונה: התמנית.

שמשון מתערב עם האורחים הפלישתים: הוא חד להם **חידה**, הם לא יודעים את התשובה. אשתו של שמשון מציקה לו עד שהוא נותן לה את הפתרון. היא אומרת לפלישתים. שמשון מפסיד בהתערבות, מכה את הפלישתים ועוזב את האשה.

שופטים פרק טו

א וַיְהִי מִיָּמִים בִּימֵי קְצִיר-חִטִּים, וַיִּפְקֹד שִׁמְשׁוֹן אֶת-אִשְׁתּוֹ
בְּגְדִי עִזִּים, וַיֹּאמֶר, אָבֹאָה אֶל-אִשְׁתִּי הֶחָדְרָה ; וְלֹא-נְתָנוֹ
אָבִיהָ, לָבוֹא .ב וַיֹּאמֶר אָבִיהָ, אָמֹר אָמַרְתִּי כִּי-שָׂנֹא
שְׂנֵאתָהּ, וָאֶתְּנֶנָּה, לְמֵרֵעֶךָ ; הֲלֹא אֲחוֹתָהּ הַקְּטַנָּה טוֹבָה
מִמֶּנָּה, תִּהִי-נָא לְךָ תַּחְתֶּיהָ .ג וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן, נְקִיתִי
הַפַּעַם מִפְּלִשְׁתִּים : כִּי-עֹשֶׂה אֲנִי עִמָּם, רָעָה .ד וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן,
וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ-מֵאוֹת שׁוּעָלִים ; וַיִּקַּח לַפִּדִים, וַיֵּפֶן זָנָב אֶל-זָנָב,
וַיָּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין-שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת, בַּתָּוֶךְ .ה וַיַּבְעֵר-אֵשׁ
בַּלַּפִּידִים, וַיְשַׁלַּח בְּקָמוֹת פְּלִשְׁתִּים ; וַיַּבְעֵר מִגָּדִישׁ וְעַד-
קָמָה, וְעַד-כֶּרֶם זָיִת .ו וַיֹּאמְרוּ פְלִשְׁתִּים, מִי עָשָׂה זֹאת,
וַיֹּאמְרוּ שִׁמְשׁוֹן חֲתַן הַתִּמְנִי, כִּי לָקַח אֶת-אִשְׁתּוֹ וַיִּתְּנָהּ
לְמֵרֵעֵהוּ ; וַיַּעֲלוּ פְלִשְׁתִּים, וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָהּ וְאֶת-אָבִיהָ
בָּאֵשׁ .ז וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן, אִם-תַּעֲשׂוּן כָּזֹאת : כִּי אִם-
נִקַּמְתִּי בָכֶם, וְאַחַר אֶחְדָּל .ח וַיַּךְ אוֹתָם שׁוֹק עַל-יָרֵךְ, מַכָּה
גְדוֹלָה ; וַיֵּרֶד וַיֵּשֶׁב, בְּסְעִיף סֶלַע עֵיטָם. {פ}
ט וַיַּעֲלוּ פְלִשְׁתִּים, וַיַּחֲנוּ בִּיהוּדָה ; וַיִּנָּטְשׁוּ, בַּלֶּחִי .י וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ יְהוּדָה, לָמָּה עֲלִיתֶם עָלֵינוּ ; וַיֹּאמְרוּ, לֶאֱסוֹר אֶת-
שִׁמְשׁוֹן עָלִינוּ, לַעֲשׂוֹת לוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ .יא וַיֵּרְדוּ שְׁלֹשֶׁת
אֲלָפִים אִישׁ מִיהוּדָה, אֶל-סְעִיף סֶלַע עֵיטָם, וַיֹּאמְרוּ
לְשִׁמְשׁוֹן הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי-מֹשְׁלִים בָּנוּ פְּלִשְׁתִּים, וּמַה-זֹּאת
עָשִׂיתָ לָנוּ ; וַיֹּאמֶר לָהֶם--כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי, כֵּן עָשִׂיתִי
לָהֶם .יב וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֶאֱסָרְךָ יָרַדְנוּ, לְתִתְּךָ בְּיַד-פְּלִשְׁתִּים ;
וַיֹּאמֶר לָהֶם, שִׁמְשׁוֹן, הִשָּׁבְעוּ לִי, פֶּן-תִּפְגְּעוּן בִּי
אַתֶּם .יג וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֵאמֹר, לֹא כִּי-אָסֹר נֶאֱסָרְךָ וּנְתַנּוּךָ
בְיָדָם, וְהָמֵת, לֹא נְמִיתֶךָּ ; וַיַּאַסְרֻהוּ, בִּשְׁנַיִם עֲבֹתִים חֲדָשִׁים,
וַיַּעֲלוּהוּ, מִן-הַסֶּלַע .יד הוּא-בָא עַד-לֶחִי, וּפְלִשְׁתִּים הֵרִיעוּ
לִקְרָאתוֹ ; וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה, וַתִּהְיֶינָה הָעֲבֹתִים אֲשֶׁר
עַל-זְרוֹעוֹתָיו כַּפִּשְׁתִּים אֲשֶׁר בָּעֲרוּ בָאֵשׁ, וַיִּמַּסּוּ אֲסוּרָיו, מֵעַל
יָדָיו .טו וַיִּמְצָא לְחִי-חֲמוֹר, טְרִיָּה ; וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ, וַיַּךְ-
בָּהּ אֶלֶף אִישׁ .טז וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן--בִּלְחִי הַחֲמוֹר, חֲמוֹר
חֲמֹרָתָיִם ; בִּלְחִי הַחֲמוֹר, הִכֵּיתִי אֶלֶף אִישׁ .יז וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ

בתור עונש לפלישתים, שמשון משתמש **בשועלים** להצית שדותיהם

הפלישתים דורשים מבני ישראל להסגיר את שמשון. בני ישראל קושרים אותו ומביאים אותו לפלישתים. ה' עושה נס ומשחרר את החבלים, **שמשון לוקח לחי חמור ומכה בה אלף פלישתים.**

לְדַבֵּר, וַיִּשְׁלַח הַלְּחִי מִיָּדוֹ ; וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא, רָמַת
לֶחִי .יח וַיִּצְמָא, מְאֹד, וַיִּקְרָא אֶל-יְהוָה וַיֹּאמַר, אַתָּה נָתַתָּ
בְּיַד-עַבְדְּךָ אֶת-הַתְּשׁוּעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת ; וְעַתָּה אָמוּת בַּצָּמָא,
וְנָפַלְתִּי בְּיַד הָעֲרֵלִים .יט וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת-הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר-
בַּלֶּחִי, וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וַיֵּשְׁתְּ, וַתָּשָׁב רוּחוֹ, וַיֶּחִי ; עַל-כֵּן
קָרָא שְׁמָהּ, עֵין הַקּוֹרֵא אֲשֶׁר בַּלֶּחִי, עַד, הַיּוֹם
הַזֶּה .כ וַיִּשְׁפֹּט אֶת-יִשְׂרָאֵל בִּימֵי פְלִשְׁתִּים, עֶשְׂרִים
שָׁנָה. {פ}

שופטים פרק טז

אשה שניה: הזונה מעזה הפלישתים רוצים להרוג את שמשון, הוא **עוקר את שער העיר** ולוקח אותו לחברון

אשה שלישית: דלילה: הפלישתים **מציעים לדלילה כסף** רב אם תגלה את סוד כוחו של שמשון

א וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן, עַזָּתָה ; וַיַּרְא-שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה, וַיָּבֹא
אֵלֶיהָ .ב לַעַזָּתִים לֵאמֹר, בָּא שִׁמְשׁוֹן הֵנָּה, וַיָּסֹבּוּ וַיֶּאֶרְבוּ-לוֹ
כָּל-הַלַּיְלָה, בְּשַׁעַר הָעִיר ; וַיִּתְחָרְשׁוּ כָּל-הַלַּיְלָה לֵאמֹר, עַד-
אוֹר הַבֹּקֶר וַהֲרַגְנֻהוּ .ג וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן, עַד-חֲצִי הַלַּיְלָה,
וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר-הָעִיר וּבְשֹׁתֵי
הַמְּזוּזוֹת, וַיִּסָּעֵם עִם-הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל-כְּתֵפָיו ; וַיַּעֲלֵם אֶל-
רֹאשׁ הָהָר, אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי חֶבְרוֹן. {פ}
ד וַיְהִי, אַחֲרֵי-כֵן, וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה, בְּנַחַל שֹׂרֵק ; וּשְׁמָהּ,
דְּלִילָה .ה וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים, וַיֹּאמְרוּ לָהּ פַּתִּי אוֹתוֹ
וּרְאִי בַּמֶּה כֹחוֹ גָדוֹל, וּבַמֶּה נוּכַל לוֹ, וַאֲסָרְנוּהוּ לְעַנּוֹתוֹ ;
וַאֲנַחְנוּ, נִתַּן-לָךְ, אִישׁ, אֶלֶף וּמֵאָה כָּסֶף .ו וַתֹּאמֶר דְּלִילָה,
אֶל-שִׁמְשׁוֹן, הַגִּידָה-נָּא לִי, בַּמֶּה כֹחֲךָ גָדוֹל ; וּבַמֶּה תֵּאָסֵר,
לְעַנּוֹתֶךָ .ז וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ, שִׁמְשׁוֹן, אִם-יַאַסְרֻנִי בְּשִׁבְעָה
יְתָרִים לַחִים, אֲשֶׁר לֹא-חֹרָבוּ--וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי, כְּאַחַד
הָאָדָם .ח וַיַּעֲלוּ-לָהּ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים, שִׁבְעָה יְתָרִים לַחִים--
אֲשֶׁר לֹא-חֹרָבוּ ; וַתַּאַסְרֵהוּ, בָּהֶם .ט וְהָאֹרֵב, יֹשֵׁב לָהּ בַּחֶדֶר,
וַתֹּאמֶר אֵלָיו, פְּלִשְׁתִּים עָלַיִךְ שִׁמְשׁוֹן ; וַיְנַתֵּק, אֶת-הַיְתָרִים,
כַּאֲשֶׁר יִנָּתֵק פְּתִיל-הַנְּעֹרֶת בַּהֲרִיחוֹ אֵשׁ, וְלֹא נוֹדַע
כֹּחוֹ .י וַתֹּאמֶר דְּלִילָה, אֶל-שִׁמְשׁוֹן, הִנֵּה הֵתַלְתָּ בִּי, וַתְּדַבֵּר
אֵלַי כְּזָבִים ; עַתָּה הַגִּידָה-נָּא לִי, בַּמֶּה תֵּאָסֵר .יא וַיֹּאמֶר

אֵלֶיהָ--אִם-אָסוֹר יַאסְרוּנִי בַּעֲבֹתִים חֲדָשִׁים, אֲשֶׁר לֹא-
נַעֲשָׂה בָהֶם מְלָאכָה: וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי, כְּאַחַד
הָאָדָם. יב וַתִּקַּח דְּלִילָה עֲבֹתִים חֲדָשִׁים וַתַּאַסְרֵהוּ בָהֶם,
וַתֹּאמֶר אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן, וְהָאֹרֵב, יֹשֵׁב בֶּחָדֶר;
וַיְנַתְּקֵם מֵעַל זְרֹעֹתָיו, כַּחוּט. יג וַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל-שִׁמְשׁוֹן,
עַד-הֵנָּה הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֶּר אֵלַי כְּזָבִים--הַגִּידָה לִּי, בַּמֶּה
תֵּאָסֵר; וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ--אִם-תַּאַרְגִי אֶת-שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשִׁי,
עִם-הַמַּסָּכֶת. יד וַתִּתְקַע, בַּיָּתֵד, וַתֹּאמֶר אֵלָיו, פְּלִשְׁתִּים
עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן; וַיִּיקַץ, מִשְּׁנָתוֹ, וַיִּסַּע אֶת-הַיְתַד הָאָרֹג, וְאֶת-
הַמַּסָּכֶת. טו וַתֹּאמֶר אֵלָיו, אֵיךְ תֹּאמַר אֲהַבְתִּיךְ, וְלִבְּךָ, אֵין
אִתִּי: זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, הֵתַלְתָּ בִּי, וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי, בַּמֶּה כֹּחֲךָ
גָּדוֹל. טז וַיְהִי כִּי-הִצִיקָה לוֹ בִדְבָרֶיהָ, כָּל-הַיָּמִים--
וַתְּאַלְצֵהוּ; וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ, לָמוּת. יז וַיַּגֶּד-לָהּ אֶת-כָּל-לִבּוֹ,
וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא-עָלָה עַל-רֹאשִׁי--כִּי-נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי,
מִבֶּטֶן אִמִּי; אִם-גֻּלַּחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כֹחִי, וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי
כְּכָל-הָאָדָם. יח וַתֵּרֶא דְּלִילָה, כִּי-הִגִּיד לָהּ אֶת-כָּל-לִבּוֹ,
וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עֲלוּ הַפַּעַם, כִּי-הִגִּיד
לה (לִי) אֶת-כָּל-לִבּוֹ; וְעָלוּ אֲלֵיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים, וַיַּעֲלוּ
הַכֶּסֶף בְּיָדָם. יט וַתְּיַשְּׁנֵהוּ, עַל-בִּרְכֶּיהָ, וַתִּקְרָא לָאִישׁ, וַתְּגַלַּח
אֶת-שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ; וַתָּחֶל, לְעַנּוֹתוֹ, וַיָּסַר כֹּחוֹ,
מֵעָלָיו. כ וַתֹּאמֶר, פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן; וַיִּיקַץ מִשְּׁנָתוֹ,
וַיֹּאמֶר אֵצֵא כְּפַעַם בְּפַעַם וְאִנָּעֵר, וְהוּא לֹא יָדַע, כִּי יְהוָה סָר
מֵעָלָיו. כא וַיֹּאחֲזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים, וַיְנַקְּרוּ אֶת-עֵינָיו; וַיּוֹרִידוּ
אוֹתוֹ עַזָּתָה, וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם, וַיְהִי טוֹחֵן, בְּבֵית
הָאסִירִים (הָאֲסוּרִים). כב וַיָּחֶל שְׂעַר-רֹאשׁוֹ לְצַמֵּחַ, כַּאֲשֶׁר
גֻּלָּח. {פ}

הפיתוי ונפילתו של שמשון:

שמשון מגלה את סודו לדלילה, היא **גוזרת בלילה את שיערו.**

הפלישתים **מנקרים את עיניו ולוקחים אותו לבית הסוהר**

כג וְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים, נֶאֶסְפוּ לִזְבֹּחַ זֶבַח-גָּדוֹל לְדָגוֹן אֱלֹהֵיהֶם--

וּלְשִׂמְחָה ; וַיֹּאמְרוּ--נָתַן אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ, אֵת שִׁמְשׁוֹן
אוֹיְבֵנוּ .כג וַיִּרְאוּ אֹתוֹ הָעָם, וַיְהַלְלוּ אֶת-אֱלֹהֵיהֶם : כִּי
אָמְרוּ, נָתַן אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ אֶת-אוֹיְבֵנוּ, וְאֵת מַחֲרִיב אַרְצֵנוּ,
וַאֲשֶׁר הִרְבָּה אֶת-חֲלָלֵינוּ .כה וַיְהִי, כִּי טוֹב (כְּטוֹב) לִבָּם,
וַיֹּאמְרוּ, קִרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וִישַׂחֶק-לָנוּ ; וַיִּקְרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן מִבֵּית
הָאסִירִים (הָאֲסוּרִים), וַיְצַחֵק לִפְנֵיהֶם, וַיַּעֲמִידוּ אוֹתוֹ, בֵּין
הָעַמּוּדִים .כו וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל-הַנַּעַר הַמַּחֲזִיק בְּיָדוֹ,
הַנִּיחָה אוֹתִי, והימשני (וַהֲמִישֵׁנִי) אֶת-הָעַמּוּדִים, אֲשֶׁר הַבַּיִת
נָכוֹן עֲלֵיהֶם ; וְאֶשָּׁעֵן, עֲלֵיהֶם .כז וְהַבַּיִת, מָלֵא הָאֲנָשִׁים
וְהַנָּשִׁים, וְשָׁמָּה, כֹּל סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים ; וְעַל-הַגָּג, כִּשְׁלֹשֶׁת
אַלְפִּים אִישׁ וְאִשָּׁה, הָרֹאִים, בְּשְׂחוֹק שִׁמְשׁוֹן .כח וַיִּקְרָא
שִׁמְשׁוֹן אֶל-יְהוָה, וַיֹּאמַר : אֲדֹנָי יְהוִה זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא
אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה, הָאֱלֹהִים, וְאִנָּקְמָה נְקַם-אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינָי,
מִפְּלִשְׁתִּים .כטוַיִּלְפֹּת שִׁמְשׁוֹן אֶת-שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתָּוֶךְ, אֲשֶׁר
הַבַּיִת נָכוֹן עֲלֵיהֶם, וַיִּסָּמֵךְ, עֲלֵיהֶם--אֶחָד בִּימִינוֹ, וְאֶחָד
בִּשְׂמֹאלוֹ .ל וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן, תָּמוּת נַפְשִׁי עִם-פְּלִשְׁתִּים, וַיֵּט
בְּכֹחַ, וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל-הַסְּרָנִים וְעַל-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-בּוֹ ; וַיִּהְיוּ
הַמֵּתִים, אֲשֶׁר הֵמִית בְּמוֹתוֹ, רַבִּים, מֵאֲשֶׁר הֵמִית
בְּחַיָּיו .לא וַיֵּרְדוּ אֶחָיו וְכָל-בֵּית אָבִיהוּ, וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ, וַיַּעֲלוּ
וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל, בְּקֶבֶר מָנוֹחַ אָבִיו ;
וְהוּא שָׁפַט אֶת-יִשְׂרָאֵל, עֶשְׂרִים שָׁנָה. {פ}

נקמה אחרונה:

הפלישתים רוצים לראות את שמשון החלש, הם מביאים אותו **למקדש האל דגון.** כאשר הוא עומד ומחזיק בעמודי הבניין, הוא מתפלל לה' שייתן לו כוח עוד פעם אחת. ה' נענה לו, **ושמשון ממוטט את כל הבית והורג יותר אנשים במותו מאשר בכל חייו.**

מתוך : http://www.mechon-mamre.org/i/t/t0713.htm

לקריאה עם תרגום : http://www.mechon-mamre.org/p/pt/pt0713.htm

Slide 1

סיפור על אהבה וחושך, דרמה של סקס והתאבדות, מיתוס שעניינו ארוס (יצר החיים והמיניות) ותנאטוס (יצר התוקפנות והמוות): הניסוחים שונים, אבל כולם יכולים לשמש כותרת למחזור סיפורי שמשון במקרא (שופטים יג'-טז'). תחילת הסיפור, כזכור, בבשורת לידתו של שמשון לאשת מנוח, המשכו במערכת היחסים הבעייתית בין שמשון לאשה התמנית ובעימותים שהסתעפו ממנה עם הפלשתים, ולאחר אפיזודה קצרה עם הזונה מעזה מגיע הסיפור לשיאו בתיאור המפגש עם דלילה, האשה שאהב, המוביל בחוקיות, כמו-טרגית, אל מותו ההרואי במקדש דגון.

חז"ל במדרשים, מילטון בדרמה, רובנס ורמברנדט בציור, סן-סנס באופרה, ז'בוטינסקי ברומן, דה-מיל בסרט הוליוודי, לאה גולדברג, דוד אבידן, יהודה עמיחי ונתן זך בשירים ודוד גרוסמן בספרו "דבש אריות"

Slide 2

אם לדמויות בתנ"ך היה רייטינג, שמשון הגיבור היה בוודאי מהמובילים. מדובר בדמות שהטקסט התנכ"י ויצירות אמנות במהלך הדורות העניקו לה אפיון גופני מובהק (ראסטות, קומה אדירה, כתפיים רחבות, שרירים) וגם אפיון התנהגותי מובהק (מכונת הרג משומנת היטב, תחבולנית וערמומית, שכל מטרתה להכות באויבי ישראל, הפלשתים). ואי אפשר לשכוח כמובן את סופו של הסיפור - כה רומנטי, דרמטי וטרגי.

שמשון הוא דמות שבין תכונותיה השונות מתגלעים יחסים מתוחים - סתירה, ניגוד, מעבר חריף מתכונה לתכונה וכיוצא באלה. שמשון עומד בשני העקרונות האלה: שופט, נזיר אלוהים ולוחם החירות הלאומית, ועם זאת גם החזק מכל אדם העסוק למעלה מראש בפרשיות אהבים והוללות, במסעות נקמה פרטיים ובתחרויות של חידות

הרומן **<u>שמשון</u>**,(1919) אלגוריה מאת **זאב ז'בוטינסקי** ,הגם שנכתב רוסית, נחשב בשעתו ליצירת מופת של הספרות העברית. ז'בוטינסקי שאף להציג את השקפותיו על חידוש פני האומה במסגרת עלילה ספרותית . משום כך הוא מציג גיבור, בעל גוף ענק, אך גם בעל כושר החלטה. שמשון של ז'בוטינסקי הוקסם מתרבותם הגבוהה של יוצאי איי הים הרחוקים, ורצה להנהיג גם בעם ישראל המפורד את אורחותיהם – נטייתם למשמעת וסדר, הצבאיות שלהם, יכולתם הטכנולוגית ועליצותם בשעות הפנאי. את הערכים הללו שם ז'בוטינסקי בפיו של שמשון המצווה על אחיו: **"שימו עליכם מלך, למדו צחוק וקנו ברזל".** נראה שהערצת שמשון את הפלשתים משקפת את עמדתו של ז'בוטינסקי כלפי התרבות האירופאית

במרכז הרומן עומדים דמותו של שמשון ויחסיו עם הפלישתים. ז'בוטינסקי ראה בשמשון גיבור ומנהיג טבעי שצמח בתקופה היסטורית קודרת אשר בה "אין מלך בישראל [ו]איש הישר בעיניו יעשה". המחבר רומז לאנאלוגיה בין תקופת השופטים לתקופת המנדט הבריטי ולמכשולים שהציבה אנגליה בדרך להקמת בית לאומי לעם ישראל בארץ ישראל.

על רקע נופי הארץ משורטטת ביד אמן דמותו של שמשון - הגיבור, השופט והנזיר. זהו נזיר מוזר המתמכר לקסמן של נשים פלישתיות; נהנתן המבלה בנעימים עם חבריו הפלישתים; קנא המשלח אש בשדות הפלישתים; גיבור הנושא את שערי עזה על כתפיו.

מעל הכל שמשון הוא תלמיד חרוץ הלומד את סוד כוחם של הפלישתים המציקים לאחיו בני שבט דן. וממקום כלאו הוא שולח מסר-צוואה לאחיו:

+ קיבצו ברזל
+ שימו עליכם מלך
+ לימדו לצחוק

Slide 3

אם לדמויות בתנ"ך היה רייטינג, שמשון הגיבור היה בוודאי מהמובילים. מדובר בדמות שהטקסט התנכ"י ויצירות אמנות במהלך הדורות העניקו לה אפיון גופני מובהק (ראסטות, קומה אדירה, כתפיים רחבות, שרירים) וגם אפיון התנהגותי מובהק (מכונת הרג משומנת היטב, תחבולנית וערמומית, שכל מטרתה להכות באויבי ישראל, הפלשתים). ואי אפשר לשכוח כמובן את סופו של הסיפור - כה רומנטי, דרמטי וטרגי.

חידת שמשון היא חידה המופיעה בתנ"ך כחלק מסיפור עלילותיו של שמשון .את החידה חד שמשון במשתה חתונתו לשלושים אורחיו הפלשתים ,בזה הלשון" :מֵהָאֹכֵל יָצָא מַאֲכָל וּמֵעַז יָצָא מָתוֹק) "ספר שופטים ,פרק י"ד ,פסוק י"ד .(החידה מבוססת על חוויה פרטית של שמשון, שהרג אריה ולאחר זמן מצא בגווייתו דבורים ודבש .זהו גם פתרונה של החידה" :מַה מָּתוֹק מִדְּבַשׁ וּמֶה עַז מֵאֲרִי) "?ספר שופטים ,פרק י"ד ,פסוק י"ח (האריה הוא האוכל העז והדבש הוא המאכל המתוק. הפלשתים, שלא יכלו לנחש את פתרון החידה, סחטו אותו באיומים מאשתו, ששכנעה את שמשון לגלותו לה.

השערת כפל המשמעות במילה "ארי"

השערה שהיוותה בסיס לדיון נרחב הועלתה על ידי הפילולוג של השפות השמיות האנס באואר .באואר שיער שבעברית הקדומה התקיימה המילה "אֲרִי" במשמעות "דבש", לצד המשמעות ההומונימית הרגילה של "אריה"; המילה המשוערת נגזרה מהשורש אר"ה, המתייחס ללקיטה ואיסוף של פירות, מיצי פירות ועוד, כמו בשיר השירים ה, א" :אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי אכלתי יערי עם **דבשי...**ההשערה מבוססת בין השאר על השוואה למילה ערבית דומה.לפי השערה זו, החידה הייתה חידת כפל לשון :הפותר נדרש למצוא מילה דו-משמעית שמובנה האחד הוא אוֹכֶל (טורף) עז ומובנה האחר הוא מאכל מתוק. התשובה המקורית לחידה הייתה אפוא "ארי". יש הסבורים שגם תשובתם המקורית של הפלשתים בסיפור המקראי הייתה: "מה מתוק מארי ומה עז מארי?", כשכוונתם למובנים השונים של דבש ואריה, בהתאמה. בשלב מאוחר יותר המילה "ארי" במובנה כ"דבש" לא הייתה עוד מובנת כל צורכה והיא תוקנה ל"דבש", תיקון שגרם לשיבוש החידה.

סיפור השועלים: שמשון רצה לחזור לאשתו, אך גילה כי אביה נתנה לאחר. כדי לנקום, לכד שמשון 300 שועלים, קשר לפידים לזנבותיהם, שילחם בשדות פלשתים והבעיר את כל יבולם. הפלשתים נקמו על ידי שריפת האישה ואביה, וכתגובה הכה אותם שמשון "שׁוֹק עַל-יָרֵךְ". הפלשתים ביקשו לנקום ויצאו בכוח גדול כדי לתפוס את שמשון. כדי להימנע ממלחמה, הלכו שלושת אלפים מאנשי שבט יהודה להביא את שמשון אל הפלשתים. לאחר שהבטיחו לו שלא יפגעו בו אלא רק יעבירוהו לפלשתים, הניח להם שמשון לכבול אותו. לאחר שנמסר לידי הפלשתים, נמסו הכבלים מעל ידיו, והוא מצא לחי חמור והכה באמצעותה אלף פלשתים

Slide 4

אם לדמויות בתנ"ך היה רייטינג, שמשון הגיבור היה בוודאי מהמובילים. מדובר בדמות שהטקסט התנכ"י ויצירות אמנות במהלך הדורות העניקו לה אפיון גופני מובהק (ראסטות, קומה אדירה, כתפיים רחבות, שרירים) וגם אפיון התנהגותי מובהק (מכונת הרג משומנת היטב, תחבולנית וערמומית, שכל מטרתה להכות באויבי ישראל, הפלשתים). ואי אפשר לשכוח כמובן את סופו של הסיפור - כה רומנטי, דרמטי וטרגי.
שמשון הוא דמות שבין תכונותיה השונות מתגלעים יחסים מתוחים - סתירה, ניגוד, מעבר חריף מתכונה לתכונה וכיוצא באלה. שמשון עומד בשני העקרונות האלה: שופט, נזיר אלוהים ולוחם החירות הלאומית, ועם זאת גם החזק מכל אדם העסוק למעלה מראש בפרשיות אהבים והוללות, במסעות נקמה פרטיים ובתחרויות של חידות

טוחן:בסיפורי התנ"ך מספרים את שקרה לשמשון ומלחמתו בפלשתים: "וַיֹּאחֲזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים" (שופטים, טז; 1) ומה בדיוק טחן שמשון? אמר אחד התלמידים, רבי יוחנן שמו, ששמשון היה שוכב עם נשות הפלשתים בבית המאסר. שלשון טחינה בתנ"ך מתפרש קיום יחסי מין כמשתמע בספר איוב: "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין" (איוב, לא; 10). מכאן, שפלשתים מסרו נשותיהם לשמשון כדי שיעבר אותן. הוסיף תלמיד אחר, רב פפא שמו, שהמציאות שנקרתה בפני שמשון תואמת פתגם עממי האומר: לאלכוהוליסט מביאים יין, לעובד אדמה ירקות. כך שמשון שעסקי נשים לו הביאו לפניו את נשות פלשתים.
עוד הוסיף רבי יוחנן ואמר: גבר הנואף עם אחרות חזקה שאשתו נואפת עם אחרים, וזאת נלמד מהפסוק: "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין" ומציאות זו תואמת פתגם עממי האומר: הגבר עוסק בדלעת גדולה והאישה בדלעת קטנה – שניהם עסוקים במעשה דומה. (תלמוד בבלי, מסכת סוטה, דף י, עמוד א).

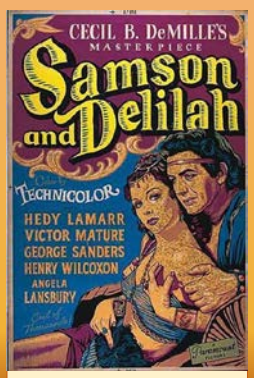
נוסח התלמוד כלשונו:

"ויהי טוחן בבית האסורים - א"ר יוחנן: אין טחינה אלא לשון עבירה, וכן הוא אומר: (איוב לא) תטחן לאחר אשתי, מלמד, שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי: קמי דשתי חמרא - חמרא, קמי רפוקא גרידיא - דובלא. וא"ר יוחנן: כל המזנה - אשתו מזננת עליו, שנאמר: (איוב לא) אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי, וכתיב: תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין. והיינו דאמרי אינשי: איהו בי קארי, ואיתתיה בי בוציני".

ב'מילון הסלנג המקיף' של רוביק רוזנטל (כתר, 2005)
טחן - שגל: 'טחנתי אותה כל הלילה' (החמישיה הקאמרית)

Slide 5

שמשון הרומנטי

הוליווד, 1949

ואן דייק, המאה ה-17

שמשון הוא דמות שבין תכונותיה השונות מתגלעים יחסים מתוחים - סתירה, ניגוד, מעבר חריף מתכונה לתכונה וכיוצא באלה. שמשון עומד בשני העקרונות האלה: שופט, נזיר אלוהים ולוחם החירות הלאומית, ועם זאת גם החזק מכל אדם העסוק למעלה מראש בפרשיות אהבים והוללות, במסעות נקמה פרטיים ובתחרויות של חידות

בשנת 1949 עלה לאקרנים 'שמשון ודלילה' – האפוס התנ"כי שיצר הבמאי ההוליוודי הנודע ססיל בי. דה-מיל. הסרט התבסס במידה רבה על הרומן המפורסם שחיבר זאב ז'בוטינסקי, 'שמשון'. ספרו של ז'בוטינסקי נכתב במקור ברוסית ותורגם לעברית בידי ברוך קרוא (קרופניק) בשנת 1930. באותה שנה תורגם הספר גם לאנגלית בכותרת
Samson the Nazarite)שמשון הנזיר), וכך התוודע אליו דה-מיל.

Slide 6

בשל היותו של שמשון סמל לכוח, בחר בו אבא קובנר, ששירת כקצין חינוך בחטיבת גבעתי בתש"ח, והעניק את שמו ליחידת יחידת הג'יפים **שועלי שמשון** הייתה יחידה ממוכנת על גבי ג'יפים של צה"ל בתקופת מלחמת העצמאות.
."נקמת שמשון בפלשתים באמצעות 300 שועלים, העניקה לחטיבת גבעתי ולפיקוד דרום את סמלם - השועל.
ב 1-באוגוסט 1948 ביקר המלחין מרדכי זעירא את אנשי היחידה .אורי אבנרי ,מלוחמי היחידה, כתב באותו ערב את מילות שיר וזעירא הלחינו .[1]השיר התפרסם בביצועה של שושנה דמארי .הוא נפתח בשורות:
ארבעה, ארבעה על הג'יפ הדוהר
ובוקע השיר מן הלב,
והשביל בדרכם מרקד ומזמר,
זה השביל המוביל אל אויב.

"שמשון דער נעבעכדיקר" שמשמעותו המילונית היא "שמשון המסכן". את הביטוי הזה המציא אשכול כשהוטל על עזר ויצמן לצאת לוושינגטון ולשכנע את הממשל לספק לישראל מטוסי פאנטום. עזר שאל: כיצד אציג את עניינו? שישראל חזקה (ולכן ראויה להיות בת ברית של ארצות הברית) או ישראל חלשה ולכן זקוקה לפנטומים. על כך השיב לו אשכול בפסוק שלמעלה. נעבעך ביידיש זה מסכן, עלוב, ביש מזל. אך בקריצת עין משמעות המילה מישהו שעושה עצמו ככזה ואת הצרוף הזה ביקש אשכול להעביר. להיות "שמשון הגיבור" - אך להתנהג כחלש ואומלל. אשכול, שלמרות הבדיחות עליו ידע היטב את כוחה האמיתי של מדינת ישראל, התכוון ליצור אסטרטגיה של הטעיה, שתוליך שולל גורמים מחוץ לישראל, באופן שיאפשר - כמאמר פתגם גרמני אחר – "לרקוד על שתי חתונות": גם לנהוג בפועל ובשטח בצורה אלימה וכוחנית, וגם לזכות באהדת חלקים מן העולם, הנתונה פעמים רבות לחלש, ל"אנדרדוג".

לתרחיש שבו תשתמש ישראל בנשק גרעיני בהימצאה על סף השמדתה הפיזית ובמצב שאין לה מה להפסיד, ניתן השם **"ברירת שמשון"** - סוג של נקמה על סמך דוגמת שמשון הגיבור התנ"כישלפת את עמודי מקדש האל דגון ומספר הפלשתים שהרג במותו היה רב יותר מאשר בחייו, בקוראו: "תמות נפשי עם פלשתים."
על כן, משקלו העיקרי של הנשק הגרעיני הוא ההרתעה - הן כנגד מדינות האויב והן כנגד מעצמות העל. קיומו של נשק מסוג זה והחשש שישראל תעשה בו שימוש אמור למנוע ממדינות ערב להשתמש בכוחן הקונוונציונלי העודף נגד ישראל. בנוסף, על פי הערכות, השתמשה ישראל באיום של הפעלת הנשק הגרעיני שלה בעת מלחמת יום הכיפורים כדי לקבל סיוע צבאי ומדיני מארצות הברית. יש טענות שישראל עשתה שימוש באיום כזה גם בעת מלחמת המפרץ

Slide 7

אם לדמויות בתנ"ך היה רייטינג, שמשון הגיבור היה בוודאי מהמובילים. מדובר בדמות שהטקסט התנכ"י ויצירות אמנות במהלך הדורות העניקו לה אפיון גופני מובהק (ראסטות, קומה אדירה, כתפיים רחבות, שרירים) וגם אפיון התנהגותי מובהק (מכונת הרג משומנת היטב, תחבולנית וערמומית, שכל מטרתה להכות באויבי ישראל, הפלשתים). ואי אפשר לשכוח כמובן את סופו של הסיפור - כה רומנטי, דרמטי וטרגי.

שמשון הוא דמות שבין תכונותיה השונות מתגלעים יחסים מתוחים - סתירה, ניגוד, מעבר חריף מתכונה לתכונה וכיוצא באלה. שמשון עומד בשני העקרונות האלה: שופט, נזיר אלוהים ולוחם החירות הלאומית, ועם זאת גם החזק מכל אדם העסוק למעלה מראש בפרשיות אהבים והוללות, במסעות נקמה פרטיים ובתחרויות של חידות

שיר שמשוני נוסף פרי עטו של דן אלמגור הוא '**בלחי חמור**', שאותו הלחין אמיתי נאמן בשנת 1960 לתכנית 'הנשק הסודי' של להקת פיקוד צפון. השיר עוסק ברב"ט שמשון בן מנוח שלקח באפסנאות את הנשק הסודי – לחי חמור טרייה.

Slide 8

שמשון הוא דמות שבין תכונותיה השונות מתגלעים יחסים מתוחים - סתירה, ניגוד, מעבר חריף מתכונה לתכונה וכיוצא באלה. שמשון עומד בשני העקרונות האלה: שופט, נזיר אלוהים ולוחם החירות הלאומית, ועם זאת גם החזק מכל אדם העסוק למעלה מראש בפרשיות אהבים והוללות, במסעות נקמה פרטיים ובתחרויות של חידות

נדב אמבון סרטון גמר בחוג לאנימציה של האקדמיה לאמנות בצלאל. כותרת הסרטון היא 'מדברים על שמשון'. סרטון אנימציה דוקו-מקראי.
דמותו של שמשון, נגעה בחייהם של ארבע דמויות שמספרות על המפגש איתו בסדרת ראינות.
על נקמה, גבורה, רומנטיקה ואובדן.

גרוסמן מאמץ את גישתו של דר' אילן קוץ, שהציע פרשנות פסיכואנליטית לסיפור. על פי קוץ, בשורש "הרומנס המשפחתי" של שמשון נעוצה בגידתה של אשת מנוח באשה (נסיבות לידה מפוקפקות, מלוות בסימן שאלה בדבר אבהותו של מנוח), ושמשון נדחף לבצע מחדש בחייו שלו את סיפור הנבגדות של אביו, וכך מוצא עצמו שוב ושוב בזרועותיהן של נשים בוגדניות. דחף הרסני זה מיתרגם בתחילה לפרצי אלימות נגד הפלשתים, ומתגלגל בסופו של חשבון להרס-עצמי ששיאו במעשה ההתאבדות .גרוסמן הופך את שמשון המקראי מגיבור צעיר ואלים, בעל גבריות מתפרצת ו"עודפת", לילד אבוד ובלתי מובן, בעל נפש של אמן.

ושוב – הטוחן: כשם ששמשון עצמו נהרה בחטא (ע"י "מלאך" שאולי בכלל היה פלישתי?) כך גם סופו לתת שירותיו לנשות הפלישתים.

Slide 9

1. גרוסמן מתאר את שמשון כמחבל-המתאבד הראשון, אולם תולה זאת בילדותו:
שמשון הוא המחבל-המתאבד הראשון, או בלשונו של גרוסמן "המתאבד-הרוצח הראשון" (עמ' 134). גרוסמן הופך את רוצח-ההמונים הזה לילד בודד, גלמוד, עצוב, ואף ל"אמן" לא מובן (עמ' 87). כמובן שילד כזה אינו נתפס כאחראי פוליטית למעלליו.
בביקורת על הספר, אומר דויד פישלוב:
ההתייחסות להתאבדות-הנקמה של שמשון כמודל מבשר של המחבלים-המתאבדים ברחובותינו (עמ' 134) נאמרת אמנם בלשון זהירה, אבל תורמת לטשטוש הבדל עמוק בין נקמת-התאבדות כמוצא אחרון ויחיד של מי שעיניו נוקרו והוא הפך מושא לעינויים וללעג, לבין שימוש במתאבדים-מתפוצצים כטקטיקה לגיטימית ומואדרת בעימות לאומי.

עמרי ניצן, מפיק ההצגה שמשון ודלילה: סיפור מקראי, בלגיה, 2009: ניצן: "הסיפור ההיסטורי של שמשון מספק לנו אלגוריה עקיפה ודרך להבין את התקופה העכשווית שבה אנו חיים. כמשל, הסיפור התנ"כי משמש לנו מראה לאפשרויות שיכולות להיות לנו בעתיד".

"שמשון ודלילה זה סיפור אהבה עם קונוטציה פוליטית וסוף מפתיע: שמשון המדוכא והמושפל איבד את כוחו הפיזי והמנטלי, ומתוך זעם ותסכול הורג את עצמו ואת כל האנשים מסביבו. בארץ קוראים לשמשון 'גיבור' אך הוא בנקל יכול להיחשב שאהיד".

ניזאר זועבי: "סיפורי ההיסטוריה הם אירוניים. לפני מותו של שמשון הוא זעק 'תמות נפשי עם פלשתים', ואז הוא ביקע את עמודי המגדל שקרסו והרגו אותו יחד עם הפלשתים".

2. היו שכתבו שמשון האיש שזכה לעמדה דתית מיוחדת, נזיר אלוהים, **מי שבתוכו מתקיים מאבק איתנים בין כוחות ארציים של פיתוי לבין הכוח הדתי הנשגב**. דמות זו של שמשון עולה מ"מעשה שמשון" יצירתו הראשונה של **רמח"ל** (רבי משה חיים לוצאט)*[8]*, שעוקבת אחרי דמותו התנ"כית של שמשון ועל מאבקיו ביצרים ובתשוקה. כך גם שירו של **נתן זך**: "את שערו של שמשון מעולם לא הבנתי / הכוח הרב הגנוז בו, חשאיותו הנזירית".

שמשון היה שופט עשרים שנה. בשום מקום לא מוזכר שמשון כמנהיג צבאי. לא מוזכרת עבודת הנהגה, שיפוט, עם. שמשון הוא איש הכוח לכל הדרך. כאיש רב כוח, את כל הפעולות שלו עשה לבדו. הוא אלים באופן קיצוני. אך מכותיו לא הביאו את הישועה ורק היו פתיחה לשרשרת של התנגשויות בין ישראל לפלשתים, שתסתיים בניצחון הישראלים, רק בימי המלך דוד. ספר שופטים מצגי אותו כגיבור שהכזיב. רק הפסוק האחרון בענייננו, ורק אחרי מותו מזכה אותו הכתוב במעמד שופט'.

Slide 10

סיפורי שמשון מכילים מוטיבים רבים: סיפורים עממיים על גיבור פלא בעל כוחות מאגיים הקשורים בשער הראש ובנזירות; פתגמי חכמה וחידות; התבוננות פסיכולוגית בטבע האדם, אויב הפלשתים ואהוב בנותיהם, גיבור שאינו עומד בפני דמעות אשה ואשה הבוגדת באהובה למען בצע כסף[14].
שמשון הגיבור, איש רב כוח, נוטה להסתכסך, מחבל תחבולות, שנפל בידי אשה, מזכיר את דמותו של הרקלס היווני, השוואה שכבר אובזביוס, מאבות הכנסיה הצביע עליה. ביסודו של הדמיון מונח סוג מסויים של סיפורים עממיים פשוטים, המביעים את התפעלותם של הבריות מכוח גופני בלתי רגיל, האוהב נשים ונופל ברשתן. דמות ו זכתה לפיתוח במיתוסים שונים, כך גם **גלגמש** השומרי וחברו **אֶנְכִּדוּ** וכן הגיבור האיסלנדי **גרטיר**, שבו עוסקת הסאגה "גרטירסאגה" (.Gertitsaga)
למוטיב שערותיו של שמשון נמצאו מקבילות בדמותו של ניסוס מלך מגארה. הפיתוח המיוחד שדמותו של האיש החזק זכתה לו במקרא חל בכיוון הדתי. את שמשון מפעמת רוח ה'; השפעת האל על פעולותיו מודגשת וכוחו המופלג נובע באופן פיסי ממש כתוצאה מנזירותו'.
שמשון היה שופט עשרים שנה. בשום מקום לא מוזכר שמשון כמנהיג צבאי. לא מוזכרת עבודת הנהגה, שיפוט, עם. שמשון הוא איש הכוח לכל הדרך. כאיש רב כוח, את כל הפעולות שלו עשה לבדו. הוא אלים באופן קיצוני. אך מכותיו לא הביאו את הישועה ורק היו פתיחה לשרשרת של התנגשויות בין ישראל לפלשתים, שתסתיים בניצחון הישראלים, רק בימי המלך דוד. ספר שופטים מצגי אותו כגיבור שהכזיב. רק הפסוק האחרון בעניינו, ורק אחרי מותו מזכה אותו הכתוב במעמד שופט'.

ההקבלה בין סיפורי שמשון לסיפורי גויי הים האגאי
מחבר: ע. מרגלית

המאמר מציג מקבילות מפתיעות בין סיפורי שמשון וסיפור ההתנחלות של שבט דן ובין אגדות של גויי הים האיגאים. מנקודות הדמיון הרבות מסיק כותב המאמר כי שבט דן מקורו בשבט הדנאים הפלישתי אשר נדד צפונה והחליט להצטרף לשבטי ישראל. מסורותיו של שבט זה נכנסו לתוך הסיפור בהמקראי.

חוקרים רבים חזרו ועמדו על העובדה כי בסיפור שמשון שבתנ"ך ניכרת בעליל הקבלה לסיפור האיגאי. ואמנם, בבואנו לערוך את סיפורי שמשון שבתנ"ך ולחלקם למרכיביהם האגדתיים השונים, אנו נדהמים לראות הקבלה כמעט-מוחלטת בין המרכיבים האלה לבין אגדות הרקולס. יתרה מזו: שמשון הוא הגיבור האגדי של שבט **דן**, ובבואנו לבחון את האגדות על תולדות שבט זה נראה הקבלה כמעט-מוחלטת בין אגדות אלה לבין האגדות על תולדות שבט הדנאים, אחד השבטים או העמים הכלולים בתואר הכולל "**גויי הים**", שפלשו מאיים אלה וכנראה גם מהיבשת האירופית לחופי כנען ומצרים. בכתובות מצריות מכונים שבטים אלו **פלישתים**.
חלק של הדנאים, קבלו על עצמם את אמונת ישראל, העדיפו להצטרף לשבטי ישראל ולהשתקע בישוב קבע מאשר להמשיך לנדוד עם יתר הדנאים לצור ומשם ליוון. האגדה על אימוצו של דן, בן הנכריה, על ידי רחל משקפת תהליך זה ובאה כדי לתת ביטוי וחיזוק לאימוץ שבט דן ע"י עם ישראל.

ברור כי שבט דן היה שומר את אוצר אגדותיו, וכשם שהשבט נקלט בתוך העם כן נקלט אוצר אגדותיו ומסורותיו באוצר האגדות של ישראל.
אין לראות סתירה להנחה זו בעובדה, שמלחמותיו של דן כוונו נגד הפלשתים, כי גויי הים נלחמו גם זה בזה, שבט בשבט (כשם ששבטי ישראל נלחמו בינם לבין עצמם)! וייתכן אף ייתכן שהסיבה לנדודי הדנאים היתה בשלב מסויים הלחץ שלחצו עליהם אחיהם הפלשתים, ולאו דוקא הכנענים או המצרים. מכאן מסתבר היחס הקרוב, כמעט משפחתי, בין שמשון לפלשתים, שהוא תמוה לגבי איש ישראל. אמנם חי דויד אצל הפלשתים, אבל כפליט מדיני; שמשון חי אצלם כשכן טוב ובן לאותה תרבות, משתתף בחגיגותיהם, מחליף אתם מתנות, ובכלל בא והולך בעריהם כבן-בית.

שמשון הוא הגיבור האולטימטיבי במיתולוגיה היהודית, בדומה לגיבורים במיתולוגיות אחרות, שהבולט ביניהם הוא הרקולס במיתולוגיה היוונית והרומית. קיימים קווי דמיון בין סיפור שמשון לסיפורו של הרקולס, לדוגמה: לשניהם כוח פיזי על־טבעי, שניהם נלחמו באריה וניצחו אותו בידיים חשופות וללא כלי נשק, שניהם נשאו על כתפיהם סמלים של כוח – שמשון, את שערי עזה, והרקולס את האריה שאותו ניצח, ושניהם נפלו עקב פגיעה שנגרמה להם כתוצאה מנשותיהם. השוני ביניהם מבטא את השקפת מחברי המקרא לעומת השקפת מחברי המיתולוגיות היוונית והרומית: **שמשון הוא בן אנוש ששאב את כוחו מהאלוהים ותלוי בו באופן מוחלט בכל מעשי גבורותיו, והרקולס היה בנו של זאוס, ושאב את כוחו מהיותו חצי אל.**

שמשון ודלילה - שירה

דלילה
מילים: לאה גולדברג
לחן: דני ליטני

הֵן יָדוֹעַ יָדַע שֶׁבָּגְדָה
וְנִכְנַע לְחֶלְקַת הַלָּשׁוֹן
הוּא יָדַע שֶׁיָּמוּת מִיָּדָהּ
פְּלִישְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן

וַיַּחֲזוֹר וְיִשְׁכַּב בְּחֵיקָהּ
עִם דְּמוּתוֹ הַצּוֹפָה בָּאִישׁוֹן
כִּי בְּכָל בְּגִידוֹתֶיהָ מַתְקָהּ
פְּלִישְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן

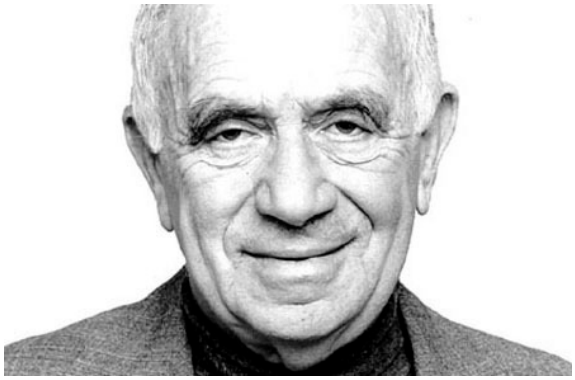
כִּי כָּבְשָׁה כְּכוֹבֵשׁ אֶת אוֹיְבוֹ
וְכָל לַיְלָה לוֹ לַיְלָה רִאשׁוֹן
וַיְצַהֵל חֲרָדוֹת לְבָבוֹ
פְּלִישְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן

רַק בְּבוֹא הָעֵדָה הַפְּרוּעָה
עֵת טָפְחָה אַהֲבָה עַל פָּנָיו
הוּא פָּקַח אֶת עֵינָיו וְרָאָה
וְרֵעֶיהָ נִקְרוּ אֶת עֵינָיו

- בָּגְדָה – betrayed
- נִכְנַע – surrendered
- חֶלְקַת לָשׁוֹן – smooth talk
- חֵיק – bosom
- אִישׁוֹן - pupil
- אִישׁוֹן לָיְלָה - dead of night
- כָּבְשָׁה – conquered
- יְצַהֵל – שמח
- חֲרָדוֹת – פחדים
- עֵדָה – congregation
- טָפְחָה – struck, patted
- פָּקַח – פתח
- רֵעֶיהָ, רֵעִים – חברים
- נִקְרוּ, לנקר – to poke, pull out

https://www.youtube.com/watch?v=jr_jshIleGs

שמשון / יהודה עמיחי

כָּל שְׁבוּעַיִם אֲנִי הוֹלֵךְ
לְהִסְתַּפֵּר.

כָּל שְׁבוּעַיִם
כֹּחִי סַר מִמֶּנִּי.
כָּל שְׁבוּעַיִם עוֹקְרִים אֶת עֵינַי.
אֲנִי טוֹחֵן וּמְסוֹבֵב.

שַׁעֲרִי צָמַח
אֲנִי מְצַחֵק לִפְנֵיהֶם,
אֲנִי מַפִּיל מִקְדָּשָׁם,
לֹא קוֹרֶה דָּבָר. אֵין גַּם פְּצוּעִים-קַל.

כָּל שְׁבוּעַיִם אֲנִי הוֹלֵךְ
לְהִסְתַּפֵּר
וְחוֹזֵר חֲלִילָה.
בְּלִי לְהַזְכִּיר אֶת מָה שֶׁקּוֹרֶה לִי
עִם דְּלִילָה,
כָּל שְׁבוּעַיִם

סַר מִמֶּנִּי – עוזב אותי
עוֹקְרִים, לעקור – to tear out
טוֹחֵן, לטחון – to grind
חוֹזֵר חֲלִילָה – שוב ושוב

לחי חמור

במחסן הצבאי לחמוש ומלקוח,
למחסן התחמושת, בבוקר אפור,
נכנס הרב״ט שמשון בן־מנוח,
שהחברה קראו לו „שמשון הגבור״.
אפסנאי המחסן אז החויר כבאלאטה:
איזה נשק הפעם, שמשון הגבור?
ושמשון אז עשה שריר קטן: הן ידעת!
תן לי לחי,
כן לחי טריה של חמור!

פזמון:
כן, לחי חמור
חמור חמוריתיים,
כן לחי חמור —
הנשק הסודי.

מה? — שאל המסכן —
מה הפעם זממת?
אין נפוק לחיים בשביל חיילים.
ובכלל, המפקד, עד היום לא חתמת
על אבדן כמאתיים זנבות שועלים!
אך שמשון רק עשה שריר קטן
והתם לו:
הפריט — לחי שמאל. מספרה —
כך וכך.
ובלחי החמור תת־מקלע עוזי, שם לו,
ויצא לפלישתים, וערך שם מטווח.

פזמון:
ובלחי חמור
חמור־חמוריתיים,
ובלחי חמור
הכיתי אלף איש.

אז ניער בלוריתו, ששנים לא נגעו בה,
ובנחל רחץ — אם גם לא הסתרק.
שם פגש בדלילה ושרק: הלו בובה,
ומאז שם הנחל הוא: נחל שורק.
ובין „מר ישראל״, הוא שמשון בן־מנוח
היא — „מלכת החופים״, ורומן שם התחיל,
ומכון לשרירים הם החליטו לפתוח,
אבל היא לא השאירה לו כוח במיל.

פזמון:
ובלחי חמור
חמור־חמוריתיים,
בלחי חמור
קצרתי תהילתי,
אך אשה אחת,
אשה יפת־מתניים,
גילתה לי מי
החמור האמיתי!

דן אלמגור, הצ'ופצ'יק של הקומקום, עמ' 109

בלחי חמור

לחן: אמיתי נאמן
בתכנית "הנשק הסודי" (1960)

לַמַּחְסָן הַצְּבָאִי לְחמוּשׁ וּמַלְקוֹחַ,
לְמַחְסַן הַתַּחְמֹשֶׁת בְּבֹקֶר אָפֹר
נִכְנַס הָרַבָּ"ט שִׁמְשׁוֹן בֶּן־מָנוֹחַ
שֶׁהַחֲבֵרֵ'ה קָרְאוּ לוֹ "שִׁמְשׁוֹן הַגִּבּוֹר".
אַפְסְנַאי הַמַּחְסָן אָז הֶחְוִיר כְּמוֹ בָּלָטָה:
"אֵיזֶה נֶשֶׁק בָּחַרְתָּ הַפַּעַם, גִּבּוֹר?"
וְשִׁמְשׁוֹן אָז עָשָׂה "שְׁרִיר" קָטָן: "הֵן יָדַעְתָּ!
תֵּן לִי לֶחִי –
כֵּן, לֶחִי טְרִיָּה שֶׁל חֲמוֹר!"

כֵּן, לְחִי חֲמוֹר, חֲמוֹר־חֲמוֹרוֹתַיִם.
כֵּן, לְחִי חֲמוֹר – הַנֶּשֶׁק הַסּוֹדִי.

"מָה?" שָׁאַל הַמְסְכֵּן, "מָה הַפַּעַם זָמַמְתָּ?
אֵין נִפּוּק לְחַיָּלִים בִּשְׁבִיל חַיָּלִים.
וּבִכְלָל, הַמְפַקֵּד, עַד הַיּוֹם לֹא חָתַמְתָּ
עַל אָבְדָן כְּמָאתַיִם זַנְבוֹת שׁוּעָלִים!"

storeroom – מחסן	
booty – מלקוח	
ammunition – תחמושת	
corporal – רב״ט	
quartermaster – אפסנאי	
paled – החוויר	
tile – בלטה	
weapon – נשק	
muscle – שריר	
jawbone – לחי	
fresh – טריה	
poor guy – מסכן	
to plot, scheme – זממת, לזמום	
distribution – ניפוק	
to sign – חתמת, לחתום	
loss - אבדן	

אַךְ שִׁמְשׁוֹן רַק עָשָׂה לוֹ עוֹד "שְׁרִיר" וְחָתַם לוֹ:
"הַפְּרִיט - לֶחִי שְׂמֹאל. מִסְפָּרָה - כָּךְ וְכָךְ."
וּבְלֶחִי הַחֲמוֹר מִי־יוֹדֵעַ־מָה שָׂם לוֹ
כְּשֶׁיָּצָא לַפְּלִשְׁתִּים. נָא עַיִן בַּתָּנָ"ךְ.
כֵּן, לְחִי חֲמוֹר...

אָז נִעֵר בְּלוֹרִיתוֹ שֶׁשָּׁנִים לֹא נָגְעוּ בָּהּ,
וּבַנַּחַל רָחַץ (אִם גַּם לֹא הִסְתָּרֵק).
שָׁם פָּגַשׁ בִּדְלִילָה וְשָׁרַק "הָלוֹ, בֶּבֶּה!",
וּמֵאָז שֵׁם הַנַּחַל הוּא "נַחַל שׂוֹרֵק".
וּבֵין "מַר יִשְׂרָאֵל", הוּא רַבָּ"ט בֶּן־מָנוֹחַ,
וּ"מַלְכַּת הַחוֹפִים" הָרוֹמָן שָׁם הִתְחִיל.
וּמָכוֹן לִשְׁרִירִים הֵם הֶחְלִיטוּ לִפְתֹּחַ -
אֲבָל הִיא לֹא הִשְׁאִירָה לוֹ כּוֹחַ בְּמִיל.

"כֵּן, בִּלְחִי חֲמוֹר, חֲמוֹר־חֲמוֹרוֹתַיִם,
בִּלְחִי חֲמוֹר קָצַרְתִּי תְּהִלָּתִי;
אַךְ אִשָּׁה אַחַת, אִשָּׁה יְפַת־מָתְנַיִם,
גִּלְתָה לִי מִי הַחֲמוֹר הָאֲמִתִּי!"

item – פריט

נע עיין – בבקש להסתכל

to shake – נער, לנער

forelock – בלורית

whistled – שרק

stream – נחל

gym – מכון

במיל – בכלל

I reaped my fame – קצרתי תהילתי

hips – מָתְנַיִם

הקיבוץ

קיבוץ הוא צורת התיישבות שיתופית ייחודית לציונות, ליישוב ולמדינת ישראל, המבוססת על שאיפת הציונות להתיישבות מחודשת בארץ ישראל ועל ערכים סוציאליסטיים - שוויון בין בני האדם ושיתוף כלכלי ורעיוני .

הרעיון שבבסיס הקיבוץ הוא חיים קהילתיים אוטופים – סוציאליסטים, כפי שמתארת הסיסמה "כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל על פי צרכיו – בהתאם ליכולות הקיבוץ".

בשנים הראשונות של ההתישבות היהודית המחודשת בישראל חברי הקיבוצים שימשו מכשיר מרכזי למימוש הציונות ונחשבו לאליטה החברתית של היישוב . חברי קיבוצים היו בעלי תפקידים מרכזיים ביישוב ובהנהגת המדינה ותרמו תרומה מרכזית ל"הגנה" ולפלמ"ח, שסגל פיקודו הורכב בעיקר מחבריהם. לאחר קום המדינה תרמו חברי הקיבוצים לצה"ל, במיוחד בעשרות השנים הראשונות לקיומו. תרומה זו התבטאה במתגייסים הרבים ליחידות קרביות, בטייסים ובאחוז מפקדים גבוה יחסית לאחוז חברי ובני הקיבוצים באוכלוסייה. גם התרומה לכלכלת המדינה היתה גדולה מאוד יחסית לחלקם היחסי של חברי הקיבוצים באוכלוסית המדינה.

הקיבוץ הראשון, דגניה, הוקם על שפת הכנרת ב-1909 על ידי קבוצה של 12 חלוצים וחלוצות יוצאי רוסיה. בשנת 1948, שמונה אחוזים מכלל האוכלוסייה (שהם כ-48,000 נפש מתוך 600,000) בישראל גרו בקיבוצים. עם השנים, חלקה של האוכלוסייה הקיבוצית באוכלוסייה הכללית בישראל הלך וירד, ובשנת 2007 סך כל תושבי הקיבוצים הגיע ל-119,700 נפש, שהם פחות משני אחוזים מאוכלוסיית המדינה. הקיבוצים כיום שונים מאוד מאשר היו בשנים הראשונות להקמתם.

ראשית הקיבוץ

בסוף המאה ה-19, עם התגברות האנטישמיות באירופה, החלה עלייה של יהודים לארץ ישראל. העלייה הראשונה, שהחלה ב-1882, מנתה כ-15,000 יהודים בורגנים יוצאי רוסיה שמטרתם היתה לחיות בארץ ישראל ולהתפרנס מחקלאות. הם בנו מושבות במימון הברון רוטשילד: ראשון לציון, זכרון יעקב, פתח תקווה ועוד. האיכרים היהודים לא עבדו את האדמה בעצמם, אלא העסיקו פועלים ערביים.

בתחילת המאה ה-20 פרצו שוב פוגרומים ברוסיה. פרעות חדשות אלה היוו תמריץ לגל נוסף של מהגרים, אך בגל זה, "העלייה השנייה", הגיע דור המייסדים של הקיבוצים בארץ ישראל. בדומה לחברי העלייה הראשונה, רוב אנשי העלייה השנייה שאפו להיות חקלאים. הם הגיעו אל מושבת הביל"וים, ראשון לציון, על מנת למצוא שם עבודה. הם זועזעו מבחינה מוסרית מהדרך שבה חיו המתיישבים היהודים עד אז - היהודים משגיחים על העבודה, עובדי האדמה הם ערבים והשומרים הם בדואים. האיכרים היהודים אף לא הראו נכונות להעסיק את העולים הצעירים, שדרשו שכר גבוה יותר עבור עבודתם.

נסיבות אלו הובילו קבוצה של 12 צעירים אידאליסטים סוציאליסטים להקים בשנת 1909 ישוב בקצה הדרומי של הכנרת ,על אדמות הכפר הערבי "אום ג'וני". החלום שלהם היה לעבוד עבור עצמם, ולהכשיר את הקרקע. הם קראו לקהילה שלהם "קבוצת דגניה". זו הייתה הקהילה הראשונית שממנה צמחה בסופו של דבר התנועה הקיבוצית כולה. חלוצי דגניה עמדו בניסיון הרואי של הסתגלות לתנאים הקשים בעמק הירדן, ובנו חברה חדשה על יסוד העבודה העצמית והשיתוף. התלאות הפיזיות והרגשיות שהחלוצים עמדו בהם היו יוצאות דופן ורבים לא עמדו בניסיון ושבו אל ביתם באירופה.

למרות הקשיים, בשנת 1914 נשארו חמישים חברים בדגניה. קיבוצים אחרים הוקמו סביב הכנרת ובאזור עמק יזרעאל הסמוך. חלק ממייסדי דגניה עזבו בהמשך את הקבוצה על

סיסמה – slogan
בהתאם – according to
יכולת – ability

מכשיר – tool
לתרום, תרמו – to contribute
סגל פיקוד – command staff
התבטאה – was expressed
יחידות קרביות – combat units
יחסית – relatively

סך – sum

התגברות – increase
למנות, מנתה – לספור
להתפרנס – to make a living
מימון - funding
איכרים – farmers

תמריץ – incentive
שאפו – רצו
זועזעו – were shocked
מוסרי – moral
משגיח – to oversee
נכונות – willingness
לדרוש, דרשו – demanded
שכר – pay
נסיבות – circumstances
קצה – end
להכשיר – to prepare, make useable
חלוץ – pioneer
נסיון – test
הסתגלות – adaptation, acclimation
תלאות – hardship
יוצא דופן – extraordinary

סמוך - קרוב

מנת לקדם את החקלאות והסוציאליזם בקיבוצים החדשים שנוצרו בארץ ישראל באותה התקופה.

בעקבות נפילת האימפריה העות'מאנית בסוף מלחמת העולם הראשונה, ועם בוא הבריטים לארץ ישראל, מצבם של הקהילה היהודית בארץ ישראל והקיבוצים השתפר. אנשי העליות השלישית והרביעית שהגיעו ארצה בשנות ה-20 של המאה שעברה הביאו לפריחת הקיבוצים. בקרב העליות האלה בלטו תנועות הנוער הציוניות הסוציאליסטיות (השומר הצעיר). בניגוד למהגרים אשר הגיעו לארץ ישראל במסגרת העלייה השנייה, חברי תנועות הנוער האלו עברו הכשרה בענפי החקלאות לפני שהיגרו לארץ ישראל והיו כשירים לעבודה.

בשנת 1922 היו כמעט 700 אנשים אשר גרו בקיבוצים בארץ ישראל. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה אוכלוסיית הקיבוצים מנתה 25,000 - 5% מכלל אוכלוסיית היישוב. לשיא הגיעה אוכלוסייתם ב-1949, אז היוו 7,5% באוכלוסייה, כמעט 50,000 נפש.

החיים בקיבוץ הצעיר

החיים בקיבוץ בשנותיו הראשונות היו קשים ביותר. העבודה בשדות או בישובים סמוכים היתה קשה, והחלוצים סבלו ממחלות. היתה קופה משותפת, ולא היה שום רכוש פרטי: בגדים חולקו על ידי מחסן בגדים משותף, ארוחות נאכלו ביחד בחדר האוכל, ואפילו המקלחות היו משותפות. אף על פי שההחלטות העיקריות על עתיד הקיבוץ נעשו בהסכמה או על ידי הצבעה, ההחלטות היום-יומיות לגבי איפה האנשים יעבדו נעשו על ידי ראשי הקיבוץ הנבחרים. חברי הקיבוץ יכלו לקרוא את משימותיהם והתורנויות אותם הם היו צריכים לבצע בדף חלוקת המטלות אשר היה תלוי בחדר האוכל של הקיבוץ. הנשים בקיבוץ עסקו בכל העבודות, כולל שמירה, עבודה בשדה ובמפעלים. גברים, לעומת זאת, לא עבדו במקצועות "נשיים". כך נשארה עבודת החינוך והטיפול בילדים בעיקר ביד הנשים.

הילדים חיו יחד ב"בתי ילדים", שם למדו, אכלו וישנו ללא הוריהם, אלא עם מטפלות ומורים (לינה משותפת). ההורים הורשו להיות רק שעתיים ביום יחד עם ילדיהם, בדרך כלל בשעות אחר הצהריים בלבד . חברי הקיבוצים התנגדו לאורח החיים היהודי האורתודוקסי אליו השתייכו הוריהם, והיו ברובם אתאיסטים – וסוציאליסטים. עד שנות ה-70 לא היו בתי כנסת ברוב הקיבוצים. למרות זאת, חגגו את כניסת השבת בארוחה חגיגית עם מפות לבנות ופרחים. רוב חברי הקיבוץ לא עבדו בשבת, ואלו שכן, לקחו "שבת" באמצע השבוע. כל החגים נחוגו בסימן חקלאות ולא עם סמלים דתיים. כך בפסח הוקראה הגדה על חג האביב, ובחג השבועות הובאו "ביכורים" מהשדות החקלאיים , הרפת וכן הוצגו התינוקות הקטנים שנולדו במשק. באמצע שנות ה-50 החלו לקום גם קיבוצים דתיים וקיבוצי נח"ל, שנבנו מ"גרעינים" של צעירים עירוניים שרצו לקחת חלק במפעל ההתיישבות.

ויכוחים אידאולוגיים

במהלך השנים פרצו בקיבוצים כמה משברים אידאולוגיים קשים.

- בראשיתם, האמינו רוב חברי הקיבוץ באידיאולוגיות סוציאליסטיות ואפילו בקומוניזם. בשנות החמישים המוקדמות, עם התפתחות המלחמה הקרה, ממשלת ישראל ודוד בן גוריון נטו לתמוך בארצות הברית. בקיבוצים היה שבר אידאולוגי קשה. היו חברים שתמכו במדיניותו של בן גוריון, והיו שחשבו שצריך להמשיך ולתמוך בברית המועצות. הוויכוח היה כל כך חריף שהוא גרם לפילוג: חלק מהקיבוצים התחלקו ל-2, ובאחרים היה מעבר חברים מקיבוץ אחד לקיבוץ אחר. כאשר הגיעו ידיעות לישראל על פשעיו של יוזף סטאלין כלפי היהודים, המחלוקת שככה, אבל הקיבוצים כבר לא היו מאוחדים כבעבר.
- מחלוקת נוספת בתוך התנועה הקיבוצית הייתה השאלה לגבי קבלת שילומים מגרמניה המערבית לאחר השואה .בסופו של דבר, רוב הקיבוצים, הסכימו שחברים ניצולי שואה יזכו לשמור חלק קטן מהכסף של השילומים לעצמם.

לקדם – to promote

להשתפר – to improve
בקרב – בתוך
בלטו, לבלוט – to stand out
הכשרה – training
ענף – branch, field
כשיר – fit

פרוץ – התחלת
שיא – מקסימום

סמוך – קרוב
קופה משותפת - shared pot
רכוש – property
מחסן – warehouse, depot
הצבעה – vote
משימה – task
תורנות – duty
לבצע – לעשות
מטלה - assignment
מפעל – factory

הורשו – were allowed

ביכורים – first fruit
רפת – cowshed
נח"ל: נוער חלוצי לוחם
גרעין – kernel
מפעל – enterprise

לפרוץ, פרצו – to erupt
משבר – crisis
לנטות, נָטוּ – were inclined
לתמוך – to support
שבר – break, rift
חריף – sharp
פילוג – split
פשע – crime
מחלוקת – דיון, ויכוח
שככה – הפכה חלשה יותר

שילומים - reparations

רוב השילומים הועברו לקופה המשותפת ושימשו לבניית והרחבת הקיבוץ ולפעילויות פנאי בקיבוץ.

- עם השנים, חילופי הדורות, מאבק הנשים על מקומן בקיבוץ, ועוד, עברו רוב הקיבוצים מלינה משותפת ללינה בבית המשפחתי. גם שינוי זה, למרות שקרה בהדרגה, היה מְלווֶה במאבקים ומחלוקות אידאולוגיות.
- במשך השנים חלה ירידה בתחושת ההזדהות של החברים עם הקיבוץ ומטרותיו. היו עוד וויכוחים רבים על דרכו של הקיבוץ, ביחס לתפקיד המשפחה בקביעת החינוך, קבלת מתנות מקרובים מחוץ לקיבוץ, תמיכה בעולים חדשים שהגיעו ארצה, ועוד ועוד.

שינויים במעמד הקיבוץ

הקיבוצניקים נהנו משיפור הדרגתי ברמת חייהם בשנות ה-50 וה-60. בשנים אלה קמו הרבה קיבוצים בפריפריה ובאזורים שליד גבולות המדינה והם תרמו לא רק לכלכלת המדינה אלא גם לביטחונה. הקיבוץ נתפס כמקדם ערכים ויעדים לאומיים וזכה ליחס אוהד של החברה הישראלית. הדבר בא לידי ביטוי בכנסת: בשנות ה-60 4% מהאוכלוסייה הישראלית היו חברי קיבוץ, אבל חלקם בכנסת היה 15%. ההנהגה גם תמכה מאוד בקיבוצים ובכלכלתם. הקיבוצים קיבלו מהמדינה קרקעות לחקלאות והלוואות פיתוח בתנאים מאוד נוחים.

ב-1977, לראשונה בתולדות המדינה, נבחרה ממשלה בראשות מפלגות הימין. הממשלה החדשה הנהיגה כלכלה קפיטליסטית, והיחס המועדף שהקיבוצים קיבלו עד אז נפסק. בנוסף, האינפלציה במשק עלתה מאוד, ורבים מן הקיבוצים לא שינו את התנהלותם הפיננסית. כתוצאה מכך שקעו הקיבוצים בחובות אדירים, שלא יכלו להתגבר עליהם. בעזרת תוכנית הבראה ממשלתית מורכבת, עברו הקיבוצים תהליכים כלכליים קשים, והחזירו למדינה חלק מחובותיהם וחלק מהאדמות שקיבלו מהמדינה. בשנת 2010 הוכרז רשמית על סיום התהליך. למשבר הִתְלַוו בחלק מהקיבוצים גם משברים חברתיים ודמוגרפים, ואלו גרמו לשינוי באופיים של הקיבוצים.

מה קורה בקיבוצים היום?

שינויים גלובליים ולאומיים ומשברים פנימיים גרמו עם השנים לירידה בתחושת ההזדהות של החברים עם הקיבוץ ומטרותיו. לאחר המשבר הכלכלי הקשה בתחילת שנות ה-80 הוחלט בקיבוצים לעבור תהליך **הפרטה בשלושה שלבים**:

- הנהגת שכר דיפרנציאלי: לא עוד "כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל כפי צרכיו", אלא רוב חברי הקיבוצים מקבלים תקציב דיפרנציאלי אשר מושפע מהמשרה אותה הם ממלאים.
- **הפרטה של שירותים** במשך השנים חלק גדול מהקיבוצים הפריטו מדי פעם שירותים שונים, כך שחברים ישלמו מתקציבם האישי על ארוחות, כביסה וכו'. בראשית שנות ה-2000 היו כבר קיבוצים אשר הפריטו גם את שני השירותים שנחשבו פעם כ"קודש הקודשים" - החינוך והבריאות.
- **שיוך נכסים** - העברת חלק מנכסי לבעלותם של החברים. סוג אחד של רכוש הוא הדירות בהן מתגוררים החברים וסוג שני של רכוש הוא כעין "מניה" בחלק היצרני של הקיבוץ. יש רבים, מחוץ לקיבוץ ובתוכו, הטוענים ששינויים אלו הם סופו של רעיון הקיבוץ.

למעשה, אין היום שני קיבוצים הנמצאים בתהליך שינוי כלשהו אשר דומים אחד לשני בכל הפרמטרים. בכל קיבוץ קיים מודל שינוי אחר וכל קיבוץ מחפש לעצמו פתרונות שיענו על צרכיו הייחודיים.

expansion – הרחבה
leisure – פנאי

struggle – מאבק
gradually – בהדרגה
accompanied by – מלווה
חלה – היתה
תחושה – הרגשה
determination – קביעה

status – מעמד
improvement – שיפור
was perceived – נתפס
promoting – מקדם
goal – יעד
sympathetic – אוהד
loan – הלוואה

תולדות – היסטוריה
preferred – מועדף
conduct, behavior – התנהלות
שקעו, לשקוע - to sink
debt – חובות
אדיר – ענק
to overcome – להתגבר
recovery – הבראה
complex – מורכב
character – אופי

privatization – הפרטה

budget – תקציב
affected – מושפע
משרה – תפקיד

once in a while – מדי פעם

attribution – שיוך
asset – נכס
property – רכוש
stock – מניה
productive – יצרני

to search – מחפש, לחפש

מגוון – diverse

שיתופי – cooperative
אורח חיים – סגנון חיים

דפוס – pattern, style
מכונן – founding, constitutive
דוגל – supports, espouses
מידה – extent

עירוני – municipal
תחום – domain, area

משימתי – mission-based
לשאוף – to aspire

נותרו - נשארו
תוסס – bubbly, lively

הקיבוצים של היום מגוונים, ומתחלקים לקבוצות שונות:

- קיבוץ שיתופי - קיבוץ אשר משמר באורח חייו מערכות חיים שיתופיות. (בדומה לקיבוץ המסורתי)
- קיבוץ מתחדש - דפוס התיישבות קיבוצי שאינו מבוסס במלואו על הערכים המכוננים של הקיבוץ, אבל דוגל בשוויון בין החברים יחד עם מידה רבה של הפרטה. בשנת 2011 193 קיבוצים (73%) הגדירו את עצמם כ"קיבוץ מתחדש", 62 קיבוצים (23%) כ"קיבוץ שיתופי" ו-9 קיבוצים (3%) מתנהלים על פי "מודל משולב".
- קיבוץ עירוני - יישוב המתקיים בתוך תחומי יישוב קיים (עיר) ומקיים אורחות חיים של יישוב נפרד ושיתופי. חברי הקיבוץ העירוני עובדים ותורמים לחיי החברה והכלכלה באיזור מגוריהם.
- קיבוצי מחנכים: אלו קבוצות החיות בקהילות נפרדות (קיבוץ נערן או בתוך ערים וקיבוצים קיימים. הן מבוססות על אידאולוגיה של "תיקון אדם – תיקון עולם": יצירת קהילה משימתית-חלוצית, השואפת להוביל בתחום החינוך באזור, ולהיות מוקד תרבותי ורעיוני לצעירים רבים, לצד פיתוח אורח חיים שיתופי ושוויוני. רוב חברי קיבוצי המחנכים הם בוגרי תנועות הנוער השונות. יש היום יותר מ-100 קבוצות כאלו, כל אחת בת 30-40 חברים.

בשנת 2012 חיו כ-141,000 נפש ב-274 קיבוצים, מהם רק 70 נותרו שיתופיים. הקיבוצים היום מהווים פחות מ-2% מהאוכלוסייה בישראל, אך עדיין מייצרים כ-40% המחקלאות. הקיבוצים של היום מושכים אוכלוסיה של משפחות צעירות המחפשות חיי חברה תוססים וחינוך טוב לילדיהם.

מאה שנים לקיבוץ הישראלי

בבקשה לקרוא את הטקסט ולענות על השאלות:

1. על איזה ערכים מבוסס הקיבוץ?
2. מה משמעות הסיסמה "כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל כפי צרכיו", מבחינה כלכלית, מבחינה חברתית?
3. מה היה שונה בין אנשי העליה הראשונה והשניה? מה לא אהבו אנשי העליה השניה בהתנהלות המושבות?
4. מי היה הקיבוץ הראשון? מתי הוקם? כמה אנשים היו בקבוצה? מה אתם יודעים על המצב של הקיבוץ הזה היום?
5. מה קרה לאוכלוסית הקיבוצים במהלך השנים 1920-1950? האם מגמה (trend) זאת נמשכת עד היום?
6. תארו את החיים בקיבוץ בשנים הראשונות.
7. איזה בעיות היו בקיבוצים בשנות החמישים. על מה היו וויכוחים?
8. במה שונה הקיבוץ בשנות ה-2000 מהקיבוצים של תקופת הקמת המדינה?

עבודה נעימה.

הקיבוץ: ימים ראשונים

"קיבוץ מקום", עמיה ליבליך, ימים ראשונים – הקמת הישוב, מדברי שאול, בן 61

נשלחנו לעבודת חוץ משום שהיינו אז במקום הרבה אנשים; משק לא היה לנו, ולא היתה פרנסה. פשוט לא היה מה לאכול. אלה היו ימים קשים, בשנת 1936. כל הזמן חיפשנו עבודות חוץ כדי להתקיים ולבנות את המשק, כי הרי התחלנו מאפס.

אז לא הרגשתי שהיה קשה. אבל עכשיו, כשאני חושב על הימים הראשונים ההם, אני מרגיש שזה היה קשה נורא ואכזרי נורא (בהדגשה). למשל, כשהיו באים אנשים חדשים. קשה לתאר במלים את קשיי ההסתגלות הראשונה. חבר היה מגיע — והיה פה מחסן א'. מחסן א' זה מחסן בגדים שאתה מוסר בו כל מה שיש לך, מחוט ועד שרוך נעל, וכל יום ששי אתה מקבל חבילה של בגדים שהמחסנאית מסדרת לך. ממש קומונה. היו באים אנשים מחוץ־לארץ, בני טובים עם חליפות טובות, עם שמלות יקרות — וכעבור יום היו לוקחים מהם את זה. הם היו נשברים, ממש נשברים. אפילו אני, שכבר ידעתי מה מחכה לי, הרגשתי את זה. כשהלכתי למשק, ההורים שלי דאגו לצייד אותי. קנו לי מעיל עור חדש; אני באתי עם מיטה ומזרן על הגב, סחבתי את זה ברגל מהרכבת עד המעיין. וכעבור יום לא נשאר לי מזה סימן. (צוחק). הכל נהפך לרשות הכלל, ומזה אתה מקבל מה שנותנים לך. אני הייתי מוכן לזה ונפגעתי פחות. אבל אני חושב שאנשים שבאו מחוץ לארץ — זה הרס אותם, שבר אותם, ממש קיבלו דכאון מהדבר הזה, ממחסן א'.

במשך השנים ראו שזאת לא שיטה, כי כל אחד צריך את המידה שלו ואת הגודל שלו. — אבל אז היו עושים את זה סטנדרט — העיקר שלכל אחד תהיה חולצה, לכל אחד גופיה; אותו הדבר לכולם.

גם במגורים היה קשה מאוד. בהתחלה היו אהלים. אבל לזה הייתי רגיל עוד מבית־הכרם. גם שם גרנו באוהל. במעיין למטה גרו בצריפים. אבל כשאני באתי, לא היה לי מקום לישון וישנתי עם עוד אחד במיטה. בקיץ גרנו בסוכות על העצים, ובעתלית שוב באוהל. אחרי שהתחתנתי, היו פה צריפונים, צריפים קטנים של 6 על 4 מ', בכל צריף שלושה חדרונים עם מחיצות. כך גרו שלוש משפחות. כל חדר היה בדיוק ברוחב של הספה פה. חלון, דלת לכניסה, בלי שירותים, בלי שום דבר. על שירותים ומקלחת אין מה לדבר — אלה היו במרחק עצום. זה היה באמת קשה, אבל אז לא הרגשתי שזה קשה.

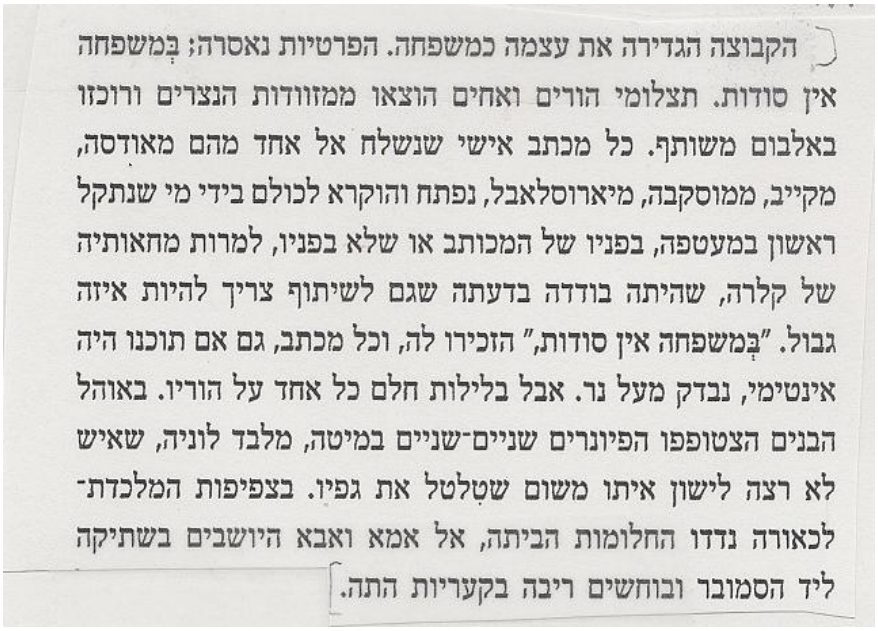
הקדחת פה היתה איומה. גם בלי ביצות האנשים סבלו מאוד. מעטים ניצלו מהמחלה. זו מחלה שמתישה את הכוחות. גם אני חליתי. אז התחלנו לישון עם כילות. בחום הזה לישון תחת כילה! בלילות הייתי כאילו לכוד בזה, ממש סיוט.

המזון היה דבר שאני אפילו לא יכול לתאר היום. אבל גם מזה לא סבלנו אז. היה הרבה לחם. שמן וסוכר — חפשי. ביצה — לפעמים חצי ביצה, וגם זה לא כל יום. ריבה — בתוך הכף, היו מורידים ומיישרים בסכין שלא תקח יותר מדי. חמאה — לעתים רחוקות. חתיכת עוגה או ביצה היו אוכל ליום שלם לאיש שהיה הולך לעבוד עבודה גופנית בחוץ. לא פלא שאנשים ברחו, שכל כך הרבה אנשים ברחו. גם העבודה היתה קשה. חברים רבים עבדו אז במחצבה. ועכשיו אין למצוא אף יהודי אחד שעובד במחצבה. בודדים אולי. ועכשיו המחצבות ממוכנות. אני עבדתי בעבודות שדה כל השנים, עד היום הזה. זה גם כן לא קל.

משק farming community
פרנסה livelihood
להתקיים to survive

אכזרי cruel
הסתגלות adjustment
מחסן storeroom
מוסר, למסור to give away
חוט string שרוך נעל shoestring
(meaning: The smallest of things)
חבילה package
מחסנאית stock keeper
חליפה suit
שמלות, שמלה dress
לצייד to supply
מעיל jacket, coat
עור leather
מזרן mattress
מעיין spring, well
סימן sign
רשות הכלל public property
נפגעתי, להפגע to be hurt
הרס, להרוס to destroy
דיכאון depression
שיטה system, method
מידה, גודל size
גופיה undershirt
מגורים living quarters
אוהל tent
צריף wood shack
מחיצות dividers
ספה sofa
שירותים toilet מקלחת shower
קדחת malaria
ביצות swamps
מתישה, להתיש to exhaust
כוח, כוחות strength
כילות, כילה mosquito net
לכוד trapped
ריבה jam
כף tablespoon
סכין knife
גופנית physical
לא פלא no wander
ברחו, לברוח to run away
מחצבה quarry
בודד, בודדים isolated
ממוכן mechanized, automated

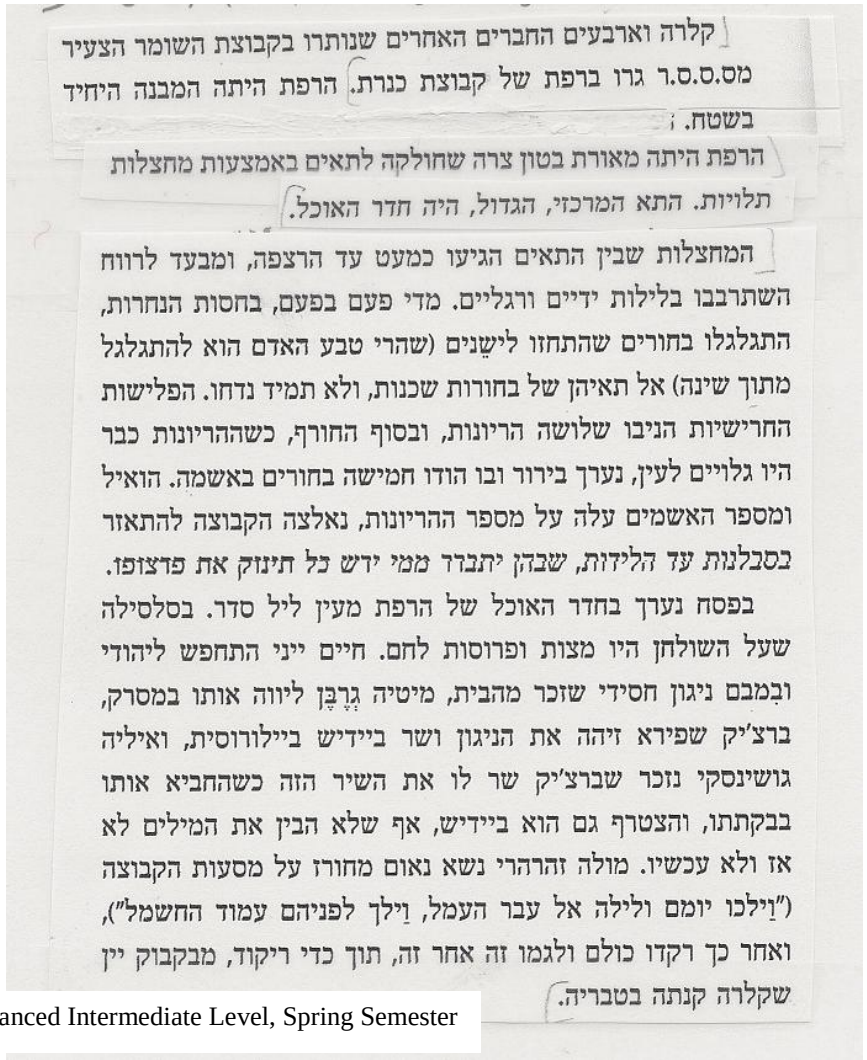
"הביתה", אסף ענברי, עמ' 27

הקבוצה הגדירה את עצמה כמשפחה. הפרטיות נאסרה; בְּמשפחה אין סודות. תצלומי הורים ואחים הוצאו ממזוודות הנצרים ורוכזו באלבום משותף. כל מכתב אישי שנשלח אל אחד מהם מאודסה, מקייב, ממוסקבה, מיארוסלאבל, נפתח והוקרא לכולם בידי מי שנתקל ראשון במעטפה, בפניו של המכותב או שלא בפניו, למרות מחאותיה של קלרה, שהיתה בודדה בדעתה שגם לשיתוף צריך להיות איזה גבול. "בְּמשפחה אין סודות," הזכירו לה, וכל מכתב, גם אם תוכנו היה אינטימי, נבדק מעל נר. אבל בלילות חלם כל אחד על הוריו. באוהל הבנים הצטופפו הפיונרים שניים־שניים במיטה, מלבד לוניה, שאיש לא רצה לישון איתו משום שטִלטל את גפיו. בצפיפות המלכדת־לכאורה נדדו החלומות הביתה, אל אמא ואבא היושבים בשתיקה ליד הסמובר ובוחשים ריבה בקעריות התה.

MODERN HEBREW AT HARVARD, Advanced Intermediate Level, Spring Semester

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 65-66

קלרה וארבעים החברים האחרים שנותרו בקבוצת השומר הצעיר מס.ס.ס.ר גרו ברפת של קבוצת כנרת. הרפת היתה המבנה היחיד בשטח.

הרפת היתה מאורת בטון צרה שחולקה לתאים באמצעות מחצלות תלויות. התא המרכזי, הגדול, היה חדר האוכל.

המחצלות שבין התאים הגיעו כמעט עד הרצפה, ומבעד לרווח השתרבבו בלילות ידיים ורגליים. מדי פעם בפעם, בחסות הנחרות, התגלגלו בחורים שהתחזו לישֵנים (שהרי טבע האדם הוא להתגלגל מתוך שינה) אל תאיהן של בחורות שכנות, ולא תמיד נדחו. הפלישות החרישיות הניבו שלושה הריונות, ובסוף החורף, כשההריונות כבר היו גלויים לעין, נערך בירור ובו הודו חמישה בחורים באשמה. הואיל ומספר האשמים עלה על מספר ההריונות, נאלצה הקבוצה להתאזר בסבלנות עד הלידות, שבהן יתברר ממי ידש כל תינוק את פרצופו.

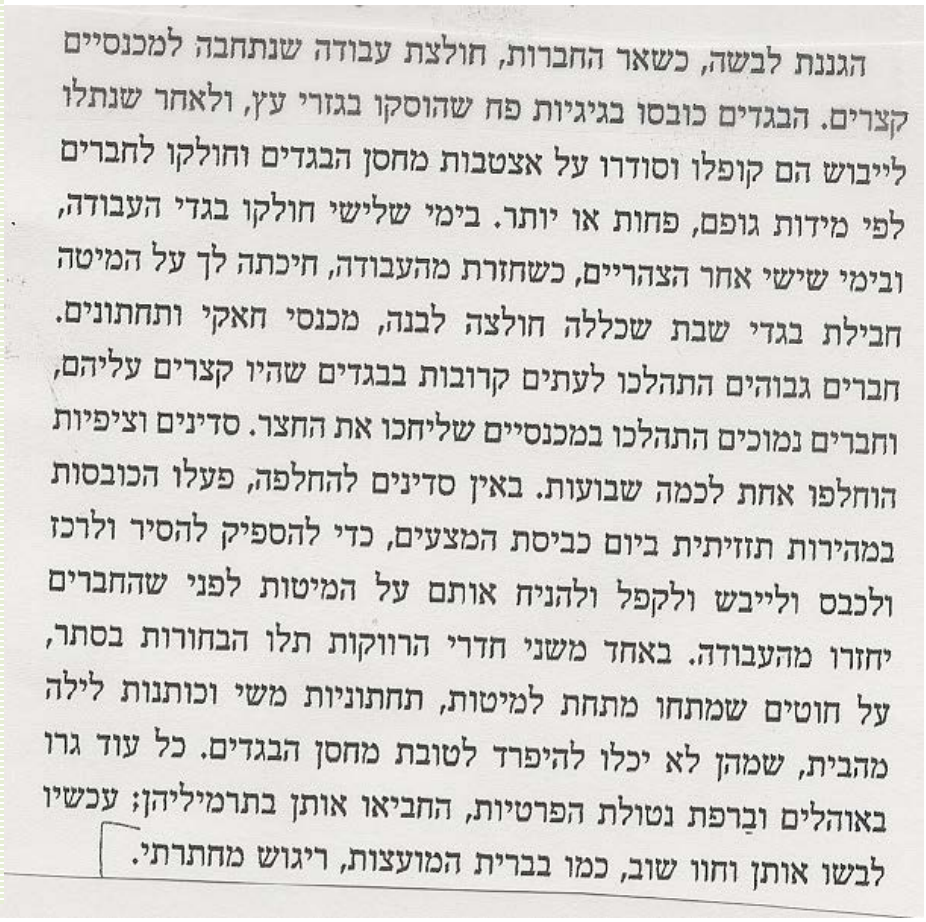
בפסח נערך בחדר האוכל של הרפת מעין ליל סדר. בסלסילה שעל השולחן היו מצות ופרוסות לחם. חיים ייני התחפש ליהודי ובמבם ניגון חסידי שזכר מהבית, מיטיה גֶרְבָּן ליווה אותו במסרק, ברצ'יק שפירא זיהה את הניגון ושר ביידיש ביילורוסית, ואיליה גושינסקי נזכר שברצ'יק שר לו את השיר הזה כשהחביא אותו בבקתתו, והצטרף גם הוא ביידיש, אף שלא הבין את המילים לא אז ולא עכשיו. מולה זהרהרי נשא נאום מחורז על מסעות הקבוצה ("וַילכו יומם ולילה אל עבר העמל, וַילך לפניהם עמוד החשמל"), ואחר כך רקדו כולם ולגמו זה אחר זה, תוך כדי ריקוד, מבקבוק יין שקלרה קנתה בטבריה.

הגדירה, להגדיר to define
פרטיות privacy
סודות secrets
תצלום photograph
מזוודה, מזוודות suitcase
נצרים wicker
משותף common
נתקל, להתקל to stumble upon
מעטפה envelope
מכותב addressee
מחאה objection
גבול limit
תוכן content
נר candle
הצטופפו, להצטופף to crowd, huddle
טלטל, לטלטל to move around, wiggle
גפיו, גפיים limbs
צפיפות crowdedness, density
מלכדת uniting
לכאורה seemingly
בוחשים, לבחוש to stir
קערית, קעריות bowl

נותרו, להוותר to remain
מבנה building
שטח area
מאורה den
בטון concrete
צר, צרה narrow
תא, תאים compartment
מחצלת mat
רווח gap
השתרבבו, להשתרבב to protrude
בחסות under the protection of
נחרה, נחרות snores
התגלגלו, להתגלגל to roll over
התחזו, להתחזות to pretend
פלישות, פלישה invasion
חרישיות, חרישי – שקט
הניבו, להניב to produce
גלויים, גלוי obvious
נערך, לערוך to conduct
בירור inquiry
הודו, להודות to admit
אשמה charge, allegation
נאלצה, להיאלץ to be forced to
ירש, לרשת to inherit
סלסילה breadbasket
התחפש, להתחפש to dress up as
ניגון melody
ליווה, ללוות to accompany
מסרק comb
נאום מחורז speech in rhymes
עמוד חשמל electricity pole
לגמו, ללגום to gulp, drink

הקיבוץ – היחס לרכוש הפרטי

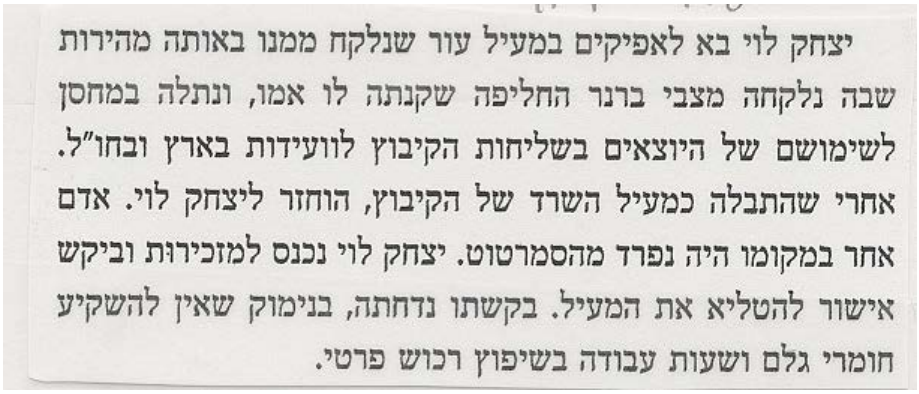
"הביתה", אסף ענברי, עמ' 73

הגננת לבשה, כשאר החברות, חולצת עבודה שנתחבה למכנסיים קצרים. הבגדים כובסו בגיגיות פח שהוסקו בגזרי עץ, ולאחר שנתלו לייבוש הם קופלו וסודרו על אצטבות מחסן הבגדים וחולקו לחברים לפי מידות גופם, פחות או יותר. בימי שלישי חולקו בגדי העבודה, ובימי שישי אחר הצהריים, כשחזרת מהעבודה, חיכתה לך על המיטה חבילת בגדי שבת שכללה חולצה לבנה, מכנסי חאקי ותחתונים. חברים גבוהים התהלכו לעתים קרובות בבגדים שהיו קצרים עליהם, וחברים נמוכים התהלכו במכנסיים שליחכו את החצר. סדינים וציפיות הוחלפו אחת לכמה שבועות. באין סדינים להחלפה, פעלו הכובסות במהירות תזזיתית ביום כביסת המצעים, כדי להספיק להסיר ולרכז ולכבס ולייבש ולקפל ולהניח אותם על המיטות לפני שהחברים יחזרו מהעבודה. באחד משני חדרי הרווקות תלו הבחורות בסתר, על חוטים שמתחו מתחת למיטות, תחתוניות משי וכותנות לילה מהבית, שמהן לא יכלו להיפרד לטובת מחסן הבגדים. כל עוד גרו באוהלים וברפת נטולת הפרטיות, החביאו אותן בתרמיליהן; עכשיו לבשו אותן וחזו שוב, כמו בברית המועצות, ריגוש מחתרתי.

נתחבה- was inserted , בגדים- clothes
כובסו, לכבס - to was , גיגית פח- tin pail
הוסקו- were heated, נתלו, לתלות- to hang
חולקו, לחלק- to distribute
אצטבות, אצטבה- shelf , מחסן- storeroom
מידות, מידה - size, מיטה - bed
חבילה- package , כללה - included
תחתונים- underwear,
לעיתים קרובות- often , ליחכו – to sweep
סדינים – sheets, ציפיות – pillowcases
מהירות- speed, pace, תזזיתית – frenzy
להסיר – להוריד, לרכז – to collect
להניח – to put
רווקות – single women
תלו, לתלות – to hang, בסתר – secretly
חוטים – strings , למתוח – to stretch
תחתוניות משי – silk undergarments
כותנות לילה – nightgowns
להיפרד – to separate
אוהלים – tents, רפת- cowshed
נטול, נטולת – lacking , פרטיות – privacy
החביאו, להחביא – to hide, תרמיל – backpack
חוו, לחוות – to experience
ריגוש – excitement , מחתרת - underground

עמ' 119

יצחק לוי בא לאפיקים במעיל עור שנלקח ממנו באותה מהירות שבה נלקחה מצבי ברנר החליפה שקנתה לו אמו, ונתלה במחסן לשימושם של היוצאים בשליחות הקיבוץ לוועידות בארץ ובחו"ל. אחרי שהתבלה כמעיל השרד של הקיבוץ, הוחזר ליצחק לוי. אדם אחר במקומו היה נפרד מהסמרטוט. יצחק לוי נכנס למזכירות וביקש אישור להטליא את המעיל. בקשתו נדחתה, בנימוק שאין להשקיע חומרי גלם ושעות עבודה בשיפוץ רכוש פרטי.

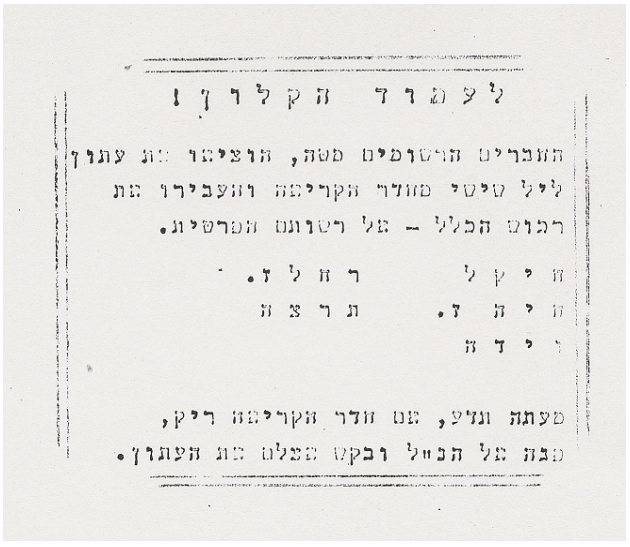
עור – leather , חליפה - suit
לשימושם – for the use of
שליחות – mission, dispatch
וועידות – conferences
התבלה – was worn out
שרד – formal , סמרטוט – rag
מזכירות – secretariat
אישור – permission
להטליא – to mend
נדחתה, לדחות – to deny
נימוק – reason, explanation
להשקיע – to invest
חומרי גלם – raw materials
שיפוץ – renovation
רכוש - property

יורם טהרלב מתוך" :אין כבר דרך חזרה ,"הוצאת משרד הביטחון

"האנשים שבתוכם גדלתי בקיבוץ היו אנשים בעלי עקרונות אידיאולוגיים מאוד קשוחים .ציפו מכל אדם לעבוד קשה ולהסתפק במועט .הסיסמה הייתה :כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו. כשאני הייתי ילד בְּיִגּוּר ,עדיין הסתובבתי בין אנשי העלייה השנייה והשלישית ,ועדיין שלטו בקיבוץ העקרונות של השותפות המלאה והשוויון המוחלט .ומכיוון שהיום קשה לאנשים לתאר איך זה עבד במציאות ,אני רוצה לתאר לכם איך זה באמת נראה במציאות .ואקח תחום אחד בלבד :תחום ההלבשה .בכל יום שישי אחרי הצהריים ,אבא שלי היה מגיע לחדר המגורים של המשפחה .היה מביא אתו ממחסן הבגדים חבילה גדולה של בגדים לקראת השבוע הבא .הוא היה מניח אותה על המיטה ומתחיל לעבור על הבגדים ולראות מה הוא קיבל השבוע , והרבה פעמים הייתי שומע אותו נאנח :שוב קיבלתי את התחתונים של הרופא .והרופא ,ד"ר עוגן ,היה איש בעל מידות לגמרי אחרות מהמידות של אבא שלי .ומדוע דווקא התחתונים הטרידו אותו ?כי התחתונים לא היו כמו התחתונים של היום ,שנצמדים לגוף .אלה היו תחתוני עבודה אפורים ,גדולים , עם חנות נדיבה מלפנים ,ועם גומי רופף .ולמה הגומי היה רופף? כי כל יום היה לובש את זה מישהו אחר!"

עקרונות principles
קשוחים strict
ציפו, לצפות to expect
להסתפק to be satisfied
סיסמה slogan
הסתובבתי, להסתובב to go between
שלטו, לשלוט to rule
שותפות cooperative
מוחלט absolute
מציאות reality
תחום area
הלבשה clothing
חדר המגורים living quarters
מניח, להניח to lay
נאנח, להיאנח to sigh
הטרידו, להטריד to bother, annoy
נצמדים, להצמד to cling
אפור, אפורים gray
חנות fly
נדיבה generous
גומי elastic band
רופף loose

ממתוך "על התל", עלון קיבוץ חצור, 1946

"לעמוד הקלון!

החברים הרשומים מטה, הוציאו את עיתון ליל שישי מחדר הקריאה והעבירו את רכוש הכלל – אל רשותם הפרטית.

חיקל רחל ז.

חיה ז. תרצה

וידה

מעתה נדע, אם חדר הקריאה ריק, פנה אל הנ"ל ובקש אצלם את העיתון."

עמוד הקלון pillar of shame
העבירו, להעביר to move, transfer
כלל public, general
רשותם הפרטית private quarters

מעתה מעכשיו
ריק empty
פנה turn to
הנ"ל – הנזכר למעלה
the above mentioned

הרבה שאלות נשאלו כשקמו הקיבוצים הראשונים:

כשנולד הילד הראשון ,למרים וליוסף ברץ ,עלתה השאלה : מי יטפל בילד ? האם אמו תטפל בו ?האם תפסיק להשתתף בעבודות המשק ?שוויון בין הגבר לאישה היה אבן היסוד באמונת החברים .בתחילה הייתה מרים לוקחת את בנה עמה לעבודתה- לרפת,לגן הירק וכו .'כאשר בכה הילד ,כל דגניה בכתה .אבל כשנולד התינוק השני ,התברר לחברים כי אי אפשר להמשיך בדרך זו .הפתרון נמצא על ידי יוסף בוסל" :הטיפול והחינוך צריכים להיות כלליים ,כי אם החיים משותפים- כל ההוצאות משותפות . חבר קיבוץ אינו יכול לפטור את עצמו מהוצאה זו ולפרוש מן הציבור רק כיוון שאין לו ילדים ."נוסד בית הילדים ,המוסד שבו גדלים הילדים יחד ,חיים ,לומדים ומתחנכים יחד.

[על לידת הילד הראשון בקבוצה ,מספרת אמו]

הילד הראשון היה נכס הציבור ,רשות הכלל .מי שרצה הביא אותו לחדר האוכל ,אפילו בשעה עשר בערב .ואני לא התנגדתי לכך ,גם אם העירו אותו משנתו .לא פעם ישבו כל שלושים וחמישה אנשי דגניה מסביב לשולחנות בערבי החורף ,ונהנו מן הילד בן שבעת החודשים .הילד הלך וגדל .הוא כבר בן שנתיים .אז נוספה עוד אם אחת וגדולה השמחה בלב .עכשיו ייווצרו תנאים מתאימים יותר לגידול הילדים .כשנולד הילד לאם השנייה ,הצעתי שאחת מאתנו תעבוד והשנייה תטפל בשני הילדים. הצעתי התקבלה.

מתוך :ארץ מולדת,
המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך ,
חלק א .'

(מתוך: "100 שנים להתיישבות הקיבוצית, משרד החינוך)

http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/Mate/hityashvutKibutzitTalmid.pdf

arose	עלתה
to take care of	טיפל, לטפל
to stop	תפסיק, להפסיק
to take part	להשתתף
farm	משק
equality	שוויון
cornerstone	אבן יסוד
belief	אמונה
cowshed	רפת
vegetable garden	גן ירק
became clear	התברר
solution	פתרון
education	חינוך
communal, shared	משותפים
expenses	הוצאות
to exempt	לפטור
to retire	לפרוש
public	ציבור
since	כיוון
institution	מוסד
asset	נכס
public domain	רשות הכלל
to oppose	התנגדתי, להתנגד
to wake up	העירו, להעיר
to add	נוספה, להוסיף
to be created	ייווצרו, להווצר
conditions	תנאים
fitting	מתאימים
growing	גידול
to suggest	הצעתי, להציע
to be accepted	התקבלה, להתקבל

צ יונות י הדות ד מוקרטי ה לדרך

"וַיִּצַּו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כֵּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם **צֵידָה לַדָּרֶךְ** וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."

בראשית מב, 25

100 שנים להתיישבות הקיבוצית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה למורשת ותרבות ישראל

מרכזת המטה: ציפי קוריצקי | **ריכוז תוכן ועיבוד דידקטי:** רוי-טל מונצ'ז ורותי זוסמן | **ייעוץ פדגוגי:** רות גבע ויעל גרוס-רוזן | **עריכה לשונית:** מאירה הס | **ייעוץ גרפי והפקה:** רפי כהן
עיצוב והפקה: ארט פלוס | **הוצאה לאור:** משרד החינוך, גף פרסומים

תמונה של ההתיישבות הקיבוצית

התנועה הקיבוצית היא המעשה החלוצי והציוני הגדול ביותר בישראל ובעולם היהודי כולו.
הקיבוצים תרמו לפיתוח הארץ ולבניינה, לקליטת עלייה, להעפלה, לשמירה ולהגנה על גבולות הארץ, לעבודה החקלאית ולפיתוח התעשייה.
בקיבוצים התקיים אורח חיים שיתופי, שמטרתו חברה צודקת ושוויונית, שבה היחיד תורם לחברה והחברה היא חברת מופת. הקיבוצים הוציאו מתוכם אישים מרכזיים ביישוב ובהנהגת המדינה, ותרמו תרומה מכרעת להגנה ולפלמ"ח, לפני קום המדינה, ולאחר מכן לצה"ל, במיוחד במהלך עשרות השנים הראשונות לקיומו.
תרומה זו התבטאה במתגייסים רבים ליחידות קרביות, ובמפקדים רבים יחסית לשיעור חברי הקיבוצים באוכלוסייה.

דגניה נוסדה בשנת 1910, על ידי קבוצה, שנקראה "הקומונה החדרתית", על אדמות הכפר אום ג'וני (שטח הכפר, הנזכר במשנה ככפר גון או אגין, נכלל ב-3000 דונם ממזרח לנהר הירדן, שנרכשו על ידי קק"ל בשנת 1904). הקומונה החדרתית הייתה הקבוצה השנייה שעבדה את אדמות אום ג'וני. קדמה לה "קבוצת הכיבוש", שהגיעה למקום בשנת 1909 בסיוע "המשרד הארצישראלי". קבוצה זו קיבלה על עצמה לנהל את המקום בלי עזרת הפקידות, למשך שנה אחת, לניסיון. במהלך 1909 נתגלע סכסוך בין מנהל חוות כינרת מטעם המשרד הארצישראלי, האגרונום משה ברמן, לבין הפועלים, וקבוצה של פועלים החליטה לקחת פסק זמן, ולהשתלם בעבודת החקלאות בחדרה. ב־28 באוקטובר 1910, לאחר שחתמו על הסכם חדש עם ארתור רופין, מנהל המשרד הארצישראלי, חצו אנשי "הקומונה החדרתית" בהנהגתו של יוסף בוסל את הירדן, בדרכם ליישב ולעבד מחדש את אדמות אום ג'וני. כך הוקמה דגניה, הקבוצה הראשונה ואב-הטיפוס לדגם ההתיישבות הנקרא קיבוץ. בשל כך ידועה דגניה כ"אם הקבוצות" או "אם הקבוצות והקיבוצים". ב-4 ביוני 1912 עברה הקבוצה מאום ג'וני לנקודת הקבע באב-אלתום -שער הנהר, מוצא הירדן מהכינרת -שם היא נמצאת עד היום.

?

אנשי קבוצת דגניה ביקשו להקים "יישוב עצמאי של פועלים עבריים... יישוב שיתופי ללא מנצלים ומנוצלים".

א. שערו: אלו רעיונות וערכים הנחו אותם בהקמת הקיבוץ?

ב. שערו כיצד ארגנו את חייהם בתחומים הבאים: * חלוקת העבודה * חלוקת הרווחים והרכוש * מגורים * תפקידים קהילתיים * חינוך ותרבות.

שאלות שונות עלו בעת הקמת הקיבוץ

מהי הדרך לבניית משק המנוהל על ידי המתיישבים עצמם, ויצירתה של חברה חדשה המיוסדת על שיתוף?

נוצרו בעיות בתחום הכלכלי. העדרו של מנהל מומחה, אשר ידריך את המתיישבים בעבודתם, גרם לתקלות לא מעטות. המתיישבים נאלצו ללמוד את המלאכה בדרך הקשה, בדרך הניסיון. עבודת הפלחה והמטעים, שעליה התבסס המשק, חייבה ריכוז גדול של עובדים. והמתיישבים היו מעטים. מה יעשו? האם יעסיקו פועלים שכירים? והרי העיקרון היה: ביסוס המשק על עבודה עצמית. הפתרון נמצא: הקמת משק מעורב, שיתבסס על כמה ענפים: מטעים, פלחה, רפת וירקות. בכך פתרו אנשי דגניה לא רק את בעיות העבודה השכירה, אלא אף פיתחו דרך חדשה בפיתוח החקלאות בארץ.

נוצרו בעיות בתחום החברתי: כיצד לארגן את אורח החיים?

הוקמו מוסדות משותפים: מטבח משותף, חדר אוכל משותף, מקלחת משותפת, ועוד.

משנולד הילד הראשון, למרים וליוסף ברץ, עלתה שאלה נוספת: מי יטפל בילד? האם תטפל בו אמו? האם תפסיק להשתתף בעבודות המשק? שוויון בין הגבר לאישה היה אבן היסוד באמונת החברים. בתחילה הייתה מרים מטלטלת את בנה עמה לעבודתה -לרפת, לגן הירק וכו'. כאשר בכה הילד, פרצה כל דגניה בבכי. אבל כשנולד התינוק השני, התברר לחברים כי אי אפשר להמשיך בדרך זו. הפתרון נמצא על ידי יוסף בוסל: "הטיפול והחינוך בדין הוא שיהיו כלליים, שכן, אם החיים משותפים -כל ההוצאות משותפות. ואין אדם יכול לפטור את עצמו מהוצאה זו ולפרוש מן הציבור רק בזכות זה, שאין לו ילדים". נוסד בית הילדים, המוסד שבו גדלים הילדים יחד, חיים, לומדים ומתחנכים יחד.

[יוסף בוסל, ממייסדי קיבוץ דגניה מספר כיצד הגיעו לידי רעיון הקבוצה]

ראינו את המושבות שהן מתפרנסות על ניצול אחרים, ואמרנו: ניצור לנו צורה כזאת של יישוב, המחייבת אותנו לעבוד בעצמנו ולא בידי אחרים. כך צמחה הקבוצה, וכך שימשה למטרות רבות:

- לכבוש את העבודה;
- לתת אפשרות לפועלים חדשים להסתגל לעבודה הקשה;
- לכבוש שטחי קרקע נוספים ולהקים בהם יישובים חקלאיים חדשים;
- לברוא חיים של שוויון.

? אלו ערכים נגזרים ממטרות הקבוצה, כפי שמנסח אותן בוסל?

[על לידת הילד הראשון בקבוצה, מספרת אמו]

הילד הראשון היה כנכס הציבור, כרשות הכלל. מי שחפץ הביא אותו לחדר האוכל, אפילו בשעה עשר בערב. ואני לא התנגדתי לכך, גם אם העירו אותו משנתו. לא פעם ישבו כל שלושים וחמישה אנשי דגניה מסביב לשולחנות בערבי החורף, ונהנו מן הילד בן שבעת החודשים. הילד הלך וגדל. הוא כבר בן שנתיים. אז נוספה עוד אם אחת וגדולה השמחה בלב. עתה ייווצרו תנאים מתאימים יותר לגידול הילדים. בהיוולד הילד לאם השנייה, הצעתי שאחת מאתנו תעבוד והשנייה תטפל בשני הילדים. הצעתי התקבלה.

מתוך: ארץ מולדת,
המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.

"בית ראשונים" דגניה א

? זהו תחילתו של "בית הילדים", שבו חיים ילדי החברים ולנים שם, בעוד הוריהם עובדים.

- מה דעתכם על הרעיון שילדי החברים הם "כנכס הציבור, כרשות הכלל"?
- מהם היתרונות ומהם החסרונות של "בית ילדים", לדעתכם? נמקו.

[מרים ברץ מספרת על ימיה הראשונים של הקבוצה, לפני עלייתם לדגניה]

רצינו לחיות יחד ורצינו ליצור משהו יפה, וקראנו לזה "קומונה". החברים עבדו אצל איכרים. כל אחד קיבל את משכורתו החודשית והביא את כספו אלי, ואני עשיתי בו כראות עיני. לאחד קניתי נעליים, לשני מכנסיים או כובע. אם נשאר משהו לאחר ההוצאות ההכרחיות, היה זה לנסיעות ולמכתבים.

מתוך: ארץ מולדת, המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.

? מה דעתכם על הרעיון, שמשכורות החברים נאספות בקופה ציבורית, שמנהל אותה אחד מהם, על פי צורכי הקבוצה? איזה ערך נובע מרעיון זה?

[יוסף ברץ, בעלה של מרים, מספר על העבודה בדגניה]

על כל הספקות האלה הייתה בפינו תשובה ודאית אחת: הכוח המאוחד, הקיבוצי, הוא ינצח. היחיד עלול להיכשל תחת נטל החיים הקשים, אבל חיים משותפים ועבודה משותפת יתנו לנו כוח לעמוד נגד הזרם הסוחף למדרון... בחיים המשותפים ראינו את הדרך ליצירת מסכת חיים צודקים...

מתוך: ארץ מולדת,
המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.

? כיצד חיים משותפים יכולים להיות דרך "ליצירת מסכת חיים צודקים"?

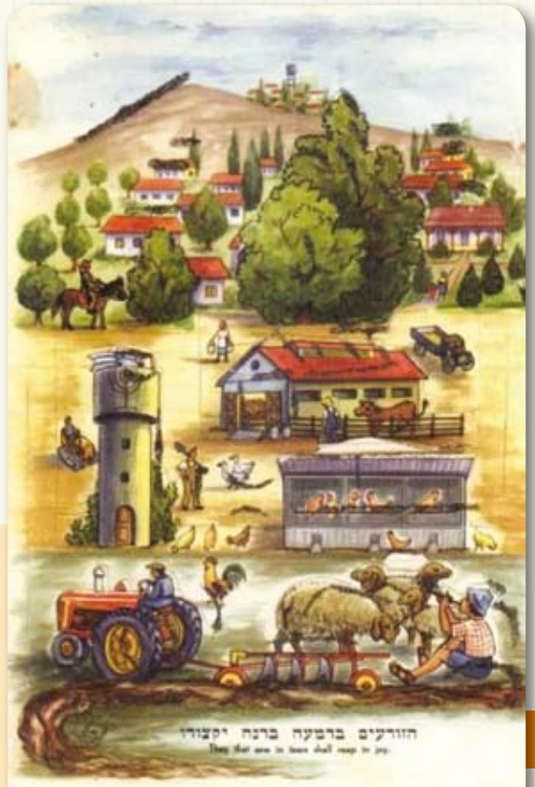
- זהו את ערכי הרעיון הקיבוצי בטקסטים השונים (כולל טקסטים חזותיים). הסבירו כיצד ערכים אלה באים לידי ביטוי.
- אלו השערות שישיערתם בתחילת הלמידה התאמתו עד כה במהלך הלמידה? אלו התבדו? מדוע?
- האם הייתם מוכנים לחיות בקיבוץ ולממש את הרעיון הקיבוצי? הסבירו ונמקו.

אנשים משונים / נתן אלתרמן

מייסדים קבוצת דגניה
על איזה יסוד?
באמת בני אדם משונים מאוד.
לא היו נביאים ובני נביאים
אך ידעו הם: בארץ תקום האומה
אם בארץ יהיו פועלים עבריים
ושומרים עבריים ועובדי אדמה.
הם אמרו: עם עברי פה ברבות השנים
יזרע ניר, יבנה עיר וסדנות אומנים.
וכל רואיהם
אמרו עליהם:
איזה מין בני-אדם משונים!

ערכים ומושגים באידיאולוגיה הקיבוצית

קיבוץ צורת התיישבות כפרית, ייחודית למפעל ההתיישבות הציוני בארץ ישראל. עקרונות הקיבוץ הם: שותפות מלאה ברכוש, בייצור ובצריכה; עזרה הדדית; קבלת החלטות דמוקרטית; עבודה עצמית ושוויונית. בעקבות המשברים שפקדו את הקיבוצים בתחום הכלכלי והאידיאולוגי, ובשל חדירה של השפעות חיצוניות, השתנה היישום של העקרונות הללו בקיבוצים. כיום, מקובל להעסיק עובדים שכירים בענפי משק למיניהם; עקרון התקציב האישי האחיד אינו מוחלט; נדרש תשלום בעבור ארוחות ושירותים אחרים בקיבוץ. בנוסף, חלק ממוסדות הקיבוץ, שהיו ביטוי לאידיאל השיתוף, כמו: לינת הילדים המשותפת בבית הילדים והאכילה בחדר האוכל המשותף, כבר אינם מתקיימים בחלק מהקיבוצים.

הרצון החופשי של חבר הקיבוץ הוא העיקרון המנחה לקיום החברות. לא ניתן לכפות על אדם להצטרף או להישאר חבר קיבוץ. שלילת חברות אפשרית, אך נעשית בהליך מסודר וקבוע, ובדרך כלל מלווה במתן פיצוי כספי.

הקיבוץ או הקבוצה הוא משק גדול, שמונה 80-250 משפחות. הוא מתבסס על בעלות משותפת של כל הרכוש, היצרני והצרכני, על עבודה משותפת של כל החברים ועל חלוקה שווה של ההכנסות ביניהם. כל המשק מתנהל לפי העיקרון: "כל אחד לפי יכולתו, לכל אחד לפי צרכיו". העבודה (החקלאית והבלתי-חקלאית) מנוהלת על ידי מזכירות, שנבחרת באסיפה כללית. כל החברים אוכלים יחד בחדר אוכל, כשהאוכל מוכן על ידי חברים במטבח משותף. כל החברים מקבלים את האספקה ואת הציוד הנדרשים להם ממחסנים משותפים, לפי חלוקה שנקבעת על ידי מזכירות הקיבוץ.

עבודה מטרת העבודה היא מימוש חזונם של הפרט ושל הקולקטיב, לשם הגשמתם וקיומם של הערכים המכוננים שלהם.

לדוגמה: החלוצים הראשונים שעלו לארץ ישראל מהגלות, כדי וליישב אותה לבנות בה, ובחרו לעבוד את האדמה, לייבש את הביצות ולחרוש את השדות -עשו זאת לא מתוך כפייה. הם לא ראו את עבודתם כעול פיזי או נפשי, אלא כביטוי לאידיאולוגיה החלוצית-סוציאליסטית.

לול תרנגולות בקיבוץ מזרע

שוויון ועזרה הדדית הרעיון של "כל אחד כפי יכולתו ולכל אחד לפי צרכיו" מסמל את עקרון השוויון הקיבוצי, ובא לידי ביטוי בחלוקה שווה, או על פי מדדים אחידים, של זכויות וחובות. לדוגמה: התקציב אישי, החינוך, המזון וזכות ההצבעה. בצד השיתוף והשוויון, מקיים הקיבוץ תרבות של תמיכה ועזרה לחברים שנקלעו למצוקה, או אינם יכולים להמשיך לעבוד.

אספת חברים הקיבוץ הוא מסגרת חיים המקיימת הליך של דמוקרטיה ישירה בקבלת החלטות. רוב ההחלטות מתקבלות במוסד האספה הכללית, שבה לכל חבר קיבוץ יש זכות הצבעה בעלת כוח שווה. הסמכויות הביצועיות נתונות בידי מזכירות הקיבוץ, ובידי הוועדות למיניהן (חינוך, תרבות, גזברות ועוד), שהן גופים נבחרים. התקנון שנקבע באסיפת החברים, מסדיר נושאים רבים העוסקים באורח החיים בקיבוץ.

?

אתם ועוד חברים מתכוננים להקים קיבוץ חדש בנגב.
אלו ערכים תאמצו לחיים המשותפים שלכם בקיבוץ? מדוע?
כתבו תקנון לקיבוץ החדש. בתקנון נסחו כללים לחיים משותפים, והסבירו מדוע חשוב, מבחינה ערכית, לקיים כל אחד מהכללים.
בישיבת חברים תצטרכו לשכנע את הקבוצה לקבל את התקנון שניסחתם.

על פי תורתו של קרל מרקס, האדם תופס את החברה כאורגניזם של שותפים, המעבדים את הטבע על מנת לספק את צורכיהם. כחלק מזה, תופס האדם את הצרכים שמכתיבה החברה, כגון ייצור סמלים משותפים, משימות לאומיות ועוד, כחלק מצרכיו, ולא כסותרים אותם. החברה האידיאלית, על פי מרקס, תבטל את חלוקת העבודה, ובכך תממש את מרב הפוטנציאל הניתן למימוש של האוניברסליות. במצב כזה לא יהיה האדם מוגבל לתחום צר של הקיום האנושי, אלא יוכל לעסוק במגוון רחב של פעילויות, ולהרחיב את עולמו. בחברה הקומוניסטית לא יתקיימו לא דת ולא לאום, וכך גם יימנעו המאבקים והמתחים בין דתות ובין לאומים.

אתם מעוניינים ללמוד גם מניסיונם של אחרים.
קראו את הסיפורים ונסחו שאלות שהייתם רוצים לשאול את המספרים:

אותי אימצה משפחת יוציס, שעלתה לארץ מבסרביה ונמנתה עם גרעין הקבוצה בעין בדה. שמעון, אף כי הכול כינוהו בשם משפחתו יוציס, היה איש דרום. ממעט בדיבור, חבוש תמיד כובע קסקט ומהלך בבגדי עבודה ונעליים גבוהות גם אחרי שעות העבודה, כמו חייל שאינו פושט את מדיו בתום משמרתו. יוציס מילא תפקידים רבים בקיבוץ, אבל את שנותיו עשה כלולן, טרוד בענייני אפרוחים ופרגיות מבוקר ועד שעות הערב המאוחרות... אם הייתי מבקש להציג אדם המסמל באישיותו בהתנהלותו את רעיון הצניעות, השוויון והסולידריות, הייתי מצביע עליו ללא היסוס. יוציס סירב להכניס לביתו רדיו שהקיבוץ רכש בעבורו, כל עוד לא נמצא די כסף לקניית מקלטי רדיו לכל החברים. במלאת עשר שנים לייסוד הקיבוץ, הוא כתב בעלון הפנימי: "מה גדולה זכותנו בתור מניחי היסוד ליישוב עברי כפרי לקבוצתנו בארץ ישראל. אנו נהיה אבותיהם האנונימיים של הדורות הבאים ביישוב הזה"

צבי ינאי מתוך "שלך סנדרו", כתר עמ' 300.

האנשים שבתוכם גדלתי בקיבוץ היו אנשים בעלי עקרונות אידיאולוגיים מאוד קשוחים. ציפו מכל אדם לעבוד קשה ולהסתפק במועט. הסיסמה הייתה: כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו. כשאני הייתי ילד בְּיָגור, עדיין הסתובבתי בין אנשי העלייה השנייה והשלישית, ועדיין שלטו בקיבוץ העקרונות של השותפות המלאה והשוויון המוחלט. ומכיוון שהיום קשה לאנשים לתאר איך זה עבד במציאות, אני רוצה לתאר לכם איך זה באמת נראה במציאות. ואקח תחום אחד בלבד: תחום ההלבשה. בכל יום שישי אחרי הצהריים, אבא שלי היה מגיע לחדר המגורים של המשפחה. היה מביא אתו ממחסן הבגדים חבילה גדולה של בגדים לקראת השבוע הבא. הוא היה מניח אותה על המיטה ומתחיל לעבור על הבגדים ולראות מה הוא קיבל השבוע, והרבה פעמים הייתי שומע אותו נאנח: שוב קיבלתי את התחתונים של הרופא. והרופא, ד"ר עוגן, היה איש בעל מידות לגמרי אחרות מהמידות של אבא שלי. ומדוע דווקא התחתונים הטרידו אותו? כי התחתונים לא היו כמו התחתונים של היום, שנצמדים לגוף. אלה היו תחתוני עבודה אפורים, גדולים, עם חנות נדיבה מלפנים, ועם גומי רופף. ולמה הגומי היה רופף? כי כל יום היה לובש את זה מישהו אחר!

יורם טהרלב מתוך: "אין כבר דרך חזרה", הוצאת משרד הביטחון.

פנים חדר האוכל בקיבוץ מזרע

חדר טיפוסי בקיבוץ, שנות החמישים

יונה הגיע לארץ ישראל בינואר 1947, היישר לקיבוץ עין גב. בקיבוץ המתינה לו רעייתו רבקה. למחרת בואו לקיבוץ שובץ יונה, ממש כמו חבר קיבוץ ותיק, לעבודה במסגריית המשק. השתלבותו בעבודה הייתה מיידית. לאחר כ"ט בנובמבר התמסר יונה למאמץ המלחמתי, והחל לייצר מוקשים. הוא צורף לכיתת חבלנים שהניחה מוקשים סביב גבולות הקיבוץ - המוקשים שבלמו כוחות סוריים משוריינים. כמו כן, השתתף יונה בייצור שתי "דווידקות". האחת הופעלה בהגנת עין גב, והשנייה נשלחה לצפת, והייתה לאנדרטה המוצבת עד היום באחד מרחובות העיר. יונה גם דאג למיגון משאיות הקיבוץ. במהלך מלחמת העצמאות יונה צורף לצוות מפעילי המקלע. מאוחר יותר הועבר לנשקייה כדי לתחזק את הנשק. בתחילת שנות ה-50 עברו יונה, רבקה ובנם הבכור שמעון לקיבוץ גינוסר, ושם מונה יונה למרכז ענף במסגרייה, עבודה שהוא עוסק בה עד היום הזה. בהמשך הפך יונה למנהלו של משק המכונות, המים, הכלים החקלאיים, כלי הרכב, משק הבית והחצר.
רבקה ויונה הם הורים גאים לשלושה בנים וסבים לחמישה נכדים. יונה ממשיך בעבודתו עד עצם היום הזה.

סיפורו האישי של יונה שטיינר מתוך אתר "יד ושם".

יום אחד בא נחום אל הקיבוץ, ילד-חוץ עם שני נמשים ליד הסנטר ואף מחודד, ואמר לנו שבחיפה יש בית יותר גבוה מבית הקומתיים, ושבאמריקה יש אפילו מגרדי שחקים. אותו יום נחום קיבל מכות, גם בגלל היותו ילד-חוץ* וגם בגלל שרימה... מאז אותו היום עברו הרבה מאוד שנים, אבל גם היום, לאחר שטיילתי בארץ ובערי העולם, כולל עלייה על גורדי שחקים בניו יורק ובשיקגו, אני יודע בלי צל של ספק: נחום, ילד-החוץ עם שני הנמשים ליד הסנטר, רימה אז. כי בית הקומתיים של שריד, שראיתי באותו יום רחוק בילדותי שט כאוניית משחית ענקית בתוך ערפל העמק הסמיך, הוא הבית הגבוה ביותר שראיתי בחיי...

רפי רוזן, מתוך: http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3118251,00.html.

ילד-חוץ = ילד שחי בקיבוץ בלי הוריו. ילדי-חוץ רבים היו עולים חדשים שהגיעו בלי הוריהם, וביניהם גם יתומים שהוריהם נספו בשואה.

המקום הזה, קיבוץ, היה מקום מוזר ביותר. בלילה הראשון שהגענו הושיבו אותי על הדשא הגדול שליד חדר האוכל, מסביב התאספו כל דוברי הפולנית במקום, ואני סיפרתי להם מה היה במלחמה. במשך כמה שעות איש לא זז ולא הוציא הגה. נשמע רק קולם של הצרצרים ולפעמים געיית פרה או נביחת כלב מרחוק. ורק הכוכבים נעו בשמים מעל צמרות הברושים. הקיבוץ הפך לי לבית חדש, והשנים המעטות שלמדתי בבית הספר במוסד הקיבוצי הפכו לילדותי השנייה.

אורי אורלב

הקיבוץ בעבר ובהווה: דילמות וקשיים

- **קראו את הטקסטים ביחידה זו וזהו סוגיות ודילמות העולות מתוכם או ביניהם (התייחסו גם לטקסטים החזותיים).**
- **בחרו סוגיה או דילמה. נסחו אותה, והעלו טיעונים רלוונטיים לכל צד.**
- **נקטו עמדה ונמקו אותה.**

טוב לי בקיבוץ / אהוד מנור

טוב, טוב לי בקיבוץ
עם השקט והפנאי
ועם השמש על כתפיי
שתי ענייך מול עיניי
מספרות לי את חיי
ושרות אתי
את השיר על ביתך
שבתוך ביתי.

צהריים
בשמיים אין שום פס
רוח קל ושקט הס
ואני בצל אגס
ובשתיים
קוראת לי האדמה
שהיום היא עוד חומה
ומחר היא שדה קמה
בין ערביים
בחדר האוכל אור
ואני יכול לבחור
תה, חלב, קפה שחור
ובערב
מגולח ומקולח
שוב אני אדום וצח
וניגש לראות אותך

השיר המלא באתר
www.shiron.net

ז אִם-עֹשֶׁק רָשׁ וְגֵזֶל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק, תִּרְאֶה בַּמְּדִינָה--אַל-תִּתְמַהּ, עַל-הַחֵפֶץ: כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ, שֹׁמֵר, וּגְבֹהִים, עֲלֵיהֶם. ח וְיִתְרוֹן אֶרֶץ, בַּכֹּל הִיא (הוּא)--מֶלֶךְ לְשָׂדֶה, נֶעֱבָד. ט אֹהֵב כֶּסֶף לֹא-יִשְׂבַּע כֶּסֶף, וּמִי-אֹהֵב בָּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה; גַּם-זֶה, הָבֶל. י בִּרְבוֹת, הַטּוֹבָה, רַבּוּ, אוֹכְלֶיהָ; וּמַה-כִּשְׁרוֹן, לִבְעָלֶיהָ, כִּי, אִם-רְאוּת (רְאוֹת) עֵינָיו. יא מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד, אִם-מְעַט וְאִם-הַרְבֵּה יֹאכֵל; וְהַשָּׂבָע, לָעָשִׁיר--אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ, לִישׁוֹן.

קוהלת, פרק ה'.

(י) אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאוֹמֵר שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלְּךָ, זוֹ מִדָּה בֵּינוֹנִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, זוֹ מִדַּת סְדוֹם[סדום=מידה פסולה].
שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי, עַם הָאָרֶץ [=אדם שאינו למדן ואינו מקפיד במצוות].
שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ, חָסִיד [=אדם שעושה לפנים משורת הדין, יותר מן הנדרש]. שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי, רָשָׁע:

משנה, מסכת אבות.

המשנה מציגה ארבעה סוגים של אנשים. מה ההבדל ביניהם? איזו מידה היא הראויה ביותר בעיניכם? מדוע? הסבירו כיצד מתקשר רעיון זה לאחת (או יותר) מהסוגיות שעולות מהטקסטים שקראתם.

מתוך ריאיון עם אסף ענברי, מחברו של הספר "הביתה" (הוצאת ידיעות אחרונות), על קיבוצו אפיקים:

...בין העניינים שבהם עסק [ענברי בספרו] היה ניסיונו של הקיבוץ לשנות את טבע האדם, את הנטייה לרכושנות, להורות, לקינון. וכך הוא כותב:
"לפעמים ליווה הורה את ילדו להשכבה, ולפעמים נכנס הבן הבכור של הקבוצה לחדר התרבות, ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של צריח או פרש, וביקש: 'תשכיב אותי'... וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר, הם לא קראו להוריהם 'אבא' ו'אימא' אלא 'מיטיה' ו'ברטה', לוניה ופירה'".
ובליל הסדר הייתה הגדה חדשה, ומקהלה וטקס אלטרנטיווי שהעלה תהיות גם בקרב החברים. אליק שומרוני (לימים מייסד הנח"ל), מספר ענברי, כתב מכתב למולה זהרהרי, יוצר האירוע:
"האם ליל הסדר הוא אירוע משפחתי של בית אפיקים - או מופע בפני קהל? האם התכנסנו כדי לראות את עצמנו כאילו אנחנו יצאנו ממצרים - או כדי להתפעל מהתקדמות המקהלה וחס וחלילה לא להפריע? האם חדר האוכל הוא אולם קונצרטים, תיאטרון, כנסייה?"
האם היומרה לעצב נוסח תפילות חדש, נוסח הורות חדש, אדם חדש, לא נראית נלעגת בפרספקטיבה של זמן?
"אני רואה את הסיפור הקיבוצי כטרגי, לא כנלעג. טרגי זה הרואי. מדובר, לדעתי, בסיפור על אנשים שהייתה בהם גדולה טרגית. גדולה שנדרשה כדי לנסות בכלל להגשים חזון כל כך מרחיק לכת שהייתה בו קריאת תיגר מודעת נגד טבע האדם. אחת הטעויות הרווחות היא, הטענה שהם לא הבינו את טבע האדם. הם הבינו והם קראו על זה תיגר. קריאת תיגר על משפחה, רכוש, פרטיות, אגו".
בתוך כמה זמן הם הבינו שזאת מלחמה אבודה?
"כבר ביום הראשון היו דיבורים על הסוף. כל שינוי וכל התרופפות הכי קטנה הביאו, עוד לפני ההתיישבות על הקרקע, בימים הנלהבים נוסח גדוד העבודה, להכרזות על גמר הקיבוץ".
אז הם עסקו בהונאה עצמית?
"לא. הם עסקו במאבק בין הראוי למצוי. בין צרכים לערכים. כשאתה מגדיר ערכים אתה יודע שיש מתח בינם לבין המציאות".

"הארץ" 17.12.2009.

130B Kibbutz

בלדה לעוזב קיבוץ / שמוליק קראוס

לפני חמש שנים עזב את הקיבוץ
עם מזוודה אחת ובלוריתו המתנפנפת
אמרו עליו: "נראה איך יסתדר בחוץ,
תראו שעוד יחזור על ארבע אל הרפת".
עבד בסטקייה אחת נידחת
גר אצל הדודה וחי בהקפה
במשק ארגנו משלחת
לא יכלו לשאת את החרפה...

השיר המלא באתר
www.shiron.net

ארבעה מינים שבלולב, שנים מהן עושין פירות, ושנים מהן אין עושין פירות: העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין פירות, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות. ואין אדם יוצא ידי חובתו בהם עד שיהיו כולם באגודה אחת. וכן ישראל בהרצאה, עד שיהיו כולם באגודה אחת.

ילקוט שמעוני, פרשת אמור

היחידים השייכים לקהילה משלימים זה את זה. בכל אדם יש משהו מיוחד במינו, נדיר, שאינו ידוע לאחרים. לכל יחיד יש משהו מיוחד לומר, צבע מיוחד להוסיף לקשת הצבעים הקהילתית. לפיכך, כאשר מצטרף האדם הבודד לקהילה, הוא מוסיף ממד חדש למודעות הקהילה. הוא תורם משהו, ששום אדם אחר לא יכול היה לתרום. הוא מעשיר את הקהילה, אין לו תחליף. היהדות מאז ומעולם ראתה את היחיד כאילו הוא עולם קטן... בשל אותה מיוחדות, מתכנסים בני האדם היחידים ביחד, משלימים זה את זה ומשיגים אחדות.

הרב סולובייצ'יק, ימי זיכרון.

נעמי שמר בקיבוץ כינרת:

באותה התקופה כל הילדים בכינרת היו בחברה אחת. בכל יום שישי נעמי הייתה מנגנת על הפסנתר בזמן קבלת שבת, ואנחנו היינו שרים אתה. את הפסנתר הראשון בכינרת נתנה רבקה פלד, אחת מחברות הקיבוץ, לאמה של נעמי, רבקה ספיר. זה היה בראשית שנות ה-40. בלילות, כשנעמי הייתה מתאמנת, כל ילדי כינרת היינו שוכבים על הגבעה ומקשיבים. ככה למדתי את כל הסולמות והצלילים. עוד ילדות למדו לנגן בפסנתר, אבל היא הייתה המוכשרת מכולם, ומימשה את הידע בנגינה באירועים של המשק...

המשבר פרץ ערב מלחמת השחרור, כאשר שמר פנתה לאספת הקיבוץ, וביקשה לצאת ללימודים גבוהים בקונסרבטוריון בירושלים. "היציאה שלה ללימודים הייתה טראומה בכינרת," נזכרת ליש, "כי כאן צעירים בני 17-18 רצו להתגייס לצבא, להילחם, והקבוצה לא הסכימה. הצעירים התנו אז את הסכמתם להישאר בבית ולהמשיך לעבוד וללמוד, בכך שנעמי תישאר גם. הם אמרו שאם היא יוצאת ללימודים גבוהים הם עוזבים הכול, ובורחים כדי להתגייס. הייתה אספה מאוד טעונה, עם צעקות וטיעונים לכאן ולכאן. מי שהכריעה את הכף הייתה שרה אביגור (רעייתו של שאול אביגור, מי שהיה אז מראשי ההגנה), שקמה ואמרה ש'צריך לתת לילדה ללמוד'. נעמי קיבלה את האישור שלה ללמוד, והצעירים שאיימו מימשו את האיום ואכן ברחו אל הצבא...

זיווה ליש, מתוך http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-2937933,00.html.

...ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא: שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחברו.

משנה, מסכת סנהדרין, פרק ד', משנה ה'.

- **בחלק מהמקורות שלפניכם רואים בשונות בין בני האדם תרומה מרכזית לקהילה ולחברה: הסבירו מהי התרומה.**
- **כיצד, לדעתכם, ניתן לגשר בין חיי שיתוף (קולקטיב) לבין ייחודו של הפרט (אינדיבידואליזם)? הסבירו ונמקו.**

החגים נערכים בדגניה ברוב פאר והדר, בייחוד אחדים מהם. חג הפסח, איזה השראה שוררת ביננו: חדר האוכל על כל אגפיו מתמלא חברים לבושי חג על משפחותיהם ולעתים גם קרוביהם שבאים אלינו מכל רחבי הארץ. אין אנו קוראים בהגדה לכל פרטיה ודקדוקיה,אולם אנו שומרים על "ההגדה" המסורתית ביסודה, וכל הסדר נערך בטעם רב ובחגיגיות יתרה. בחג השבועות עורכים תהלוכה כללית לשדה. מסימים את הקציר בשירה בלוית ריקודים עממיים. את ארוחת חג הסוכות עורכים תחת כיפת השמיים המגרש מאחורי חדר האוכל מוקף ענפי דקל ותמר, על ענפי החרובים תלויים שבעת המינים. כל המגרש מואר באור חשמל, המתחרה עם הירח המציץ מבין העצים העבותים. מחפשים צורה לימי המנוחה והחגים. אין חוגגים את השבת ואת היום -טוב, כאשר חגגו אותם הורינו בערים ובעיירות מהן באנו ארצה...מתגבש משהו חדיש ומיוחד לחיינו בארץ ישראל. את מסיבות השבת הננו ממשיכים בהתמדה זה הרבה שנים. המסיבה נמשכת עד לאחר ארוחת הערב. מנורה בת שבעה קנים נדלקת בחדר האוכל והשולחנות מצופים במפות שבת. הקטנים והגדולים מסובים מסביב לשולחנות הערוכים פירות, דברי מאפה, משקה קר וחם. פותחים בשירי שבת בציבור. אחד החברים קורא לפני המסובים את פרשת השבוע. אחדים מהנוער שלנו מדקלמים על נושא המסיבה...זהו ערב המנוחה שהאבות והבנים יושבים ומבלים בצוותא. אין מדברים אז על סידור העבודה ולא על דאגת פרנסה ומשק. אין זה אלא שבת אחים יחד.

מתוך: יוסף ברץ, דגניה א' הוצאת חבר הקבוצות תש"ז. עמ' 81-80

הסבירו כיצד לדעתכם מייצגת הדרך שבה נחוג החג את ערכי הקיבוץ

כשהייתי ילדה, נסעתי עם אבא, עוזב קיבוץ, לבקר את סבא. היינו צריכים לקשור בחבל את הבגאג' (ככה כותבים את זה?) מרוב שהיה מלא בבננות, תמרים ופקאנים. לא משנה שמאז ומתמיד שנאתי בננות ותמרים, סבא שלי היה בטוח שאת אלה של עמק הירדן אני אלמד לאהוב. נכון נכון! אכן, פעם לעזוב את הקיבוץ נחשב לבגידה (היום כבר פחות), אבל גם כיום, אפשר להוציא מישהו מהקיבוץ אבל לא את הקיבוץ ממנו.

כשקיבוץ היה קיבוץ, היה בכל קיבוץ בית כנסת. בלי ארון קודש. עם אוירה של אמונה וקדושה. קראנו לו חדר-אוכל....

כשקיבוץ היה קיבוץ, רעדה רצפת חדר האוכל מהורה וריקודי-עם בכל ליל שבת ובכל אירוע חגיגי...

כשקיבוץ היה קיבוץ, היו בו הרבה הרבה מתקני עולם, מכל הגלויות ומכל העולמות. ומתקן נעליים אחד מן המעברה הסמוכה. תוך שנים מעטות נפטר מתקן הנעליים ומתקני העולם הפכו למתקני תקנונים: תקנון חתונות,תקנון הלוויות,תקנון זמניים ושאר תקנונים מוזרים וחיוניים שהצרו את צעדיו של החבר, צמצמו את עולמו וכלאו את רוחו. הגודש הכריע את הקודש. את תקנון האשכבה, הקרויה הפרטה, כבר כתבו עורכי-דין.

כשקיבוץ היה קיבוץ, הייתי גאה ומאושר שבחרתי בו כדרך חיים. וכך היו רבים וטובים. הרגשת השליחות רוממה את הרוח, גם כשכלה הכוח...כשקיבוץ היה קיבוץ, נהגנו לומר, אין דבר, אין בריכה אבל יש נהר להשתכשך בו. אין דבר, האוכל חרא בלבן אבל בשבת נקבל עוף. אין דבר, בשנה הבאה יהיה יותר טוב. עד שהתעוררנו בבוקר אחד וראינו שאין דבר ואין על המשמר, אין אידיאולוגיה ואין ערכים.

כשקיבוץ היה קיבוץ, קמנו לגיוס של קטיף בשבת ובחג לפני עלות השחר. הרגשנו הרגשה עילאית למרות העייפות ואובדן יום המנוחה והבילוי עם הילדים...כשקיבוץ היה קיבוץ, היו מזכיר פנים ומזכיר חוץ, סדרן עבודה ומרכז משק וכולם - ראו זה פלא! - היו חברי הקיבוץ. לא מנהלים ויועצים ופקידים מבחוץ. היה גם מרכז קניות שישב שבוע בעיר הגדולה וקנה כל מה שהיה נחוץ לענפים ולחברים. ממכונות וזרעים ועד חזיות לנשים וגרביים לילדים. הבן שלו קיבל כל שבוע תרנגול על מקל.

אדום ומתוקכשקיבוץ היה קיבוץ, הוא עשה את טעות חייו בשני תחומים: הפילוג האומלל, פרי קנאות קיצונית, ובה בעת, אי-גמישות בקליטת

מאז שהייתה בשריד בריכת שחייה, כל שנה, לקראת פתיחת עונת הרחצה, הייתה קמה צילה באספה, וכנציגת ועדת הבריאות מודיעה, שאין להכניס לבריכה אורחים או בני אורחים, מחשש לחיידקים ווירוסים רעים, שיגרמו לחברים ולילדים לחלות במחלות שונות ומשונות. החברים קיבלו בהבנה הודעה זאת, אלא מה, משהתחיל החופש הגדול החלו לנהור לשריד, נוסף על אורחים אחרים, גם אורחים קרובי משפחתה של צילה וילדיהם. בצהריים היא לקחה את כולם לרחוץ במי הבריכה הצלולים. משהעזתי פעם ושאלתי אותה האם הודעתה באספה מתיישבת עם רחיצת אורחיה בבריכה, גערה בי: "איך אתה מעז, אצלנו במשפחה אין מחלות מדבקות!" על עלבון גערה זאת סלחתי לה אחרי שנים, כאשר התברר לי, שאימא באמת האמינה בזה, כי היא האמינה שכל מה שצילה אמרה זאת האמת המוחלטת...

רפי רוזן מתוך: http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3118251,00.html

העלייה ההמונית מארצות המזרח. הטירוף והאבסורד בפילוג הגיעו עד כדי פירוק משפחות ומכות בין חברים...כשקיבוץ היה קיבוץ הייתה אסיפה כללית בכל מוצאי-שבת. לדוברים המרכזיים היו מקומות קבועים ודעות קבועות. חילוקי דעות היה שם המשחק. אלה התפתחו לעקיצות ועלבונות וגידופים. אסיפה כללית הפכה לאסיפה-קללות....כשקיבוץ היה קיבוץ, לא היו מזגנים, אבל היה מיזוג. גלויות. לא היו מאוררים. אבל הייתה אוירה טובה. לא היו תנורי חימום, אבל הייתה חמימות. לא הייתה קוסמטיקאית אבל היה קסם...

כשקיבוץ היה קיבוץ, סוציאליזם היה שם המשחק. זה היה הניסוי הסוציאליסטי המוצלח ביותר במאה העשרים, ואולי בכל הדורות. סוציאליזם וולונטרי, א-פוליטי, מעשי, יומיומי, שהשתלב עם מוסר הנביאים והביא אושר ורווחה וסיפוק לרבבות לאורך מאה שנים. רבים טעו וראו בו הגשמת רעיונות המהפיכה הקומוניסטית. למעשה הוא ניסה להגשים את רעיונות המהפיכה הצרפתית, חופש, שוויון ואחווה. רדיפת השוויון בקנאות צמצמה בהכרח את החופש, והמתח בין שני אלה פגע באחווה...כשקיבוץ היה קיבוץ, התפתחה בו יומרה לשנות את טבע האדם. ההנחה התמימה הייתה שיצר לב האדם טוב מנעוריו. צריך רק לבנות סביבו חברה מתאימה ולתת לבנים חינוך איכותי. עברו מאה שנה על כמה מאות קיבוצים והסתבר שטבע האדם שינה את הקיבוץ. אפילו אלוהים לא הצליח לשנות את טבע האדם ולהשאירו בגן העדן. ראה ספר הספרים. כשקיבוץ היה קיבוץ, נעשה בו ניסוי מעניין של הקמת תרבות יהודית חילונית, מלאה ומעשירה. האתגר ההיסטורי הזה, הדרוש כל-כך למדינה שרוב אזרחיה חילוניים, נדחק לשוליים והותיר אנחה כבדה בלב, יחד עם התנועה הקיבוצית כולה...

הקיבוץ כוורד, שתה מן המעיין הברוך של הציונות הסוציאליסטית. במאה החדשה מסתפק במי קולחין. היחיה? היפרח? לעוד מאה שנים? ואולי יותר. עוד לא אבדה תקוותנו.

מפורסם באדיבותו ובאישורו של הסופר אמנון שמוש

מתוך: הבלוג של אמנון שמוש. http://www.tapuz.co.il/blog/ViewEntry.asp?EntryId=1504978&passok=yes

לסיכום: אלו ערכים קיבוציים הייתם מאמצים לחברה הישראלית, כדי להפוך אותה לחברה "מתוקנת"? הסבירו ונמקו.

מחשבות בעקבות צפייה: "ילדי השמש", סרטו של רן טל

1. איזה פעילויות עושים הילדים בקיבוץ?
2. מה לובשים הילדים?
3. מי מקבל החלטות בענייני הילדים בקיבוץ?
4. מי הדמויות המשמעותיות עבור ילדי הקיבוץ הצעירים?
5. מהם הזיכרונות של המבוגרים על ילדותם בקיבוץ?
6. מהם הזיכרונות של המבוגרים על הוריהם בקיבוץ?
7. איזה מחשבות יש לכם על הילדות בקי בוץ? על היחסים בין הורים וילדים?

הקיבוץ – עולם הילדים

קיבוץ מקום", עמיה ליבליך, עמ'109-110 , משפחת אייסמן, ורד, בת 44

כשעלינו הנה, למשק, אני זוכרת את בית־הילדים, שהיה בצריף, ואת חדר ההורים, שהיה אוהל. הכל מסביב היה אוהלים, והיו רק שני מבנים, אחד של קומתיים העומד עד היום. ולא היו עצים בכלל. והחום הכבד בקיץ, כשלא היתה טיפת צל. והבוץ הנורא בחורף, כשלא היו שבילים או מדרכות וכבישים. רחצו אותנו במים קרים תמיד, כי לא היו מים חמים. ולא היה חשמל — היו מנורות נפט. אני עוד זוכרת את הכוויה הראשונה שלי שקיבלתי ממנורת נפט.

הכיתה שלנו בחברת הילדים היתה כיתה טובה. היתה אז שיטה בכל הארץ שמי שלא למד טוב — היה יורד כיתה. לכן היתה לנו קבוצה מאוד סלקטיבית ; מי שהיה קצת מתחת לרמה — הורידו אותו לכיתה מתחתנו. גם שלמה וגם אורי היו מהמורים שלי. הם רדו בנו ביד קשה והיתה אווירה לימודית מאוד רצינית. בתחילת התיכון, ב־1945, קלטנו ילדים ששרדו מהשואה, מעליית הנוער. הם הגיעו לבדם, בלי הורים, ונקלטו יפה. היתה אווירה טובה בחברת הילדים, אבל לי, אישית, היו בעיות משפחתיות כל הזמן, והיתה חסרה לי קצת פינה משלי. גרנו בצריפים, בנים ובנות יחד, עד כיתה י"ב. העדריות היתה גדולה, היינו יותר מדי ביחד. לא לכולם זה הפריע, אבל לי — כן. חסרה

היתה לי הפינה, כמה שעות להיות לבדי. שמו אותי בצריף עם שני בנים שלא היו מסודרים ולא נקיים. אני לא בחרתי לגור אתם, אבל נחשבתי לבת פחות או יותר מסודרת, ולכן שיכנו אותי עם שני בנים הכי פחות מסודרים כדי שאני אדאג לסידור החדר. לפי זה, פחות או יותר, קבעו את הרכב החדרים. אף פעם לא היינו אומרים "לא" על משהו. הדברים נכפו עלינו מלמעלה וכל דבר היינו מקבלים כתורה מסיני. בעצם ועדת הכיתה החליטה — כולנו בילינו לילות כדי לתכנן מי יגור עם מי בצריפים האלה.

כל הצריפים היו פעילים ורועשים כל לילה עד שתיים בבוקר. ובתקופה הזו היו לנו המון לימודים, עומס גדול מדי, כשאני חושבת על כך היום. וחוץ מזה, מבחינה חברתית הייתי ילדה מאוד מצפונית והיו לי הרבה תפקידים: ערכתי את עלון חברת הילדים, וכתבתי אותו ביד, הייתי בהרבה ועדות, וגם הדרכתי כיתה, וב־1952 הדרכתי במעברות. היו בנות שהיו פשוט אומרות: "אנחנו לא רוצות". אבל אני תמיד קיבלתי מרות. היתה עלי אחריות גדולה והעומס היה, לפי דעתי, גדול מדי.

עד שיום אחד, בכיתה י"א או י"ב, הרגשתי ממש בלחץ, ואז התחלתי ללכת לחדר של אמא שלי. היתה תקופה שממש גרתי אצל אמא שלי, גם ישנתי בלילה, אם כי לא באופן קבוע. הרגשתי שאני זקוקה לקצת שקט ולבדידות, לפינה משלי. כל פעם שהרגשתי שהחברה וההמון הזה הם מעל ומעבר — הלכתי לחדר של אמא שלי, ושם גם למדתי.

עלינו = התיישבנו
קומתיים two stories
טיפה, טיפת a drop
בוץ mud
שבילים, שביל path
מדרכות, מדרכה sidewalk
מנורות נפט kerosene lamps
כוויה burn

יורד כיתה to stay behind a year
רמה level
רדות, לרדות to tyrannize
תיכון high school
קלטנו, לקלוט to absorb, receive
פינה corner
עדריות herd mentality
נחשבתי, להיחשב to be considered
שיכנו, לשכן to house
קבעו, לקבוע to decide, determine
הרכב composition
נכפו, לכפות to force upon
מקבלים, לקבל to accept
ועדה committee
בילינו, לבלות to spend time
לתכנן to plan

תקופה time period
עומס workload
מצפוני, מצפונית conscientious
ערכתי, לערוך to edit
הדרכתי, להדריך to mentor, guide
מעברות, מעברה transit camp
מרות authority
בלחץ stressed
קבוע permanent
בדידות solitude

נוסף לזה, כמובן עבדנו, וגם היו לנו תפקידים בטחוניים. תמיד ילדי הקיבוץ עבדו, אבל בזמננו היינו ממלאים לעתים קרובות תפקידים של מבוגרים. אני זוכרת בשבת השחורה ב־1946. לקחו מכאן, נדמה לי, 90 בחורים לרפיח. היינו בני 12 ; הפסיקו לנו את הלימודים ועבדנו במשק כשלושה חודשים. אני עבדתי ברפת. היינו חולבים ביד אז, מתחילים עם שחר וגומרים בלילה, וכל זה בגיל 12. עוד לפני זה עבדתי אחרי הלימודים בפעוטון. עם עוד ילד בגילי היינו אחראים על התינוקות, ילדים בני שלוש. הלבשנו והאכלנו אותם. בחורה אחת, צעירה ממני בתשע שנים, שטיפלתי בה אז בפעוטון, היא היום אמא במשק.

מי הקשה כאן?

בתור אמא היתה לי גם כן ביקורת על החינוך המשותף. לא על החינוך, אלא על הלינה. פתאום התחלתי לחשוב על כך כשנולדה לי הבת הראשונה. הרגשתי שאני מאוד זקוקה לזה שהבת תהיה על ידי ולא תישן לבדה בלילה בבית־הילדים. לא יכולתי להפקיר אותה. עד היום, כאם לארבעה ילדים, יש לי חרדות כאלה בקשר לילדים בלילה, אם כי עכשיו קצת פחות. אבל עם בתי הראשונה זה היה לי מאוד קשה. כתבתי אז מאמר על זה ביומן המשק וזה התפרסם אחר־כך ב"הקיבוץ", וקבלתי על זה "על הראש" מכל הכיוונים. בין היתר הגיע גם מכתב נזיפה מפסיכולוג של התנועה הקיבוצית: איך אני מעיזה בכלל לדבר, לכפור בעיקרי הקיבוץ, עיקרי החינוך המשותף, ולהגיד שהלינה המשותפת היא לא דבר חיוני לשחרור האשה ולתועלת הילד והחברה.

אבל אני בכל זאת בדעה שילדים צריכים לישון ליד ההורים. ויש עוד חברות שחושבות כמוני. היום יש די הרבה משקים שעברו ללינה פרטית, אבל לא אצלנו. ואני ממשיכה להתלבט בנושא. עד היום, הקטן שלי הוא בן שבע עכשיו, הרבה פעמים — בערב לפני שאני הולכת לישון — אני רצה לבתי־הילדים לכסות את הילדים שלי. ובאמצע הלילה, אם היתה רוח סערה והיה קר, הייתי מתעוררת ורצה עוד פעם לשם. וזה רחוק מאוד מהחדר שלנו. הייתי מאוד לא שקטה מהלינה המשותפת והייתי מעדיפה שהם יהיו על ידי. אבל עם הילד הרביעי שלי קצת השתחררתי מהחרדה הזאת.

ממלאים, למלא to fill
מבוגרים adults
חולבים, לחלוב to milk
שחר = בוקר
פעוטון preschool
טיפלתי, לטפל to care for

ביקורת criticism
לינה sleeping arrangements
זקוקה, להזדקק to need
להפקיר to abandon
חרדות, חרדה anxiety
מאמר essay
יומן journal
כיוונים, כיוון direction
נזיפה reprimand
מעיזה, להעז to dare
לכפור to deny
עיקר principle
חיוני essential
תועלת benefit

להתלבט to have doubts
נושא subject
לכסות to cover
סערה storm
מעדיפה, להעדיף to prefer
השתחררתי, להשתחרר to break loose

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 72-73, הילדים בקיבוץ הצעיר

הילדים הופשטו מכותנותיהם, קולחו, הולבשו, סורקו והושבו לאכול בשעה שש. בשבע הוציאה אותם הגננת לסיורים בסביבה, שנגמרו בדרך כלל בטיפוס אל ראש גבעה כדי לראות את הזריחה, להתפעל מהכנרת ולפתח סבולת. ארוחת הצהריים (קציצה ותוספות) מוטטה את הילדים לשלוש שעות, וכשהתעוררו אחר הצהריים הוגש להם פרי והוקרא להם סיפור עם רוסי. לפנות ערב פוזרו לפגישה חטופה עם הוריהם, ופעמון היד של הגננת קרא להם לחזור הביתה בשעת ההשכבה. לפעמים ליווה הורה את ילדו לַהשכבה, ולפעמים נכנס הבן הבכור של הקבוצה לחדר התרבות, ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של צריח או פרש, וביקש: "תשכיב אותי."

האספה הוקיעה הורים שאפשרו לבתם לישון איתם בחדרם באחת השבתות. כשם שאיתמר היה הבן הבכור של הקבוצה, כל שאר הילדים נולדו לַקבוצה והשתייכו לה. בכל פעם שנולד תינוק חדש, הציע מולה כמה שמות אפשריים, ונערכה הצבעה. כשנולדה בת למיטיה וברטה קריצ'מן בחרה לה האספה את השם נירה, כשנולד בן ללוניה ופירָה גלר בחרה לו האספה את השם דן, וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר הם לא קראו להוריהם "אבא" ו"אמא" אלא "מיטיה" ו"ברטה", "לוניה" ו"פירה".

הילדות בחצר כנרת היתה, מצד אחד, רוטינה נמרצת של השכמות, השכבות, חפיפת שיער עד הקרקפת, גזיזת ציפורניים עד הבשר, סיורים מחשלים והתייצבות שבועית על המשקל, שאם התברר בה חלילה שהילד איבד חצי קילו, הוא הולעט לאלתר בשתי קציצות כל צהריים. מצד שני, בפרצות הזמן שהותירה הרוטינה, שוטטו הילדים בחצר, התגנבו למחסנים, טיפסו על סולם השובך לראות יונים דוגרות, נשאו את עיניהם אל ספינת הצפלין הגרמנית ששטה בשמים כקישוא ענקי מפח, הלכו לדבר עם הסייח שנולד באורווה, ירדו לחפש סרטנים בין חלוקי החוף, פגשו על החוף את ילדי קבוצת כנרת וסחרו איתם בהוריהם: "אם תיתן לי לישון עם ההורים שלך, אני אתן לך לישון עם ההורים שלי."

הופשטו, להפשיט to undress
כותונת = חולצה
קולחו were showered
סורקו were combed
גננת kindergarten teacher
סיורים, סיור tour, trip
טיפוס a climb
זריחה sunrise
להתפעל to be impressed
סבולת tolerance
מוטטה, למוטט to destroy
סיפור עם כמרל דאמרט
פוזרו were dispersed
חטופה brief
פעמון bell
השכבה bedtime
ליווה, ללוות to accompany
ניגש, לגשת to go to
שקוע immersed in
חישוב calculation
צריח rook פרש knight
אסיפה meeting
הוקיעה, להוקיע to condemn
השתייכו, להשתייך to belong
הציע, להציע to suggest
הצבעה a vote

נמרצת energetic
השכמות, השכמה wake-up call
חפיפה shampooing
קרקפת scalp
גזיזת ציפורניים nail trimming
בשר flesh
מחשלים, לחשל toughening
התייצבות being called up
משקל scale
חלילה heaven forbid
הולעט, להלעיט to stuff, overfeed
לאלתר = מייד
פרצות loopholes
הותירה = השאירה
שוטטות, לשוטט to wander
התגנבו, להתגנב to sneak into
טיפסו, לטפס to climb סולם ladder
שובך birdhouse
יונים pigeons
דוגרות, לדגור to incubate
נשאו, לשאת to carry
קישוא squash
פח tin
סייח colt אורווה stable
סרטנים crabs חלוקי, חלוקים river rock
סחרו, לסחור to trade

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 149-150, הילדים בקיבוץ הבוגר

בגן הילדים אכלו סביב ארבעה שולחנות, שמונה בשולחן. השולחן התורן ערך את הכלים (סכין אחד לשולחן, שאר הכלים – בשמיניות), והגננת קראה לכל הילדים להתיישב לשולחנות ולא הרשתה לגעת באוכל לפני שייצֵעק אות הפתיחה הסיבובי. השולחן התורן צעק: "בתי – א – בון!" השולחן שלידו צעק: "תודה ר – בה!" השולחן השלישי צעק: "בב – ק – שה!" השולחן הרביעי צעק: "על לא ד – בר!" ואז הסתערו על האוכל, תוך מריבות על הסכין.

"ביוגוסלביה לכל ילד יש סכין," ציטט אחד הילדים פיסת מידע שהוא קלט, כנראה, מהוריו.

"אבא שלי אוכל עם אולר," התגאה ילד אחר, שלא ידע שגם שאר האבות השתמשו באולרים כסכיני אכילה בגלל המחסור הכללי בסכינים.

הגננת השגיחה שכולם אוכלים את הדייסה. כשאיתרה סרבן דייסה גהרה עליו מאחור, נעצה בלחייו אגודל ואצבע שפתחו את פיו כמו פח אשפה, ותקעה לו את הכף. מיד אחרי הארוחה הושבו הילדים גב אל גב על מִתקן שכונה "הפסנתר": דיקט של קלת שנוסרו בו שמונה עיגולים לסירים, ארבעה מול ארבעה. שמונת ילדי השולחן התורן התייצבו מופשלי תחתונים, והגננת הניפה ושתלה כל אחד על סירו. הפסנתר היה גבוה. גבוה בכוונה. רגליהם המשולשלות של הפסנתרנים לא הגיעו לרצפה, ולכן הם לא יכלו לנתק את עצמם ולקפוץ מהסירים. מי שבכל זאת ניסה לנתק את עצמו לפני שהטביע בסיר את חותמו, נשתל מיד בחזרה:

"עוד לא עשיתָ!"

"אבל אין לי!"

"אין דבר כזה ש'אין'!"

מרדנים מועדים נכבלו לפסנתר.

לפנות ערב, כששולחו לבקר את הוריהם, ייללו עליהם תנים שהתקבצו סביב גדר הקיבוץ. "אלוהים, תשמור עלי," לחשה ילדה בלכתה, וכשהגיעה לבית הוריה וסיפרה להם שהגיעה בשלום כי אלוהים שמר עליה, הודיע לה אביה שאין אלוהים. חושך ותנים כיתרו אותה כשעשתה לבדה, בלי אלוהים, את הדרך חזרה, בשעה שאחותה בת השש־עשרה חמקה מהפִשפֵש הדרומי עם בנו הבכור של הקיבוץ ונכנסה איתו לפרדס.

תורן	on call
ערך	arranged
כלים	dishes
סכין	knife
אות	signal
הסתערו, להסתער	to assault
מריבות	fighting
ציטט, לצטט	to quote
פיסת, פיסה = חתיכה	
מידע = אינפורמציה	
אולר	pocket knife
התגאה, להתגאות	to be proud
מחסור	shortage
השגיחה, להשגיח	to watch over
איתר, לאתר = למצוא	
דייסה	porridge
סרבן	insubordinate
גהרה, לגהור	to bend over
נעצה, לנעוץ	to insert
אגודל	thumb
תקעה, לתקוע	to thrust
מתקן	apparatus
דיקט	plywood
נוסרו, לנסר	were sawed
סירים, סיר	potty
מופשלי, להפשיל	to roll up (down...)
הניפה, להניף	to lift up
שתלה, לשתול	to plant
משולשלות	dangling
לנתק	to disconnect
הטביע את חותמו	made his mark
מרדנים	rebels
מועדים	suspected
נכבלו, להיכבל	to be bound
יללו, ליילל	to howl
תנים	jackals
כיתרו , לכתר	to surround
חמקה, לחמוק	to slip away
פשפש	narrow gate

מתוך ריאיון עם אסף ענברי ,מחברו של הספר "הביתה" (הוצאת ידיעות אחרונות), על קיבוצו אפיקים:

...בין העניינים שבהם עסק[ענברי בספרו]היה ניסיונו של הקיבוץ לשנות את טבע האדם ,את הנטייה לרכושנות ,להורות ,לקינון .וכך הוא כותב:

"לפעמים ליווה הורה את ילדו להשכבה ,ולפעמים נכנס הבן הבכור של הקבוצה לחדר התרבות ,ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של צריח או פרש ,וביקש: 'תשכיב אותי ...' וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר ,הם לא קראו להוריהם 'אבא' ו'אימא' אלא 'מיטיה' ו'ברטה', לוניה ופירה."

ובליל הסדר הייתה הגדה חדשה ,ומקהלה וטקס אלטרנטיווי שהעלה תהיות גם בקרב החברים .אליק שומרוני(לימים מייסד הנח"ל), מספר ענברי ,כתב מכתב למולה זהרהרי ,יוצר האירוע:

"האם ליל הסדר הוא אירוע משפחתי של בית אפיקים - או מופע בפני קהל? האם התכנסנו כדי לראות את עצמנו כאילו אנחנו יצאנו ממצרים - או כדי להתפעל מהתקדמות המקהלה וחס וחלילה לא להפריע ?האם חדר האוכל הוא אולם קונצרטים ,תיאטרון ,כנסייה"?

האם היומרה לעצב נוסח תפילות חדש ,נוסח הורות חדש ,אדם חדש ,לא נראית נלעגת בפרספקטיבה של זמן?

"אני רואה את הסיפור הקיבוצי כטרגי ,לא כנלעג .טרגי זה הרואי .מדובר, לדעתי ,בסיפור על אנשים שהייתה בהם גדולה טרגית .גדולה שנדרשה כדי לנסות בכלל להגשים חזון כל כך מרחיק לכת שהייתה בו קריאת תיגר מודעת נגד טבע האדם .אחת הטעויות הרווחות היא ,הטענה שהם לא הבינו את טבע האדם .הם הבינו והם קראו על זה תיגר .קריאת תיגר על משפחה ,רכוש, פרטיות ,אגו."

בתוך כמה זמן הם הבינו שזאת מלחמה אבודה?

"כבר ביום הראשון היו דיבורים על הסוף .כל שינוי וכל התרופפות הכי קטנה הביאו ,עוד לפני ההתיישבות על הקרקע ,בימים הנלהבים ,להכרזות על גמר הקיבוץ."

אז הם עסקו בהונאה עצמית?

"לא .הם עסקו במאבק בין הראוי למצוי .בין צרכים לערכים .כשאתה מגדיר ערכים אתה יודע שיש מתח בינם לבין המציאות."

"הארץ. 17.12.2009 "

נטייה – tendency
רכושנות – materialism
קינון – nesting
ליווה – accompanied
השכבה – bedtime
חדר התרבות – culture lounge
שקוע – involved in, engulfed
מסע – move
צריח - rook
פרש - bishop

מקהלה – choir
טקס – ceremony
תהיות – wonderment
בקרב – within
האירוע – event

התכנסנו – we gathered
להתפעל – to admire

יומרה – pretension
נוסח – version
נלעגת – ridiculous

גדולה – greatness
נדרשה – was required
להגשים – to realize, implement
מרחיק לכת – far fetched
קריאת תיגר - outspoken criticism
מודעת – aware
רווחות – widespread
טענה – claim

אבודה – lost
התרופפות – loosening
נלהבים – exciting
הכרזות – declarations

הונאה עצמית – self deception
מאבק –struggle
ראוי - appropriate

היינו העתיד / יעל נאמן / קטע ראשון

את הסיפור שלנו סיפרנו לעצמנו כל הזמן. בכפייתיות. בעל פה. לפעמים התעייפנו עוד לפני שהתחלנו ובכל זאת סיפרנו במשך שעות. הקשבנו רוב קשב אחד לשני, כי בכל ערב שבו סופר הסיפור, התחוורו לנו פרטים חדשים, גם שנים רבות אחרי שכבר לא היינו שם....

הסיפורים סופרו רק בעל פה, בניגוד לכל התקנונים הכתובים. הם בקעו מבורות הממטרות בדשאים שהקיפו את חדר האוכל, מחרכי המבצר הצלבני שלנו, מהחריצים במדרכות האבן הצרות והיפות. את סיפורינו היינו מספרים בעיניים בורקות. אמרנו, "לא ייאמן שאת הפרות היו שוחטים על הרמפה, לעינינו, את ראשי התרנגולות היו מולקים, כאילו כלום," אבל דיברנו כאילו היו אלה שנותינו היפות.

ואלה באמת היו שנותינו היפות, טבולות בזהב. .. היינו ערים בבקרים וערים בלילות. רצנו ודילגנו ממקום למקום, ידינו דביקות משרף אורנים וחלב תאנים. כל כך קרובים היינו אחד לשני, כל היום וכל הלילה, ובכל זאת לא ידענו כלום אחד על השני. ולא ידענו כלום על עצמנו.

תמיד סיפרנו, עוד אז, בלילות ירח כתום, בבית הילדים. כבר אז סיפרנו יומם ולילה, כדי לישון, כדי לא לישון, יושבים במסדרון בפתחי החדרים, או על המיטות בתוך החדרים, ומגזימים למוות את חופשותינו העירוניות עם המשפחות הביולוגיות שלנו (נסענו, אמא ואבא ואחים. במשך שבוע היינו משפחה עירונית, לבושים בבגדי נסיעה חגיגיים שעברו בין כל הילדים הנוסעים לעיר). כשחזרנו, כל אחד לחוד מדירת הקיבוץ ברחוב שינקין בתל אביב, סיפרנו על אותו קרקס מדראנו שכולם הלכו אליו. אלא שאותו ערב שבו היינו עם משפחתנו הביולוגית בקרקס לא דמה לערבים האחרים — באותו ערב אריות ברחו מהכלוב, לוליין נפל מהחבל, ככה אמרנו. סיפרנו אחד לשני סיפורים שבינם לבין המציאות לא היה דבר.

לפעמים, אחרי שעזבנו, ניסינו לספר את סיפורנו לעירוניים. לא הצלחנו להעביר את הסיפור, לא את העלילה ולא את הטון. קולנו צרם, כמו זיוף החלילית של ילדותנו, גבוה מדי או נמוך מדי. התייאשנו באמצע. המילים נפלו חלולות בינינו לבין העירוניים, כמו העיניים שנפלו ממסרגותיהן של אמותינו בשיחת הקיבוץ, שותקות לצד הגברים המדברים.

דיברנו ברבים. כך נולדנו, כך גדלנו מבית החולים ועד עולם. אופקינו משונים ועקומים.

מהרגע שהשתחררנו מבית החולים לא ניסו להפריד בינינו. אדרבא, חיברו, הדביקו, הלחימו.

אבל הלחמת הביחד לא היתה העיקר, גם אם לפעמים נדמה שזה העיקר, כשאנשים מספרים על ילדותם בקיבוץ. זה היה רק פועל יוצא של הניסוי בסוציאליזם (החלטה על הלינה המשותפת התקבלה ב־1918, וחלה על כל הקיבוצים, למעט כמה קיבוצים ותיקים — דגניה א', דגניה ב' ועין חרוד — שהתנגדו לה. ויתרו להם. דגניה היו שם קודם, עוד לפני השיטה והתקנונים).

הכוונה לא היתה להלחים, אלא דווקא להפריד, להפריד את הילדים מכובדם המעיק של ההורים, מפינוקיהם ומרצונותיהם הנכפים על הילדים עם חלב האם ואמביציות האב. להפריד ולגונן על הילדים מהבורגנות הטבועה במשפחה. עולם ישן עדי יסוד נחריבה, וממנו יצמח כעוף החול עולם אחר, צודק ושוויוני. זאת היתה הכוונה המוצהרת והתקווה לילד החדש שיצמח לאדם חדש. דברי הכיסופים של חלק מילדי הקיבוץ למשפחה שלא היתה להם, הם כיסופים לרעיון שאין ולא היה לנו שום מושג עליו, כמו כיסופי היהודים בגולה לירושלים, נניח....

סיפורנו היה לכאורה עלילה בלבד. העלילה, שהיא השיטה, לא התאימה לילדים ולא למבוגרים. הורינו גרו מצדדיה, אנחנו מתחתיה. איש לא גר בתוכה, היא לא נועדה למגורי

בכפייתות – obsessively
רוב קשב – intently
התחוורו – became clear

תקנונים - regulations
בקעו – emerged
בורות – pits
ממטרות – water sprinklers
חרכים – slits
המבצר הצלבני – crusaders fortress
חריצים – cracks
שוחטים – to slaughter
מולקים - to decapitate
טבולות – dipped
דילגנו – to skip
שרף אורנים – pine tree resin

מגזימים – to exaggerate

ברחו – escaped
לוליין – trapeze acrobat

עלילה – plot
טון – tone
צרם – grated
זיוף החלילית – off-key recorder
התייאשנו – we gave up
חלולות – hollow
מסרגות – knitting needles

אופק – horizon
אדרבא - on the contrary
הלחימו - to weld

פועל יוצא - outcome
חלה – was applied
ויתרו – to concede

מכובדם המעיק - burdening heaviness
פינוק – spoiling
נכפים – forced
לגונן – to protect
הטבועה – inherent
עדי יסוד נחריבה – to the ground we'll destroy
עוף החול – phoenix
מוצהרת - declared
הכיסופים – רַמְמעוֹמע

לכאורה – seemingly
נועדה - meant

אדם, אלא לשאיפותיו ולחלומותיו. אבל הורינו ואנחנו ניסינו בכל לבנו לגור בתוכה, זה היה הניסוי. את השיטה שלנו אי־אפשר היה לרצות. יראנו מפניה, ידענו שלעולם לא נשיגה. עבדנו אותה יומם וליל, הוותיקים (הורינו) במאות ימי החופשה שצברו להם, פרי עבודתם הבלתי נפסקת. ואנחנו בשדה, בחדר האוכל, בבית הילדים. בכל מקום.

לא ידענו כלום על חיי מבוגרים, לא על ערותם ולא על שנתם. המבוגרים סבבו בכדור ארץ נפרד משלנו...חיינו ביקומים מקבילים, אנחנו בחברת הילדים, הורינו בוותיקים...

למפגשים היומיים בחמש וחצי הלכנו כל הילדים ביחד, מלווים זה את זה לבתי ההורים הביולוגיים, ואחרי שעה וחמישים דקות, בשבע ועשרים, צעדנו בחזרה, על אותם שבילים, עם ההורים המחזירים אותנו לבתי הילדים.

ארוחת הערב שלנו היתה בבית הילדים. שלהם בחדר האוכל.

עוד לפני זה, כשרק נולדנו, הועברנו ישר מבית החולים לבית התינוקות, למטפלת התינוקות שחיכתה שם לאמהות. הן היו באות להניק ביחד, תמיד, באותן שעות. מניקות זו לצד זו. סִנכרון השעות נועד להבטיח שלא יהיו ילדים שיקבלו יותר. לא פחות ולא יותר. גם להשכבות ההורים הגיעו בלהקות, ברבע שעה שהיה מותר. לא כולם היו באים. כי בכל בתי הילדים ההשכבות היו באותן שעות, וחוץ מזה, רבים מהם היו עסוקים, בבניית הקיבוץ, בוועדות. אנחנו נענו מולם עם אלומות בראש השנה, הצגנו להם את חד גדיא בפסח, עוברים בדרך לבמה בין השולחנות הארוכים, הילדים החגיגיים. נפגשנו בזמנים קצובים, בכוריאוגרפיה מתוזמרת היטב, מצייתים מבלי לדעת לאוגדני החג שהגיעו לכל קיבוצי השומר הצעיר והותאמו בכל קיבוץ על ידי ועדת החגים. היינו חודרים לרגע לחיי הערב שלהם, במועדים וברגלים, ויוצאים משם בתופים ובמחולות, ... (אבל כמונו עשו כל ילדי הקיבוצים כולם, בהגדות השומר הצעיר, באותו זמן בדיוק). נענו מולם על הדשאים, בהצגות סיום ובחג הקיבוץ, שרנו "אנו בונים קיבוץ יפה, עוד לא ראיתם שכזה, עוד לא ראיתם שכזה."

גם הם שרו, המבוגרים. שרו במקהלה בכמה קולות, רקדו ריקודים חסידיים שרקדו בכל הקיבוצים של השומר הצעיר בחתונות בלי רב (הזוגות נסעו לנהריה, לרבנות, התחתנו רשמית וחזרו לחגיגות, כדי שהרב לא ייכנס לקיבוץ; שהדת שלהם לא תיגע בדת שלנו).

...שרנו, רקדנו, ניגנו בחליליות, במנדולינות ובמצלתיים, וכשנגמרה התוכנית האמנותית, היה חוזר כל אחד למקומו. הדשא מתרוקן, דלת חדר האוכל נסגרת מאחורינו, ואנחנו חוזרים לעולמנו הקטן בכיתת "נרקיס", עם בתי השימוש הקטנים, המיטות הקטנות, השולחנות הקטנים, מוקפים בחברת הילדים, מתחתינו "כלנית" ומעלינו "אלה". היינו מאושרים.

בלילות חלמנו על גיבורי אריך קסטנר שהמטפלת סיפרה לנו עליהם מתשע עד תשע ועשרים בערב במסדרון, יושבת ומקריאה, רק קולה נשמע, אנחנו במיטות. .. לפעמים היו חלומותינו מסוכסכים. סיפורים מפחידים שסופרו נותרו תלויים מעלינו כמו ענן שחור. המטפלת אמרה לילה טוב והלכה, סגרה אחריה את הדלת, ואנחנו ערים. מבוהלים. ... וחיכינו שיהיה אור, שנוכל לרוץ בחוץ. לברוח משיעורים תמיד מותר, כמו במדינות נאורות שבהן לא שופטים אסירים שברחו מהכלא, כי טבעו של האדם לנסות לברוח מהכלא, להיות חופשי. בברכת האגירה שלנו שטנו על קרשים באמצע הלימודים. לפעמים קמנו בלילה, ישבנו בפתחי החדרים, דיברנו או שיחקנו. לא יכולנו להירדם. פעם הבערנו מדורה בחדר האוכל שלנו וחזרנו למיטות. עולמנו היה נטול מבוגרים בלילות.

שאיפות - aspirations
לרַצות – to please
יראנו – we feared
נשיג – we will reach
ווותיקים – older generation, veterans
שצברו – acquired

מלווים – accompanying
שבילים – paths

למטפלת – caretaker
להניק – to breastfeed
נועד – was meant
השכבות – bedtime
להקות – groups
וועדות – committees
אלומות – wheat sheaves
הצגנו – performed
במה – stage
חגיגיים – festive
קצובים – measured
מתוזמרת – orchestrated
מצייתים – obeying
אוגדן – pamphlet, binder
חודרים – penetrate
במועדים וברגלים – holidays
בתופים – drums
מחולות – dances
במקהלה – choir
רשמית – formally

מצַלתיים – cymbals
נרקיס – daffodil
כלנית – anemone
אלה - tree: Pistacia

גיבור - character
מסוכסכים – troubled
תלויים - hanging
מבוהלים – alarmed
לברוח – to escape
נאורות – enlightened
אסירים – convict
כלא – jail
בברַכת האגירה - reservoir
שטנו – to float
קרשים – wood boards
נטול - lacking

Slide 1

ציונות בראיה רב תרבותית :
מקומם של יהודי המזרח בנראטיב הציוני

עם שלם
תנועה יהודית חברתית

Slide 2

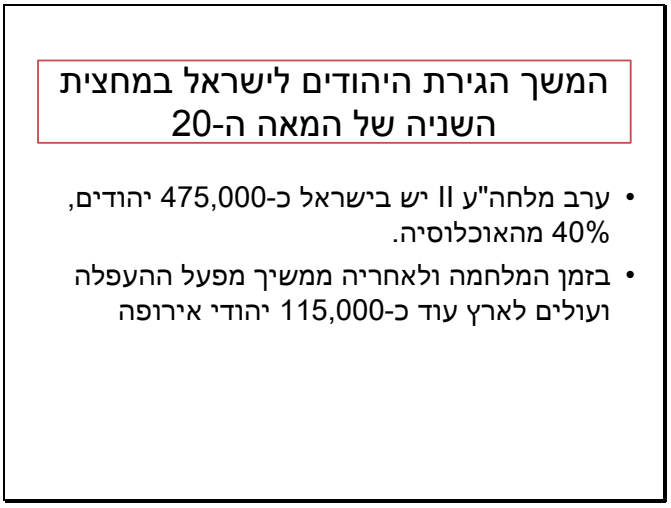
ההתישבות הציונית בארץ ישראל במחצית הראשונה של המאה ה-20

עליה	שנים	מספר העולים	ארצות מוצא	עיסוק
I	1882-1903	25,000 2,500	רוסיה, רומניה תימן	איכרים
II	1904-1914	35,000	רוסיה, פולין	רווקים, גדוד העבודה
III	1914-1918	35,000	רוסיה, פולין, ליטה וכו'	התיישבות חקלאית קיבוץ, מושב
IV	1924-1928	67,000	פולין, רומניה, ליטה מעטים מתימן	בעלי עסקים קטנים ומקצועות חפשיים (עירוני)
V	1929-1939	250,000 100,000) עליה בלתי לגאלית)	יהדות אירופה 60,000) מגרמניה, "העליה הייקית")	מקצועות חפשיים התיישבות עירונית

עליה 2 זה עליית רווקים, גדוד העבודה.
עלייה 3 זו ההתיישבות העובדת, מושבים, קיבוצים
עליות 1-4 מכל אילו נשארים בארץ ב-1926 רק 25,000 השאר עוזבים בגלל קשיי קליטה.

1920- המנדט הבריטי בארץ, אחרי הצהרת בלפור ב-1917 שמבשרת על בית לאומי ליהודים.
1933 ועלית הנאצים לשלטון – הסכם העברה – טרנספר- (בין הנאצים לסוכנות היהודית)הגרמנים משלמים כסף בפלשטינה על העלאת יהודים בתמורה לרכוש שלהם בגרמניה, כי לא רוצים אותם בגרמניה. ההסכם מוביל לפריחה כלכלית בארץ. בנוסף ארה"ב מגבילה עליה לתחומה אז יותר באים לישראל
1939- הספר הלבן של מקדונלד מגביל מכסות עולים, ורק 75,000 ב-5 שנים, ואז מתחילה העלייה הבלתי לגאלית.

Slide 3

Slide 4

"מדוע לחסל את הגלות בתימן ולהעלות אנשים שמזיקים לנו יותר מאשר הם מועילים? על ידי כך שנעלה מתימן שבעים אחוז חולים, נזיק לנו ונזיק להם ולאף אחד לא תהיה תועלת. אנו מזיקים להם מפני שמביאים אותם לתוך סביבה זרה והם יתנוונו כאן. כלום נוכל לשאת בעלייה זו של שבעים אחוז חולים?..."
המבצע קרוי על שמם של עזרא ונחמיה, מנהיגים יהודים בבבל ובארץ ישראל בתחילתה של תקופת בית שני.

רכושם של היוצאים מעיראק הוקפא על ידי ממשלת עיראק ונאמד אז ביותר משלושים וחמישה מיליון דולר.[1]
על פי החוק העיראקי נאסר על יהודים לצאת מעיראק, אולם למרות כל העונשים החמורים הצפויים הוסיפו יהודים לערוק מעיראק בדרך בלתי לגאלית
"אווירה של פחד ואימה שררה בקרב הקהילות היהודיות, במיוחד בבגדאד ובבצרה. יהודים שבניהם ובנותיהם נעצרו באישון לילה הרגישו שהם אובדי עצות."
החל מינואר 1951 החלו פיגועים שונים במרכזים יהודיים בעיראק וכאילו לא די בכך, ב-10 במרץ 1951, יום אחד לאחר תום מועד הרישום לשלילת הנתינות, נקרא בית הנבחרים לישיבה סודית, בה התקבל חוק הקפאת הרכוש של היהודים חסרי הנתינות. באותו לילה עברה המשטרה, מלווה בנציגים מארגון הסוחרים, על כל חנויות היהודים ונעלו אותן. למחרת הוקפאו חשבונותיהם, נמנע מהם למכור את ביתם וגם מכירת מיטלטליהם נאסרה ועל כן התקיימה בסתר, במחירים זעומים.[17]

מרוקו - עם הקמת מדינת ישראל יהודי מרוקו שהיו ציונים ברובם ובעלי הכרה דתית –לאומית עמוקה התעוררו כמו בארצות אחרות לעלייה ארצה, התנאים החיצוניים במרוקו המריצו את השאיפה לעליה. לאחר הקמת מדינת ישראל החמיר מצבם של יהודי מרוקו בשל התגברות הטרור במדינה והיחס העוין כלפי היהודים מצד האוכלוסייה המקומית. יהודי מרוקו, אשר לא יכלו להוציא דבר ממרוקו, השאירו אחריהם תרבות עשירה בת אלפי שנים, בתי כנסת מפוארים, בתי קברות, ספרי קודש וספרים רבים נוספים שנכתבו בערבית, בערבית מרוקאית ובעברית. חלק גדול מהספרים הגיע לידי מוסלמים שמכרו אותם בחנויות לתיירים.

אין נתון דומה באף מדינה קולטת עלייה בעולם

Slide 5

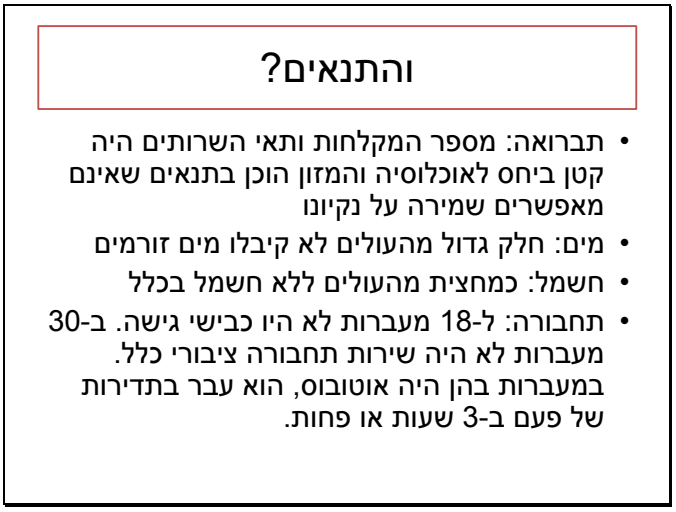

Slide 6

כאשר התגברו גלי העלייה, הבינו המוסדות ואשכול בראשם כי פתרונות האכלוס הקיימים אינם נותנים מענה למצוקת הדיור, לחוסר המעש של העולים ובכך מעודדים את התלות הכלכלית של העולים במוסדות. מחנות הצבא הבריטי ומחנות העולים החדשים שהוקמו במהירות היו מאוכלסים בעולים רבים, כאשר עלויות אחזקת המתקנים, הוצאות הכלכלה לנפש, כולל אדמיניסטרציה, היו כלירה ביום והכבידו על מוסדות המדינה הצעירים.לוי אשכול – מנהל מחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית. המדינה לא עמדה בנטל הכלכלי של העלייה ההמונית.

Slide 7

Slide 8

עולים מתימן במעברת עין שמר, 1950. מכאן וממעברות אחרות נלקחו עולים אל מעברת עמק חפר, כדי לעבוד בפרדסים ובשדות של יישובי הסביבה
צילום: הנס חיים פין

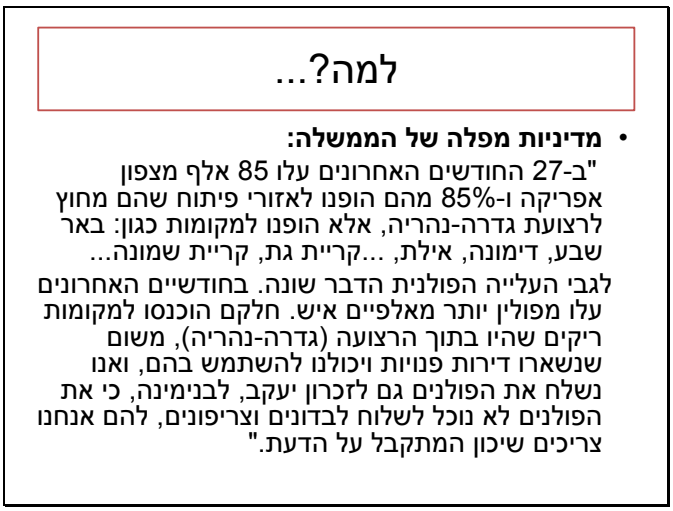
Slide 9

כולם גרים במעברות....

- אף שהעלייה ההמונית בשלוש השנים הראשונות להקמת המדינה הייתה מורכבת מיוצאי אסיה, צפון אפריקה, אירופה ואמריקה בחלוקה כמעט שווה, כבר בשנת 1952 היוו יוצאי אסיה וצפון אפריקה מעל ל-80% מתושבי המעברות.

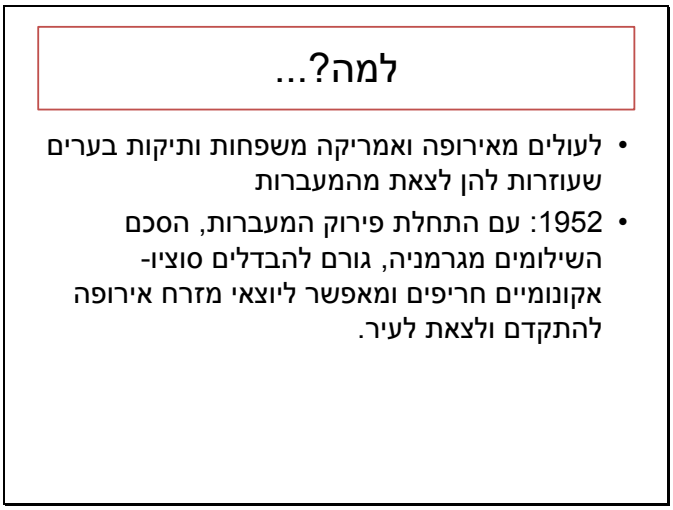
יחס זה נשמר לאורך השנים כאשר הסיבות לכך היו בעיקרן מדיניות מפלה של הגופים האחראים על ההתיישבות במדינה (בעיקר של הסוכנות היהודית) ודאגתה לעולים יוצאי אירופה ואמריקה לדיור קבע (בעיקר במרכז הארץ) לעומת יוצאי אסיה וצפון אפריקה. דוגמה לשיטה המפלה ניתן לראות בפרוטוקול מתוך ישיבה מיוחדת של הסוכנות היהודית בהשתתפות דוד בן-גוריון, בה סקר ראש מחלקת הקליטה ברגינסקי את פריסת העולים עד לשנת 1956. (הישיבה התקיימה ב-10 בדצמבר באותה שנה)[5]:

Slide 10

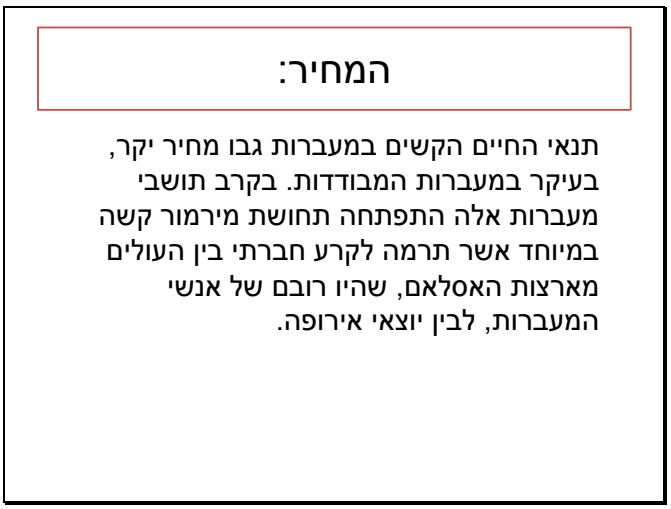

אף שהעלייה ההמונית בשלוש השנים הראשונות להקמת המדינה הייתה מורכבת מיוצאי אסיה, צפון אפריקה, אירופה ואמריקה בחלוקה כמעט שווה, כבר בשנת 1952 היוו יוצאי אסיה וצפון אפריקה מעל ל-80% מתושבי המעברות.[4] יחס זה נשמר לאורך השנים כאשר הסיבות לכך היו בעיקרן מדיניות מפלה של הגופים האחראים על ההתיישבות במדינה (בעיקר של הסוכנות היהודית) ודאגתה לעולים יוצאי אירופה ואמריקה לדיור קבע (בעיקר במרכז הארץ) לעומת יוצאי אסיה וצפון אפריקה. דוגמה לשיטה המפלה ניתן לראות בפרוטוקול מתוך ישיבה מיוחדת של הסוכנות היהודית בהשתתפות דוד בן-גוריון, בה סקר ראש מחלקת הקליטה ברגינסקי את פריסת העולים עד לשנת 1956. (הישיבה התקיימה ב-10 בדצמבר באותה שנה):[5]

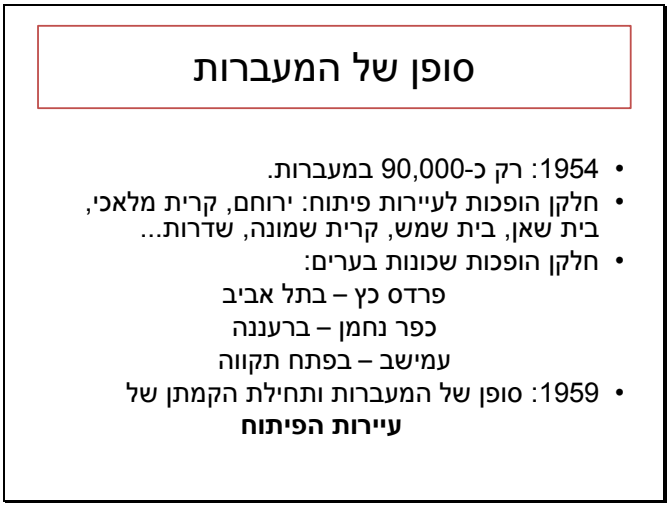
Slide 11

Slide 12

Slide 13

כבר בשנת 1953 החלו להתפרק המעברות, חלקן בדרך ספונטאנית ובלתי מאורגנת, בשל עזיבת תושביהן למקומות אחרים וחלקן פורקו באופן מכוון על ידי המדינה כשהמטרה להפוך את המעברה לצורת התיישבות שונה. להפתעת אנשי הסוכנות, היו קבוצות עולים שסירבו לעזוב את המחנות ובחרו להישאר תחת חסות הסוכנות ובמימונה. בתגובה הפעילה הסוכנות סנקציות, הפסיקה את חלוקת המזון וסגרה את המטבחים במחנות כדי לאלץ את המתיישבים להתפנות

Slide 14

מה זה "מזרחי"?

- המושג מזרחים כשלעצמו לא נוצר אלא רק לאחר העלייה ההמונית של שנות ה-50. המושג אינו משקף בהכרח גבולות גאוגרפיים, אלא גבולות חברתיים.
- יהודי מרוקו – מוגרבים –מערבים...
- מצד אחד, הממסד האשכנזי ששלט בארץ, אשר ניכס לעצמו את ה"מרכז" הישראלי, תייג את הפריפריה החברתית (והגאוגרפית) כ"עדות המזרח"; ומצד שני, הקבוצות המוחלשות הפנימו את התיוג והשתמשו בו.

Slide 15

תשעה מתוך ארבע מאות
(המערב וכל השאר - המזרחים על פי קירשנבאום)
אמן: מאיר גל

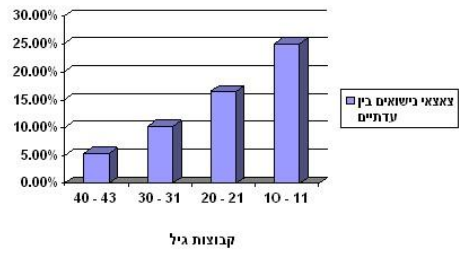

עבודתו של אמיר גל, טקסט יידון בכיתה

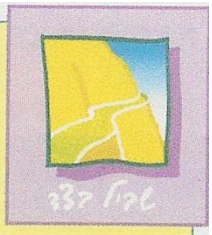
Slide 16

ומה משמעות "מזרחי" ו"אשכנזי" היום?

שיעור ילידי ישראל שבין הוריהם או סביהם לפחות מזרחי אחד ואשכנזי אחד ב-1995
על פי מחקרן של ברברה אוקן ואורנה חייט-מראלי

מתוך: "ישראל: האדם והמרחב, פרקים נבחרים בגאוגרפיה"

ערי הפיתוח מתמודדות עם קשיים

בין השנים 1949–1963 הוקמו ברחבי הארץ 29 יישובים עירוניים, שפונו "עיירות פיתוח" או "ערי פיתוח" והם נועדו להשיג 3 מטרות עיקריות:

1. ליישב את אזורי השוליים של המדינה שהיו כמעט ריקים, ללא יישובים, ועל ידי כך לפזר את אוכלוסיית ישראל בכל אזורי המדינה. (עוד על כך קראו בעמ' 43).
2. לספק דיור ותעסוקה להמוני העולים שהגיעו ארצה לאחר קום המדינה (ראו עמ' 40–42).
3. להוות מרכזי שירותים ליישובים הכפריים הקטנים שסביבן.

הקמת ערי הפיתוח בישראל הייתה תופעה רבת משמעות. אמנם אחרי מלחמת העולם השנייה מדינות רבות הקימו ערים חדשות, אך ישראל בלטה במיוחד, משום שבתוך תקופה קצרה – כ־15 שנה – הוקמו בה עשרות ערי פיתוח, יושבו בהן מאות־אלפי אנשים, והשתנה המערך העירוני במדינת ישראל. בשנים הראשונות זכתה "מדיניות הערים החדשות" להערכה בישראל, וגם במדינות אחרות דיברו בשבחה ואף ניסו לאמץ אותה. אך עם הזמן החלו להתעורר בערים אלה קשיים, בגלל כמה גורמים:

- בראשית שנותיה של המדינה שרר בה מצב כלכלי קשה, והתשתית הכלכלית בערי הפיתוח הייתה מצומצמת – מקומות התעסוקה היו מועטים, לא הוקמו בהן מפעלי תעשייה, משקיעים פרטיים לא הגיעו אליהן ממרכז הארץ, ושררה בהן אבטלה קשה. כמו כן לא פותחו מערכות תחבורה מתאימות ביניהן לבין מרכז הארץ. יתרה מזאת, בין הערים החדשות ליישובים הוותיקים לא נוצרו קשרי גומלין, ולעומת זאת נוצרו ביניהם פערים כלכליים וחברתיים.

להשיג	to achieve
שוליים	margins
לפזר	to distribute
לספק	to supply
שירותים	services
כפרי, כפריים	rural
תופעה	phenomenon
בלטה, לבלוט	to stand out
מערך	array, formation
מדיניות	policy
הערכה	appreciation
בשבחה	in its favor
לאמץ	to adopt
גורמים	factors
שרר - היה	
מצומצמת	limited
משקיעים	investors
אבטלה	unemployment
מערכות	systems
תחבורה	transportation
קשרי גומלין	reciprocal ties
פערים,	gaps,

• ערי הפיתוח יושבו בעולים חדשים, רובם מצפון אפריקה, והם הופנו אליהן מיד עם בואם לארץ, בלי שידעו עליהן דבר. בגלל המצב הקשה ששרר בערי הפיתוח, מי שהיו לו יוזמה וכישורים עזב אותן בתוך שנים אחדות ופנה לערי המרכז, ואוכלוסייה בעלת הון או מקצועות נדרשים לא התיישבה בהן. כך נותרו בערים אלה משפחות מעוטות יכולת ותושבים בעלי הכשרה מקצועית נמוכה.

• בערים החדשות לא הוקמה תשתית של פעילות תרבותית וחברתית, וכך מצאו העולים את עצמם באזורים מרוחקים, ללא משאבים וללא שירותי תרבות, ללא שירותים עירוניים ראויים, ועם מוסדות חינוך שרמתם נמוכה מזו של היישובים הוותיקים.

• לקראת סוף שנות ה־50 ניסתה הממשלה לתקן את המצב ולהפנות לערי הפיתוח משקיעים שיקימו בהן מפעלי תעשייה, אך בכך השתפר מצבן רק במעט: המפעלים שהוקמו היו מפעלים של תעשייה מסורתית, ששכר העבודה בהם היה נמוך ועובדיהם לא יכלו להתפתח ולהתקדם; והאבטלה אמנם הצטמצמה, אך רמת השירותים העירוניים ורמת החיים לא עלו, וכך הדימוי של חלק מהעיירות נותר נמוך והן המשיכו לסבול ממאזן הגירה שלילי.

עם כל זאת, יש ערי פיתוח שהתפתחו היטב – למשל, כרמיאל; ערים אחרות שיפרו את מצבן עם השנים – לדוגמה, יבנה ומגדל העמק; בערי פיתוח כמו דימונה וירוחם הושקעו משאבים רבים במערכת החינוך והם הניבו הצלחות רבות; וערים אחרות, כמו נצרת עילית, חוזקו עקב העלייה הגדולה מבריה"מ לשעבר. ואף על פי כן, חלק מערי הפיתוח מצויות עד היום במצוקה כלכלית וחברתית.

הופנו were turned to

יוזמה initiative
כישורים qualification
הון capital
מקצוע, מקצועות profession
דרושים required, needed
נותרו – נשארו
הכשרה training

משאבים resources
ראויים proper
מוסדות facilities
רמתם, רמה level

משקיעים investors
מפעל factory
השתפר, להשתפר to improve

שכר salary, pay
להתקדם to advance
רמת חיים standard of living

דימוי image
לסבול to suffer
מאזן balance
שלילי negative

הושקעו were invested
הניבו, להניב to yield

מצויות are found
מצוקה distress, hardship

שדרות

מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית

אוסף טילי קאסם שנפלו בעיר שדרות

שכונה בעיר שדרות, ובלבה מקלט ממוגן

שדרות הוקמה בשנת 1951, תחילה כמעברה לעולים מכורדיסטן ואיראן, ובשנת 1955 הוקמו במקום הבתים הראשונים בהם שוכנו בני המעברה. היא קיבלה את שמה משדרות האקליפטוסים הנטועים לאורכה.בשנות ה-50 קלטה שדרות עולים רבים ממרוקו ומרומניה. בשנות ה-90 קלט היישוב עולים מאתיופיה וממדינות ברית המועצות לשעבר. משם הגיעו לעיר יותר מ-10,000 עולים, שהכפילו למעשה את אוכלוסיית העיר. בשנת 1996 הוכרה שדרות כעיר.

העיר באינתיפדה השנייה ולאחריה

העיר שדרות שוכנת במרחק של מעט יותר מקילומטר מרצועת עזה - עובדה אשר השפיעה על מצבה הביטחוני. מתחילתה של האינתיפאדה השנייה החלו להישלח אל העיר מרצועת עזה רקטות "קסאם" רבות מספור. רובן לא גרמו נזק פיזי, אולם היו בהן גם כאלה שגרמו להרוגים ונזק לרכוש. גם עם סופה של האינתיפאדה לא שב השקט אל שדרות, והיא המשיכה לסבול מהפגזות של רקטות. עם ביצועה של תוכנית ההתנתקות והשלמת הנסיגה הישראלית מרצועת עזה, הפך ירי הקסאם תכוף יותר ונזקו גבר. בדצמבר 2008, הגיע סבב נוסף של ירי רקטות לעבר תושבי העיר עובדה אשר הייתה אחד הגורמים לפריצתו של מבצע עופרת יצוקה.

בשדרות קיימת מערכת "צבע אדום" המתריעה על ידי אזעקה על ירי רקטות קסאם בערך 10-15 שניות לפני נחיתת הרקטות. רק לעתים רחוקות מונעת התרעה זו נזק, אולם היא יכולה להציל חיי אדם אם יספיקו למצוא מחסה באחד מעשרות המבנים הממוגנים שפוזרו בעיר.

מעברה	transition camp
שדרות	boulevard, avenue
נטועים	planted
הכפילו	doubled
השפיעה, להשפיע	to affect
רבות מספור	endless
גרמו, לגרום	to cause
נזק	damage
רכוש	property
שב – חזר	
הפגזות	bombardments
ביצועה, ביצוע	implementation
התנתקות	disengagement
נסיגה	withdrawal
תכוף	frequent
גבר, לגבור	to increase
פריצתו, פריצה	eruption,
מתריעה	warns
אזעקה	siren
נחיתה	landing
מונעת	prevents
מחסה	shelter
ממוגנים, ממוגן	armor protected
פוזרו, לפזר	to spread

נתונים סטטיסטיים

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) נכון ליוני 2010, יש בשדרות 20,800 תושבים.
אחוז הזכאים לתעודת בגרות מבין תלמידי כיתות י"ב בשנת 2008 היה 60.2%, מעט נמוך מהממוצע ביישובים מבוססים, שהוא 67%. השכר הממוצע של השכירים בשנת 2007 היה 5,007 ש"ח (ממוצע ארצי: 6,743 ש"ח).

תרבות

שדרות נודעת כעיר אשר הצמיחה אנשי תרבות ידועים רבים. מהעיר יצאו מוזיקאים כקובי אוז וחיים אוליאל וכן להקות רבות ביניהן "טיפקס" ו"כנסיית השכל". הלהקות משדרות מתאפיינות בדרך כלל בעירוב של רוק עם אלמנטים של מוזיקה מזרחית.
בשנת 1999 הוקם בעיר סינמטק שדרות. החל משנת 2001 מתקיים בו פסטיבל קולנוע דרום בשיתוף עם מכללת ספיר הסמוכה לעיר. במכללה האקדמית ספיר לומדים כ-8,000 סטודנטים, רבים מהם מתגוררים בעיר.

תעשייה וכלכלה

שדרות הוקמה כעיירת פיתוח שיועדה להיות עיר שתושביה עוסקים בתעשייה. בעיר אזור תעשייה גדול. בעיר נמצאים מספר מפעלים גדולים של חברות "אסם", "שטראוס" ו"עלית". בשנת 2001 הקימה חברת הייטק "אמדוקס" שלוחה בשדרות.ירי הקסאם המתמשך מאז תחילת שנות ה-2000 גרם להדרדרות בכלכלת העיר ובתעסוקת תושביה. המכה הקשה ביותר נחתה על בעלי העסקים הקטנים בשדרות, שנאלצו להתמודד מול רחובות שוממים. שיעור האבטלה בשדרות עלה, ובשנת 2009 עמד על כ-7% מהאוכלוסייה.

מגוון

מגוון הוא קיבוץ עירוני. הקיבוץ נוסד בשנת 1987 ובשנת 2005 היו בו כ-50 חברים.

בשנת 2000 עברה קבוצת מגוון מדיור ציבורי לבתי קרקע משלה. נרכש רחוב בשדרות, ובו נבנו בתי הקיבוץ, וכן מבנה משותף המשמש כמשרדים, מועדון וחדר אוכל. כיום מונה הקיבוץ כעשר משפחות, וכולל חברה המעניקה שירותי אינטרנט לעסקים (מגוון אפקט). חברי הקיבוץ הקימו עמותה בסמוך לקיבוץ, היא "עמותת גוונים" המפעילה פרויקטים רבים לפיתוח החינוך, הקהילה והסביבה בשדרות ומחוצה לה.

נתונים data
לשכה agency
אחוז percentage
זכאים eligible
תעודת בגרות high school matriculation diploma
ממוצע average
מבוססים established
שכירים salaried workers

להקות bands
עירוב mix

שיתוף cooperation
מכללה college
סמוכה, סמוך adjacent

יועדה was designated
עוסקים, לעסוק work at
חברות companies
שלוחה branch
הדרדרות deterioration
תעסוקה employment
מכה beating
נאלצו, להאלץ to be forced to
להתמודד to contend
שומם, שוממים deserted
שיעור rate

בתי קרקע single level homes
נרכש – נקנה
מועדון club
מונה counts
מעניקה - נותנת
עמותה non profit organization

מבצעי העלאת יהודי המזרח במחצית השניה של המאה ה-20

"על כנפי נשרים" (או: "מרבד הקסמים") יהדות תימן 1949-1950

גזבר הסוכנות היהודית ,יצחק גרינבוים ,מהמתנגדים להעלאת יהודי תימן אמר בישיבת ההנהלה הציונית ב- 18 ביוני 1949:

"מדוע לחסל את הגלות בתימן ולהעלות אנשים שמזיקים לנו יותר מאשר הם מועילים? על ידי כך שנעלה מתימן שבעים אחוז חולים, נזיק לנו ונזיק להם ולאף אחד לא תהיה תועלת. אנו מזיקים להם מפני שמביאים אותם לתוך סביבה זרה והם יתנוונו כאן. האם נוכל לשאת בעלייה זו של שבעים אחוז חולים...?"

בספטמבר 1949 ראש הממשלה **דוד בן-גוריון** כתב ביומנו:

"ילדים מתים כזבובים... עלינו להציל אותם. אמנם גם פה התמותה רבה, אבל פה יש טיפול יותר יעיל ויותר נאמן"

"אמרו לי שבין העולים יש הרבה חולים, חלושים, ילדים תשושים, נגועים – ואין סידורים מתאימים ומספיקים בשביל כולם, ויש להאט קצב העלייה, או יותר נכון ההטסה, כי כל עליית תימן בימינו נעשית בטיסה, על כנפי נשרים. שלחתי מיד איש לעדן לבדוק המצב, ובמשך ימים אחדים קיבלתי דו"ח מלא ומפורט על מה שמתהווה ברחבי תימן. שמעתי על יציאת תימן מופלאה, משיחית, יציאת היהודים מכל קצווי תימן, ברגל וברכב, בנעריהם ובזקניהם, מתוך הפקרת רכושם, בריאותם, חייהם – ופני כולם לעדן, שמשם אפשר להגיע למדינת ישראל המאירה ממרחקים וקוראה ממעמקים"

גולדה מאיר מתארת בזיכרונותיה את העלאת יהודי תימן:

ב-1947, ימים אחדים אחרי שהחליט האו"ם על החלוקה, הורע מצב יהודי תימן. אלפים מיהודי תימן – ששמעו כי סוף-סוף קמה מדינת ישראל – נטלו בייאושם ובאימתם את גורלם בידיהם לבסוף וברחו. הם הלכו בקבוצות של שלושים או ארבעים איש, סבלו התנפלויות של שודדים ערבים. אכלו רק פיתה, דבש ותמרים ככל שיכלו לשאת ושילמו כופר מופרז לנסיכויות המדבריות השונות שבהן עברו – בעד כל אדם, עולל שנולד וספר תנ"ך. רובם הגיעו לעדן ולמחנות שאורגנו שם בשבילם על ידי ועד הג'וינט ושבהם פעלו רופאים ועובדים סוציאליים מישראל; שם החליפו כוח, התפללו, וקראו בספרי התנ"ך שלהם. אך הואיל והמצרים חסמו את תעלת סואץ לשיט ישראלי, הרי יכלו להגיע לישראל בדרך אחת בלבד – וזו הייתה דרך האוויר. בכל יום ויום הוטסו לישראל חמש מאות או שש מאות יהודים תימנים במבצע שעד מהרה נודע בשם "מרבד הקסמים"! רכבת אווירית זו נמשכה כל שנת 1949, ועד שהסתיימה הביאה לישראל ארבעים ושמונה אלף יהודים תימנים. לפעמים הייתי נוסעת ללוד ומסתכלת במטוסים מעדן בנחיתתם, משתוממת על כוח הסבל והאמונה של נוסעיהם התשושים. "ראית כבר פעם אווירון?" שאלתי קשיש אחד מגודל זקן. "לא," השיב. "אבל אתה לא פחדת לטוס?" הוספתי לשאול. "לא," חזר ואמר בתוקף רב. "הכול כתוב בתנ"ך. בישעיה. 'ואשא אתכם על כנפי נשרים'.

גזבר – treasurer
מתנגד - opposition
הנהלה - administration
לחסל – to destroy, finish off
מזיק – harmful
מועיל – beneficial
יתנוונו, להתנוון – to atrophy
לשאת – to bear, to withstand

זבוב – fly
תמותה – death
יעיל – efficient

תשוש – weak
נגוע – sick
מפורט – detailed
קצווי, קצה – end
הפקרה – abandonment
רכוש – property
מעמקים – depths

נטלו, ליטול – לקחת
יאוש – despair
אימה – פחד
התנפלות- attack
שודדים – robbers
כופר – ransom
מופרז – exaggerated
מסיכות – emirate
עולל – תינוק
ועד – committee
החליפו כוח – gained strength
חסמו, לחסום – to block

שיט – sailing
עד מהרה – quickly
משתוממת, להשתומם – to be astonished
קשיש – זקן
השיב, להשיב – לענות
בתוקף - fimly

מבצע "עזרא ונחמיה" – יהדות עירק 1950-1952

המבצע קרוי על שמם של עזרא ונחמיה, מנהיגים יהודים בבבל ובארץ ישראל בתחילתה של תקופת בית שני.

רכושם של היוצאים מעיראק הוקפא על ידי ממשלת עיראק ונאמד אז ביותר משלושים וחמישה מיליון דולר.

על פי החוק העיראקי נאסר על יהודים לצאת מעיראק, אולם למרות כל העונשים החמורים הצפויים הוסיפו יהודים לערוק מעיראק בדרך בלתי לגאלית.

"אווירה של פחד ואימה שררה בקרב הקהילות היהודיות, במיוחד בבגדאד ובבצרה. יהודים שבניהם ובנותיהם נעצרו באישון לילה הרגישו שהם אובדי עצות."

החל מינואר 1951 החלו פיגועים שונים במרכזים יהודיים בעיראק בנוסף, ב-10 במרץ 1951, יום אחד לאחר תום מועד הרישום לשלילת הנתינות, נקרא בית הנבחרים לישיבה סודית, בה התקבל חוק הקפאת הרכוש של היהודים חסרי הנתינות. באותו לילה עברה המשטרה, מלווה בנציגים מארגון הסוחרים, על כל חנויות היהודים ונעלו אותן. למחרת הוקפאו חשבונותיהם, נמנע מהם למכור את ביתם וגם מכירת מיטלטליהם נאסרה ועל כן התקיימה בסתר, במחירים זעומים.

עליית יהדות מרוקו 1954-1967

עם הקמת מדינת ישראל יהודי מרוקו שהיו ציונים ברובם ובעלי הכרה דתית –לאומית עמוקה התעוררו כמו בארצות אחרות לעלייה ארצה, התנאים החיצוניים במרוקו המריצו את השאיפה לעליה. לאחר הקמת מדינת ישראל החמיר מצבם של יהודי מרוקו בשל התגברות הטרור במדינה והיחס העוין כלפי היהודים מצד האוכלוסייה המקומית. יהודי מרוקו, אשר לא יכלו להוציא דבר ממרוקו, השאירו אחריהם תרבות עשירה בת אלפי שנים, בתי כנסת מפוארים, בתי קברות, ספרי קודש וספרים רבים נוספים שנכתבו בערבית, בערבית מרוקאית ובעברית. חלק גדול מהספרים הגיע לידי מוסלמים שמכרו אותם בחנויות לתיירים.

הוקפא – was frozen
נאמד – was estimated
עונש – penalty
חמור – severe
לערוק – to defect

שררה – היתה
נעצרו, להיעצר – to be arrested
אישון לילה – in the middle of the night
אובד עצות – helpless
רישום – registration
שלילת נתינות – rejection of citizenship
מלווה- accompanied by
סוחרים – merchants
חשבון – account
נמנע – was prevented
מיטלטלים – possessions
בסתר – secretly
זעום – tiny

הכרה – recognition
המריצו, להמריץ – to encourage
שאיפה – aspiration
החמיר – worsened
התגברות – escalation
עוין – hostile

אלי אליהו

אלי אליהו נולד בתל אביב ב-1969 וגדל ברמת גן. בוגר אוניברסיטת תל-אביב בפילוסופיה יהודית ובספרות עברית. למד שנתיים עריכה ותרגום במכללת עלמא. פרסם שירים בכתבי-עת ספרותיים שונים. עד עתה פירסם שני ספרים: "אני ולא מלאך" ב-2008 בהוצאת הליקון שזכה בפרס ספר הביכורים של משרד התרבות, ו"עיר ובהלות" ב-2012 בהוצאת עם עובד.

מתחת לפני האדמה

וּמַה לַּעֲשׂוֹת שֶׁאֲצָלִי
הַנִּתּוּחַ הִצְלִיחַ וּבַגְּדֶד
מֻתָּה. וְלֹא נוֹתְרָה
אֶלָּא הַמּוּסִיקָה שֶׁהָיְתָה אָבִי
שׁוֹמֵעַ בְּתַחֲנוֹת הַבּוּשָׁה,
כְּשֶׁהִמְתִּין בַּחֲנְיוֹן הָתַּת-קַרְקָעִי,
לָקַחַת אוֹתִי אֶל צְבָא הָעָם
בְּדַרְכּוֹ לָעֲבוֹדָה.
וְלֹא אֶשְׁכַּח לְעוֹלָם
אֶת עֶצֶב יְדוֹ הַמְּגַשֶּׁשֶׁת
אַחַר הָעִבְרִית, לְהַחְלִיף מַהֵר,
לִפְנֵי שֶׁיּוֹצְאִים וְעוֹלִים
מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.

נותרה – נשארה

תחנה – station

בושה – shame

תת – קרקעי – underground

עצב – sadness

מגששת, לגשש – to grope

רצועת הביטחון

אַתָּה תִּהְיֶה מְשׁוֹרֵר עֲנִי
אֲמַר לִי מְפַקֵּד הַטַּנְק וְיָרָה פָּגָז.
הַזְּמַן קָפָא
יְרֵחִים עַמְּדוּ מְלֶכֶת
שֶׁלֶג הַלַּיְלָה
שָׁתַת.
הַפָּגָז עָשָׂה דַּרְכּוֹ
נוֹצֵץ
תּ'לַיְלָה
לִרְסִיסֵי כּוֹכָבִים.

אַתָּה תִּהְיֶה מְשׁוֹרֵר עֲנִי, אֲמַר הַמְּפַקֵּד,
אַתָּה תִּפּוֹר לָזֶה, אַתָּה רָזֶה,
שַׁתְקָן וְחוֹלְמָנִי.

אַתָּה תִּכְתּוֹב בְּחֶדֶר צַר, בְּלִי אוֹר, לְבַד
תִּכְתּוֹב, אֲנִי רוֹאֶה אוֹתְךָ
יוֹשֵׁב, רָכוּן עַל הַמַּחְשֵׁב, בְּלַיְלָה קַר מִזֶּה, בֵּינְךָ
לְבֵין הָרְחוֹב עוֹבֶרֶת רְצוּעַת
הַבִּטָּחוֹן, רְצוּעָה צָרָה,
שֶׁטַח מְחוֹרָז, הַשִּׁיר הוּא מַסְלוּלוֹ
הָאֶפְשָׁרִי שֶׁל הַפָּגָז.

שתת, לשתות – to ooze, flow

נוצץ – shiny, glimmering

רסיס – 1. Shard, shrapnel 2. Fragment

תפור – סלנג: מתאים

רכון – bent over

רצועה – band, zone

מחורז - rhyming

שטח מפורז* – demilitarized zone

יודית שחר

יודית שחר נולדה בגבול שכונת התקווה. היום היא חיה בפתח תקווה עם שני ילדיה, מלמדת ומנחה אוכלוסיות מוחלשות. כותבת שירים מגיל שבע, מפרסמת שירה חברתית פוליטית בכתבי עת ובאנתולוגיות.

חדר משלי

מוקדש לרות קלדרון ולמפלגת אין עתיד ,
שגם עשרה חדרי איפור לא יכסו את הבושה.
(מתוך, 'לכל רחוב משוגעת משלו', סיפרי החדש, שיצא בהוצאת 'קשב')

חֶדֶר מִשָּׂלַי

אֵין לִי חֲמֵשׁ מֵאוֹת לִירוֹת, וִירְגִ'ינְיָה

וְאֵין לִי חֶדֶר מִשָּׂלַי,

יֵשׁ לִי שְׁנֵי יְלָדִים

שְׁנֵי חֲדָרִים

שְׁתֵּי מִשְׂרוֹת

וּשְׁנֵי חֶשְׁבּוֹנוֹת –

בִּשְׁנֵיהֶם בְּחוֹבָה,

וְיֵשׁ לִי מוֹרָשָׁה וְיֵשׁ לִי תּוֹרָשָׁה

וּמַשְׂכּוֹרֶת הוֹרָאָה שֶׁבְּקוֹשִׁי מְכַסָּה.

חֲמֵשׁ מֵאוֹת לִירוֹת אֵין לִי, וִירְגִ'ינְיָה

וְלֹא חֶדֶר מִשָּׂלַי,

יֵשׁ לִי עֵט וּנְיָיר

וּתְשׁוּקָה שְׁתוּקָה

וְאוֹר חִיוֵּר שֶׁנּוֹהֵר בִּשְׁתִיקָה

מִבַּעַד חַלּוֹן

חֶצְיוֹ סָגוּר

חֶצְיוֹ פָּעוּר לִרְוָוחָה.

משרה – job	
חשבון – account	
חובה – overdrawn	
מורשה – heritage	
תורשה – genetics, heredity	
משכורת – salary	
תשוקה – desire	
חיוור – pale	
נוהר – shines	
פעור לרווחה - wide open	

זו אני מדברת

שֵׁרוּת לָקוֹחוֹת שָׁלוֹם זוֹ אֲנִי מְדַבֶּרֶת
כֵּן, בְּמַה אוּכַל לַעֲזֹר,
מִצְטַעֶרֶת גְּבֶרֶת אֲנִי יוֹדַעַת שֶׁהַמְתַּנְתְּ הַרְבֵּה בַּתּוֹר
לֹא, אֲנִי לֹא יְכוֹלָה לְהַעֲבִיר לְאַחֲרַאי מִשְׁמֶרֶת,
גְּבֶרֶת, פֹּה הַשִּׁיטָה מְדַבֶּרֶת, אֲמָנָה, מָשׁוֹבִים עַל בִּצּוּעִים ,
בּוֹנוּסִים לְמַשְׁאַבִּים אֱנוֹשִׁיִּים מִצְטַיְנִים,
וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ מַשְׂכֹּרֶת שֶׁלֹּא גּוֹמֶרֶת לְכַסּוֹת
עַל שָׁרְשֵׁי הַשִּׁעָרוֹת הַלְּבָנוֹת.
(גְּבֶרֶת, אַתְּ לֹא שׁוֹמַעַת שֶׁהַתִּינוֹק שֶׁלָּךְ בּוֹכֶה?)

זוֹ אֲנִי מַעֲנֶה אֱנוֹשִׁי מְדַבֶּרֶת אֵלַיִךְ
עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת בִּימָמָה שִׁבְעָה יָמִים בַּשָּׁבוּעַ
אֲנַחְנוּ כָּאן, אַמָּה לְאַמָּה מִתַּחַת לָאֲדָמָה
מִצֵּאתָ הַחַמָּה עַד לְצֵאת הַנְּשָׁמָה
בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרְאִים לוֹ אוֹפֶן סְפֵּיס, מוּאָרוֹת נֵיאוֹן
לְלֹא חַלּוֹן, שֵׁרוּתִים בַּפְּנָה וְאַחֲרַאִית שֶׁמַּאֲזִינָה
וְקוֹנֶסֶת כְּשֶׁאֲנִי אוֹנֶסֶת בְּצוּרָה לֹא מְנֻמֶּסֶת
אֶת חֲבִילַת הַשְּׁקָרִים הַשָּׁוְה לְכָל נֶפֶשׁ ,
גְּבֶרֶת, זֶה לֹא מְשַׁנֶּה מָה אַתְּ אוֹמֶרֶת,
(הַתִּינוֹק שֶׁלָּךְ לֹא מַפְסִיק לִבְכּוֹת)
לְכָל אִישׁ יֵשׁ תַּג מְחִיר וְשֶׁקֶר מַזְהִיר שֶׁמַּאִיר
אֶת דַּרְכּוֹ מִמָּרוֹם.
בְּמַה אוּכַל לַעֲזֹר?

שרות לקוחות – customer service
המתנת, להמתין – to wait
אחראי משמרת – shift supervisor
שיטה – system
אמנה – convention
משוב – feedback
ביצועים – performance
משאבים אנושיים – human resources

שורשים – roots

מענה – answer

חמה – שמש

קונסת, לקנוס – to fine
שקר – lie

מזהיר- warning, or shining

אלוהי המזכירות

מתוך **זו אני מדברת**

אֱלוֹהֵי הַמַּזְכִּירוֹת אוֹהֵב אוֹתָן עוֹטוֹת
פְּנֵי מַזְכִּירָה מוּל הַמַּרְאָה
טוֹפְפוֹת עִם שַׂחֲרִית לְעֵבֶר הַתַּחֲנָה
מְצוֹפְפוֹת מוֹנִית שֵׁרוּת לְיוֹם מַקְסִימוּם בְּשָׂכָר מִינִימוּם
מִתְפּוֹגְגוֹת בֶּחְלָלִים הוֹ צְבָא הַצְּלָלִים שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא .

אֱלוֹהֵי הַמַּזְכִּירוֹת אוֹהֵב אוֹתָן מַטוֹת
מַבָּט לְמֶרְכָּז בִּטְנוֹ: נֵס קָפֶה שְׁנֵי סוּכָּרְזִית
מְעַט חָלָב .

אֱלוֹהֵי הַמַּזְכִּירוֹת אוֹהֵב אוֹתָן לוּטוֹת
מַבָּע מְמַלְמְלוֹת מִיָּד בַּוַּדַּאי שֶׁמִּיָּד זֶה מַמָּשׁ אֶצְלִי
עַכְשָׁו בַּיָּד, בְּבַקָּשָׁה .

הוֹ אֱלוֹהֵי הַמַּזְכִּירוֹת מָה אַתָּה מֵבִין בְּמַזְכִּירוֹת בְּמַזְכָּרִים
בְּתַזְקִירִים כְּשֶׁהִיא מִתְאַוָּה לִפְרוֹץ
בָּרְקוּד הֶכִי הָזוּי אֲבָל הַיֶּלֶד שֶׁבַּבַּיִת אוֹי הַיֶּלֶד שֶׁלָּהּ.
אֱלוֹהֵי הַמַּזְכִּירוֹת, אֵינְךָ מֵבִין דָּבָר בְּמַזְכִּירוֹת
כִּי הִיא עֲדַיִן מְטַפֶּסֶת בַּמַּדְרֵגוֹת לְכִתָּתָהּ בַּחֲצַאִית קְצָרָה מִמִּידָתָהּ
שְׂמָה יָד בְּקוֹשִׁי מְכַסָּה עַל הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁאִמָּא לֹא כִּבְּסָה.
אֱלוֹהִים, מָה אַתָּה מֵבִין בְּתַחְתּוֹנִים.

עוטות – לובשות

טופפות – trotting

מצופפות – crowding
מתפוגגות – disappearing
צללים – shadows

מטות – diverting

לוטות – concealed
ממלמלות – mumbling

מזכר - memorandum
תזקיר : מהמילה זקור - erect
מתאווה – רוצה מאוד
לפרוץ – to erupt
הזוי – delusional, trippy
מידה – size

לֶחֶם / יוּדִית שַׁחַר

בַּיּוֹם בּוֹ בֻּטַּל הַלֶּחֶם הָאַחִיד

צִפּוֹר לֹא צָוַח

עוֹף לֹא פָּרַח

שׁוֹר לֹא גָּעָה

שְׂרָפִים לֹא אָמְרוּ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ

הַיָּם לֹא נִזְדַּעְזַע

הַבְּרִיּוֹת לֹא דִּבְּרוּ,

בַּת קוֹל לֹא יָצְאָה

אָנוֹכִי ה' אֱלוֹקֶיךָ

was cancelled – בוטל

screamed – צוח

fled – פרח

ox - שור

bellowed – געה

שרפים – מלאכים

was shocked, stormy – נזדעזע

בריות – בני אדם

a sound – בת קול

לחם אחיד:

זהו מושג היסטורי, מימי המנדט הבריטי. משנת 1942, לפי פקודת הפיקוח על המזונות, הוגבל הייצור ללחם אחד בלבד – לחם אחיד. לאחר קום המדינה, במסגרת תוכנית הצנע, פורסם צו לאפיית לחם אחיד, ולחם זה סובסד על ידי המדינה והיה מצרך עיקרי בתפריט היומי לציבור גדול. כיום, ללחם האחיד צורה וצבע שונים, הוא עשוי מקמח אחיד, הלחם אינו מסובסד אך מחירו נשאר בפיקוח.

order – פקודה
supervision – פיקוח
to limit – להגביל
austerity – צנע
injunction - צו
provision – מצרך

בראשית א׳:א׳-ג׳

(א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: (ב)וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ
וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: (ג) וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה,
צִפּוֹר לֹא צָוַח, עוֹף לֹא פָּרַח, שׁוֹר לֹא גָּעָה, אוֹפַנִּים לֹא עָפוּ, שְׂרָפִים לֹא
אָמְרוּ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ, הַיָּם לֹא נִזְדַּעֲזָע, הַבְּרִיּוֹת לֹא דִּבְּרוּ, אֶלָּא הָעוֹלָם
שׁוֹתֵק וּמַחֲרִישׁ, וְיָצָא הַקּוֹל: אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ
(מדרש רבה)

ציונות בראייה רב תרבותית

מי חסר בסיפור הציוני?

בתכנית הלימודים "תולדות עם ישראל בדורות האחרונים", בבתי-הספר העל-יסודיים, מופיעים יהודי המזרח בשני פרקים בלבד, הראשון: "פעילות ציונית בארצות האיסלאם ותנועת העלייה לארץ", והשני: "העלייה ההמונית וחיסול הגלויות בארצות האיסלאם" [...] כלומר, הסיפור המזרחי מופיע רק אם הוא משרת את העניין הציוני וכאילו אין ליהודי המזרח שום עמידה היסטורית עצמית. וכבר ראינו שבפרקים האלה מופיעים יהודי המזרח בהקשר שלילי, כאילו כל חייהם ישבו בסבל והמתינו לגאולה [...] של יהודי אירופה. פעם ערכתי בנושא זה שיחה גלויה עם תלמידי בכיתה י"א. שאלתי כל אחד ואחת על מוצא המשפחה וביקשתי שיספרו את שהם יודעים על תולדות היהודים מארץ המוצא. היו שם נערים ונערות ממוצא מרוקני, תוניסאי, אלג'יראי, עירקי, תימני, הודי, פרסי, טורקי, מצרי, גרוזיני, רוסי, פולני ורומני. התלמידים המזרחים לא ידעו לספר דבר וחצי דבר והשיבו כולם במבוכה: "אני לא יודע, מאיפה שאדע?" התלמידים האשכנזים סיפרו בשטף על האנטישמיות באירופה, על הפוגרומים ברוסיה, על התנועה הציונית, על הספרות העברית, על השואה ועל הקמת מדינת ישראל. הם ידעו לציין שמות רבים של גיבורי ההיסטוריה הזאת, מהרצל דרך ביאליק ועד בן-גוריון וז'בוטינסקי. כאשר שמעו התלמידים המזרחים את הפירוט העשיר הזה הגיבו אחדים מהם: "זאת לא חוכמה, גם אנחנו מכירים את ההיסטוריה הזאת. למדנו את זה יחד בבית הספר." המשכתי להקשות על התלמידים המזרחים: "נכון, ובכל זאת זו ההיסטוריה של היהודים באירופה, ואילו את ההיסטוריה של הקהילות שלכם, המזרחיות, אתם לא לומדים בבית ספר. מדוע?" התשובות היו מגוונות ומרתקות. תלמידה אחת אמרה: "אולי ההיסטוריה של המזרחים לא חשובה. אולי מספרים רק את ההיסטוריה של אנשים חשובים". שאלתי מי מחליט מה חשוב ומה לא? היא משכה בכתפיה. תלמיד אחר שאל אם יש בכלל מה לספר על יהודי המזרח? לעומתם, תלמידה אחת ממשפחת רבנים מרוקנים מיוחסת אמרה שהיא מאד גאה במשפחה שלה וסיפרה מעט ובאופן כללי על שושלת הרבנים והוסיפה שבאמת היא למדה את זה רק מהסיפורים בבית. תלמיד אחר סיפר שסבו בעיראק היה אמיד מאד וכשהוא הגיע לישראל הוא הפך להיות עני והמשפחה סבלה בגלל זה. שתקתי. כולם שתקו. אחר-כך הסברתי שאנחנו בעצם לומדים בכיתה הזו את ההיסטוריה של 5 תלמידים בלבד מתוך שלושים. שאלתי את התלמידים האשכנזים האם זה הוגן. הם טענו שבהחלט לא וצריך לשנות את המצב".

סמי שלום-שטרית, 'מחיקון ציוני-אשכנזי (תכניות הלימודים של מדינת ישראל כמחיקון של ההיסטוריה, התרבות והזהות של היהודים המזרחים)', מאזניים, 55 (אפריל 1997)

ד"ר סמי שלום שטרית - נולד ב-1960 במרוקו. ב-1963 עלה לישראל עם משפחתו וגדל באשדוד. ד"ר למדעי המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים. את עבודת הדוקטורט שלו כתב על ההיסטוריה הפוליטית של המזרחים בישראל. פרסם בארץ ובעולם מאמרים רבים על החברה הישראלית, על יחסים אתניים-מעמדיים, על תרבות, חינוך והכיבוש הישראלי. בשנות התשעים היה פעיל מרכזי בתנועות חברתיות ומזרחיות כמו 'קדמה - למען חינוך עיוני שוויוני בישראל', 'הקשת הדמוקרטית המזרחית'.

המונית - massive
חיסול – destruction
משרת – serves

הקשר – connotation
המתינו – waited
גאולה – salvation
גלויה – frank
מוצא - ethnic origin
מבוכה – embarrassment
בשטף – fluently
לציין - to note
פירוט - detail
הגיבו – reacted
להקשות – to make difficult

מגוונות – diverse
מרתקות – fascinating
משכה בכתפיה – shrugged her shoulders

מיוחסת - of distinguished lineage
שושלת – lineage
אמיד – well off, rich

טענו – claimed
מחיקון - white-out

מדעי המדינה - political science

מעמדיים - status

Meir Gal, Nine Out of Four Hundred (The West and The Rest) , New York, 1997 תשעה מתוך ארבע מאות (המערב וכל השאר – המזרחים על פי קירשנבאום), מאיר גל, ניו יורק, 1997

© זכויות יוצרים שמורות ל© מאיר גל. באדיבות אתר קדמה http://www.kedma.co.il

תשעה מתוך ארבע מאות (המערב וכל השאר – המזרחים על פי קירשנבאום)

דבריו של מאיר גל, אמן הפועל בישראל ובניו-יורק, על היצירה: מאז הקמת מדינת ישראל שמענו בעיקר על יהודיה האשכנזים ורק את קולם. מאמרים רבים תיארו בחיוב את המדינה ככזו שהצליחה ליצור חברה מגוונת מבחינה אתנית ותרבותית. לצערי, רוב החיבורים האלה תיארו מצב כוזב הרחוק מאוד מהמציאות שהקבוצות הלא-אשכנזיות היו צריכות לסבול. מזרחים אשר כתבו באופן מתמיד ונרחב על דיכוי המזרחים בישראל ואשר תיעדו את ההתנגדות של המזרחים לדיכוי, מצאו עצמם תחת צנזורה וביקורת קשה. עד היום הזה פעילים מזרחיים מודחקים לשוליים ואף מודרים ממוקדי החלטה ומשאבים ציבוריים. ספרי הלימוד הרשמיים של ההיסטוריה של העם היהודי בהם משתמשים בבתי הספר הממלכתיים בישראל, מוקדשים ברובם המכריע להיסטוריה של יהודי אירופה. במשך עשורים ארוכים משרד החינוך מחק בשיטתיות את ההיסטוריה של יהודי המזרח מספרי הלימוד. ספרים אלה סייעו בפיתוח תודעה כוזבת בקרב התלמידים לפיה ההיסטוריה של העם היהודי התרחשה בעיקר במזרח אירופה, ושלמזרחים אין ממש היסטוריה שראויה לזיכרון הקולקטיבי.מדיניות זו, שאת שורשיה ניתן לאתר עוד לפני הקמת המדינה ביחס של המתיישבים האשכנזים לקהילות המזרחיות והספרדיות בפלסטין ומאוחר יותר במדינת ישראל. הם תייגו את היהודים הלא-אשכנזים כנחשלים ופרימיטיביים. מאוחר יותר הפעילה המדינה הגירה סלקטיבית ממדינות צפון אפריקה ואסיה בשנות ה-50, כדי "למזער את ההשפעה התרבותית השלילית" של התרבויות הלא-אירופאיות על הישות הישראלית המתהווה. מהרגע בו דרכה כף רגלם בישראל, נדרשו המזרחים להתכחש לזהותם היהודית-ערבית, אשר בה החזיקו במשך מאות שנים בעולם הערבי ובפלסטין. במהלך מאות השנים הללו לא היה ניגוד בין זהות יהודית דתית לבין זהות ערבית תרבותית שהתקיימו בו זמנית אצל היהודים. פעולות התנועה הציונית והקמת מדינת ישראל גרמו להפרדה בין המזרחים לבין שורשיהם התרבותיים, והחליפו את זהותם היהודית-ערבית בזהות ישראלית חדשה המבוססת על שנאת העולם הערבי. התוצאה הבלתי נמנעת הייתה התכחשות של המזרחים כלפי עברם, אשר בהדרגה התפתחה לשנאה עצמית. הספר שאני מחזיק בידי "תולדות העם היהודי בדורות האחרונים", שנכתב על ידי דר' קירשנבוים, ושאושר על ידי משרד החינוך, שימש תלמידי תיכון (כולל אותי) בלימודי ההיסטוריה בבתי הספר הממלכתיים בישראל בשנות ה-70. תשעת העמודים שאני מחזיק בתצלום, הם העמודים היחידים בספר הדנים בהיסטוריה של לא-אירופאים, מכאן הכותרת: "תשעה מתוך ארבע מאות (המזרחים על פי קירשנבוים)". מטרתי בעבודה זו היא לשים קץ לויכוח האם מזרחים סבלו מאפליה בישראל. גם היום ממשיך משרד החינוך למחוק את ההיסטוריה של היהודים הלא- אירופאים, למרות העובדה שהם מהווים כמחצית מהאוכלוסייה בישראל. זוהי רק דוגמא אחת לשיטות בהן המדינה הופכת את הרוב המזרחי למיעוט.

תשעה מתוך ארבע מאות (המערב וכל השאר – המזרחים על פי קירשנבאום),
מאיר גל, ניו יורק, 1997. באדיבות אתר קדמה.
© זכויות יוצרים שמורות ל© מאיר גל. באדיבות אתר קדמה
http://www.kedma.co.il
author=3219&http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=19160

יצירה – work of art
בחיוב – positively
מגוונת – diverse
כוזב – false
מתמיד – constant
דיכוי - subjugation, oppression
תיעדו – documented
ביקורת – criticism
מודחקים – repressed
שוליים - margins, sidelines
מודרים – excluded
ומשאבים – resources
ממלכתיים - national ; official
מוקדשים – dedicated
המכריע – decisive
עשורים – decades
בשיטתיות – methodically
סייעו – aided
תודעה – awareness
בקרב – within
ראויה – appropriate
מדיניות – policy
לאתר - to identify, to locate
תייגו, לתייג – to put a tag on
נחשלים – faltering
למזער – to minimize
ישות – entity
מתהווה – being formed
נדרשו – were required
להתכחש – to alienate
בו זמנית – simultaneously
בלתי נמנעת – unavoidable
בהדרגה – gradually
אושר - was approved
לשים קץ - to put an end
אוכלוסייה – population
מיעוט - minority

מי הם החלוצים?

היסטוריה היא תמיד סיפור של הקבוצה השליטה בעם שבוחרת את חומרי הסיפר לפי נקודת התצפית שלה, וכך גם בסיפורים המוכרים לכולנו על "החלוץ הציוני". ואולם לאחרונה אנו שומעים יותר ויותר את הנרטיב החדש של המזרחי, המציף את השאלה: מהי ההגדרה לחלוציות? האם זה להיות ראשון על האדמה או האם זה לעסוק בעבודת האדמה? הסרט "החלוצים" מנסה להשיב לשאלה זו באמצעות סיפוריהם של המתיישבים הראשונים במעברת שדרות, ערב פסח 1951, ועד היום בשעה שקולות "השחר האדום" לצד נפילות הקסמים ממלאים את האוויר. למה חשוב להציג סרט כזה היום? הרי כבר עברנו את שנות החמישים וגם אם לא למדנו את הלקחים (ראו קליטתם של האתיופים בארץ) בשביל מה לחדד ולהזכיר לדור השלישי את העבר הכאוב? אנו חיים במדינה של מהגרים, לכל אחד יש את כאב הגלות שלו, וגם כאן כמובן יהודי אירופה מנצחים, כי סיפור הכאב של גלותם הוא הגדול מכולם. העניין הוא, שאם עוזבים לרגע את התחרות "למי כואב יותר?" ומנסים להבין כיצד התגלגל הכאב הזה אל הדורות הבאים, מגלים אנשים שבורים ורעבים שהעבירו את תחושת העליבות הזאת הלאה. הדור השני והשלישי של תושבי המעברות גדל עם תחושת עליבות שהופנמה היטב תחת הרצון להשתלב בחברה בכל מחיר. "החלוצים" הוא אבן דרך לשינוי התודעה הזו. "סיפורה של שדרות הוא הסיפור של עיירות הפיתוח בארץ" אומר יוצר הסרט ארלה כהן, 49, תושב שדרות שעלה לארץ ממרוקו בגיל שבע, הדריך בתנועת הנוער העובד והלומד, שימש בתפקידים שונים במערכת החינוך הבלתי פורמאלית ואף החזיק בתיק החינוך ביישוב. "עיירות הפיתוח לאורך הגבול הן חלוציות לא פחות מהקיבוצים שהקיפו אותם. הנרטיב של קבוצה אחת שבנתה את המדינה ואילו המזרחים הצטרפו אליה כפועלים הוא סיפור של יצירת תדמית". לכהן חשוב לשנות את התדמית הזאת שיצרה דימוי נמוך לתושבי עיירות הפיתוח והושרשה לדורות הבאים שהרגישו כי הם חיים כאורחים במדינה לא שלהם, שכן זכות הראשונים עליה תישאר תמיד של התנועה הקיבוצית ומפלגת העבודה. היהודים מאירופה הגיעו חסרי כל לקיבוץ כדי להפריח את השממה, ואילו היהודים ממרוקו הגיעו חסרי כל אל המעברה ועבדו בשדות הקיבוצים. אז מי הם באמת החלוצים? ומדוע נוצרה טרמינולוגיה שונה לשתי הקבוצות האלה: חלוצים ופועלים. "... בעצם, אבות אבותיי יישבו את הנגב, יבשו את השממה ומימשו את הערכים של התנועה הציונית אחד לאחד, אז למה הם לא קיבלו את ההכרה ככאלה? למה הם נחשבים לשוליים החברתיים והתרבותיים? הסרט מציג את הנרטיב לפיו לא רק שהם לא השוליים, הם החלוצים בה' הידיעה. אני מעניק להם את ההכרה שהחברה הישראלית לא נתנה להם בהיסטוריה של המדינה, אני יוצר נרטיב היסטורי חדש, לפיו בפועל התושבים האלה התיישבו על גבעה חשופה, בנו צריפים ואחר כך עברו ליישובי קבע צפופים, חיו עשר שנים ראשונות ללא מים וחשמל עם אחוזי אבטלה גבוהים, ובסוף הצליחו להקים עיר שנמצאת היום על קו הגבול וגם סופגת מטחי טילים, כמה סימבולי, כחלק מהתרומה שלה לציונות. אז מי יכול לומר שהם לא חלוצים? אבותיי התיישבו במדבר, הקימו עיר משום דבר, ואני בא להגיד להם תודה על כך, תודה שהם לא קיבלו ולא מקבלים עד היום מהחברה הישראלית, בעוד שהקיבוצים מסביב היו סמל החלוציות, המודל שאליו היה צריך לשאוף. החלוצים שנכנסו להיסטוריה הישראלית הם קבוצה של 300-400 איש שיישבו את הקיבוצים והמצפים בנגב. אני מדבר על מאות אלפים שיישבו את שדרות, נתיבות, אופקים, ירוחם ודימונה ובזכותם נקבע קו הגבול בנגב ..."

מבוסס על ראיון שערכה אדמית פרא עם ארלה כהן, יוצר הסרט "החלוצים", 29/9/07

- **כיצד הייתם מגדירים "חלוציות"?**

observation – תצפית
flooding – מציף

to settle – להשיב
through – באמצעות
transit camp - מעברה
the call to enter bomb – "שחר אדום"
shelters during a rocket attack
Kassam rockets - קסמים
lessons – לקחים
to sharpen – לחדד
competition – תחרות

neglect – תחושה
was internalized – עליבות
to integrate – הופנמה
awareness – להשתלב
served – תודעה

the educational chair – שימש
joined – תיק החינוך
image, perception - הצטרפו
self perception – תדמית
was rooted – דימוי

in great poverty – חסרי כל
to make the desert bloom – להפריח את השממה
to realize, implement – מימשו
recognition – הכרה
margins – שוליים
to grant – מעניק

in actuality – בפועל
barren – חשופה
shacks – צריפים
dense – צפופים
unemployment – אבטלה
absorbs – סופגת
barrage – מטח
contribution – תרומה
to aspire – לשאוף
lookout points – מִצְפִּים
was determined – נקבע

ציונות- לא רק באירופה

ציון עיר קודשנו וקריית מועדינו אליה עיננו צופיות בשוב ה' את שבותה. וראוי לכל אחד מאחינו בית ישראל להשתדל בכל עוד להרבות ישובה בכל הבא מידו. ומה מאוד שש לבי ויגל מסברת הציונים אשר לפי הנשמע זו היא מטרתם העצמית להיות אחינו בית ישראל איש איש תחת גפנו ותאנתו. ולהגדיל יותר גבולי חברה זו ולהלהיב לבב מנוייה נראה לי כיאה כה יעשו טוב להם מאוד כאשר אבאר.

א') להיות עיתון ציוני מופץ בין כל אחינו ... בכל מקום שהם ויהיה בעל ג' דפים .. בעברית ... בערבית ... ובצרפתית ובו ידובר מכל הנעשה... בחברת הציונים ונתיבותיה. ולדעתי, מלבד ההתלהבות ... עוד מביא פרי וברכה באוצר הציוני וגם מגביר השפה העברית בין אחינו.

ב) להיות מאוצר הציונים סך מה לבתי חרושת אחדים ולרשום על הפתקאות המדביקים על התוצרת שלהם באותיות עבריות ... דבר המושך לב הקונים למשל: אם אשכח ירושלים...

ג) להשתדל בכל עוז ... להרבות מסילות הברזל מארץ ישראל... לכל חלקי תבל... שזה גורם גדול לישוב העיר ושגשוגה ... ובה' יהיה ביטחוננו.

הרב כלפון משה הכהן, תורה וחיים, חלק א, מערכת א, סימן י

קריית מועדינו – city of our holidays
צופיות - watch from afar
שבות – return
ראוי – it is appropriate
בכל הבא מידו – to the best of his ability
שש, ויגל – שמח
מסברת – opinion
להלהיב – to excite
מנוייה – its members
כיאה – proper
אבאר – אסביר

מופץ – distributed
נתיבותיה – ways, paths
מגביר – intensifies

מאוצר – from the finances
סך מה – some sum
הפתקאות – tags, labels
התוצרת – products

עוז – כוח
מסילות הברזל – railroad tracks
תבל – עולם
שגשוגה - its prosperity

הרב כלפון משה הכהן (רמ"ך) - (1874–1950) מגדולי רבני האי ג'רבה בדור האחרון. היה תומך נלהב בתנועה הציונית: בין השאר התקין לחגוג באי ג'רבה את חג העצמאות של ישראל במשך שלושה ימים רצופים (ד-ו באייר). בחיבוריו שקדמו להקמת המדינה מופיעים גם רעיונות מדיניים מפורטים - לא רק למען הרעיון הציוני אלא גם למען רעיונות קוסמופוליטיים מובהקים (כגון הצעת הקמת חבר הלאומים ובית דין בינלאומי - שמקום מושבו הוצע להיות בירושלים). עוד בהיותו בג'רבה רכש חלקת אדמה בארץ ישראל, ובערוב ימיו - לאחר שהתרופפה בריאותו - החליט לעלות לארץ. בנו שושן יצא לתוניס להסדיר את אישורי העלייה, אך בעקבות התערערות מצב בריאותו, בוטלה העלייה לארץ ישראל.

ג'רבה – Djerba, the largest island of North Africa
תומך – supporter
התקין – enforced a religious ordinance

מובהקים – explicit
רכש – acquired
חלקת אדמה – a plot of land
בערוב ימיו – in his old age
התרופפה – became fragile, loose
אישור – permit
התערערות –weakening

מדינת ישראל ככור היתוך

מי בפנים? מי בחוץ? – דיון בגבולות הקולקטיב

מי הוא הישראלי? מי מוכל בתוך ה"אנחנו" ומי בחוץ. הדיון הזה מורכב ביותר, כי תמיד חשוב לשאול את השאלות מי מגדיר? מתי? (באיזו תקופה היסטורית) את מי נשאל? מהו הקונטקסט החברתי פוליטי? גבולות הקולקטיב משתנים כאשר אנו מתייחסים לקבוצות שונות – מיהו הקולקטיב שאותו רוצים להגדיר? לדוגמא, מה גבולות הקולקטיב של אזרחי מדינת ישראל? מה גבולות הקולקטיב של החברה היהודית? מי נחשב "צבר"? ....

"ישראל היא מדינה יהודית כמו שדנמרק היא מדינה דנית ונורווגיה מדינה נורווגית"
א.ב. יהושע

מושגים

כור היתוך: מושג המתייחס למדיניות שמבקשת להטמיע את העולים תוך כדי השלת המאפיינים התרבותיים הייחודיים להם ומיזוגם לתוך מודל קיים של זהות ("צבר"). העולים עוברים דה-סוציאליזציה – השלת זהות קודמת על מגוון מאפייניה, ורה-סוציאליזציה – למידה מחדש של נורמות, ערכים, התנהגות ועוד.

קערת סלט – מודל שבו מנסים ליישם מדיניות של עירוב זהויות. בניגוד לכור היתוך שבו "מתיכים" את כל החומרים השונים יחד ויוצרים משהו אחיד וחדש, במודל של "קערת סלט" מערבבים את כל החומרים יחד מבלי לבטל ולוותר על הייחודי לכל אחד.

רב-תרבותיות – מדיניות של הכרה, קבלה ותמיכה בשונה, בקבוצות נבדלות תרבותית וחברתית, מבלי למזגן יחד. המדינה תומכת ומסייעת לקבוצות השונות לשמור, לקיים ולהנציח את תרבותן הייחודית ומקצה לקבוצות השונות את האמצעים והתנאים המסייעים לשם כך.

מוכל – included
מורכב – complex
מגדיר – defines

כור היתוך – melting pot
מושג – term
מדיניות – policy
להטמיע – to implement
השלת – shedding
המאפיינים – characteristics
מיזוגם- merging
מגוון – diverse
נורמות – norm
ערכים – values

ליישם – to implement
חומרים – materials
אחיד – uniform
לבטל – to cancel
לוותר – to give up
ייחודי – unique

הכרה – recognition
תמיכה – support
נבדלות – separate, different
מסייעת – עוזרת
להנציח - to perpetuate
מקצה – allocates
אמצעים – means
תנאים – conditions

מדינת ישראל: כור היתוך או רב-תרבותיות

מה היו היתרונות בתפיסה של כור היתוך? אילו מטרות שירתו?
מה יכולות להיות ההשלכות של מדיניות כור היתוך ?
מה היתרונות של התפיסה הרב-תרבותית ומהן השלכותיה?
מהם החסרונות ו/או הקשיים של התפיסה הרב-תרבותית?

מדוע משתנים גבולות הקולקטיב? כשדנים בגבולות הקולקטיב אנחנו מתייחסים לקבוצות, קהילות, מיגזרים שונים: ערבים-יהודים, דתיים – חילוניים, אשכנזים-מזרחיים, עולים - ותיקים. לכל קונפליקט כזה יש את "דיון הגבולות" שלו. כאשר מגדירים קולקטיב,באופן טבעי, עוסקים בשאלה מי בפנים (**הכלה**) ומי בחוץ (**הדרה**). חברה מנהלת משא ומתן תמידי על הגבולות החברתיים, התרבותיים, הערכיים, הנורמטיביים וכו' . גבולות אלו אינם קבועים אלא משתנים תדיר . בתקופות שונות בהיסטוריה ובנסיבות חברתיות-פוליטיות שונות, הגבולות משתנים. לנו, כאזרחים, חשוב להבין את הדינמיות הזו, על הרגישות הרבה שטמונה בדיון שכזה על מנת להכיר במצוקתן של קבוצות שונות באוכלוסייה שחשות לפעמים "בחוץ".

מדיניות כור ההיתוך למשל, הייתה חיונית כדי לגבש מיתווה בסיסי משותף לחברה הישראלית.

לאחר דור עולות שאלות של מחיר הויתור על זהות עצמית בתהליך השילוב החברתי. תפיסות פלוראליסטיות ורב תרבותיות מאפשרות זהויות חלקיות והשתייכות בו זמנית למספר קהילות.

היגדים מאת דוד בן גוריון

ראיון עם בן גוריון "קשיי הקליטה יפוגו בדור השני" – הארץ 2.10.59

- *"ראיתי פועלים מעדות המזרח בבתי חרושת... הם פועלים מצויינים. הם מעולם לא היו פועלים, מעולם לא עבדו במקצועות האלה והם פועלים מצויינים".*
- *"יש יוצאי עדות המזרח שאינם רוצים לעבוד, שאצלם עבודה זה דבר בזוי. יש כאלה שזה משתנה אצלם בארץ, ויש כאלה שזה לא משתנה".*

יתרונות – advantages
תפיסה – apprehension, understanding
השלכות – implications
חסרונות – disadvantages

מיגזר- sector

הכלה – inclusion, containment
הדרה - exclusion
משא ומתן - negotiations

תדיר – תמיד

נסיבות – circumstances
רגישות – sensitivity
טמונה – is concealed
מצוקה – קושי
חשות - מרגישות
חיונית – essential
לגבש – to formulate
מיתווה – draft, layout

ויתור – concession
שילוב – integration
תפיסות – apprehensions
השתייכות – belonging

עדות – ethnic groups
בתי חרושת – factories
מעולם לא – אף פעם
מקצועות – professions

בזוי – despised, worthy of contempt

- *"ראיתי את הדור הצעיר והזקן. הזקן איננו יודע אף מילה עברית, הוא כבר לא יהיה אחר, אבל הצעירים דומים לנו"*

היגדים נוספים להמחשת מושג ככור ההיתוך:

"... ציפו מן המהגרים לנטוש את מסורותיהם ולהיטמע בתרבות העל הלאומית. הנחת היסוד הבלתי מעורערת הייתה, שחברה דמוקרטית וטכנולוגית איננה יכולה בשום אופן להכיל בתוכה מסורות שמרניות, פטריאכליות ודתיות"

ציפו – it was expected
לנטוש – to abandon
להיטמע – to implement, to assimilate
הנחת היסוד - the basic assumption
בלתי מעורערת – undisputed
שמרניות – conservative

"...החברה שהקימו האבות המייסדים ככור היתוך שבמרכזו עמד, או היה אמור לעמוד, הצבר, יליד הארץ, בדמותו הכמעט אלוהית, שילוב מופלא של לוחם ואיש אדמה – היא היום חברה רב אתנית ורב תרבותית"

מופלא – wonderful, amazing

(מתוך: הזהות הישראלית כזהות של חברת מהגרים. שלמה בן עמי. בתוך: דת ולאומיות בישראל ובמזרח התיכון. עורך: נרי הורוביץ. עמ' 234-225)

"תרבות המעגל שטופחה כסמל לחברותא של הפלמ"ח ושל תנועות הנוער הייתה גם לסמל של סגירות ושל הוצאה אל מחוץ למעגל את כל מי שלא היה שייך לתרבות זו, שהסמלים של ארץ-ישראל הישנה לא דיברו אל ליבו."

טופחה – was nurtured
חברותא – circle of friends
הוצאה – removal

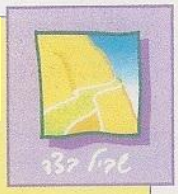
(מתוך: מדור הפלמ"ח לדור ילדי הנרות: זהות ישראלית בהשתנות. אניטה שפירא. בתוך: מלחמות, מהפכות וזהות דורית. עורך: יוסי מאלי. עמ' 131)

מתוך:
http://www.rabincenter.org.il/Web/He/Educationalactivities/Kits/10kit/Gate3/Default.aspx

מתוך: "ישראל – האדם והמרחב: נושאים נבחרים בגיאוגרפיה"

צביה פיין, מאירה שגב, ורחלי לביא הוצאת מט"ח, 2002

החרדים במדינת ישראל

הכינוי "חֲרֵדים" הוא כינוי מקובל ליהודים המחמירים מאוד בקיום מצוות הדת. בני הקהילה החרדית בישראל שונים מקבוצות אחרות באוכלוסייה בהשקפת עולמם, בלבושם ובחיי היום־יום שלהם. הילדים מתחנכים במסגרת חינוך נפרדת, שהעיקר בה הוא לימוד התורה; רבים מן המבוגרים אינם משתלבים בשוק העבודה; גיל הנישואין צעיר מאוד, בערך 18; ורבות מן המשפחות הן בנות 10 ילדים ויותר.

בין החרדים קיימות קבוצות קיצוניות קטנות שאינן מזדהות עם מדינת ישראל והציונות. הם מדברים ביניהם יידיש, והעברית משמשת להם כ"שפת הקודש", לצורך תפילה ולימוד תורה בלבד. ואולם בשנים האחרונות הם משתלבים יותר ויותר בחיים הפוליטיים, הם נהנים מהשירותים שהמדינה מספקת (כמו חינוך, בריאות, סעד, שירותי דת וביטוח לאומי), והשפה העברית הולכת ומשתרשת בקרבם.

אחד הסממנים של קהילות החרדים הוא הבידול המרחבי, כלומר, המגורים באזורים נפרדים משלהם. רבים מהם גרים בשכונות נפרדות בירושלים ובערים אחרות; רבים אחרים גרים בעיר שיש בה רוב של תושבים דתיים, כמו בני ברק.

מדוע נוהגים החרדים לחיות במרחב נפרד? יש לכך כמה סיבות:

- החרדים מנהלים חיי קהילה ייחודיים, וכדי לקיימם הם זקוקים למרחב משלהם ובו השירותים החיוניים לצורכיהם – בתי כנסת ובתי מדרש ללימוד תורה, מִקְוָואות לטהרה, חנויות לספרי קודש ועוד.
- רוב החרדים גרים ביישובים עירוניים, וקיים ניגוד חריף בין העיר החילונית המודרנית, ששולטים בה פתיחות לחידושים ומתירנות, לבין הקהילה החרדית, המשמרת אורח חיים מסורתי וייחודי.
- הבידול המרחבי וההפרדה הם דרכי ההגנה של הקהילה החרדית מפני ה"פיתויים" של העולם החילוני המודרני.

ואולם המרחב המוגן של החרדים אינו סגור לחלוטין מפני קשר עם החוץ. רבים מהם משלבים בחייהם טכנולוגיות מודרניות שאינן מְסַכְּנות את אורחות חייהם – כמו מחשבים ומכשירים אלקטרוניים, ודוחים את מה שלדעתם עלול לחבל בערכיהם – כמו צפייה בטלוויזיה.

מקובל	popular
מחמירים, להחמיר	to be strict
השקפה	view
לבושם, לבוש	dress, clothing
עיקר	principal, major
משתלבים, להשתלב	to integrate
קיצוניות	radical
נהנים, להנות	to enjoy
מספקת, לספק	to supply
סעד	welfare
ביטוח לאומי	social security
משתרשת	is rooting
בקרבם - בתוכם	
סממנים, סממן	characteristics
בידול מרחבי	spatial segregation
מנהלים, לנהל	to conduct
חיוניים	necessary
מתירנות	permissiveness
הגנה	protection
פיתויים	temptations
מסכנות	endanger
מכשירים	appliances, devices
דוחים, לדחות	to reject
לחבל	to sabotage
צפייה, לצפות - להסתכל	

עליית שנות ה-90

בין השנים 1988–2000 עלו לישראל 1,042,720 עולים. למעלה מ־880,000 מהם הגיעו מן הרפובליקות של ברית המועצות לשעבר, וקבוצה קטנה הגיעה מאתיופיה. (על העלייה מאתיופיה ראו "שביל בצד", עמ' 49.) העולים של שנות ה־90 הגדילו את אוכלוסיית המדינה ב־21% בקירוב.

ברית המועצות The Soviet Union
בקירוב approximately

העולים ממדינות בריה"מ לשעבר הגיעו כמשפחות קטנות, עם מעט ילדים, ובמקרים רבים הגיעו יחד שלושה דורות – סבים, הורים וילדים. עלייה זאת התאפיינה במספר גדול של נשים וקשישים, במשפחות חד־הוריות רבות, ובשיעורי גירושין שהם גבוהים יחסית לישראל. רמת ההשכלה של עולים אלה הייתה גבוהה מהרמה הממוצעת בישראל, ורובם באו עם משאבים כלכליים מועטים.

התאפיינה, מאפיין characterized by
קשישים elderly
שיעורי, שיעור rate, measure
גירושין divorce
רמה level
ממוצע, ממוצעת average
משאבים resources

בין העולים של שנות ה־90 – כ־225,000 אינם יהודים (רובם נוצרים). מרביתם קיבלו אזרחות ישראלית משום שהם בני זוג של יהודים (שכן לפי חוק השְבות – גם מי שרק אחד מהוריו או בן זוגו או אחד מסָבָיו הוא יהודי, זכאי לאזרחות ישראלית).

בני זוג spouses
חוק השבות Law of return
זכאי is eligible

מפיקים לקחים – מדיניות הקליטה הישירה

מתוך ניסיון להימנע משגיאות העבר ולא לכפות על העולים מדיניות שאינה מתאימה להם, הוחלט לקלוט הפעם את העולים בשיטת הקליטה הישירה. על פי שיטה זאת נקבעו מענקים כספיים לתמיכה בעולים בשנים הראשונות לשהותם בארץ. המענקים ניתנים לכל משפחת עולים בהתאם לגודלה. מכאן ואילך העולים אחראים לעצמם – למצוא דיור ומקום עבודה, ללמוד את השפה העברית וכו'. בנוסף לתמיכה זאת, חלק מהעולים זכאים לסל קליטה.

להפיק לקחים drawing conclusions
מדיניות policy

ניסיון attempt
להימנע to avoid
שגיאות mistakes
לכפות to force
שיטה method
מענקים grants
תמיכה support
גודל size
מכאן ואילך from here forward
אחראים responsible
כוונה intent
להתערב to get involved

המדיניות החדשה נקבעה מתוך כוונה לא להתערב בתהליכי הקליטה ולתת לעולה אפשרות לקבל החלטות הקשורות לעתידו: איפה יגור, היכן יעבוד, היכן ילמדו ילדיו ועוד.

- **בתחום התעסוקה** – העלייה מבריה"מ לשעבר כללה שיעור גבוה במיוחד של עולים בעלי מקצועות אקדמיים, מקצועות טכניים ומקצועות חופשיים (אז61).

תחום area, field
תעסוקה employment
כללה, לכלול included

עולים רבים היו מובטלים בשנים הראשונות לעלייתם ארצה, אך בתוך תקופת הסתגלות בת כ־5 שנים ירדה רמת האבטלה של העולים לזו ששררה אז במשק הישראלי כולו. כיצד? כדי למצוא עבודה ולהתפרנס נאלצו עולים רבים לוותר על המקצוע שבו עסקו בארץ מוצאם ובו היו מומחים ומנוסים, ולמצוא עיסוק חדש, בדרך כלל עיסוק שמעמדו החברתי־כלכלי נמוך יותר. כך היה אפשר למצוא אפילו רופא שעסק בעבודות ניקיון, ומנצח על תזמורת ששימש כשומר לילה. עולים רבים חשו תסכול ואכזבה ממצב זה.

מובטלים unemployed
הסתגלות adjustment
שררה existed
משק economy
נאלצו, להיאלץ to be forced to
לוותר to give up
עסקו, לעסוק to be occupied by
מומחים specialized
מנוסים experienced
מעמד status
מנצח conductor
תזמורת orchestra
חשו – הרגישו
תסכול frustration
אכזבה disappointment

העולים העדיפו להתיישב בשני אזורים עירוניים גדולים: אזור חיפה וסביבותיה, ואזור החוף שמחדרה ועד אשקלון.

אלכס אפשטיין

אלכס אפשטיין (נולד ב-1971) הוא סופר ישראלי.

נולד בעיר לנינגרד (כיום סנקט פטרבורג) שברוסיה הסובייטית. עלה לישראל בשנת 1980, כשהיה בן תשע. גדל בעיר לוד. כתב עשרה ספרים ובהם ספר ילדים, ספר שירה, שלושה רומנים, שני קובצי סיפורים, נובלה ונובלה דיגיטלית. בנוסף, הוא מפרסם את סיפוריו וביקורות ספרותיות במוספי הספרות של העיתונים "הארץ" (בעל המדור "זעירים" במוסף לתרבות ולספרות של העיתון, שמביא סיפורים קצרים מפרי עטו) ו"ידיעות אחרונות". סיפוריו תורגמו לאנגלית, לרוסית, לאיטלקית ולהולנדית.

מה שמייחד את אפשטיין הוא אחד מהז'אנרים שבהם הוא עוסק, שעניינו כתיבתם של סיפורים קצרים במיוחד. אפשטיין הוא בעל ידע נרחב, שאותו הוא משלב ביצירתו.

בשנת 2003 הוענק לו פרס ראש הממשלה לסופרים עבריים.

בשנת 2012 פירסם בפייסבוק ספר דיגיטלי חינמי "לקסם הבא אזדקק לכנפיים". את הספר ערכה טל ניצן ויש בו 88 סיפורים קצרצרים.

כיום הוא מתגורר עם אשתו בתל אביב, מלמד כתיבה יוצרת ועובד כמתכנת בחברת היי-טק.

collection – קובץ	
weekend supplement – מוסף	
tiny – זעירים	
his work – מפרי עטו	
edited – ערכה	
computer programmer – כמתכנת	

ספריו

- **כותב לנינגרד ושירים אחרים**, תל אביב: עקד, תשנ"ג-1992.
- **הכלב שדיבר** (על המלחמה), תל אביב, זמורה ביתן, תשנ"ה-1994.
- **ספור על נמרודון**, ירושלים: כתר, 1997.
- **אהובתו של מטפס ההרים**, ירושלים: כתר, 1999.
- **הגיבורים הצהובים**, ירושלים: כתר, 2000.
- **מילון מהפך** / עם הקדמה מאת אלכס אפשטיין, תל אביב: גוונים, תש"ס-2000.
- **אודיסיאה**, ירושלים, כתר, 2001.
- **מתכוני חלומות**, תל אביב: בבל, תשס"ב-2002.
- **ספרייה דמיונית**, תל אביב, בבל ווואלה! 2002. (מצוי גם בגרסה מקוונת.)
- **לכחול אין דרום**, תל אביב, עם עובד, תשס"ה-2005.
- **קיצורי דרך הביתה**, ידיעות ספרים, 2010.
- **לקסם הבא אזדקק לכנפיים**, עצמאית בפייסבוק, 2011

מר קצרצר

בזמן שהוצאות הספרים נותנות במה בעיקר לרומנים, אלכס אפשטיין מפרסם את "קיצורי דרך הביתה", אסופה של 99 סיפורים קצרצרים. "הקול האמיתי שלי נגלה לי בסיפורים שכתובים בכמה שפחות מילים", הוא אומר

שרי שביט , 02.01.11, 16:25

בגיל שמונה אלכס אפשטיין נחת לראשונה בלוד, וברגע הראשון היה בטוח שהגיע לאפריקה, עליה קרא בספרים, בגלל עץ התמרים שראה כשיצא משדה התעופה. בהמשך חייו, "כמו ילד טוב למשפחה רוסית", הוא מעיד על עצמו, למד מחדש את מיקומן של יבשות העולם, וגם הנדסת אלקטרוניקה באוניברסיטה. את האפשרות שיום יבוא ויהפוך לסופר הוא לא באמת לקח ברצינות.

"כשהתחלתי לפרסם סיפורים אי שם בשנות ה-90, כתבתי סיפורים קצרים. במרוצת השנים, אולי גם בגלל שזה מה שמצופה מסופרים בישראל בימינו, עברתי לרומנים", הוא מספר. "לקח לי המון זמן למצוא את הקול האמיתי שלי. הוא נגלה לי בסיפורים קצרים מאוד, שכתובים בכמה שפחות מילים. והן מצליחות, לפחות בעיני, ללכוד תנועה רגשית בין שני אנשים, שאולי מספרת סיפור יותר גדול, בעיקר בזכות מה שלא נכתב בו".

לשאלת החיבור למושג הישראליות עונה אפשטיין בכנות - הוא חי בישראל, כותב בעברית, ולכן מרגיש ישראלי. מצד שני, הזרות עדיין מהווה חלק בלתי נפרד ממנו: "הגעתי לארץ בתור ילד בן שמונה בלי לדעת מילה עברית. התביישתי ללכת ברחוב עם ההורים שלי כשהם דיברו בניהם ברוסית, כי זה היה דבר חריג. אני חושב שאם היתה לי ביוגרפיה אחרת, ולא הייתי מוותר על הרוסית ולומד עברית, לא הייתי נהפך לסופר.

"העברית היא שפה שאימצה אותי, והרוסית היא שפת האם שלי, לפי הגדרה במילון, אבל אני לא יודע אותה כמו שאמורים לדעת. זה מוזר כי אומרים שאתה לא נולד מהגר, אבל אתה מת מהגר. כשאתה עובר כזאת חוויה צבעונית ומוזרה, כשאתה מגיע מסנט פטרבורג ללוד, שוכח שפה אחת ולומד שפה אחרת וכותב בה, תמיד תישאר קצת זר".

הוצאות – publishers
במה - stage
קיצורי דרך – shortcuts
אסופה – collection

מעיד – testifies
יבשות – continents

במרוצת – במשך
שמצופה – is expected
ללכוד – To capture

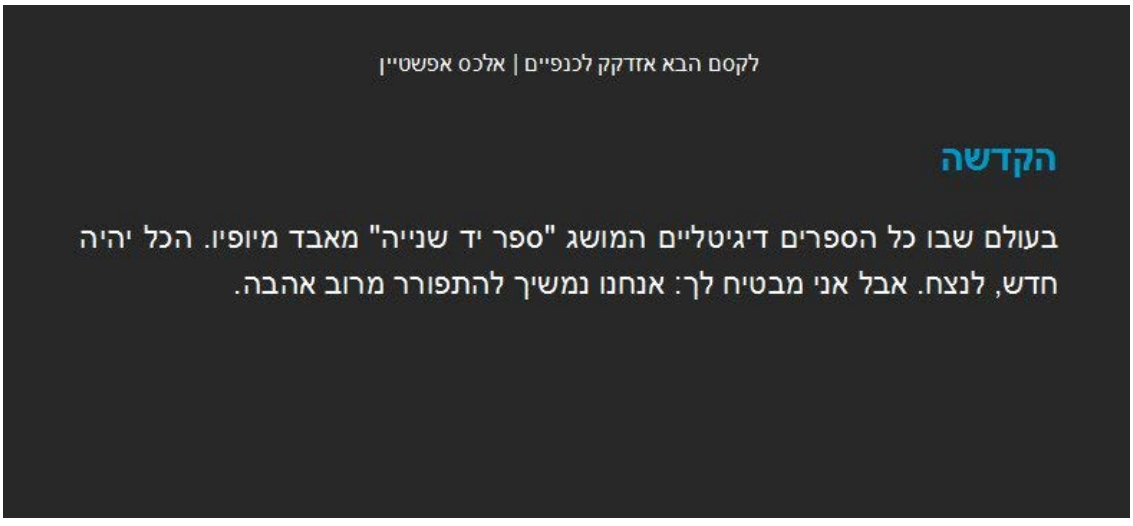
מושג – term
בכנות – honestly
זרות – foreignness
להתבייש – to be ashamed
חריג – different, unusual

אימצה – adopted

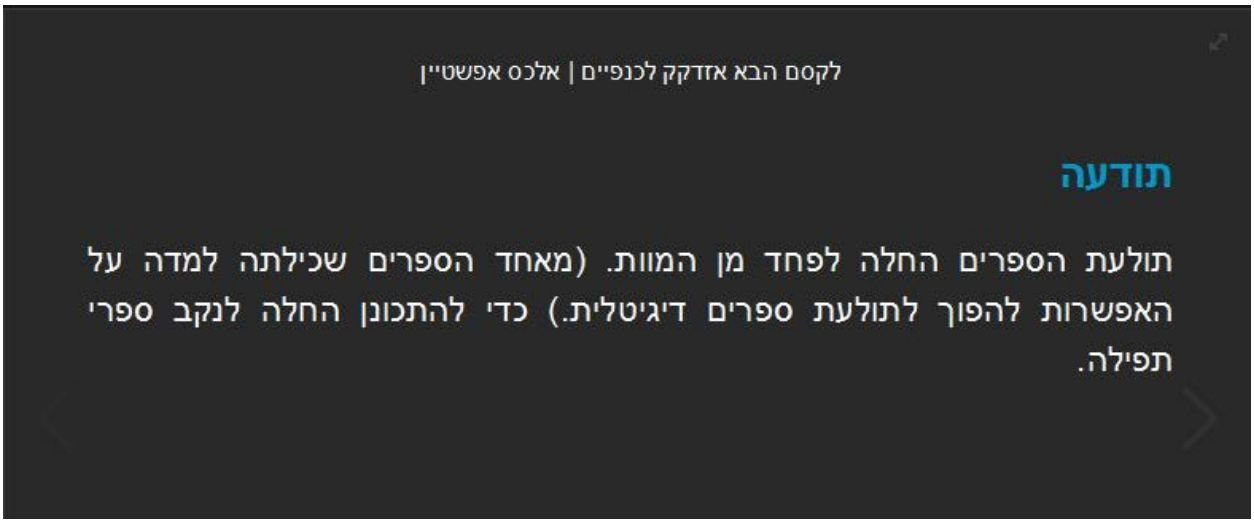
מתוך: "לקסם הבא אזדקק לכנפיים", אלכס אפשטיין

http://www.facebook.com/media/set/?set=a.2205017939878.86273.1680271635&type=1&l=3faff8e832

עבודת בית:

כתבו מה דעתכם על עתידו של הספר? איך ומה יקראו הילדים שלכם? הנכדים?

שיר השיירה

אריק איינשטיין

מילים :עלי מוהר לחן :עממי יווני

("על גבול האור", 1987)

בִּלְשׁוֹנוֹת רַבּוֹת מִסְפּוֹר דִּיבְּרנוּ

וְזֶה אֶת זֶה כִּמְעַט בִּכְלָל שֶׁלֹּא הִכַּרְנוּ

וּמְקוֹמוֹת רַבִּים מְאוֹד עָזַבְנוּ

וְרַק מָקוֹם אֶחָד רָצִינוּ וְאָהַבְנוּ

וּמְקוֹמוֹת רַבִּים מְאוֹד עָזַבְנוּ

וְאֶל הָאָרֶץ, אֶל הָאָרֶץ בָּאנוּ.

וְנִמְשֶׁכֶת שַׁיָּרָה

מִן הַמַּאֲה שֶׁעָבְרָה

רְחוֹקִים כְּבָר הַיּוֹצְאִים

אִיכָּרִים וְחָלוּצִים

שֶׁעָמְלוּ עָבְדוּ בַּפֶּרֶךְ

בְּלִי לִרְאוֹת אֶת סוֹף הַדֶּרֶךְ

וְעַכְשָׁיו עוֹבְרִים אֲנַחְנוּ

לֹא שָׁקַטְנוּ וְלֹא נַחְנוּ

לֹא יַמְשִׁיכוּ בְּלְעָדֵינוּ

זוֹהִי הַרַפְתְּקַת חַיֵּינוּ.

מִגְּטָאוֹת וּמַחֲנוֹת הֵגַחְנוּ

אֶל הַבִּיצוֹת וְאֶל הַיְּשִׁימוֹן הִלַּכְנוּ

מִקְצוֹת עֲרַב, מֵרוּסְיָה וּפוֹלָנְיָה

הִדְלַקְנוּ אוֹר גַּם בְּדִימוֹנָה גַּם בְּדְגָנְיָה.

שַׁיָּרָה – convoy

עָמְלוּ, לעמול – לעבוד

בַּפֶּרֶךְ – hard, physical labor

הַרַפְתְּקָה – adventure

הֵגַחְנוּ, להגיח – to emerge

בִּיצוֹת – swamps

יְשִׁימוֹן - desert

מִקְצוֹת עֲרַב, מֵרוּסְיָה וּפוֹלָנְיָה

הִדְלַקְנוּ אוֹר גַּם בְּדִימוֹנָה גַּם בִּדְגָנְיָה.

וּמִכָּל הַגָּלוּיוֹת

וְעִם כָּל הַבְּעָיוֹת

עַם נוֹצַר וְאֶרֶץ קָמָה

וְשָׂפָה אֲשֶׁר נִרְדַּמָה

שׁוּב הִתְחִילָה מִתְעוֹרֶרֶת

וּמְדַבֶּרֶת וּמְדַבֶּרֶת

מִסָּבִיב יְהוֹם הַסַּעַר

רַב הַקּוֹשִׁי וְהַצַּעַר

אֲבָל יֵשׁ עַל מָה לִשְׂמוֹחַ

יֵשׁ עוֹד אוֹמֶץ, יֵשׁ עוֹד כֹּחַ.

אֵיךְ יִשְׂרָאֵל צוֹמַחַת מִסָּבִיבֵנוּ

הֵיא חָזְקָה יוֹתֵר מִכָּל חֶסְרוֹנוֹתֵינוּ

וְגַם הַנֶּגֶב עוֹד יִהְיֶה פּוֹרֵחַ

וְעוֹד נִדְאַג שֶׁהַזֶּקֶן יִהְיֶה שָׂמֵחַ.

וְגַם הַנֶּגֶב עוֹד יִהְיֶה פּוֹרֵחַ

וְעוֹד נִדְאַג שֶׁהַזֶּקֶן יִהְיֶה שָׂמֵחַ.

וּמִכָּל הַגָּלוּיוֹת

וְעִם כָּל הַבְּעָיוֹת

מִסָּבִיב יְהוֹם הַסַּעַר

רַב הַקּוֹשִׁי וְהַצַּעַר

אֲבָל יֵשׁ עַל מָה לִשְׂמוֹחַ

יֵשׁ עוֹד אוֹמֶץ, יֵשׁ עוֹד כֹּחַ.

וְנִמְשָׁכֶת שִׁיְרָה

מִן הַמֵּאָה שֶׁעָבְרָה

רְחוֹקִים כְּבָר הַיּוֹצְאִים

אִכָּרִים וְחָלוּצִים

שֶׁעָמְלוּ עָבְדוּ בַּפֶּרֶךְ

בְּלִי לִרְאוֹת אֶת סוֹף הַדֶּרֶךְ

וְעַכְשָׁיו עוֹבְרִים אֲנַחְנוּ

לֹא שָׁקַטְנוּ וְלֹא נָחְנוּ

לֹא יַמְשִׁיכוּ בִּלְעָדֵינוּ

זוֹהִי הַרְפַּתְקַת חַיֵּינוּ.

מִתְעוֹרֶרֶת – waking up	
יְהוֹם – to rage	
סַעַר – storm	
אוֹמֶץ – bravery	
צוֹמַחַת – growing	
חֶסְרוֹנוֹתֵינוּ – shortcomings	

https://www.youtube.com/watch?v=KLKZi1pfRJs

הוא חזר בתשובה

אריק איינשטיין

מילים :אריק איינשטיין לחן :שם טוב לוי ("פסק זמן", 1984)

הוּא חָזַר בִּתְשׁוּבָה

הוּא לוֹמֵד עַכְשָׁיו תּוֹרָה

וְאִיתּוֹ הָאִישָׁה וְהַיְלָדִים

וְעָבְרָה לָהּ שָׁנָה

שׁוּם דָּבָר לֹא הַשְׁתַּנָּה

זוֹ אוֹתָהּ הַמַּנְגִּינָה וְהַמִּילִים

אֶבָל הַלֵּב הוּא רוֹצֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר

מְסַפֵּר סִיפּוּר אַחֵר וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר

שֶׁהֲלַכְתְּ לִי חָבֵר

זֶהוּ שִׁיר אַהֲבָה

אַהֲבָה עֲצוּבָה

שֶׁאֲנִי וְאַתָּה תָּמִיד שָׁרִים

וְחָלְפָה לָהּ עוֹד שָׁנָה

שׁוּם דָּבָר לֹא הַשְׁתַּנָּה

זוֹ אוֹתָהּ הַמַּנְגִּינָה וְהַמִּילִים

אֶבָל הַלֵּב הוּא רוֹצֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר

מְסַפֵּר סִיפּוּר אַחֵר וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר

שֶׁהֲלַכְתְּ לִי חָבֵר

וְחָלְפָה לָהּ עוֹד שָׁנָה

שׁוּם דָּבָר לֹא הַשְׁתַּנָּה

זוֹ אוֹתָהּ הַמַּנְגִּינָה וְהַמִּילִים

אֶבָל הַלֵּב הוּא רוֹצֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר

סִיפּוּר אַחֵר

https://www.youtube.com/watch?v=gFAQZuW_ks4

זווית– angle
התבוננות – הסתכלות
גוונים – צבעים
מתווה – מצייר
פיכחון – realistic observation
פקיד – clerk
יצאנית – hooker
רוכל – merchant
בעל ממון – wealthy
כנות – honesty
מעוף – flight
נשגב – divine
נאצל – noble
מצליפה, להצליף - to whip

אצר, לאצור – to curate
פרי עטו – שהוא כתב
מוסף – supplement
חניון – parking garage

מבעד לזווית התבוננותו הייחודית מצייר **לאוניד פקרובסקי** את הישראליות על כל גווניה ומתווה אותה בקווים שיש בהם הומור, אהבה ופיכחון. בין גיבורי סיפוריו אפשר למצוא אמנים, רבנים, פקידים ממשלתיים, יצאניות, רוכלים בשוק ובעלי ממון. כל אלה מרכיבים תמונה עקומה־ישרה בגוון מיוחד במינו.

בכנות נוגעת ללב מתאר פקרובסקי את חוויית ההגירה, שעל אף הייסורים וקשיי היום יום, יש בה חירות המחשבה, מעוף הדמיון ושמחת הדברים הפשוטים. כשהנפש מבקשת למצוא מחדש את הכוח ואת המשמעות, היא פונה אל האמנות, הפילוסופיה והיצירה, ואז – מן היומיומי עולה הנשגב, ומתוך הכאב – השחוק.

"איזה כוח אדיר ואיזו פשטות נאצלת. אתה מרגיש את כנף הנשר של התרבות הרוסית מצליפה על פניך, ואת הכנף השבורה, האחרת, של המציאות הישראלית".

בני ציפר, עורך תרבות וספרות, הארץ

לאוניד פקרובסקי נולד בקייב בשנת 1947. הוא בעל תואר שני בתולדות האמנות; במסגרת עבודתו במשרד התרבות בקייב אצר תערוכות רבות. בשנת 1991 עלה עם משפחתו לישראל. סיפוריו ומסותיו מתפרסמים בכתבי עת נחשבים ובעיתונות בשפה הרוסית במוסקבה, קייב, ברלין וישראל. בעברית התפרסמו לראשונה סיפורים פרי עטו במוסף **תרבות וספרות** של עיתון **הארץ**. הוא מתפרנס מעבודתו כשומר בחניון ומתגורר בבת־ים.

מחיר מומלץ: 86 ש"ח
0 0310005603 8
דאנאקוד 31-5603
עיצוב: תמיר להב־רדלמסר
ספרית פועלים – סיפורת

בּוּדְקָה

אגדה מזרח תיכונית מודרנית

הָיָה הָיָה בממלכה אחת, במדינה מזרח תיכונית דמוקרטית אחת, שומר. ישב השומר ימים שלמים בבודקה, אשר נמצאת בחלק הדרומי של עיר ים תיכונית יפה, בתוך חניון בטון. השומר לא אהב את הבודקה – היא הזכירה לו צינוק בבית הסוהר. ואכן, שטח הבודקה היה בגודל של מטר על שניים, שלושת חלונותיה היו מסורגים ודלת הברזל הובילה למשטח שבימות הקיץ – ובמדינה הדרומית הזאת הקיץ נמשך תשעה חודשים בשנה – שררה בו טמפרטורה של 35-40 מעלות צלזיוס.

לעתים קרובות היה השומר מפנה שאלה לאישה אלגנטית ולא צעירה – היא־היא הגורל שלו: למה היית צריכה לשים אותי בבודקה? האישה לא ענתה, רק חייכה במסתוריות.

והרי השומר לא נולד בשביל הבודקה. הוא הרגיש שיש בתוכו יכולות וכוחות גדולים. הוא ידע שאם המדינה הדמוקרטית היתה מנצלת את הכוחות והיכולות האלה, היתה יוצאת נשכרת. אבל המדינה הדמוקרטית לא היתה זקוקה לשומר, לא לכוחותיו ולא ליכולותיו.

לכן כל בוקר, בשעה שבע בדיוק, היה השומר מגיע ומתיישב בבודקה. מאוחר יותר היה מופיע הבוס שלו ואומר:

"שומר, בוא הנה! למה אתה יושב בבודקה? אתה צריך להיות בחניון, לקבל את מי שמגיע!"

אחריו היה מופיע מנהל בכיר יותר, ואומר:

"שומר, בוא הנה! אתה בכלל מודע לחובותיך? אתה צריך להיות בבודקה, ליד הטלפון. אני מתקשר ומתקשר ואף אחד לא עונה!"

9

בודקה – a guard's booth
בטון – concrete
צינוק – solitary confinement
מסורגים – barred
משטח – a flat area
שררה – הייתה
מעלות – degrees

מפנה, להפנות – to direct
מסתוריות – mysteriously

מנצלת, לנצל – to utilize
נשכרת – to profit, benefit
זקוקה – צריכה

מופיע, להופיע – to make an appearance

בכיר – senior
מודע – aware
חובות – duties

אחרי שהמנהלים היו הולכים, היו באים לקוחות החברה, שברשותה היה חניון הבטון. הם היו אומרים, אמנם בפחות תובענות מאשר הבוסים:

"שומר, נו! פתח מהר את המחסום!"

וכך זה נמשך שנה אחר שנה. השומר ישב בבודקה כמו אסיר שקיבל מאסר עולם בגלל פשע נורא כלשהו.

לפתע פתאום, אחרי עשר שנים ועשרה חודשים, קרה לשומר משהו בלתי מובן, כאילו נפקחו עיניו: הוא התחיל להבחין בדברים שלא ראה קודם. לחוש בריחות שלא חש בהם קודם. לשמוע את מנגינת הטבע, שקודם לא שמע. לבו התמלא עד גדותיו באהבה, וכבר לא נשאר בו מקום לכאב ולייאוש. כל מיני מחשבות נשגבות ויפות התחילו להתרוצץ בראשו.

יום אחד הוא החליט לכתוב אותן. ולמרות הקושי לעשות זאת, הוא השלים את כתיבת הסיפור שלו. הסיפור יצא מוצלח ביותר, אף כי השומר לא ידע את זה. הוא שלח אותו למוסף אחד, שבו ידעו להעריך כישרון.

ושם הגיע הסיפור לקוסם. הקוסם חיכה לסיפור הזה עשר שנים ועשרה חודשים, ממש מאז שהגורל הציב את השומר בבודקה. הקוסם פִּרסם את הסיפור במוסף הקסום שלו, והוסיף כמה מילים קסומות על השומר.

אנשים רבים קראו את הסיפור. כולם הופתעו לגלות שסיפור כה נפלא נכתב בידי שומר פשוט, שיושב בבודקה ישנה. הם החלו לבוא אל השומר כדי להיווכח שהוא קיים באמת ושאין זו מתיחה של הקוסם המכובד.

מה יש לומר: אפילו הבוס של השומר חדל לצעוק עליו בבקרים. והמנהל הבכיר יותר בכלל התחיל לשבח אותו על הסיפור המוצלח שכתב!

השמועה על השומר המיוחד עשתה לה כנפיים והגיעה עד לבוס הגדול, בעל החברה. הוא היה מבין גדול בספרות ולכן אין פלא שאהב מאוד את הסיפור והתייחס במלוא ההערכה לכישרונו של השומר.

מנהל – manager
לקוח – client
שברשותה – that owned
אמנם – indeed, truly
תובענות – demandingly

מחסום – barrier
אסיר – prisoner
פשע – crime
נפקחו – נפתחו
להבחין – to notice
לחוש- to sense
התמלא עד גדותיו – filled to the brim
ייאוש – despair
להתרוצץ – to run around

להעריך – to value
כשרון – talent

קוסם – magician
הציב – העמיד

הופתעו – to be surprised
לגלות – to discover
להיווכח – to be convinced
מתיחה – a trick

חדל – הפסיק
לשבח – to praise

שמועה – rumor
הערכה – appreciation

יום אחד הזמין הבוס הגדול את השומר למשרדו המרווח, ואמר:
"שומר, אתה כתבת סיפור נהדר. הוא גרם לי הנאה מרובה! אתה יכול לבקש ממני כל מה שתרצה!"
השומר, שנמאס לו לשבת כמו עבריין בבודקה ישנה וקטנה, אמר:
"אני מודה לך על השבחים. אם אפשר, שיחליפו לי את הבודקה!"
"יחליפו לך את הבודקה," אמר הבוס הגדול.
למחרת באו פועלים ופירקו את הבודקה הישנה שהזכירה צינוק. במקומה בנו בודקה חדשה, ארמון ממש. היא נבנתה מלבני טרקוטה בצבע אדום כהה ועוטרה בגג עם קצוות מתעגלים, כמו פגודה סינית. את הגג כיסו רעפים הולנדיים כתומים. את שלושת החלונות קישטו עיטורי עץ, ואת דלת העץ פיאר עיטור מגולף. גם העיצוב הפנימי של הבודקה היה עשיר. את הרצפה חיפו באריחי שיש עם ציורים מורכבים, הביאו כורסה וספה מעור איטלקי, שולחן קטן מעץ מהגוני, מקרר קטן, מחשב ומזגן...
אבל מאז שהשומר התיישב בבודקה החדשה – נטשה אותו ההשראה. הוא לא כתב עוד אף שורה.

spacious – מרווח
enjoyment – הנאה
to be tired of – נמאס לו
criminal – עבריין

to dismantle – פירקו, לפרק
castle – ארמון
bricks – לבני, לבנים
dark– כהה
was decorated – עוטרה
shingles – רעפים
פיאר – קישט
עיטור – קישוט
carved – מגולף
decoration – עיצוב
חיפו – כיסו
tiles – אריחים
marble – שיש
leather – עור
נטשה – עזבה
inspiration – השראה

עליית יהודי אתיופיה
'עוד מעט, עוד קצת': על געגוע וכמיהה

חג הסיגְד, החל בכ"ט בחשוון, 50 ימים לאחר יום הכיפורים, הוא מהחגים הייחודיים של 'ביתא ישראל' – קהילת יהודי אתיופיה. באתיופיה נהגו להיערך לקראתו במשך ימים רבים: בצום והיטהרות, בהכנת בגדים מיוחדים לחג ובשחיטת כבשים ופרות לתפילה ולשבירת הצום. טקס חידוש הברית העומד במרכזו של החג נערך על פסגת הר גבוה: הקס (הכהן) הראשי קורא ברוב עם פסוקים נבחרים מהמקרא, הקהל חוזר על המילים, פורש ידיו לשמים ומשתחווה. בסיום הטקס תוקעים בחצוצרות ומתפללים לחגוג ב'שנה הבאה בירושלים'. הכמיהה לשוב לירושלים והדאגה לשלומה של העיר הן מוטיבים מרכזיים בתפילות חג הסיגְד.
מאז עלייתם לישראל בשנות השמונים, מציינים 'ביתא ישראל' את החג בעלייה לרגל לירושלים. תחילה צוין המעמד המרכזי בהר ציון ובכותל. כיום מתקיים הטקס בטיילת ארמון הנציב (שרובר), המשקיפה על הר הבית. משנת 2008 התקבל יום הסיגְד בחוק כאחד החגים הרשמיים בישראל.
בדף זה נעסוק בגעגוע ובכמיהה, ובהתנפצותם אל מול המציאות. נעמוד על המעבר מתפילות הגעגוע והכיסופים לירושלים האידאלית, אל התפילה הנערכת בירושלים הממשית.
הדף נערך בשיתוף עם 'הלל' תל אביב

ייחודי – unique
קהילה – congregation
להיערך – to prepare
טקס – ceremony
ברית – Covenant
פסגה – summit
פורש – spreads
משתחווה – bows
תוקעים בחצוצרות – to blow a horn
כמיהה – yearning
מציינים – mark
המעמד – event
המשקיפה – overlooking

התנפצות - shattering

היהודי הנודד - געגוע לישראל

מתוך קטסטרופה היסטורית שהחריב טיטוס מלך רומי את ירושלים וגלה ישראל מארצו נולדתי אני באחת מארצי הגולה, אבל בכל עת תמיד דומה הייתי עליי כמי שנולד בירושלים...
מתוך נאומו של ש"י עגנון בטקס קבלת פרס נובל לספרות, 1966

לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתקוה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית. מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו היהודים בכל דור לשוב ולהאחז במולדתם העתיקה.
מתוך מגילת העצמאות

- איזו תודעה קיומית מתארים הקטעים הללו? עד כמה תודעה זו מאפיינת לדעתכם את העם היהודי? חשבו על דוגמאות נוספות המבטאות תודעה זו.
- כיצד השפיעה הקמת מדינת ישראל על הציפייה והגעגוע לארץ ישראל, ומה מקומם כיום? מה תחושתכם ביחס לתודעה זו?

שהחריב – that destroyed
גלה – exiled

בכוח הזרוע – forcefully
אמונים – faith
פזוריו – diaspora
חדל – הפסיק
חתרו – aspired
ולהאחז – to gain hold

תודעה קיומית - existential awareness
מאפיינת – characterizes
תחושתכם – your feeling

כמיהת יהודי אתיופיה לירוסלם

מרחוק ישתחו לירושלים הקדושה

סיפרו לנו שירושלים כולה עשויה זהב. שאפילו המדרכות בה עשויות זהב. והאנשים שמתגוררים שם, כולם יהודים החיים בשלום וְרעות, והם מחכים לנו, האחים היהודים. וכשנגיע לשם, יקבלו אותנו בשמחה, ונהייה חלק מהמשפחה הגדולה... למשמע דברים אלו היינו מתמלאים שמחה ותקווה שאכן היום הזה יגיע.
גילה ביטאולין, בתוך מ' ולדמן (עורך) הגדת יציאת אתיופיה, תל אביב תשס"ה, עמ' 86

החלום התממש? התנפץ?

province, territory – מחוז
had an opinion – עמדתי על דעתי
betraying – בוגדת

wide open spaces – מרחבים
materialism – חומרנות

עמוק אל תוך הלילה, החלה הצעידה. שלום לך כפרי, שלום לך מחוז ילדותי, שלום לך עולם, אותך ראיתי מאז שעמדתי על דעתי. אני לא בוגדת בכם, אני רק הולכת לארץ אבותי, לארץ החלומות, אתגעגע אליכם.
אשרה דסלה, בתוך מ' ולדמן (עורך) 'הגדת יציאת אתיופיה', תל אביב תשס"ה עמ' 19

אני מאד שמח שעלינו לישראל. יש לי עדיין הרבה געגועים לאתיופיה וחסרים לי החיים החופשיים, המרחבים הפתוחים בטבע, והחיים בחוג המשפחה. באתיופיה היתה הרגשה של אחדות בקרב היהודים, דבר שלא מורגש בארץ... אהבתי את החיים בטבע... לא היה צריך לקנות כל דבר והיתה הרבה פחות חומרנות.
שגיא נגוסה, בתוך מ' ולדמן (עורך) הגדת יציאת אתיופיה, תל אביב תשס"ה עמ' 134

proverb - פתגם
bitter seeds – גרעינים מרים

- לאיזו ארץ מתגעגעים הדוברים?
- פתגם אתיופי טוען: **'הגרעינים המרים אצל אמא – טובים מארוחה נהדרת אצל זר'**. מהי לדעתכם ארץ האם, ה'מולדת', עבור הדוברים? ומהי 'ארץ החלומות'?

הַמַּסָּע לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל / מילים: חיים אידיסיס, לחן: שלמה גרוניך

protects – מַשְׁגִּיחַ
meager – דַּל

הַיֶּרַח **מַשְׁגִּיחַ** מֵעָל,
עַל גַּבֵּי שַׂק הָאֹכֶל הַדַּל,
הַמִּדְבָּר מִתַּחְתַּי, אֵין סוֹף לְפָנִים
וְאִמִּי מַבְטִיחָה לְאַחַי הַקְּטַנִּים:
עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
לְהָרִים רַגְלַיִם,
מַאֲמָץ אַחֲרוֹן לְפָנַי יְרוּשָׁלַיִם.

effort – מַאֲמָץ
hold on – הַחֲזֵק מַעֲמָד
was lost – אָבַד
jackals – תַּנִּים
calming down – מַרְגִּיעָה

אוֹר יֶרַח, **הַחֲזֵק מַעֲמָד**,
שַׂק הָאֹכֶל שֶׁלָּנוּ **אָבַד**,
הַמִּדְבָּר לֹא נִגְמָר, יְלָלוֹת שֶׁל **תַּנִּים**
וְאִמִּי **מַרְגִּיעָה** אֶת אַחַי הַקְּטַנִּים:
עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
בְּקָרוֹב **נִגָּאֵל**,
לֹא נַפְסִיק לָלֶכֶת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

we eill be freed, redeemed – נִגָּאֵל
bandits attacked – תְּקָפוּ שׁוֹדְדִים
sward – חֶרֶב
my witness – עֵדִי

וּבַלַּיְלָה **תָּקְפוּ שׁוֹדְדִים**
בְּסַכִּין, גַּם **בְּחֶרֶב** חַדָּה,
בַּמִּדְבָּר דַּם אִמִּי, הַיֶּרַח **עֵדִי**
וְאֲנִי מַבְטִיחָה לְאַחַי הַקְּטַנִּים:
עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
יִתְגַּשֵּׁם הַחֲלוֹם,
עוֹד מְעַט נַגִּיעַ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

will come true, materialize – יִתְגַּשֵּׁם
disappear – תֵּעָלְמִי
to convince – לְשַׁכְנֵעַ

בַּיֶּרַח דְּמוּתָהּ שֶׁל אִמִּי
מַבִּיטָה בִּי; אִמָּא, אַל **תֵּעָלְמִי**;
לוּ הָיְתָה לְצִדִּי, הִיא הָיְתָה יְכוֹלָה
לְשַׁכְנֵעַ אוֹתָם שֶׁאֲנִי יְהוּדִי.
עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
בְּקָרוֹב נִגָּאֵל,
לֹא נַפְסִיק לָלֶכֶת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
לְהָרִים עֵינַיִם,
מַאֲמָץ אַחֲרוֹן לְפָנַי יְרוּשָׁלַיִם.
חיים אידיסיס, המסע לארץ ישראל

מאתיופיה לירושלים, מדליה ממלכתית בהנפקת החברה הממשלתית למדליות ולמטבעות. עיצוב: יוסף אליאס ועלמו אישטה
© זכויות יוצרים שמורות לחברה הממשלתית למדליות ולמטבעות

הביצוע לשיר:

http://www.youtube.com/watch?v=4FjtD3mKrIE

© זכויות יוצרים שמורות למחבר ולאקו"ם http://www.acum.org.il

- אילו קשיים מתוארים בשיר המסע?
- נסו להשוות בין הקשיים המתוארים בדרך, ובין הקשיים המתוארים לאחר ההגעה ליעד הנכסף.

קשיים - difficulties
להשוות – to compare
ליעד הנכסף – longed for
destination

מבודדת – isolated
מנותקת – disconnected
גחלת – glowing ember
מחזה – sight
משתוממים – astonished
יפי תואר – beautiful
השתטחו – to prostrate
רעדה – shook
פעורי פה – open mouthed
קרועי עיניים – open eyed
והלומי לב – pounding hearts
השקיעה – invested
משאבים - resources
ניכרים – significant
נסתייע – was not successful
בבושה ובכלימה – with shame
הזדעזעתי – was shocked
דחייה – rejection
ביזיון – disgrace
מצדיעים – salute
מכורה – homeland

"...קהילה יהודית מבודדת. בארץ הררית רחוקה. כשביתא ישראל מנותקת מבית ישראל. לבדם במשך מאה דורות שמרו על גחלת ישראל... ...
זו הייתה יציאת מצרים חדשה... לא היה כמחזה הזה. הטייסים האמריקאיים עצמם עמדו משתוממים ומופתעים. גם עיניהם כמו עינינו לא נשארו יבשות כאשר העולים החלו לרדת ממטוסיהם. משפחה אחר משפחה, ובתוכן ילדים יפי תואר... משרגלם דרכה על הארץ הם השתטחו עליה והחלו לשאת תפילה. אינני יודע אם הארץ רעדה. אבל אני בטוח שההיסטוריה רעדה. ואנחנו עמדנו פעורי פה, קרועי עיניים והלומי לב למראה הנס הזה... דבר כזה לא קרה לאף עם אחר...
ישראל השקיעה משאבים ניכרים לעלייתה ולקליטתה של קהילת ביתא ישראל. לצערי, הדבר לא נסתייע. הקליטה בארץ הייתה מלאת קשיים. נגרם צער לעולים. צער שעלינו לתקנו בעתיד. ההתלהבות הגדולה שהייתה במדינה לא תורגמה לשפת המעשים. עלינו לפעול במלוא הכוח... שמעתי בבושה ובכלימה על גן הילדים "אוצר החיים" בבאר שבע... והזדעזעתי לא פחות מדחייתם של ילדים אתיופים מבית ספר בפתח תקווה. האפליה היא ביזיון לתורת ישראל, והיא בושה למדינת ישראל... יש, וצריך שתהיה, רק ישראל אחת שווה וצודקת לכולם... היום, יום ירושלים, הוא היום בו אנו עומדים יחד ומצדיעים לאלה שיצאו לדרך ועשו ונפלו במסע ההיסטורי הזה. ירושלים, עליה חלמו, מצדיעה בכבוד לנופלים. היא מברכת את שובם של אחינו למכורתם. את הצער לא נשכח. ועל הצרות עלינו להתגבר..."
מתוך נאום נשיא המדינה שמעון פרס בטקס האזכרה הממלכתי לנספים במסע לארץ, ביום ירושלים התש"ע

- על ירושלים לא העזנו לחלום כעל מקום שניתן להגיע אליו...רק מותר היה לחלום... אמרו לנו שאנחנו נוסעים לירושלים. מה פתאום לוד? בסופו של דבר הרכנו את ראשנו ונישקנו את האדמה. גם לוד היא אדמת קודש, אמרנו. האמת? קצת התאכזבתי. הרי חיכיתי לראות ארץ זבת חלב. כך בכל אופן הבטיחו לנו. ומה ראיתי? ערימות של חול.
ב' מאירי, חלום בין סורגים:סיפורם של אסירי ציון מאתיופיה, ירושלים תשנ"ח עמ' 29

- הלוואי הלוואי כאן בארץ היו ממשיכים באותה אמונה. אני אומר לכם, אמונה תמימה, ממש מכל הלב. כשהמנהיג הקייס אומר "זה אסור" אז זה אסור. אין דבר כזה חילוני, דתי. למעשה, כל החלום, כל התקוות, כל מה שחשבנו, הכול ממש כמו אוויר פורח. זה לא אותה ירושלים שאנשים חשבו עליה... הכל נהרס כאן.
הרב יוסף הדנה. בתוך: אתיופיה ויהודי אתיופיה: אז, היום ומחר תל-אביב 2002, עמ' 32

העזנו – dared
הרכנו – we bowed
התאכזבתי – was disappointed
ערימות – piles
חול – sand

תמימה – שלמה
פורח - dissipating, disappearing
נהרס - destroyed

- האם החלום העתיק התממש?
- מהן לדעתכם הסיבות להתנפצותו של החלום?

מעובד על פי:
http://midreshet.org.il/pageview.aspx?id=1708&print=yes#UserForm

הביתה הלוך חזור

מילים ולחן: עידן רייכל

אתה רואה איך זה מרגיש בבית
אתה חושב שאני לא
אבל בפנים לפעמים נזכרת
שגם אני מפה

אני רואה איך שאתה פורח
אתה חושב שאני לא
אבל גם לי מתחת יש עוד שורש
וגם אני מפה

עכשיו נוסעים הביתה הלוך חזור
עכשיו עוצרים בדרך, עכשיו אפשר לבחור
לשאול על סוף, על התחלה
על שיהיה ושהיה
על שהייתי יכולה להיות וגם אתה

אתה רואה איך זה מרגיש בבית,
אתה חושב שאני לא,
אבל בפנים לפעמים נזכרת
שגם אני מפה

עכשיו נוסעים הביתה...

https://www.youtube.com/watch?v=-RmnOl2UoF8

יוצאי אתיופיה בישראל

- **2009**

https://www.youtube.com/watch?v=xGFHEwGJ2SY

- **2012**

שרת הקליטה לאתיופים: "תגידו תודה"

במהלך דיון בכנסת בנושא גילויי הגזענות בקריית מלאכי, אמרה שרת העלייה והקליטה סוֹפָה לַנְדֶבֶר לפעילים האתיופים: "תגידו תודה על מה שקיבלתם". אחד הפעילים אמר לח"כים: "הבית הזה צבוע"

חדשות 2 | 11 בינואר 2012

במקום מחאה - הכרת תודה? שרת הקליטה סוֹפָה לַנְדֶבֶר (ישראל ביתנו) אמרה היום במהלך דיון בוועדת העלייה והקליטה של הכנסת לנציג העדה האתיופית כי עליהם להגיד "תודה על מה שקיבלתם."

הוועדה התכנסה עקב גילויי הגזענות נגד אתיופים בקריית מלאכי. תושבי שכונה שלמה חתמו על הסכם סודי לסרב למכור או להשכיר דירות לבני העדה. אחד מהם הגדיל לעשות והסביר: "הם מריחים כמו פצצת אטום."

המהומה בוועדה החלה כשגדי יברקן, פעיל חברתי בן העדה האתיופית, אמר לחברי הכנסת, "הבית הזה צבוע, אתם אנשים צבועים. לא ראיתי אף ח"כ שהוציא הודעת גינוי במקרה שלנו."

השרה לנדבר השיבה, "אתה צריך להבין שמדינת ישראל משקיעה רבות בנושא הזה, תגידו תודה על מה שקיבלתם". לאחר מכן חזרה על דבריה בריאיון לגלי צה"ל ואמרה: "זו לא בושה להגיד תודה למדינה שעשתה למענם המון."

בני העדה האתיופית ופעילים של תנועות נוער ערכו אמש הפגנת מחאה בקריית מלאכי, בעקבות גילויי הגזענות בעיר.

ועדה – committee

לסרב – to refuse
להגדיל לעשות – to outdo oneself
להריח – to smell

מהומה – commotion
צבוע – hypocritical
גינוי – condemnation

בושה - shame

• 2014

מחצית מבני העדה האתיופית סבורים ששוטרים נטפלים אליהם בלי סיבה

מחקר באוניברסיטת בן גוריון מגלה כי שליש מבני העדה איבדו את אמונם במשטרה. אולי זה קשור לעובדה שכשליש מהקטינים בכלא הם אתיופים

יניב קובוביץ15.06.2014

אם אתם אתיופים יש לכם סיכוי גדול יותר להיעצר על ידי המשטרה סתם, בלי סיבה. אם אתם אתיופים סביר להניח שאתם לא חושבים שהמשטרה מעניקה לכם ביטחון, להפך. אם אתם אתיופים בוודאי לא תופתעו אם ינהגו בכם בחוסר הגינות, ולא תצפו להסבר מהשוטרים. לפי מחקר חדש, המשטרה מקבלת הערכה נמוכה ביותר בקרב יוצאי אתיופיה.

אפשר לטעון שהכל בראש שלהם, שרק נדמה להם שהם על הכוונת יותר מאחרים בשל צבע עורם. אבל גם אם יש גרעין של אמת בטענה, תחושותיהם יכולות לקבל חיזוק מהעובדה שיותר מ–20% — לפי האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה 30% — מהקטינים שְמְרָצִים עונש מאסר בכלא הם אתיופים, אף כי שיעורם באוכלוסייה הוא כ–1.6% בלבד.

• 2015

ב-27 באפריל 2015 פורסם סרטון המתעד תקרית בחולון, בו נראו שוטר ומתנדב מכים את דָּמַאס פִּיקָדָה, חייל ממוצא אתיופי. בעקבות הסרטון שהציג רק את קטעי תקיפת השוטרים את החייל נערכו הפגנות סוערות בכל רחבי הארץ במחאה על יחס המשטרה ליוצאי אתיופיה בישראל, יחס שלטענתם נגוע בגזענות. לאחר המקרה נעצר החייל פיקדה בגין תקיפת שוטרים, השוטר הושעה והמתנדב שהיה באירוע הוצא משירות המשטרה. מאוחר יותר העלתה חקירת האירוע כי החייל הִיכָּה תחילה את השוטרים, אחרי שמנעו ממנו לעבור באזור שנסגר עקב חפץ חשוד.

ב 3-במאי נערכה אחר הצהריים הפגנה שאליה הגיעו, בנוסף לבני העדה האתיופית, חברי כנסת, סופרים, עיתונאים ואזרחים שביקשו להזדהות עם המאבק. עם רדת הלילה ההפגנה בכיכר רבין נהפכה להתפרעות. חלק מהמתפרעים ניפצו חלונות של בתי עסק ומכוניות באזור. לאחר מכן זרקו לעבר השוטרים אבנים ומוטות. בתגובה להפרות הסדר הפעילה המשטרה רימוני גז, רימוני הלם וזרנוקי מים. במהומות נפצעו 35 שוטרים ו-11 אזרחים ונעצרו 26 מתפרעים. בדיון הארכת מעצר שנערך למחרת בבית המשפט, טען נציג משטרת ישראל כי מגמת המשטרה הייתה להפגין איפוק מול ההתפרעויות, אך אלו "עברו קו אדום". מנגד, אנשי ציבור בני העדה האתיופית אמרו שההפגנה לא אמורה הייתה להיות אלימה, ורק חלק קטן מהמפגינים התפרע.

נטפלים, להטפל – to harass
לאבד אמון – to lose faith
קטין – minor

להיעצר – to be arrested
סביר – probable
להניח – to assume
מעניקה, להעניק – לתת
בקרב – בתוך

לטעון – to claim
על הכוונת – in the crosshairs
גרעיו – kernel
אגודה – association
מרצים, לרצות – to serve (in prison)
שיעורם, שיעור - amount

מתעד, לתעד – to document
תקרית – incident

בגין – בגלל
תקיפה – assault
הושעה, להשעות – to suspend
מנעו, למנוע – to prevent

התפרעות – riot
ניפצו, לנפץ – לשבור
מוט – bar, rod
הפרות סדר – disruption of order
מהומות – התפרעויות
מגמה – intent
איפוק - restraint

- **סרטון הסברה: המטה למאבק בגזענות**

https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=ZdnAzjH4ftQ

- **2016**

אנחנו פה ואנחנו לא הולכים לשום מקום

הצעירים האתיופים עשו הכל כדי להיטמע בחברה הישראלית: התכחשו לשפתם, שכחו את המאכלים שלהם, ניסו לשכנע את הרבנות שהם יהודים, ואפילו החליקו שיער והבהירו את העור. זה לא הלך. אבל אחרי שהמחאה שלהם גוועה הם גילו שאולי הם בכלל לא צריכים אותנו. "פתאום הבנו שיש לנו תרבות שהיא אחת העתיקות בעולם. יש לנו הכול משלנו ולא צריך טובות". היכונו לרנסנס האתיופי

יאנה פבזנר בשן | מגזין mako | פורסם 01/09/16 10:58

יום שישי בערב בכניסה למועדון המָנֶלִיק בתל אביב. ארבעה מאבטחים בוהים בנו, ממאנים להוריד את השרשרת המפרידה בינינו לבינם.

"זה מועדון המנליק?", אני שואלת ברוסית.

"כן", עונה הגבוה שבחבורה, "אבל זה מועדון אתיופי".

"אז אסור להיכנס?"

"מותר", הוא עונה מופתע כאילו התעורר הרגע מחלום, מרים סוף סוף את השרשרת ומאפשר לנו להיכנס. ארבעת הגברים דוברי הרוסית ממשיכים ללוות אותנו במבטיהם.

המנליק הוא אחד המועדונים הוותיקים במתחם המועדונים שליד רחוב המסגר בתל אביב. מנגנים בו בעיקר מוזיקה אתיופית, ורוב המבלים הם ממוצא אתיופי. אנחנו עולים במדרגות ונכנסים אל הרחבה האפלולית, שלא מזכירה בשום דבר את המועדונים המפונפנים של מרכז העיר.

"אתם נהנים כאן?", שואלת אותי צעירה ישראלית שעלתה לארץ מאתיופיה לפני למעלה מ-20 שנה, ומיד מוסיפה: "אצלנו הכי כיף. יש לנו את המוזיקה שלנו ואת הקהילה שלנו, ואני לא אעמוד שעות בתור בכניסה לאיזה מועדון, ואחכה לעבור סֶלֶקְצְיָה, רק בשביל להרגיש שייכת. יש לנו הכול משלנו ולא צריך טובות".

המנליק הוא אמנם מועדון ותיק, אבל הוא לא היחיד בסצנה האתיופית. הוא ודומיו מציעים לצעירים בני העדה מקום שבו לא יצטרכו להתמודד עם סלקציה משפילה, וגם, ואולי בעיקר, גישה לתרבות ולמוזיקה האתיופיות. במשך שנים ארוכות צעירים ממוצא אתיופי נמלטו מתרבות האֵם מתוך תקווה שהדבר יעזור

להיטמע – to assimilate

התכחשו, להתכחש – to deny

גוועה – מתה

מאבטח – security guard

בוהים, לבהות – to gaze

ממאנים, למאן – to refuse

מתחם – area

אפלולית – darkness

מפונפן – slang, upscale

להתמודד – to cope

משפיל – degrading

גישה – approach

נמלטו, להמלט - לברוח

forgetting – שחכה
making someone forget – השכחה
הציתו, להצית – להדליק
refusal - סירוב

להם להיחשב כישראלים לכל דבר. את העניין המחודש בה, אחרי שנים של שִׁכְחָה וְהַשְׁכָּחָה, הציתו המחאות הגדולות של השנים האחרונות – תחילה ב-2012, בעקבות סירוב של ועדי הבתים בקרית מלאכי למכור דירות למשפחות ממוצא אתיופי, ובהמשך ב-2015, בתגובה לסרטון שבו נראו שוטרים מכים את החייל דמאס פיקדה. או כמו שאומר אבישי צגהון ברוך, בן 34, פעיל חברתי ובמאי טלויזיה וקולנוע: "פתאום הבנו שיש לנו תרבות שהיא אחת העתיקות בעולם ואנחנו לא מתביישים בה".

לקריאת המאמר המלא:

http://www.mako.co.il/culture-weekend/Article-0cee2944bb4e651006.htm

סרטון אנימציה: סלקציה

https://www.youtube.com/watch?v=7ehUobkiR8I

החמישיה הקמרית – רוסים

צעקות: מה אתה בא לפה? לפני שעה אתה עמדת פה...

היא: "יש לחץ ו...זה... בדרכים..."

"לא.... הוא, כשבאנו לארץ אז באו מהממשלה והם אמרו לבוריס: "אנחנו רוצים לגייר אותך" "

בוריס" ואני אמרתי להם: "אני לא מתגייר לצבא. לא מתגייר לצבא, מה אמרתי להם"

היא: "כן, לא, גם ברוסיה הוא לא התגייר לצבא, שהוא היה בבית חולים."

בוריס: "שאם אני בריא, אני מתגייר לצבא"

היא: "אבל, הוא, אם הוא לא בריא, הוא צריך להתנצר על זה?"

בוריס: "ואני לא אכפת לי להתנצר!"

היא: "מה, לא, אתה לא צריך להתנצר בפני אף אחד, הוא לא צריך להתנצר שהוא לא בריא, הם צריכים להתנצר על מה שהם עשו! מה?"

בוריס: " אחרי זה באים אנשים מצבא, אומרים לי אם אני לא מתגייר, לא מקבלת עבודה!"

היא: "מה זה? שהוא לא בריא הוא צריך לקבלת הדמי אבטחה!"

בוריס: "אנחנו באנו פה, ללשכת אבטחה, כי אני מובטח, אין לי עבודה, וגם אשתי מובטָחת!"

היא: "שאפילו ברוסיה, שידענו שיש פה את הבעיה של האבטחה, בכל זאת באנו לארץ."

בוריס: "ומה פה? מה פה? זה מובטח, אשתי מובטָחת, ואני מובטח, כל הארץ מובטָחת! אם אני לא מתגייר לצבא, לא מקבל דמי עבודה!"

היא: "בטח! שאם הוא מתאסלם בחברה, הוא מתאסלם בלי להתגייר בצבא, אז הוא צריך להתנצר על זה? לא, אני לא מוצצת בזה בשום דבר טוב!:

בוריס: " ברוך, שמצצת..."

היא: "תתפללל!"

בוריס: "שלא יתפללו אם ימצצו אותנו באמריקה עוד כמה שנים."

היא: "כן."

מערכון העולים החדשים – לול

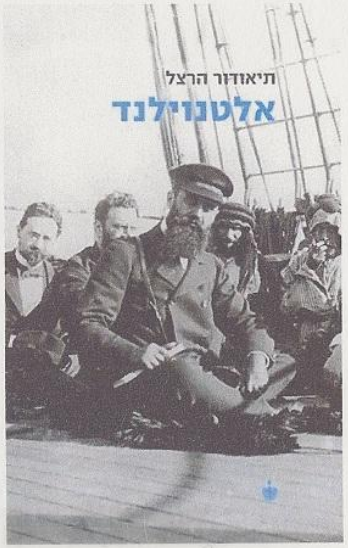
http://www.youtube.com/watch?v=tQPuOp2Lxb8

תיאודור הרצל

אלטנוילד

רומן

מגרמנית: מרים קראוס

אם תרצו – אין זו אגדה

בבל, תל־אביב

אחרית דבר

מאת המחבר

...אבל אם לא תרצו, כול מה שסיפרתי לכם הוא אגדה — וייישאר אגדה.

היה בדעתי לכתוב סיפור עם מוסר השכל. יהיו שיאמרו: יותר סיפור ממוסר השכל. אחרים יאמרו: יותר מוסר השכל מסיפור.

אחרי שלוש שנים של עבודה עלינו להיפרד, ספרי האהוב. כעת מתחילים ייסוריך. יהיה עליך לפלס את דרכך במבוך של איבה וסילופים, כמו בתוך יער אפל.

אבל אם יתמזל מזלך ותגיע לחברת אנשים טובים, מסור להם את ברכת אביך. הוא מאמין שגם חלומות הם דרך למלא את הימים שנגזר על האדם להעביר על פני האדמה. החלום אינו שונה בהרבה מן המעשה, כמו שחושבים רבים. כל מעשיהם של בני האדם היו פעם חלומות; כל מעשיהם יהיו ביום מן הימים לחלום.

אגדה	fairytale
מוסר השכל	moral
להיפרד	to part
כעת – עכשיו	
ייסוריך, ייסורים	suffering, tribulation
לפלס את דרכך	to clear your path
מבוך	labyrinth
איבה	loathing, hatred
סילופים	distortion
אפל	dark
מסור, למסור	to convey
ברכת, ברכה	blessing
נגזר	was sentenced

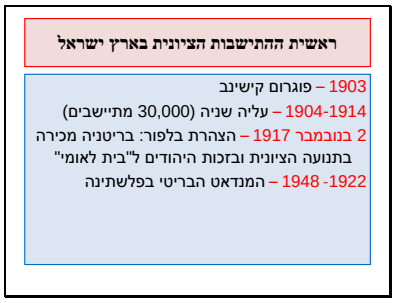
Slide 1

Slide 2

Slide 3

Slide 4

ראשית ההתישבות הציונית בארץ ישראל

1917-1924 – עליה שלישית, (35,000), אחרי מלחמת העולם ה-I והמהפיכה הקומוניסטית ברוסיה)

1924-1931 – עליה רביעית, בעקבות החלטת ג'ונסון-ריד בארה"ב (70,000)

1932-1939 – עליה חמישית (280,000)

Slide 5

כט' בנובמבר 1947

האסיפה הכללית של האו"ם מצביעה בעד החלטה התומכת בתוכנית לחלוקת ארץ ישראל.

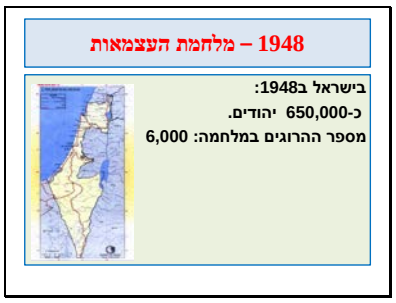
Slide 6

14 במאי, 1948

הכרזת העצמאות של מדינת ישראל

Slide 7

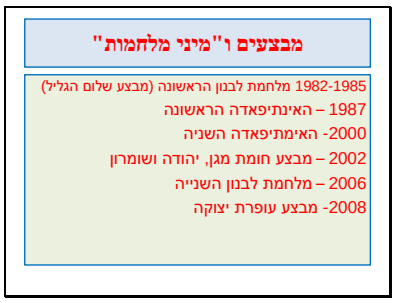
Slide 8

Slide 9

Slide 10

Slide 11

Slide 12

Slide 13

Slide 14

Slide 15

Slide 16

Slide 17

Slide 18

Slide 19

Slide 20

להקת בת שבע מרדכי ארדון, ראובן רובין, משה פרלמן, ש"י עגנון

Slide 21

ויצמן תהליך ייצור ביוכימי 1915אצטון, הרשקו וצ'כנובר – תיאור מערכת פירוק חלבונים בתא2004, דני שכטמן – מבני גבישים קוואזי מחזוריים2011,, עדה יונת המבנה קרני X של ריבוזומים 2009

Slide 22

כהנמן – כלכלה2002 , תהליכי קבלת החלטות.
ישראל אומן 2005 כלכלה תורת המשחקים

Slide 23

חקלאות -נטפים – drip irrigation
מחשבים- אינטל
רפואה- מצלמות אנדוסקופיות - given imaging
USB Flashdrive – הראשונים פותחו ע"י M-Systams, שהפכו לסאנדיסק, ונקראו בהתחלה דיסק-און-קי
Navigation - waze

Slide 24

וכל זה ודאי לא היה קורה אם לא היינו מגוונים, שונים, קטנים, ונדרשים לפתרונות יצירתיים כדי לשרוד!
מי שלא עושה, לא טועה, אבל גם לא מתקדם.
אז אצלנו, עושים, טועים, מתקדמים, ובעיקר – צוחקים!

Slide 25

עוף גוזל

אריק איינשטיין

מילים: אריק איינשטיין לחן: מיקי גבריאלוב ("על גבול האור", 1987)

הַגּוֹזָלִים שָׁלִי עָזְבוּ אֶת הַקֵּן
פָּרְשׂוּ כְּנָפַיִים וְעָפוּ
וַאֲנִי צִיפּוֹר זְקֵנָה נִשְׁאַרְתִּי בַּקֵּן
מְקַוֶּוה מְאוֹד שֶׁהַכֹּל יִהְיֶה בְּסֵדֶר.

תָּמִיד יָדַעְתִּי שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם
שֶׁבּוֹ צָרִיךְ לְהִיפָּרֵד
אֲבָל עַכְשָׁיו זֶה כָּכָה בָּא לִי פִּתְאוֹם
אָז מָה הַפֶּלֶא שֶׁאֲנִי קְצָת דּוֹאֵג.

עוּף גּוֹזָל
חָתוּךְ אֶת הַשָּׁמַיִים
טוֹס לְאָן שֶׁבָּא לְךָ
רַק אַל תִּשְׁכַּח
יֵשׁ נָשֶׁר בַּשָּׁמַיִים
גּוּר לָךְ.

עַכְשָׁיו נִשְׁאַרְנוּ לְבַדֵּנוּ בַּקֵּן
אֲבָל אֲנַחְנוּ בְּיַחַד
חַבְקִי אוֹתִי חָזָק תַּגִּידִי לִי כֵּן
אַל תִּדְאֲגִי בְּיַחַד כֵּיף לְהִזְדַּקֵּן

עוּף גּוֹזָל...

אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁכָּכָה זֶה בַּטֶּבַע
וְגַם אֲנִי עָזַבְתִּי קֵן
אֲבָל עַכְשָׁיו כְּשֶׁבָּא הָרֶגַע
אָז מַחֲנִיק קְצָת בַּגָּרוֹן
מַחֲנִיק קְצָת בַּגָּרוֹן.

עוּף גּוֹזָל...

גוזל – chick, young bird

קן – nest

פרשו כנפיים, לפרוש בנפיים – to spread wings

להפרד – to part

מה הפלא – no wonder

חתוך, לחתוך – to cut
נשר – eagle
גור לך – be careful!!

מחניק – suffocating
גרון - throat

Appendix נספח

חגים - אביב

פסח	טקסטים	**194**
	הגדות של פסח	202
	שירה	215
שואה	שואה - חפצים	219
	שירת שואה	221
יום הזיכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות איבה	"צפירה", אתגר קרת	233
	טקסט	236
	שיר: מכתב קטן, דני רובס	237

130B Apx - Hagim

צ יונות י הדות ד מוקרטי ה לדרך

"וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צֵידָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."

בראשית מב, 25

פסח

חג חירות שמח!

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה לתרבות ישראל

מרכזת המטה: ציפי קוריצקי | **ריכוז תוכן ועיבוד דידקטי:** רותי זוסמן ויעל גרוס-רוזן | **ייעוץ פדגוגי:** רות גבע, רויטל מונצז | **עריכה לשונית:** מאירה הס | **ייעוץ גרפי:** רפי כהן
הפקה: שרה שי | **עיצוב והפקה:** ארט פלוס | **הוצאה לאור:** משרד החינוך, גף פרסומים

'ארבעה בנים' על שולחן הסדר המסורתי

פסח: "והגדת לבנך"

פסח הוא חג מקראי, הראשון בחגי ישראל שעליהם נצטווה עם ישראל בתורה. חג הפסח מציין את יציאת ישראל ממצרים מעבדות לחירות והפיכתם לעם. חג זה נמנה עם שלושת הרגלים המופיעים בתורה, והוא הראשון שבהם. החג נחוג במשך שבעה ימים (בחו"ל: שמונה ימים), הַחֵל מיום ט"ו בניסן (אור לט"ו). החג מתאפיין באיסור חמץ בכל ימי החג, ובחובה לאכול מצה בלילה הראשון. במרכזו של הטקס - קריאת ההגדה של פסח, המספרת את הסיפור.

בהגדה מוזכרים ארבעה בנים: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול, ומפורטות השאלות שהם שואלים. ארבעת הבנים מייצגים ארבעה רבדים בעם ישראל: שלושת הראשונים שואלים, כל אחד בדרכו, לפשר מנהגי הפסח; ואילו הרביעי מייצג את החלק בעם שלא זכה להתחנך על ברכי המסורת, ואינו יודע דבר על עברו ועל מצוות החג, ואף לשאול אינו מסוגל; מסיבה זו התורה מצווה "והגדת לבנך" (שמות, פרק י"ג, 8), ובלשון ההגדה: "את פתח לו" - הסבר לו את משמעות החג כהלכתו ועל פי מסורתו.

באומנות הפיגורטיבית קיימים ביטויים חזותיים רבים ומגוונים לארבעת הבנים; כל עמך וארבעת הבנים שלך, כל תקופה ובניה השואלים - מי אנו?

עיינו בכל הציורים המצורפים בגיליון זה וקבעו מיהו החכם, מיהו הרשע, מיהו התם ומיהו הבן שאינו יודע לשאול. הסבירו את קביעתכם. שימו לב לתנוחות הפנים של הדמויות, ללבוש שלהן, לאביזרים שבידן או ליידן. תנו דעתכם גם לשיח שבין הציורים לבין הכתובות.

אילו סרטים היסטוריים, תעודתיים או חברתיים ניתן לצלות מן הדמויות המצוירות? כיצד אינו את אלו אינו תקופה היסטורית ואילו ערכים משתקפים מהציורים. איזה ציור מדבר יותר אל לבכם? מדוע?

כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים

דִּבְּרָה תּוֹרָה:

אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל.

| איור 1 |

מחברי ההגדה של פסח מצאו בתורה ארבע שאלות/היגדים שעשויים הבנים לשאול או להגיד בעניין הפסח, וארבע תשובות שצריך האב להשיב. לכל שאלה / היגד ותשובה הם הצמידו "טיפוס" היפותטי (אפשרי) על פי תפיסת עולמם. הצמידו גם אתם את התואר "חכם", "רשע", "תם", "שאינו יודע לשאול" לכל אחד מהפסוקים מן התורה, ונמקו את קביעתכם:

על פי איזה סדר הייתם מסדרים את הבנים: מי ליד מי, מי ראשון ומי אחרון, ומדוע?

1. וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם: מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם... (שמות י"ב, 26-27)

2. וְהָיָה כִּי-יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה זֹּאת? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים. (שמות י"ג, 14)

3. כִּי-יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר, לֵאמֹר: מָה הָעֵדֹת, וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ, עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם; וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם, בְּיָד חֲזָקָה. (דברים ו', 20-21)

4. וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ, בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה, עָשָׂה יְהוָה לִי, בְּצֵאתִי, מִמִּצְרָיִם. (שמות י"ג, 8)

חכם - מה הוא אומר?

מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם?

וְאַף אַתָּה אֱמוֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח:
אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן:

רשע - מה הוא אומר?

מַה זֹּאת?

וְאָמַרְתָּ אֵלָיו "בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה'
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים".

תם - מה הוא אומר?

מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? לָכֶם - וְלֹא
לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל
כָּפַר בְּעִקָּר.

וְאַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת שִׁנָּיו [נזוף בו]
וֶאֱמוֹר לוֹ: "בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם". לִי וְלֹא לוֹ. אִלּוּ
הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

שאינו יודע לשאול

אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה
ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

על בסיס שאלות אלה נולדו בהגדה של פסח 'ארבעה בנים':

- **על פי אילו מאפיינים, הלקוחים מן הפסוקים בתורה, הצמידו כותבי ההגדה את התארים חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול?**
- **חזרו אל התארים שאתם הצמדתם לפסוקים מהתורה במשימה הקודמת, ובדקו האם יש התאמה בין תשובתכם לתשובת ההגדה.**

| איור 2 |

השם 'הגדה' לקוח מהציווי "והגדת לבנך". באמצעות ההגדה אנו מספרים לילדינו את סיפור יציאת מצרים. תנאי עיקרי במצוות "והגדת לבנך", שההגדה תבוא בעקבות שאלת הבן "כי ישאלך בנך", ובנוגע לבן השואל מספרת ההגדה, כי "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה".

מתוך 'הגדה של פסח', הרב יקותיאל גרין

הבנים כסדר חוכמתם: ארבעת הבנים מופיעים בהגדה כדרך חוכמתם: החכם, אחריו הרשע (שגם הוא חכם ומתוך זדון לבו מרשיע). ואחריו התם שגם בו יש קצת חוכמה לשאול.

בתחילה מוזכרים הקיצוניים: החכם שהוא בקצה העליון ואחריו הרשע שהוא בקצה התחתון. ולבסוף את השניים שנמצאים ביניהם.

החכם מתקן את הרשע: הרשע נמצא סמוך לחכם, כדי שהחכם יתקנו. לתיקונו של הרשע דרושים כוחות גדולים, התם ומי שאינו יודע לשאול אין בכוחם להחזיר את הרשע למוטב. משימה זו הוטלה על החכם שהוא הגבוה מכולם.

הרשע נעלה מעם הארץ: את המקום האחרון מבין ארבעת הבנים, תופס מי שאינו יודע לשאול ולא הרשע. ללמדך כי ה"בורות" ו"עַם הָאָרָצוּת" גרועים מן הרשע!

מתוך 'הגדה של פסח', הרב יקותיאל גרין

ארבעת הבנים כנגד ארבע לשונות של גאולה:

נראה לומר שארבעת הבנים מסמלים את ארבעת שלבי הגאולה הרמוזים בארבע לשונות של גאולה, שנאמרו למשה לפני יציאת מצרים: "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי". ארבע הלשונות הנ"ל מסמלות את ארבעת שלבי הגאולה, וכפי התפתחות הגאולה כן מַחְכִּים הבן: בתחילה הוא רשע ומתריס כנגד בשורת הגאולה, ואחר כך הוא מוכן לאמונה אלא שאינו יודע לשאול, בהמשך הדרך הוא תם ששואל ומתעניין כקטן שאינו יודע דבר, ולבסוף הוא נעשה חכם, שיודע ורוצה להחכים יותר בטעמי תורה ומצוותיה.

| איור 3 |

| איור 4 |

- **עם איזה הסבר לארבעת הבנים אתם מזדהים? מדוע?**
- **מה מייצגים ארבעת הבנים, בעיניכם? אילו דמויות הם מזכירים לכם? פרטו והסבירו.**

'ארבעה בנים' / זאב ז'בוטינסקי

בהגדה על יציאת מצרים אנו קוראים: "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה: אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול". לכל אחד ואחד מהם עונים כטעמו וכְכוֹח תפיסָתו.

הבן **החכם** מקמט את מצחו הבולט, מסתכל בעיניו הגדולות ומשתדל להבין מה פשר הדבר?
למה בתחילה אהבו המצרים את אבותינו, קיבלו אותם בזרועות פתוחות, ואחר כך התחילו לוחצים ומענים אותם; מה טעם הדבר, אבא? - שואל הבן החכם.

[וענה לו האב]: אילו ידעת את קורות נדודינו החדשים, היית מבין מדוע הפך לבם לשנוא אותנו... כך היה וכך הווה וכך יהיה...

הבן השני **הרשע** - יושב לו בהרחבה, מרכיב רגל על רגל, חושף שיניו דרך לגלוג ושואל: אילו מנהגים וזיכרונות משונים הם אלה אצלכם? מוטב היה לשכוח את השטויות הישנות הללו!
בתשובה ללעגו, ספר נא לו, **שכבר היו לנו כמותו,** עוד במצרים העתיקה. **לעגו לכל תקוות עמם והעדיפו לצדד עם פרעה...**

והבן השלישי הוא **תם**. עיניו מביעות כנות, בהירות ויֶשרות. הוא אינו נמנה עם היודעים לחקור, לשאול, לחטט בסתירות. העולם בעיניו פשוט, ואין מקשים עליו; **אוהב הוא להאמין... אמונה תמימה וישרה.**
אבא! שואל הוא, ומניח מרפקיו על השולחן... וכבר הוא מאמין מראש לכל מה שתגיד לו, שכן, רוצה הוא להאמין. אבא! מתי יבוא שינוי לטובה?

ואתה ספר לו בפשטות ובשקט על כל הנעשה עתה ברחבי **הגולה העצומה.** ספר לו כיצד הולכות **ונבנות מחדש,** באלפי מקומות ובאלפי ידיים, **הריסות מקדשו של עם עולם.** ספר לו איך לאט לאט הולך ומתגבש שוב... **ומתוך שבריו מתחשל מחדש העם להיות תקיף בדעתו,** בעל אופי משלו, **ככל העמים הבריאים...**

הבן הרביעי **אינו יודע לשאול.** מסב הוא ב"סדר" בנימוס ודרך ארץ וממלא את המוטל עליו, ואין עולה על דעתו המחשבה לשאול מה ואיך, למה ומדוע... זהו אותו מר-נפש דל-מראה, הסנדלר, החייט, המוכר ביצים על פתחי בתים, הסמרטוטר, סופר סת"ם... **נאנח ונאנק,** אך בליל שבת - **אלה הם הממלאים את בתי הכנסת.** הרי זהו [היהודי] **שנושא על שכמו את כל סבל הגלות... הוא הוא עמוד-התווך של עם-עולם ונושא עיקרי בנצח שלו.**

לפי המסורת עליך לספר לבן זה על כל מה שאינו שואל. אך לדעתי מוטב שיחשה [שישתוק] גם האב. רק ינשק, בלא אומר ודברים, על מצחו של בן זה, שהוא מן הנאמנים ביותר מכל שומרי הקודש, שאין הוא מדבר עליו בשפתי פיהו.

'ארבעה בנים' על פי ז'בוטינסקי מייצגים ארבעה טיפוסים בעם היהודי, בתקופת התחייה הלאומית:

- **השוו בין ארבעת הבנים של ז'בוטינסקי לבין ארבעת הבנים בהגדה.**
- **מה דעתכם על פרשנותו של ז'בוטינסקי לכל אחד מהבנים? הציעו פירושים אחרים.**
- **זהו ב'ארבעה בנים' של ז'בוטינסקי אירועים היסטוריים שקרו בתקופת התחייה, והסבירו אותם.**

פֶּסַח. עַם שׁוֹמֵר בְּמֶשֶׁךְ אַלְפֵי שָׁנִים אֶת יוֹם צֵאתוֹ מִבֵּית עֲבָדִים. וְדֶרֶךְ כָּל מְחִלּוֹת הַשִּׁעְבּוּד, הָאִינְקְוִיזִיצְיָה, הַשְּׁמָד וְהַפְּרָעוֹת נוֹשֵׂאת הָאֻמָּה בְּלִבָּהּ אֶת הַגַּעְגּוּעִים לַחֹפֶשׁ בְּזִכָּרוֹן עַתִּיק, אֲשֶׁר כֻּלּוֹ מָפְנֶה לְקֶרַאת הֶעָתִיד. מֵאָבוֹת אֶל בָּנִים, דֶּרֶךְ כָּל הַדּוֹרוֹת, נִמְסַר דְּבַר יְצִיאַת מִצְרַיִם כְּזִכָּרוֹן אִישִׁי אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ מַחְוִיר וְאֵינֶנּוּ דֵּהֶה. אֵיזֶה יֵצֶר חֵרוּת עָמֹק טָבוּעַ בְּלֵב עָם, שֶׁיְּכוֹל הָיָה בַּאֲבִיב יָמָיו לִיצֹר יְצִירָה כָּזֹאת וְלִמְסֹר אוֹתָהּ מִדּוֹר לְדוֹר.

ברל כצנלסון

לפני כשלוש מאות שנה הפליגה לעולם החדש אונייה ושמה 'מייפלאור'. היה זה מאורע גדול בתולדות אנגליה ואמריקה. אבל תאב אני לדעת, אם יש אנגלי אחד היודע בדיוק אימתי הפליגה אונייה זאת, וכמה אמריקאים יודעים זאת? היודעים הם כמה אנשים היו באותה אונייה? ומה היה טיבו של הלחם שאכלו בצאתם? והנה לפני יותר משלושת אלפים ושלוש מאות שנה, יצאו היהודים ממצרים, וכל יהודי בעולם... יודע בדיוק באיזה יום יצאו: בחמישה עשר בניסן, וכולם יודעים בדיוק איזה לחם אכלו היהודים: מצות. ועד היום הזה אוכלים יהודים בכל העולם כולו מצה זו בחמישה עשר בניסן... ומספרים ביציאת מצרים...

דוד בן גוריון, מתוך נאום בפני ועדת החקירה של האו"ם, 1947

- **מה בהגדה של פסח בכלל, ובמשל ארבעת הבנים בפרט, איפשר את המצב המתואר בדבריהם של כצנלסון ובן גוריון?**
- **האם, לדעתכם, הציונות הייתה יכולה להתממש, בלי אחד מהבנים? הסבירו ונמקו.**
- **על איזה בן הייתם מוותרים או לא מוותרים ב'הגדה הציונית'? מדוע?**

אבל, בתקופת התחייה הלאומית נשמעו גם קולות אחרים. רצונם של ראשוני הציונים היה "לשלול את הגולה" ולבנות "יהודי חדש". הם ביקשו למחוק את הציווי "והגדת לבנך..." מן התורה שלהם:

אל תשמע בני / דוד שמעוני

אַל תִּשְׁמַע, בְּנִי, אֶל מוּסַר אָב
וְלְתוֹרַת אֵם אַל אֹזֶן תַּט,
כִּי מוּסַר אָב הוּא: "קַו לָקַו..."
וְתוֹרַת אֵם: "לָאַט, לָאַט..."
וְסוֹפַת-אָבִיב דּוֹבְרָה כֵּן:
"הַקְשִׁיבָה, אִישׁ, לְשִׁיר הַבֵּן!

לְשִׁיר הַבֵּן וְלִשְׁיר הַנִּין
בָּא מִבַּעַד עֲרָפֶל עָב
וּדְרוֹס לְךָ שְׁבִיל, וְסוֹרָה מִן
הַדֶּרֶךְ, הָלַךְ בָּהּ הָאָב
כִּי לָמָּה תֶּחְטָא אֶל הַדּוֹר,
דּוֹר עָתִיד רָחוֹק מוּצָף אוֹר?

השיר נכתב בתקופת העלייה השנייה, והפך להמנון 'השומר הצעיר' בעלייה השלישית. בשיר זה מכריז הדור מרד כנגד הציווי המקראי:

שְׁמַע בְּנִי, מוּסַר אָבִיךָ; וְאַל-תִּטֹּשׁ, תּוֹרַת אִמֶּךָ.

משלי א', 8

| איור 5 |

"שיבה לשורשים שנותקו": חונכנו לשלילת הגולה היהודית מבלי לראות את האור והחיוב שבה. בעוד שלגבי ההורים היה העולם הרוחני שבו מרדו חלק מהווייתם, ועליו נשענו ערכיהם וזיקתם לעמם, לבניהם נותרה רק השלילה של ערכים אלה...

עמרם הישראלי, שדמות 22, תשכ"ו, עמ' 12-15

החינוך שנתנו לנו אבותינו ומורינו, שמרדו בגלות היהודית וכל הקשור בה, הקים מעין קיר זכוכית אטום ובלתי עביר, המונע מאתנו מגע עם התרבות היהודית... לפי דעתי, צריך כל אחד מאתנו שהגיע לתחושת החיפוש, לעשות מאמץ מודע, מאמץ נפשי גדול, לחדור ולעבור את קיר הזכוכית הזה. יכול להיות שהפתרון בשבילנו נמצא דווקא מעבר לקיר הזה.

אבישי גרוסמן, 'הקיבוץ והמסורת', פתחים ה' (10), אב תשכ"ט, עמ' 6

ומנגד, "צברים" שהתחנכו על ברכי הציונות קובלים על כך שהציווי "והגדת לבנך..." פסח על דורם.

בחרו טקסט אחד, והשיבו לכותב ברוח האב העונה לאחד הבנים בהגדה: ספרו להם את הסיפור "היהודי" שחסר להם.

| איור 6 |

"לא הוכשרנו להאזין אל סוד שיח": ושוב הבינותי את אשר חששתי זה כבר... את שהיה חסר לי ולכשכמותי, בני הארץ והקיבוצים. חסרון שבעטיו לא הוכשרנו להאזין אל סוד שיח, אל עיקר הנאמר בקול דממה דקה. אנחנו לא ידענו מימינו תפילה מהי, מהו צָקוֹן לַחַשׁ [תפילה מהלב] מה הם שפתיים דובבות וכמעט לא נשמע קולן, ובכל זאת גדולה המייתן מכל קריאות תרועה, כי דברי אמת גדולים נאמרים בלאט בלאט...

צבי לוז, שדמות 5-6, תשכ"ב, עמ' 11

אנחנו בני הארץ, נולדנו והננו חיים תוך ניתוק ממקורת היהדות וממורשת העם. הורינו, שעלו ארצה, מרדו בבית אבא המסורתי ואנו נולדנו בתוך הניתוק. גדלנו חסרי שורשים, מתנכרים למה שאנו מעולם לא ידענו...

אלכס ליבן, שדמות 17, תשכ"ה, עמ' 77

| איור 7 |

ארבעת הבנים כארבעה ספרים, בהגדה שהוצאה לזכר השואה בשנת 1988 על ידי דויד וונדר. הספרים השונים מסמלים גישות שונות כלפי המסורת היהודית (המחבר בחר בספרים כייצוג ל"עם הספר").

- **מדוע קורא הדובר בשיר לבנים לא להטות אוזן "לתורת אם ואב"? מה רע בה, על פי דבריו?**
- **מדוע קורא הדובר בשיר לאבות, להקשיב לשיר הבן והנין? מה טמון בשיר הבן והנין?**
- **מה דעתכם על העמדה המובעת בשיר זה? נמקו.**

- **איזה בן מייצג כל אחד מן הספרים? נמקו.**
- **איזה מסר, לדעתכם, רצה האומן להעביר באמצעות יצירה זו?**

ארבעת האחים / נעמי שמר

בְּיוֹם בָּהִיר וְנֶהְדָּר
יָצְאוּ מִתּוֹךְ הַהַגָּדָה
חָכָם וְתָם רָשָׁע גָּדוֹל
וְזֶה שֶׁלֹּא יָדַע לִשְׁאֹל.

וּכְשֶׁאַרְבַּעַת הָאַחִים
יָצְאוּ לָנוּעַ בַּדְּרָכִים
מִיָּד מִכָּל אַרְבַּע רוּחוֹת
פָּרְחִים הִגִּיעוּ וּבָרְכוֹת.

פָּגַשׁ חָכָם בַּחָכְמָה
אָהַב הַתָּם אֶת הַתְּמִימָה
וְהָרָשָׁע בְּתוֹךְ אִשָּׁה
תָּפַס מִרְשַׁעַת אֲיֻמָּה.

וְזֶה שֶׁלֹּא יָדַע לִשְׁאֹל
לָקַח אֶת הַיָּפָה מִכֹּל
שִׁלֵּב יָדוֹ בְּתוֹךְ יָדָהּ
וְחָזַר אִתָּהּ לַהַגָּדָה.

לְאָן הוֹבִילוּ הַדְּרָכִים?
הֵיכָן אַרְבַּעַת הָאַחִים?
בַּשִּׁיר שָׁלָנוּ יְדִידַי
אָסוּר לִשְׁאֹל יוֹתֵר מִדַּי!

'ארבעה בנים' על שולחן הסדר שלנו

אולי הביטוי "נוטשי ההגדה" הוא חריף מדי, כשמדובר בציטוט מתוך השיר ההומוריסטי "ארבעה אחים", שכתבה והלחינה נעמי שמר ז"ל, ושמאז פרסומו ב-1968 הפך לחלק בלתי נפרד משירי חג הפסח.

אבל נראה לי כי, עיון ספרותי במילות השיר הזה עשוי לגלות, כי מתחת להומור מסתתר יחסה הרציני והדו-ערכי של המשוררת להתנהגות הדמויות של "דור ההמשך" בעם ישראל, דור שאנו מכירים את נציגיו מאז קובעו בהגדה המסורתית של פסח, בקטע הפותח "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה"...

כפי שנראה, מצד אחד - על פני השטח "ההומוריסטי" נמצא אותה "זורמת" עם דור זה, אך מצד שני - בעומק "הרציני" נמצא אותה מבקרת אותם, הן בסמוי והן בגלוי...

אם עדיין לא חשנו בביקורת הסמויה, באות שתי השאלות הרטוריות שבראשית הבית החמישי והאחרון ומעלות אותה בגלוי לתודעתנו: "לאן הובילו הדרכים? היכן ארבעת האחים?" ניכר, כי רוח של אכזבה ועצבות שורה על התשובה הברורה: ראו היכן הם היום ארבעת האחים, שהיו פעם יחד כבנים לאביהם ולמשפחתם בהגדה המסורתית, וראו לאן הובילו הדרכים את אלה מתוכם ש"נטשו" הגדה זו ועולמה לצמיתות.

אבל השיר מסתיים בנימה הומוריסטית: "בשיר שלנו, ידידי,/אסור לשאול יותר מדי!" נראה כי גם כאן, מתחת להומור, כמו מסתמנת מתוך הניסוח ההצעה הרצינית לנהוג כמו האח הרביעי: כמוהו לא לשאול יותר מדי, וכמוהו לעשות את המעשה הנכון: בעדינות ומתוך אהבה, לקחת את האישה היפה מכול ולחזור עמה אל ההגדה ואל מה שהיא מייצגת: בית אבא ומסורת יפה, טובה ומאחדת...

מחשבות לפסח תשס"ו - לאן הובילו הדרכים את "נוטשי" ההגדה?

ד"ר יפה בנימיני, המכללה האקדמית בית ברל

- **מיהי כל אחת מהבנות באיור 'ארבע הבנות' בהגדה הישראלית? הסבירו ונמקו.**
- **איזה טיפוס בחברה הישראלית מייצגת כל בת?**

- **מה קרה לארבעת הבנים מההגדה, בשירה של נעמי שמר?**
- **מהי הביקורת של נעמי שמר על החברה הישראלית בימינו?**
- **מה דעתכם על ביקורת זאת? האם היא מוצדקת?**

בהגדות אחדות מוזכר גם הבן החמישי. בהגדה של התנועה המסורתית, הבן החמישי מייצג את השבויים והנעדרים, שעליהם נאמרים הדברים הבאים:

הבן הנעדר מה הוא אומר? הוֹשִׁיעֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. קבצנו וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל אוֹיֵב, וְתִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ, כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אָתָּה: ואף אתה אמור לו: שומר אחי אנוכי! אֶת אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ. לְמַעַן השבויים והנעדרים לֹא אֶשְׁקוֹט עַד יקראו לִשְׁבוּיִם דְּרוֹר וְלָאֲסוּרִים פְּקַח קוֹחַ [שיפתח מאסרם וילקחו מן השבי]

- **ומה אתם הייתם אומרים לבן החמישי, הבן הנעדר?**

- ארבעת הבנים חיים גם בנו ובינינו, והם מוזמנים לשולחן הסדר שלנו.
- לפניכם טקסטים שונים, המייצגים "ארבעה בנים" בני דורנו. קראו אותם ובחרו טקסט המייצג אחד מהבנים בהגדה.
- כתבו מכתב לבן שבחרתם, ושכנעו אותו להגיע אל שולחן הסדר שלנו. הסבירו לו במכתב, אילו סוגיות ועניינים יהיו "על השולחן" בַּסדר, ומדוע כדאי לו להגיע.

מלאך / אריאל הורוביץ

באור הלבן יש כל הצבעים
אדום צהוב כחול - סגול שלא רואים
ואנחנו אור - יש בנו הכול
רשע, חכם, תם ושאינו יודע לשאול

באור הלבן רואים גרגירים
נוחתים על המדף - נחים בין הספרים
ואנחנו אבק - יוצאים במחול
רשע חכם תם ושאינו יודע לשאול

עבדים/ ברי סחרוף

על נהר אספירין ישבנו
במקומות המוכרים
לא שומעים לא רואים
כאילו אנחנו אוויר
עוד מעט ייגמר הסרט
בקרוב המציאות
התמונה מטושטשת
והצליל לא ברור.

בית הכנסת שאני מחפש הוא ישראלי / יאיר לפיד

...הוא מבין אותי, בית הכנסת הישראלי, ואני מבין אותו. הוא גם אוהב אותי, ודלתותיו תמיד יהיו פתוחות לפניי. אני אבוא בהן בשמחה ולא ביראה, ואעמוד שם - לבד או ביחד - כדי לדבר עם ההוא שלמעלה על כל מה שמטריד אותי: הילדים, המדינה, הבריאות של בני משפחתי. אחר כך אצא ואלך הביתה קצת יותר קל, קצת יותר רגוע, קצת יותר שלם. בדיוק כמו שאתה אמור לצאת מבית הכנסת.

אדיש / קוב

כולם רצים, אני יושב ומסתכל לי
הכישלון, ההצלחה, התוצאות
כשמסביב הכול נגמר או כך נדמה לי
יש כינוסים והפגנות... אני אדיש

כשהסימנים של השקיעה נראים בחבל
כשמנסים בכול למצוא לי משמעות
לאהבה, לשיר, לחגיגות האבל
מתנכר למציאות... כזה אדיש

| איור 9 |

...יש, לדעתי, בקשר שבין ההיסטוריה לשירה משהו יהודי מאוד, שמתבטא בציווי על הזיכרון, בציווי של "והגדת לבנך". שמירת הזיכרון לאורך שרשרת הדורות קיימה את היהדות, והשימוש במיתוסים הראשוניים של היהדות בתוך קולות שנכתבים בהווה הוא חלק מהיצירה היהודית ככלל, וגם מהיצירה שלי. הכוונה היא לא לכתוב את העבר היהודי מחדש, אלא לערבב את הזמנים, לערבל את ההיסטוריות, לשלב את הטקסטים היסודיים - מקרא, מדרש, פיוט - עם הקולות של ההווה...

ריאיון עם אלמוג בהר בתוך:
http://www.kedma.co.il/index.php?id=1764

איור 10: ברכת השונות והייחודיות, דיויד מוס, הגדת מוס, 1996, ארה"ב וישראל. האומן והמאייר מסביר את יחסו ל'ארבעת הבנים': "כל בן הוא יחיד ומיוחד, והתורה מחבקת את כולם. האיקונוגרפיה שבחרתי כאן מבוססת על ציורי קלפים. כמו במשחק מזל, איננו יודעים אילו בנים "ייצאו" לנו. זוהי משימתנו כהורים ומחנכים, "לשחק" על הייחודיות של הילדים שניתנו לנו... והבן, לא האב, צריך להוביל את התהליך. זה, לדעתי מה שהתכוון לומר המדרש בהגדה..."

130B Apx - Hagim

בשנת 2004, בפורום הסטודנטים של אוניברסיטת בן גוריון,
פרסם סטודנט בעל הכינוי NY123 את ההודעה הזאת:

משל ישן בלבוש עכשווי - מה אתם חושבים, איזה דור אנחנו?

"כנגד 4 בנים דיברה התורה: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול..."

חכם, הוא דור ראשון, מה הוא אומר?

צֶבַע העולם את הריו ועמקיו בגוונים של אֵמון, בצבעי אהבה. עולם
שנועד להיות ריק מחומות... תוכו כברו...

רשע, הוא דור שני, מה הוא אומר?

תכונותיו הנעלות של האדם הן לירוק אש ולהזיל דמעות תנין. באש
היוצאת מפי אשרוף כל חלקה בה טייל אבי ואבנה תְּלֵי תלים של
אפר...

תם, הוא דור שלישי, מה עליו?

נגזר עליו להלך בשדות אפר, תחת עינם הכבויה של בעלי חזון עתיק.
כשצרים רגעים, לוחש לו סבו על עולם שתוכו כברו, על צבעים
קסומים ואהבה.
והוא תם, דבר לא שלו, הכול נגזר בפניו. חיין הם הבל...

וזה שאינו יודע לשאול, הוא דור רביעי, מה עליו?

נעתקת נשימתו כל ערב בשקיעת הענק האדום ואינו יודע מדוע.
ציורי סבא-רבא, הגנוזים במרתף אפל, עוטפים את חלומותיו בצבעים
שמעולם לא ראה. שאריות האפר על זקנו של סבו משביעות לעתים
את רעבונו למה שקל ועם זאת בלתי נסבל. כל לבו המיית הבלבול
וכל הדורות לבוא תולים בו מבט של ערגה.
רק הוא עדיין לא מבין למה.

ומה אתם חושבים? איזה דור אנחנו? מדוע?

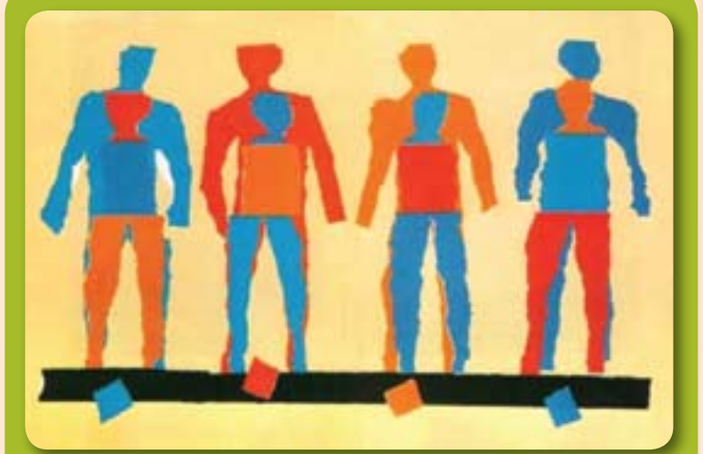

| איור 11 |

אם כן ישנו בן חמישי, שבניגוד לארבעת חבריו כלל לא טורח להגיע אל הסדר. אך אין להתייאש ממנו. הוא יגיע. מי יביא אותו בסופו של דבר? - אליהו הנביא, שתפקידו להשיב לב בנים על אבותם. ואם כן, פתיחת הדלת היא לא רק לאליהו הנביא, אלא בעיקר לבן שהוא מביא אתו, הבן החמישי. ואם ארבע הכוסות נועדו לארבעת הבנים האחרים - בשבילו נועדה הכוס החמישית, כוסו של אליהו.

מתוך 'על ארבעה בנים ועל הבן החמישי' מאת אורי שרקי, אתר הזמנה לפיוט

הוסיפו גם אתם בן חמישי או בת חמישית: מיהו /מיהי?
מה "הסיפור" שלו/שלה? מה הוא/היא שואל/ת? מה משיבים לו/לה?

איור 12: דן רייסינגר, ישראל (הגדת ועד הרבנים של אמריקה, 1982): ארבעה היבטים בכל אחד מאתנו. בעוד בימי הביניים איורי הבנים הציעו תפיסה ברורה ומובחנת בין הטיפוסים השונים: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול - תפיסת העולם בימינו הנה ספקנית ביחס לסטריאוטיפים ולקטגוריות שיפוטיות של בני האדם. כל בן הנו תערובת כאוטית (מבולגנת) של כל הקטגוריות. האומן השתמש במגזרות נייר צבעוני, והן מכסות זו את זאת באופן אקראי, כשהצבעים והצורות מתייחסים זה לזה באופן מורכב.

MODERN HEBREW AT HARVARD, Advanced Intermediate Level, Spring Semester

הגדה של פסח בהפקת הרבנות הצבאית הראשית תשס"ב מציגה את ארבעת הבנים שכנגדם דיברה תורה, כחבורת צוות טנק מחייכת, כשהבן הרשע שבהם תוהה לנוכח המאמץ החיילי: "מה העבודה הזאת לכם?"

מתוך: צבא הגדה לישראל / חיים גרוסמן

מה דעתכם על כך? האם מי שמשתמט מאחריות בצבא יכול להיחשב "רשע" על פי המאפיינים שלו בהגדה? הסבירו ונמקו.

מבצע מכירות מיוחד
לתלמידי מערכת החינוך

בכל דור ודור
ההגדה של פסח
מקורותיה, גלגוליה והתפתחותה
תקליטור אינטראקטיבי.

המפגש המשפחתי בליל הסדר מאחד את כל פלגי החברה היהודית; כל משפחה חוגגת על-פי מסורתה ובחירתה. במוקד הדיון - "והגדת לבנך": העברת המסורת כציר מרכזי ופלורליסטי, תוך הכרה במקומם של כל "ארבעת הבנים" במשפחה ובחברה היהודיות. התקליטור מוביל את הילד במסע המופלא מיציאת מצרים ועד ימינו אנו.

ניתן להזמין מיוחד בדואר אלקטרוני,
רח' הבנאי 32, הולון 03-5580111.

Slide 1

Slide 2

הגדת סרייבו

הגדת סרייבו היא הגדה של פסח שנכתבה ככל הנראה בברצלונה שבספרד בשנת 1350בקירוב ונחשבת להגדה העתיקה ביותר שנשמרה עד היום. ההגדה מוצגת במוזיאון הלאומי של בוסניה והרצגובינה שבסראייבו.[1]
ההגדה נכתבה ואוירה בכתב יד על עור מולבן ומעוטרת בזהב ובכסף. כתב היד נחלק לשלושה חלקים. בחלק הראשון מופיעים 34 דפים ובהם איורים של סיפורי התורה מאזבריאת העולם ועד מותו של משה רבנו, תוך פירוט של האירועים הקשורים בהשתקעות עם ישראל במצרים וביציאתו משם. האיורים החותמים חלק זה הם איור של בית המקדש הבנוי, של חלוקת חרוסת לקראת הסדר, ושל העם היוצא מבית הכנסת לאחר תפילת החג. חלק זה מהווה כעין הקדמה מאויירת להגדה.
החלק השני הוא נוסח מעוטר של ההגדה, מלווה באיורים אחדים, ובחלק האחרון מופיע מחזור פיוטים ותפילות לימות הפסח.
לא ידוע מתי יצאה ההגדה מתחומי ספרד. אפשר לשער שהמשפחה שהחזיקה בה עזבה את קטלוניה בעקבות גזירות קנ"א (1391), או בגירוש ספרד ב-1492. בדף המגן האחורי של הספר מצוי חלק משטר מכר עברי האופייני ליהודי איטליה, שממנו ניתן להבין כי הספר נמכר באיטליה ב-1510. ההגדה נותרה באיטליה לפחות עד ראשית המאה ה-17, כפי שמעידה חתימה של צנזור מטעם הכנסייה הקתולית, מ-1609.
במועד לא ידוע הגיעה ההגדה מאיטליה לסרייבו, שבעבר הייתה בה קהילה יהודית גדולה. בשנת 1894 נמכרה למוזיאון הלאומי של בוסניה בסרייבו. המוכרים היו בני משפחת כהן, שנאלצו למכור את ההגדה המשפחתית לאחר שאבי המשפחה נפטר והיא נותרה ללא מפרנס.
עד מהרה עוררה ההגדה עניין רב בעולם האקדמי, וכבר ב-1898 יצא לאור בווינה מחקר על הטקסט ועל האיורים בהגדה, מאת חוקר הליתורגיה דוד היינריך מילר וחוקר האמנות יוליוס פון שלוסר.
במהלך מלחמת העולם השנייה הסתיר הספרן הראשי של המוזיאון, דרוויש קורקוט, את ההגדה מחשש שהנאצים ישמידו אותה. קורקוט הבריח את ההגדה מסרייבו, והחביא אותה במסגד בזניצה. במהלך מלחמת בוסניה, בשלהי המאה ה-20, הוחבאה ההגדה בכספתת-קרקעית של סניף בנק. בעקבות שמועות שלפיהן ממשלת בוסניה והרצגובינה מכרה את ההגדה על מנת לממן רכישת נשק, הציג נשיא בוסניה את ההגדה בסדר פסח שנערך בשנת 1995.
בשנת 1991 הוערך שווי ההגדה ב-7 מיליון דולרים.[2]

Slide 3

הגדת ראשי הציפורים

הגדה של פסח בהשראת הגדת ראשי הציפורים, הוצאת מוזיאון ישראל וקורן ירושלים
הגדת ראשי הציפורים היא כתב יד מאויר של ההגדה של פסח שנוצרה בגרמניה בסוף המאה השלוש עשרה. שמה נובע מהאיורים המקשטים אותה, בהן מופיעות דמויות אדם עם ראשים של ציפורים. הגדה זו הינה ההגדה העתיקה ביותר שקיימת בשלמותה, וכיום היא מוצגת במוזיאון ישראל.
אודות ההגדה
ההגדה נכתבה בסביבות 1300. שם המעתיק כנראה היה מנחם, כפי שנרמז מהצורה בה מודגשות האותיות מ-נ-ח-ם במילה "מונחים" באחד מעמודי ההגדה.
ההגדה מקושטת בשלל איורים צבעוניים המופיעים לרוב בשולי דפי ההגדה. בנוסף, ישנם שני דפים בהם מופעים ציורים שלמים, אחד בתחילתו של הספר והשני בסופו. חלק מהציורים מתארים מאורעות בתנ"ך, כגון עקדת יצחק, יציאת מצרים וקבלת לוחות הברית. איורים אחרים מראים את סממני החג, כגון ארוחת סדר פסח, נטילת ידיים, והצפנת האפיקומן. הדמויות היהודיות מופיעות עם גוף אנושי, אך ראש של ציפור, והגברים היהודים חובשים את כובע היהודים שיהודים נדרשו לחבוש בתקופת ימי הביניים בה נכתבה ההגדה. דמויות של לא יהודים, כמו זו של פרעה, אינן מופיעות כציפורים, אך פניהן מוסתרות.
ישנן מספר סברות מדוע בחרו המאיירים לצייר את הדמויות עם ראשי ציפור. הסברה הרווחת היא שהיה נהוג בין יהודי אשכנז להימנע מלצייר פני בני אדם בגין הדיברה "לא תעשה לך פסל וכל תמונה." בכתבי יד עבריים אחרים מאותה תקופה נמנעו מאיירים מלצייר פני אדם, והיה נהוג להחליף אותן בפני חיות, להסתירן, או לצייר פנים בלי תווים מזהים. יש המסבירים שליהודים יש ראש של נשרמשום שבני ישראל מתוארים כנשרים בעת צאתם ממצרים, ככתוב "כנשר יעיר קנו, על גוזליו ירחף יפרוש כנפיו יקחהו, ישאהו על אברתו" (דברים, ל"ב, י"א). הסבר אחר הוא שהנשר היה סמל שלקיסר גרמניה, והבחירה לצייר את היהודים כנשרים הייתה כדי להפגין נאמנות למלוכה.
כנגד, ההיסטוריונית רות מלניקוף טוענת שהדמויות היהודיות מהוות קריקטורות אנטישמיות נלעגות. לטענתה, האיורים נעשו על ידי אמנים נוצרים, ודמות הציפור בעלת המקור הבולט מרמזת על האף הארוך שיוחס ליהודים. היא מחזקת טענה זו בעובדה שלחלק מהדמויות ישנן אוזני חזיר.
התגלגלותה של ההגדה מגרמניה לישראל
ההיסטוריה של ההגדה אינה לגמרי ידועה. בכריכת ההגדה רשום שהיא נרכשה בשנת 1864 על ידי ברוך בנדיקט. אחת מצאצאותיו, יהודית בנדיקט, נישאה לשר המשפטים של מדינת באדן, יהודי בשם לודוויג מרום, וידוע שההגדה הייתה ברשותם. בשנת 1934 נאסר מרום ידי הנאצים, אשתו וילדיו ברחו לצרפת, ולא ידוע מה עשו עם ההגדה.
ההגדה התגלגלה לידיו של הרמן קהאן, תושב העיר קארלסרוהה בה שכנה משפחת מרום אשר עלה ארצה משווייץ ב-1946. קהאן, שלא ידע להעריך את שוויה של ההגדה ולא ידע שהיא ההגדה הקדומה ביותר שקיימת בשלמותה, נאות למכור אותה לבית הנכות בצלאל. לאחר מכן עברה ההגדה לאוסף מוזיאון ישראל. ב-1965 פורסמה פקסימיליה של ההגדה בהוצאת תרשיש, בעריכת מיכאל שפיצר, שלראשונה איפשרה לציבור לצפות בהגדה בשלמותה.

Slide 4

הגדה מ-1480, מוואדי אל חגארה (,Guadalajaraספרד. מדובר בהגדה המודפסת הראשונה, עותק יחיד בעולם. נדפסה באותיות מרובעות, לא מנוקדות. ההגדה, שנדפסה 12 שנה לפני גירוש היהודים מספרד היא עדות מיוחדת לרמה הטכנולוגית הגבוהה של הדפוס בקרב יהודי ספרד. עם הגירוש לקחו איתם היהודים את הידע לארצות גלותם באירופה ובאזורי האימפריה העותמאנית, ובכללם צפון-אפריקה.

Slide 5

הגדות מודפסות, המאות ה-16ת 17ת נראים בהתחלה פחות פרטים, שחור לבן, וכן סממנים של התקופה: אבירים, לבוש של התקופה ולא של התנ"ך

Slide 6

מהדורת ההגדה הנמצאת ברשותי הודפסה בהוצאה מתוקנת ומשובחת בעלת כריכה אדומה קשה בשנת 1914. התרגום הראשון שלה לגרמנית נעשה ע"י המתרגם הנודע וולף (בנימין) בן שמשון היידנהיים (1757-1832). ההגדה כתובה בעברית, באותיות קודש מסוגננות , ובגרמנית גותית. האיורים המלווים את ההגדה הם הדפסים של פיתוחי נחושת המזכירים את תקופת ימי הביניים והרנסאנס. אין שום קשר לתקופת יציאת מצרים. האיורים שואבים את דימוייהם מאירופה של פעם , על טירותיה, נופיה ומלבושי אנשיה. לדוגמא: לסיפור "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהשוע ורבי אלעזר ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק", מצורף איור בו המקום הוא חדר אכילה רחב ידיים של טירה פרוסית , סצנה מאירוע המתרחש במאה הי"ד ולא בבני ברק אלף שנה ויותר קודם לכך. הרשע מארבעת הבנים הוא אביר לבוש שריון וחגור חרב היוצא לקרב, ואילו בת פרעה המוציאה את משה התינוק מהיאור עושה זאת על רקע מבצרים וטירות כאשר היאור אינו אלא נהר הריין שגשרים מקומרים מגשרים בין גדותיו. וכך הלאה, התפאורה , הרקע וכל האביזרים הנלווים כולם בני תקופה אחרת מזו של תקופת המקרא. כך מתקבלת הגדה סוריאליסטית בה אין הלימה בין התמליל לאיורים, השייכים כאמור לתקופה אחרת.

Slide 7

Manuscript "Seder Ha'Asiya B'Lel Pesachim" Passover Haggadah , in decorative colored writing. [Yemen, 18th-19th century]. Bound at the end is a selicha-piyut "Eshal Adon Olam" – intentions of blowing the shofar, with kabalistic commentary. The author is Rabbi David ben Rabbi Yosef ben Rabbi Chaim ben Rabbi Teveria Al-Tzeidi of Sharab. Copier's colophon: Rabbi "Yosef ben Se'adya Sheir", 1829.

Manuscript, Passover Haggadah with piyutim and Jewish-Arabic translations. Pages are illustrated with frames with popular decorations. [Morocco, beginning of 20th century]. Some 40 written pages. Approximately 20 cm. The beginning is missing, the manuscript begins with the piyutim of “Yachatz”.

Slide 8

הגדות ממדינות האיסלאם

אלג'יר, 1946 | הודו, 1874

אלג'יר תש"ו (1946).בסוף ההגדה דברי הערכה על הציונות כתכלית ייעודו ההיסטורי של עם ישראל, ולאחריה מילות 'התקווה' בצרפתית.

Slide 9

הגדה לשעת חירום

לשעת חירום:הגדה מקוצרת לשעת חירום. תל אביב תשכ"ז (1967).
נערכה על ידי הרב הראשי לצה"ל שלמה גורן בראשית ימי הכוננות למלחמת ששת הימים.

העצמאות 1952בשנת 1952 פרסם ענף ההסברה של צה"ל בשיתוף מפקדת קצין תרבות ראשי את **<u>הגדת העצמאות</u>**.
ההגדה, שהוצאתה לאור הייתה ביוזמת שר החינוך דאז בן ציון דינור, חוברה ועובדה על ידי הסופר אהרן מגד.

סדר ההגדה נבנה במתכונת הגדה של פסח כאשר תחילת ראשי הפרקים הבנויים על לשון ההגדה הודגשו והמשכם שונה:
"**עבדים היינו** לגויים בכל הארצות... **צא ולמד** מה בקשו הערבים לעשות לנו...**וישימו עלינו** הבריטים המושלים בארץ נציבים ושוטרים ...**ויהי בחצי הלילה** ליל ה-29 לנובמבר... **כמה מעלות טובות לצבא עלינו**" ועוד.

Slide 10

הגדת כנרת 1939 | הקיבוץ המאוחד, דרום 1951 | הגדת החירות - תשי"ג,1953

המעיין ב"הגדת החירות" כאילו נוכח באירוע סוריאליסטי, הזוי משהו, השאול מעולמות רחוקים, שעם הזמן פסו ועברו מהעולם.

"הגדת החירות" יצאה לאור לכבוד חג הפסח בשנת תשי"ג - 1953 על ידי חוג הנוער המתקדם בחיפה. ייתכן שמדובר בארגון הנוער שהיה קשור "בחטיבת השמאל" של משה סנה, שהוצא ממפ"ם בסוף ינואר 1953, טרם הצטרפותה למק"י (מפלגה קומוניסטית ישראלית). על עטיפת ההגדה איור של מצעד חופש - דמויות אלמוניות צועדות בטור, כאשר בראשן צועדת דמות שרירית וחזקה, הנושאת בגאון את הדגל האדום.

ההגדה הוקדשה לזכר סטאלין, שנפטר זמן קצר לפני פסח באותה שנה. בעמוד הפנימי הפותח את ההגדה עומדת דמותו של החבר יוסף וויסריונוביץ' סטאלין, במדי המרשל שלו, כמבשר החופש והחירות. בכותרת בתוך מסגרת אבלות שחורה נכתב: "הגדה זו מוקדשת למנהיג הנאבקים לשחרור לאומי סוציאלי, יוסף וויסריונוביץ' סטאלין".

ועוד נכתב בהגדת החירות:
"וכפי שפסח הוא אביב השנה, כך הקומוניזם הוא אביב האנושות - הגשמת חלומות הדורות אשר קדמו לנו. ברוך אתה חג הפסח לדורי דורות!"
התמליל להגדה משלב את סיפור יציאת מצרים עם טקסטים מעולם המהפכה הסוציאליסטית, מתובלים בשיריהם של ולדמיר מיאקובסקי, אלכסנדר פן, יהודה שרת ועוד.

יש אירוניה רבה בהגדה המוקדשת למנהיג שדיכא עמים ואנשים, ולא היסס לכלוא ולהרוג מתנגדים למשטרו, בהם יהודים רבים.

כנרת הגדה של פסח, כנרת. תרצ"ט [1939], תש"ב [1942], תש"ו [1946].
שלש הגדות לא מסורתיות, כתב-יד משוכפל בסטנסיל, עם איורים. בהגדת תרצ"ט, דף "ל" שנים לכנרת, כ"ה לקבוצה";

Slide 11

Slide 12

גם עיוורים צריכים הגדה

היות שכך, אין להתפלא שגם עיוורים ומי שראייתם מוגבלת זקוקים להגדה ואינם רוצים להסתפק באמירת הטקסטים בעל פה. בספרייה הלאומית מצויות מספר הגדות לפסח בכתב ברייל. בסך-הכול יש בקטלוג הספרייה הלאומית שבע הגדות בברייל. שש מהן הודפסו בארץ על ידי מוסדות שונים העוסקים בטיפול באוכלוסיית העיוורים, בעיקר בשנים האחרונות, ואילו הגדה אחת הודפסה בארצות הברית לפני עשורים אחדים.

גדות הראשונות בכתב ברייל הודפסו אכן בארצות הברית בראשית שנות ה-50 של המאה העשרים. לאחרונה, רכשה הספרייה הלאומית הגדה בכתב ברייל שמקורה בארצות הברית, והיא ככל הנראה אחת ההגדות הראשונות מסוג זה שהודפסו אי-פעם.

Slide 13

Slide 14

Slide 15

הגדת קומיקס, אנגלמאיר

זאב אנגלמאיר הוא אמן, צייר קומיקס והומוריסטן ישראלי,והוא כנראה המאייר היחיד בארץ שהמילה מאייר מסתתרת בשמו, אנגלמאייר.

Slide 16

הגדה של פסח, עורך:ג'ונתן ספרן פוייר
עיצוב גרפי: עודד עזר

למבוגרים שרוצים להעמיק במסורת, מומלץ לקרוא את ההגדה בעריכת הסופר המוערך ג'ונתן ספרן פויר שיצאה השנה בתרגום חדש לאנגלית של הסופר נתן אנגלנדר. הספר שממוקם במקום הראשון באתר אמזון ברשימות היהדות, הפילוסופיה, והחגים, מציע הערות פרובוקטיביות של הוגים יהודיים בכירים כמו ג'פרי גולדברג ונתניאל דויטש לטקסט החג המוכר.

Slide 17

Slide 18

Slide 19

זהו פרויקט יפהפה, רב רבדים, שמוסיף להגדה המסורתית ערך מוסף. לפרויקט הצטרף הסופר נתן אנגלנדר, שבמשך שלוש שנים תירגם את ההגדה מחדש לאנגלית, והתרגום שלו מופיע לצד הטקסט המוכר בעברית ובארמית.
בהגדה החדשה ישנם גם דברי פרשנות על נושאים שונים שעולים מן הטקסט. הפרשנים, שנבחרו בידי ספרן פויר, הם נתניאל דויטש (מרצה באוניברסיטת סנטה קרוז ומנהל המרכז ללימודי יהדות), ג'פרי גולדברג (עיתונאי ב"אטלנטיק"), רבקה ניובראגר גולדסטין (סופרת ומרצה), ולמוני סניקט (שם העט של דניאל הנדלר שמפרסם בארצות הברית ספרי ילדים). כמו כן מציעה ההגדה ציר זמן שעוקב אחר התפתחות החג ואחר הדרכים השונות שבו הוא נחגג. ציר הזמן כולל גם סיפורים ורגעים הממחישים את נושאי החג: שחרור, יציאה משעבוד, פזורה, נדודים ושיבה. על עיצוב ההגדה הופקד המעצב הישראלי עודד עזר.

מקבץ שירים מתוך "הלילה הזה כולו שירה"

הַגָּדָה / אביחי קמחי

וְהִגַּדְתְּ לִי
בַּלַּיְלָה הַהוּא
שֶׁבִּעַרְתְּ אֶת הֶחָמֵץ
מֵחַדְרֵי לִבֵּךְ
וְעָלַי פָּסַחְתְּ

בַּמֶּה לְהַתְחִיל / אלי אליהו

אוּלַי אֲנִי צָרִיךְ לְהַתְחִיל לְנַקּוֹת אֶת חַיַּי,
לְהַתְחִיל, אֲבָל בַּמֶּה לְהַתְחִיל?
אוּלַי אֲסַלֵּק פַּחַד דַּק
שֶׁהִצְטַבֵּר עִם הַשָּׁנִים
וְקוּרִים שֶׁל אַשְׁמָה
שֶׁנָּטוּ בַּדְּמָמָה בַּלֵּילוֹת.
אוֹ אֲגַלְגֵּל תְּחִלָּה אֶת הַבְּדִידוּת
שֶׁכָּפְתָה אֶצְלִי מִקְּיר לְקִיר
וַאֲנַקֶּה תַּחְתֶּיהָ,
כְּדֵי שֶׁתְּשׁוּב וְתַבְרִיק רִצְפַּת נַפְשִׁי
כְּאִלּוּ לֹא דָּרְכוּ עָלֶיהָ
מֵעוֹלָם.
וְאוּלַי אֶדְחֶה זֹאת לְפַעַם אַחֶרֶת. אַחֲרֵי הַכֹּל,
עֲדַיִן אֶפְשָׁר לְהַלֵּךְ פֹּה, וְגַם הַחַלּוֹנוֹת,
יֵשׁ לוֹמַר, עֲדַיִן רוֹאִים דַּרְכָּם
אֶת הָעוֹלָם. וְחוּץ מִזֶּה,
הַשִּׁיר הַזֶּה.
וְתוֹכוֹ הָרָצוּף אַהֲבָה.

to clear, remove – לסלק
to accumulate – להצטבר
cobwebs – קורים
to spin (a web) – לטוות
to shine – להבריק
paved - רצוף

יוֹצֵאת מִמִּצְרַיִם / חגית אקרמן

לֹא בְּיָד חֲזָקָה

וְלֹא וּבְזְרוֹעַ נְטוּיָה

וְלֹא וּבְמוֹרָא גָּדוֹל

וְלֹא וּבְאוֹתוֹת

וְלֹא וּבְמוֹפְתִים

אֶלָּא בְּהֶסּוּס, בִּצְעָדִים קְטַנִּים, בְּהוּלַת חֹשֶׁךְ

בְּרֹךְ

וּבְדֶבֶקוּת

וּבְכַוָּנָה

וּבְדִיוּק

וּבְאַהֲבָה

נוֹשֵׂאת סִימָנִים קְטַנִּים כְּמוֹ קְמָטֵי הַזְּמַן הָעוֹבֵר, וְחִלּוּפֵי עוֹנוֹת, גּוּפִי הַמִּשְׁתַּנֶּה, פְּנִינֵי גַּעְגּוּעַי.

יוֹצֵאת מִמִּצְרַיִם.

hesitation – היסוס

fear – בהלה

softness – רוך

devotion – דבקות

intent – כוונה

to carry – נושאת, לשאת

wrinkles – קמטים

pearls - פנינים

וּמַה מֶּשֶׁךְ חַיַּי / יהודה עמיחי

וּמַה מֶּשֶׁךְ חַיַּי. אֲנִי כְּמוֹ אֶחָד שֶׁיָּצָא מִמִּצְרַיִם

וְיָם סוּף נִבְקַע לִשְׁנַיִם וַאֲנִי עוֹבֵר בֶּחָרָבָה

וּשְׁתֵּי חוֹמוֹת מַיִם מִימִינִי וּמִשְּׂמֹאלִי.

מֵאֲחוֹרַי חֵיל פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וּלְפָנַי הַמִּדְבָּר

וְאוּלַי הָאָרֶץ הַמֻּבְטַחַת. זֶה מֶשֶׁךְ חַיַּי.

duration - משך

וְהָיָא שֶׁעָמְדָה / טליה גלזר

וְהִיא שֶׁעָמְדָה וְנִקְתָה וְשָׁטְפָה וְצָחֲצָחָה וְהִכְשִׁירָה וְהִגְעִילָה וְלִבְּנָה

וְנָכְוְתָה בְּעוֹרְהּ בְּסוֹדָה קָאוּסְטִית

וְהֻרְסָה בְּגָדֶיהָ עִם אֶקוֹנוֹמִיקָה

וּבִשְּׁלָה וְצָלְתָה וְאָפְתָה

וְהֵכִינָה שֵׁשׁ צָלָחוֹת סֶדֶר

וְעֶרְכָה שֻׁלְחָן לִשְׁלוֹשִׁים אִישׁ

וְכִבְּסָה וְגִהֲצָה בִּגְדֵי חַג.

וְהִיא שֶׁעָמְדָה

וְהִגִּישָׁה

וּפִנְּתָה אֶת הַסְּעוּדָה

וְהִיא שֶׁעָמְדָה בַּ"שִׁפּוֹךְ חֲמָתְךָ" לֹא הִסְפִּיקָה לָשִׁיר "הַלֵּל" וְ"חַד גַּדְיָא"

הִנִּיחָה לְרֶגַע אֶת הָרֹאשׁ

וְנִרְדְּמָה...

to polish – צחצחה, לצחצח

to get burned – נכוותה, להכוות

to braise – צלתה, לצלות

to iron – גהצה, לגהץ

to clear (the table) – לפנות

עֲבָדִים / ברי סחרוף

עַל נְהַר אַסְפִּירִין יָשַׁבְנוּ
בַּמְקוֹמוֹת הַמֻּכָּרִים
לֹא שׁוֹמְעִים לֹא רוֹאִים
כְּאִלּוּ אֲנַחְנוּ אֲוִיר
עוֹד מְעַט יִגְמֶר הַסֶּרֶט
בְּקֹרוֹב הַמְּצִיאוּת
הַתְּמוּנָה מְטֻשְׁטֶשֶׁת
וְהַצְּלִיל לֹא בָּרוּר
כִּי כֻּלָּנוּ עֲבָדִים אֲפִלּוּ
שֶׁיֵּשׁ לָנוּ כָּזֶה כְּאִלּוּ
פּוֹתְחִים פֶּה גָּדוֹל
וּמְחַכִּים לְעֹנֶג הַבָּא
כֻּלָּנוּ מְכוּרִים שֶׁל מִישֶׁהוּ
שֶׁמְּבַקֵּשׁ עַכְשָׁו תַּרְגִּישׁוּ
פּוֹתְחִים פֶּה גָּדוֹל
וּמְחַכִּים לַמָּנָה הַבָּאָה
חַלּוֹנוֹת רַאֲוָה יָפִים פֹּה
זֶה הַכֹּל לְמָכִירָה
גַּם אֲנַחְנוּ תְּלוּיִים
עִם פִּתְקֵי הַחִלָּפָה
אָז מַה נַּעֲשֶׂה עִם הַכַּעַס הַזֶּה
מַה יִּהְיֶה עִם הַקִּנְאָה
כֻּלָּם רוֹצִים לִהְיוֹת חָפְשִׁיִּים
אֲבָל מִמָּה אֱלֹהִים מִמָּה

blurred – מטושטש
sound – צליל
pleasure – עונג
addicted – מכור
portion, dose (of drugs) – מנה
exchange receipt – פתק החלפה
anger – כעס
jealousy – קנאה

https://www.youtube.com/watch?v=2LH8kvivV-A

https://www.youtube.com/watch?v=7l0qqq_OwJg

מִדֵּי בֹּקֶר / אריה סיוון

מִדֵּי בֹּקֶר אָדָם מִתְעוֹרֵר
עַל שְׂפָתוֹ שֶׁל יַם הַמָּחָר
וְשׁוֹאֵל אֶת עַצְמוֹ: לַחְצוֹת
אוֹ לֹא לַחְצוֹת

כָּל אָדָם צָרִיך מִצְרַיִם

אמנון ריבק

כָּל אָדָם צָרִיך שֶׁתִּהְיֶה לוֹ
אֵיזוֹ מִצְרַיִם,
לִהְיוֹת מִשֶּׁה עַצְמוֹ מִתּוֹכָהּ
בְּיָד חֲזָקָה,
אוֹ בַּחֲרִיקַת שִׁנַּיִם.
כָּל אָדָם צָרִיך אֵימָה וַחֲשֵׁכָה גְּדוֹלָה,
וְנָחָמָה, וְהַבְטָחָה, וְהַצָּלָה,
שֶׁיֵּדַע לָשֵׂאת עֵינָיו אֶל הַשָּׁמַיִם.
כָּל אָדָם צָרִיך תְּפִלָּה
אַחַת,
שְׁתֵּהֵא שְׁגוּרָה אֶצְלוֹ עַל הַשְּׂפָתַיִם.
אָדָם צָרִיך פַּעַם אַחַת לְהִתְכּוֹפֵף-
כָּל אָדָם צָרִיך כָּתֵף.
כָּל אָדָם צָרִיך שֶׁתִּהְיֶה לוֹ
אֵיזוֹ מִצְרַיִם,
לִגְאֹל עַצְמוֹ מִמֶּנָּה מִבֵּית עֲבָדִים,
לָצֵאת בַּחֲצִי הַלַּיְל אֶל מִדְבַּר הַפִּחָדִים,
לִצְעֹד הַיִשֵּׁר אֶל תּוֹך הַמַּיִם,
לִרְאוֹתָם נִפְתָּחִים מִפָּנָיו לַצְּדָדִים.
כָּל אָדָם צָרִיך כָּתֵף,
לָשֵׂאת עָלֶיהָ אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף,
כָּל אָדָם צָרִיך לְהִזְדַּקֵּף.
כָּל אָדָם צָרִיך שֶׁתִּהְיֶה לוֹ
אֵיזוֹ מִצְרַיִם.
וִירוּשָׁלַיִם,
וּמַסָּע אָרוֹך אֶחָד,
לִזְכֹּר אוֹתוֹ לָעַד
בְּכַפּוֹת הָרַגְלַיִם.

"וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת **עַצְמוֹת יוֹסֵף** עִמּוֹ, כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
פָּקֹד יִפְקֹד ה' אֶתְכֶם, וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:"

שמות, י'ג, י'ט

יום הזכרון לשואה ולגבורה

חפצים

הנער פטר גינץ, עורך "וודם", עיתון נוער בגיטו טרזינשטאט כתב ב- 1944 את הדברים הבאים:

"כפי שרובנו יודעים, חפץ, לעולם ובשום נסיבות אינו יכול להכיל חיים. רק חפץ המצוי בקשר מתמיד עם בני האדם יוכל להשתנות, מכח היותו חלק מחיי אותם אנשים. רק לחפץ שכזה ניתן יהיה להתייחס כבעל רוח חיים".

פרימו לוי, ניצול מחנה אושוויץ, כתב בספרו"הזהו אדם":

"אני יודע שלא בנקל ניתן להבין את דברַי, וטוב שכך. ינסה נא, אפוא, כל אחד להרהר כמה עֲרֵך לְהֲרְגְלֵי היום יום הקטנים של כל אדם וכמה משמעות יש להם: לחפצים רבים שיש אפילו בידי פּוֹשֵט יד עני שבקרן הרחוב: ממחטה, מכתב ישן, תמונה של אדם יקר. דברים מעין אלה הם חלק מישותינו, כמעט כמו איבר מאיברי גופנו. שָׁוו בנפשכם אדם שניטלו ממנו ביתו, הרגליו, בגדיו, הורחק מיקיריו ,הכל כל מה שהיה לו: אדם כזה לא יהיה אלא קליפה ריקה, לא נותר לו דבר, הוא אומלל וחסר אונים. לא נותר לו כבוד עצמי. הוא לא יכול להבחין עוד בין טוב ורע. משום כך בקלות יתרה מי שאיבד הכל, גם אישיותו ניטלת ממנו בקלות יתרה. הוא הופך ליצור נחות ביותר שקל להחליט להמיתו בלי מחשבה תחילה. ליצור כזה אין להתייחס כאל בן - אדם "....

- **מה התפקיד של חפצים בחיי האדם?**
- צפו בעדותו של **אליעזר אילון** ודונו בשאלות הבאות:

https://www.youtube.com/watch?v=mp8n_D8vchg&feature=youtu.be

1. מדוע לא רצה אליעזר להיפרד מאמו ?
2. מדוע העניקה האם לאליעזר את הספל?
3. מדוע לדעתכם שמר אליעזר על הספל לאורך כל השנים?

בבקשה לקרוא את הטקסטים על חפצים של ילדים בשואה, ולדון בכיתה על השאלות הבאות:

http://education.yadvashem.org/yod/stuff.asp#tab2

1. אילו תפקידים ומשמעויות היו לחפצים השונים?
2. האם החפצים שמרו על תפקידם המקורי?
3. איך סיפור החפצים משקף את סיפורה של המשפחה בשואה?
4. כיצד החפץ משקף את היחיד והיחד בשואה?

מצוי - present, existent
ניתן – אפשר
בעל רוח חיים – חי

בנקל – בקלות
נא – בבקשה
אפוא – therefore
להרהר – to ponder
הרגל – habit
פושט יד – beggar
ממחטה – handkerchief
ישות – being
איבר – organ
שוו, לשוות – לחשוב על
ניטל - נלקח (לקחת)
קליפה – shell
נותר – נשאר
אומלל – miserable
חסר אונים – helpless
להבחין – to discern
יתרה – יותר
נחות – inferior

לשקף – to reflect

יחיאל די-נור (1909-2001) היה סופר ישראלי יליד פולין, ניצול מחנות ההשמדה הנאציים, שכתב על השואה ביידיש ובעברית ו .די-נור נודע בשם העט "**ק. צטניק**". (מבוטא: "קָצֶטניק", מושג שפירושו "אסיר במחנה ריכוז") ושימש כעד במשפט אייכמן.

כשנשאל די-נור במשפט אייכמן על ידי התובע למה הוא חוסה תחת שם-עט ענה:

"אין זה שם ספרותי. אינני רואה את עצמי כסופר הכותב דברי ספרות. זו כרוניקה מתוך הַפְּלָנֶטָה אושוויץ. הייתי שם בערך שנתיים. אין הזמן שם כפי שהוא כאן, על-פני כדור הארץ. כל שבר רגע הולך שם על גלגל זמן אחר. ולתושבי פְּלָנֶטָה זו לא היו שֵמות. לא היו להם הורים ולא היו להם ילדים. הם לא לבשו כדרך שלובשים כאן. הם לא נולדו שם ולא הולידו... הם לא חיו לפי החוקים של העולם כאן ולא מתו. השם שלהם היה המספר ק. צטניק."

שם עט – pen name
עד – witness
תובע – prosecutor
חוסה – hiding

כפי – כמו

"הָשִׁיבוּ

הָשִׁיבוּ לִי לוּ רַק שַׁעֲרָה אַחַת בּוֹדְדָה מִתַּלְתַּלַי אֶחוֹתִי הַזְּהוּבִים!

הָשִׁיבוּ לִי נָעַל אַחַת מִנַּעֲלֵי אַבָּא;

גַּלְגַּל שָׁבוּר אֶחָד מִן הַגַּלְגִּלִּיוֹת שֶׁל אָחִי הַקָּטָן

וְאַבְקִיק אֶחָד שֶׁנָּח עַל גַּב אִמִּי ... "

מתוך: השעון, ק.צטניק, 2000

תלתלים – curls
גלגיליות – roller skates
אבקיק – גרגר אבק
A speck of dust

לכאורה – seemingly
פעוט ערך – עם ערך קטן מאוד

1. מדוע דינור מבקש כל כך שישיבו לו דברים לכאורה פעוטי ערך?
2. מדוע הוא מוכן להסתפק אפילו ב"אבקיק אחד שנח על גב אמי?"

מן המילון:

חֵפֶץ:

1. עצם מוחשי, דבר דומם אשר לרוב שייך או קשור לאדם, ואפשר לטלטל אותו ממקום למקום.
חפצים (גם: חפצים אישיים) דברים שאדם לוקח לדרך, מטען, משא; דברים שיש לאדם בזמן מסוים, שהוא נושא אותם עימו.
2. רצון או חשק (למשהו), משאלה; עניין של מישהו בדבר, בדרך כלל מפני שיש לו ערך בעיניו או מפני שיש לו שימוש העשוי להביא תועלת.

עצם - object
מוחשי – material
דומם - inanimate
לטלטל – to carry
משא, לשאת – to transport
חשק – desire, urge
תועלת - use

תמצית המילון העברי השימושי לדורות האחרונים - צבי עצמון

רַכֶּבֶת, סַבּוֹן, גֶּז, מַחֲנֶה,

מיין קינד, מיין קינד

טרקטורים – רוני סומק

הַבָּנִים שֶׁל דּוֹקְטוֹר מֶנְגֶּלֶה מוֹכְרִים טְרַקְטוֹרִים

בַּדֶּרֶךְ שֶׁבֵּין מִינְכֶן לִשְׁטוּטְגַּרְט.

מִי שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָם יַחְרֹשׁ אֶת הָאֲדָמָה,

יַשְׁקֶה עֵץ,

יִצְבַּע בְּאָדוֹם אֶת רַעֲפֵי הַבַּיִת

וּבְפֶסְטִיבָל הַבִּירָה יִרְאֶה אֵיךְ תִּזְמֹרֶת הַמִּסְבָּאָה

מוּצֶבֶת עַל הָרְחָבָה כְּחַיָּלֵי בְּדִיל בְּחַלּוֹן רַאֲוָה.

בַּמָּכוֹן הַיִּפִּי שֶׁל הַהִיסְטוֹרְיָה יוֹדְעִים לְסָרֵק בְּלוֹרִית

אֲפִילּוּ בְּשִׁעָרָה שֶׁל

מִפְלֶצֶת.

אושוויץ 5.6.40-27.1.45 - אלישבע זוהר

כּוֹכַב אוֹשְׁוִיץ בָּעַר
אַרְבַּע שָׁנִים שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וּשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת.
יוֹתֵר מֵאֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשָׁה יוֹם.
שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ אֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת תִּשְׁעִים וּשְׁתַּיִם שָׁעוֹת.
שְׁנֵי מִילְיוֹן מָאתַיִם וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים דַּקוֹת. יוֹתֵר
מִמֵּאָה שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם מִילְיוֹן וְאַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְאַחַת אֶלֶף שְׁנִיּוֹת.

זֶה הָיָה בְּאֶמְצַע הַמֵּאָה הַזֹּאת.
כּוֹכַב אוֹשְׁוִיץ בָּעַר בְּשֵׁשׁ מוֹשְׁבוֹתָיו,
שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם קִילוֹמֶטְרִים מְרֻבָּעִים,
שֵׁשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים מִבְנִים,
חֲמִשִּׁים כִּבְשָׁנִים, חָמֵשׁ מִשְׂרְפוֹת.

בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע מִשְּׁנֵי מִילְיוֹן וְרֶבַע הָרְגָעִים,
רֶבַע מִילְיוֹן רֹאשׁ אָדָם הָיוּ שָׁם.
בַּחֲמִשִּׁים וַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים עָבְרוּ שָׁם
אֶל מוֹתָם
אַרְבָּעָה מִילְיוֹן וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף

עַד כֹּה לֹא נִמְדְּדוּ מִילְיוֹנֵי הַקִּילוֹמֶטְרִים
שֶׁעָבְרוּ הַנִּדּוֹנִים בְּדַרְכָּם אֶל הַמָּוֶת.
עַד כֹּה לֹא נִמְנוּ אֵלֶּה שֶׁגּוּפָם נִגַּף בַּדָּרֶךְ,
שֶׁנַּפְשָׁם נָמְסָה בַּשְּׁלָגִים, שֶׁלִּבָּם כָּבָה
תַּחַת שְׁמֵי הַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת.

דְּמָמָתָם לֹא נִרְשָׁמָה. דְּמָעוֹתֵיהֶם לֹא נֶאֶסְפוּ
וְקוֹלָם לֹא נִשְׁמַע. כּוֹכָבִים לֹא הֵאִירוּ
וְהַנְּפָשׁוֹת הַלְּבָנִים לֹא נִרְאוּ
לֹא נִרְאָה הָאֱלֹהִים

הָאֶחָד
יִתְגַּדַּל שְׁמוֹ

אבא ואמא הלכו לקולנוע, אילנה יושבת לבד בכורסה ומעיינת בספר אפור / מאיר ויזלטיר

הִיא מְדַפְדֶפֶת, דּוֹדִים עֲרֻמִּים
רָצִים עֲרֻמִּים וְרָזִים כָּל-כָּךְ,
וְגַם דּוֹדוֹת עִם הַטוּסִיק בַּחוּץ
וַאֲנָשִׁים בְּפִיז'מוֹת כְּמוֹ בַּתֵּיאַטְרוֹן
וּמָגֵנִי-דָּוִד מִבַּד.
וְכֻלָּם כָּל-כָּךְ מְכֹעָרִים וְרָזִים,
וְעֵינַיִם גְּדוֹלוֹת כְּמוֹ לְעוֹפוֹת.

זֶה נוֹרָא מְשֻׁנֶּה וְכָל-כָּךְ אֲפֹר. וְאִילָנָה יֵשׁ לָהּ עָפְרוֹנוֹת
אֲדֻמִּים
וּכְחֻלִּים וִירֻקִּים וּצְהֻבִּים וְוֶרֻדִּים.
אָז הִיא הוֹלֶכֶת לַחֶדֶר שֶׁלָּהּ
וּמְבִיאָה אֶת כָּל הָעָפְרוֹנוֹת הַיָּפִים
וּמְצַיֶּרֶת בְּחֵשֶׁק גָּדוֹל
לְכֻלָּם מְשֻׁקָּפַיִם וּפַרְצוּפִים מַצְחִיקִים.

וּבְיִחוּד לַיֶּלֶד הַקָּרֵחַ הֶרָזֶה
הִיא עוֹשָׂה לוֹ שָׂפָם עָנָק אָדֹם כָּזֶה
וּבְסוֹף הַשָּׂפָם עוֹמֶדֶת צִפּוֹר.

armchair – כורסה

to read, to – לעיין, מעיינת consider

to page through, browse – לדפדף, מדפדפת

ugly – מכוער, מכוערים

reading glasses – משקפיים

bald – קרח

moustache – שפם

עדות / דן פגיס

לֹא לֹא: הֵם בְּהֶחְלֵט
הָיוּ בְּנֵי אָדָם: מַדִּים, מַגָּפַיִם
אֵיךְ לְהַסְבִּיר. הֵם נִבְרְאוּ בְּצֶלֶם.

אֲנִי הָיִיתִי צֵל.
לִי הָיָה בּוֹרֵא אַחֵר.

וְהוּא בְּחַסְדּוֹ לֹא הִשְׁאִיר בִּי מָה שֶׁיְּמוּת.
וּבָרַחְתִּי אֵלָיו, עָלִיתִי קַלִּיל, כָּחֹל,
מְפֻיָּס, הָיִיתִי אוֹמֵר: מִתְנַצֵּל:
עָשָׁן אֶל עָשָׁן כָּל יָכוֹל
שֶׁאֵין לוֹ גּוּף וּדְמוּת.

uniform – מדים
boots – מגפיים
in the image of – בצלם

shadow – צל

mercy – בחסדו, חסד
to escape – ברחתי, לברוח
light – קליל
placated - מפויס
apologetic – מתנצל
smoke - עשן

כָּתוּב בְּעִפָּרוֹן בַּקְּרוֹן הֶחָתוּם / דן פגיס

כָּאן בַּמִּשְׁלוֹחַ הַזֶּה
אֲנִי חַוָּה
עִם הֶבֶל בְּנִי
אִם תִּרְאוּ אֶת בְּנִי הַגָּדוֹל
קַיִן בֶּן אָדָם
תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁאֲנִי

railroad car – קרון
sealed – חתום
transport, – משלוח
shipment
Eve - חוה

מתוך בראשית פרק ד'

א. וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת יְהוָה׃

ב. וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל וַיְהִי הֶבֶל
רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה׃

ג. וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה
מִנְחָה לַיהוָה׃

ד. וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ
וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ׃

ה. וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן
מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו׃

ו. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה
נָפְלוּ פָנֶיךָ׃

ז. הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵּיטִיב
לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה
תִּמְשָׁל בּוֹ׃

ח. וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם
בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃

ט. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ
וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי׃

י. וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים
אֵלַי מִן הָאֲדָמָה׃

1. Now the man knew his wife Eve, and she conceived and bore Cain, and she said, "I have acquired a man with the Lord."

2. And she continued to bear his brother Abel, and Abel was a shepherd of flocks, and Cain was a tiller of the soil.

3. Now it came to pass at the end of days, that Cain brought of the fruit of the soil an offering to the Lord.

4. And Abel he too brought of the firstborn of his flocks and of their fattest, and the Lord turned to Abel and to his offering.

5. But to Cain and to his offering He did not turn, and it annoyed Cain exceedingly, and his countenance fell.

6. And the Lord said to Cain, "Why are you annoyed, and why has your countenance fallen?

7. Is it not so that if you improve, it will be forgiven you? If you do not improve, however, at the entrance, sin is lying, and to you is its longing, but you can rule over it."

8. And Cain spoke to Abel his brother, and it came to pass when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother and slew him.

9. And the Lord said to Cain, "Where is Abel your brother?" And he said, "I do not know. Am I my brother's keeper?"

10. And He said, "What have you done? Hark! Your brother's blood cries out to Me from the earth.

11. And now, you are cursed even more than the ground, which opened its mouth to take your brother's blood from your hand.

יא. וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לָקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ׃

12. When you till the soil, it will not continue to give its strength to you; you shall be a wanderer and an exile in the land."

יב. כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ
לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ׃

13. And Cain said to the Lord, "Is my iniquity too great to bear?

יג. וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא׃

14. Behold You have driven me today off the face of the earth, and I shall be hidden from before You, and I will be a wanderer and an exile in the land, and it will be that whoever finds me will kill me."

יד. הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל
מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי׃

15. And the Lord said to him, "Therefore, whoever kills Cain, vengeance will be wrought upon him sevenfold," and the Lord placed a mark on Cain that no one who find him slay him.

טו. וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל הֹרֵג קַיִן
שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי
הַכּוֹת אֹתוֹ כָּל מֹצְאוֹ׃

16. And Cain went forth from before the Lord, and he dwelt in the land of the wanderers, to the east of Eden.

טז. וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד
קִדְמַת עֵדֶן׃

17. And Cain knew his wife, and she conceived and bore Enoch, and he was building a city, and he called the city after the name of his son, Enoch.

יז. וַיֵּדַע קַיִן אֶת אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת
חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם
בְּנוֹ חֲנוֹךְ׃

שיר הפרטיזנים /הירש גליק תרגום/נוסח עברי: אברהם שלונסקי

שנת כתיבה: יידיש – 1943 עברית – 1945 הלחנה - 1937

אַל נָא תֹּאמַר: הִנֵּה דַּרְכִּי הָאַחֲרוֹנָה,
אֶת אוֹר הַיּוֹם הִסְתִּירוּ שְׁמֵי הָעֲנָנָה.
זֶה יוֹם נִכְסַפְנוּ לוֹ עוֹד יַעַל וְיָבוֹא ,
וּמִצְעָדֵנוּ עוֹד יִרְעִים: אֲנַחְנוּ פֹּה!

מֵאֶרֶץ הַתָּמָר עַד יַרְכְּתֵי כְּפוֹרִים
אֲנַחְנוּ פֹּה בְּמַכְאוֹבוֹת וְיִסּוּרִים
וּבַאֲשֶׁר טִפַּת דָּמֵנוּ שָׁם נִגְרָה
הֲלֹא יָנוּב עוֹד עֹז רוּחֵנוּ בִּגְבוּרָה.

עַמּוּד הַשַּׁחַר עַל יוֹמֵנוּ אוֹר יָהֵל.
עִם הַצּוֹרֵר יַחֲלֹף תְּמוֹלֵנוּ כְּמוֹ צֵל.
אַךְ אִם חֲלִילָה יְאַחֵר לָבוֹא הָאוֹר
כְּמוֹ סִיסְמָה יִהֵא הַשִּׁיר מִדּוֹר לְדוֹר.

בִּכְתַב הַדָּם וְהָעוֹפֶרֶת הוּא נִכְתַּב;
הוּא לֹא שִׁירַת צִפּוֹר הַדְּרוֹר וְהַמֶּרְחָב,
כִּי בֵּין קִירוֹת נוֹפְלִים שָׁרוּהוּ כָּל הָעָם,
יַחְדָּיו שָׁרוּהוּ וְנַאגַאנִים בְּיָדָם.

עַל כֵּן אַל נָא תֹּאמַר: דַּרְכִּי הָאַחֲרוֹנָה
אֶת אוֹר הַיּוֹם הִסְתִּירוּ שְׁמֵי הָעֲנָנָה.
זֶה יוֹם נִכְסַפְנוּ לוֹ עוֹד יַעַל וְיָבוֹא,
וּמִצְעָדֵנוּ עוֹד יִרְעִים: אֲנַחְנוּ פֹּה!

http://www.zemereshet.co.il/song.asp?id=162

הסתירו, להסתיר – to hide
ענה – cloud
נכספנו, להיכסף – to long for
מצעד – parade, march
ירעים, להרעים – to thunder
ירכתיים – rear, hindpart
כפור – frost
מכאוב, מכאובות – pain
ייסורים – suffering
טיפה – drop
ניגרה, להנגר – to flow
ינוב, להניב – to bear fruit
גבורה – courage
עמוד השחר – dawn
יהל – will illuminate
צורר – bitter enemy
יחלוף, לחלוף – to pass
יאחר, לאחר – to be late
דור – generation
עופרת – lead
ציפור דרור – bird free, sparrow
מרחב – open space
נאגאנים – Abrand name of a pistol, used by the Partisans to designate all pistols

כשתגדל / יעקב גלעד, לחן יהודה פוליקר

חַכֶּה שֶׁתִּגְדַּל, אָמְרוּ לְךָ לֹא פַּעַם
אִישׁ אֶחָד גָּבוֹהַּ וְאִשָּׁה נְמוּכָה
אִם לֹא תֹּאכַל לֹא תִּגְדַּל אַף פַּעַם
יֶלֶד טוֹב מַשְׁאִיר צַלַּחַת רֵיקָה
תִּגְדַּל, תִּגְדַּל וְתִהְיֶה גֶּנֶרָל
תִּהְיֶה אַסְטְרוֹנָאוּט וְתָעוּף לַחָלָל
אַתָּה לֹא רָצִיתָ לִהְיוֹת אָפְלוּ חַיָּל
אוֹ סְתָם לִהְיוֹת כְּמוֹ כּוּלָּם כְּשֶׁתִּגְדַּל
אֲבָל, אוֹתְךָ אַף אֶחָד לֹא שָׁאַל.

כְּשֶׁתִּגְדַּל וְתִרְאֶה אֵיזֶה יֶלֶד
אָז תַּגִּיד לַגּוֹזָל לֹא צָרִיךְ שֶׁתִּגְדַּל
כְּשֶׁתִּגְדַּל וְיִהְיֶה לְךָ יֶלֶד
שֶׁיָּבוֹא וְיִשְׁאַל מָה יִהְיֶה כְּשֶׁאֶגְדַּל
אָז תַּגִּיד לוֹ עָזוֹב, אַל תִּשְׁאַל.

לְךָ הַבַּיְתָה, עָזוֹב אֶת בֵּית הַסֵּפֶר
אָמְרוּ שֶׁמִּמְּךָ כְּבָר לֹא יִצְמַח שׁוּם דָּבָר
אִשָּׁה גְּדוֹלָה וְאִישׁ בְּמִשְׁקָפַיִם
יַמְשִׁיכוּ לִרְדוֹף עַד הַסּוֹף עַד עָפָר
תִּגְדַּל, אַל תִּתְעָרְבֵב בַּקָּהָל
תַּשְׁקִיף מִן הַצַּד תִּתְנַדְנֵד בְּעַרְסָל
אַתָּה לֹא רָצִיתָ לִהְיוֹת שָׁם בִּכְלָל
אָז מָה, אוֹתְךָ אַף אֶחָד לֹא שָׁאַל
אַתָּה נִשְׁאַרְתָּ גּוֹזָל שֶׁנָּפַל.

כְּשֶׁתִּגְדַּל וְתִרְאֶה אֵיזֶה יֶלֶד
אָז תַּגִּיד לַגּוֹזָל לֹא צָרִיךְ שֶׁתִּגְדַּל
כְּשֶׁתִּגְדַּל וְיִהְיֶה לְךָ יֶלֶד
שֶׁיָּבוֹא וְיִשְׁאַל מָה יִהְיֶה כְּשֶׁאֶגְדַּל
אָז תַּגִּיד לוֹ עָזוֹב, אַל תִּשְׁאַל.

תגדל, לגדול – to grow up

צלחת – plate

חלל – space

גוזל – young bird, chick

עזוב, לעזוב – to leave, let go

יצמח, לצמוח – to grow
משקפים – eyeglasses
לרדוף – to chase
עפר – dust, earth
תתערבב, להתערבב – to mix
תשקיף, להשקיף – to observe
תתנדנד, להתנדנד – to totter, sway
ערסל – hammock

https://www.youtube.com/watch?v=09olFhsN9vo

אפר ואבק / יעקב גלעד לחן יהודה פוליקר

יוֹם אָבִיב רֵיחוֹת לִילָךְ
בֵּין חוּרְבוֹת הָעִיר שֶׁלָּךְ
יוֹם יָפֶה לָדוּג בַּנָּהָר
בְּתוֹכִי הַלֵּב נִשְׁבָּר
יַלְדוּתֵךְ אִשָּׁה קְטַנָּה
אֲנָשִׁים שֶׁאִישׁ לֹא מַכִּיר
אֵין אֶפְלוּ בַּיִת שֶׁיִּזְכֹּר

וְאִם אַתְּ נוֹסַעַת לְאָן אַתְּ נוֹסַעַת
הַנֶּצַח הוּא רַק אֵפֶר וְאָבָק
לְאָן אַתְּ נוֹסַעַת לְאָן אַתְּ נוֹסַעַת
שָׁנִים וּכְלוּם עוֹד לֹא נִמְחַק.

קַחְי מְעִיל יְהְיֶה לָךְ קַר
כֶּסֶף כִּיס, גָּבִישׁ סוּכָּר
אִם יִהְיוּ קָשִׁים הַיָּמִים
הִזָּכְרִי בִּי לִפְעָמִים
וְאִם זֶה עוֹד מַסָּע נוֹאָשׁ
אֶל הַצְּרִיף, אֶל הַמִּגְרָשׁ
בְּמִסִּילַת הָעִיר הַיְשָׁנָה
אִישׁ לֹא יְחַכֶּה בְּתַחֲנָה.

lavender - לִילָךְ
ruins - חוּרְבוֹת
to fish – לָדוּג
river - נָהָר

eternity - נֶצַח
ashes - אֵפֶר
dust - אָבָק
to be erased – נִמְחַק, להמחק

pocket - כִּיס
a crystal – גָּבִישׁ

journey - מַסָּע
desperate - נוֹאָשׁ
shack - צְרִיף
lot - מִגְרָשׁ
railroad tracks – מְסִילָה
station - תַּחֲנָה

https://www.youtube.com/watch?v=N5PopddqkS0

התחנה הקטנה טרבלינקה / ולדיסלב שלנגל, לחן: יהודה פוליקר תרגום: הלינה בירנבאום

כָּאן הַתַּחֲנָה טְרֶבְּלִינְקָה
כָּאן הַתַּחֲנָה טְרֶבְּלִינְקָה
בַּקַּו שֶׁבִּין טְלוֹשְׁץ׳ לְוַרְשָׁה
מִתַּחֲנַת הָרַכֶּבֶת וַורְשָׁאוּ אוֹסְט
יוֹצְאִים בָּרַכֶּבֶת וְנוֹסְעִים יָשָׁר
הַנְּסִיעָה נִמְשֶׁכֶת לִפְעָמִים
חָמֵשׁ שָׁעוֹת וְעוֹד אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ דַּ
וְלִפְעָמִים נִמְשֶׁכֶת אוֹתָהּ נְסִיעָה
חַיִּים שְׁלֵמִים עַד מוֹתְךָ
וְהַתַּחֲנָה הִיא קְטַנְטוֹנֶת
שְׁלוֹשָׁה אֲשׁוּחִים גְּדֵלִים בָּהּ
וּכְתוֹבֶת רְגִילָה אוֹמֶרֶת׃
כָּאן הַתַּחֲנָה טְרֶבְּלִינְקָה
כָּאן הַתַּחֲנָה טְרֶבְּלִינְקָה

וְאֵין אַפִּלּוּ קוּפָּה
גַּם אִישׁ הַמִּטְעָנִים אֵינֶנּוּ

תַּחֲנָה - station
קַו - line

נִמְשֶׁכֶת, להמשך – to continue

אֲשׁוּחִים – fir trees
גְּדֵלִים, לגדול – to grow
כְּתוֹבֶת - address

קוּפָּה – cashier, register
מִטְעָנִים - luggage

וּבָעֲבוּר מִלְיוֹן
לֹא תְּקַבֵּל כַּרְטִיס חֲזוֹר
וְאִישׁ לֹא מְחַכֶּה בַּתַּחֲנָה
וְאַף אֶחָד לֹא מְנַפְנֵף שָׁם בִּמְטְפַּחַת
רַק בָּאֲוִיר תְּלוּיָה דְּמָמָה
לְקַדֵּם פָּנֶיךָ בִּשְׁמָמָה אֲטוּמָה
וְשׁוֹתֵק עַמּוּד הַתַּחֲנָה
וְשׁוֹתְקִים שְׁלוֹשֶׁת הָאֲשׁוּחִים
שׁוֹתֶקֶת הַכְּתוֹבֶת הַשְּׁחוֹרָה
כִּי כָּאן הַתַּחֲנָה טְרֶבְּלִינְקָה
כָּאן הַתַּחֲנָה טְרֶבְּלִינְקָה
וְרַק שֶׁלֶט פִּרְסוֹמֶת
תָּלוּי עוֹד מֵאָז
סִסְמָה יְשָׁנָה וּבְלוּיָה הָאוֹמֶרֶת׃
״בַּשְּׁלוּ רַק בְּגָאז״
כָּאן הַתַּחֲנָה טְרֶבְּלִינְקָה
כָּאן הַתַּחֲנָה טְרֶבְּלִינְקָה

כַּרְטִיס חֲזוֹר – return ticket
מְנַפְנֵף – to wave
מִטְפַּחַת - handkerchief
תְּלוּיָה - hanging
דְּמָמָה - silence
לְקַדֵּם – to welcome
שְׁמָמָה - wilderness
אָטוּמָה - opaque
שׁוֹתֵק, לשתוק – to be silent
עַמּוּד - pole

שֶׁלֶט - sign
פִּרְסוֹמֶת – advertisement
סִסְמָה - slogan
בְּלוּיָה – worn out
בַּשְּׁלוּ, לבשל – to cook

https://www.youtube.com/watch?v=IFVdO5QVs4I

חלון לים התיכון / יעקב גלעד לחן יהודה פוליקר

ביצוע 1: יהודה פוליקר ביצוע 2: סיסטם עאלי

הִבְטַחְתִּי לְכְתוֹב כְּשֶׁנָּסַעְתִּי
וְלֹא כָּתַבְתִּי מִזְּמַן
עַכְשָׁו אַתְּ כָּל כָּךְ חֲסֵרָה לִי
חָבָל, חָבָל שֶׁאַתְּ לֹא כָּאן.

אַחֲרֵי שֶׁהִגַּעְתִּי לְיַפּוֹ
תְּקוּוֹת נוֹלְדוּ מִתּוֹךְ יֵאוּשׁ
מָצָאתִי לִי חֶדֶר וְחַצִי
עַל גַּג שֶׁל בַּיִת נָטוּשׁ.

יֵשׁ פֹּה מִטָּה מִתְקַפֶּלֶת
אִם נִרְצֶה שְׁלוֹשְׁתֵּנוּ לִישׁוֹן
אַתְּ אֲנִי וְהַיֶּלֶד
מוּל חַלּוֹן מַשְׁקִיף לַיָּם הַתִּיכוֹן.

וְאוּלַי מֵרָחוֹק יֵשׁ סִכּוּי אֶחָד לְמִילְיוֹן
וְאוּלַי מֵרָחוֹק אֵיזֶה אוֹשֶׁר מִתְגַּנֵּב אֶל הַחַלּוֹן.

חֲסֵרָה – lacking, missing
את חסרה לי – I miss you

הִגַּעְתִּי, להגיע – to arrive
יֵאוּשׁ - despair
נָטוּשׁ – abandoned

מִתְקַפֶּלֶת - folding
מַשְׁקִיף - overlooking

סִכּוּי - chance
מִתְגַּנֵּב, להתגנב – to sneak into

שְׁנַת חֲמִישִׁים סוֹף דֶּצֶמְבֶּר
בַּחוּץ מִלְחֶמֶת רוּחוֹת
הַשֶּׁלֶג צָנַח כָּאן לְפֶתַע
לָבָן מַזְכִּיר לִי נִשְׁכָּחוֹת.
עוֹד הַפֶּצַע פָּתוּחַ
לוּ רַק הָיִית אִיתִּי עַכְשָׁו
הָיִיתִי וַדַּאי מְסַפֵּר לָךְ
אֶת מָה שֶׁלֹּא יַגִּיד מִכְתָּב.

כָּאן אִם תִּרְצִי יֵשׁ לָךְ בַּיִת
וְאוֹתִי יִהְיֶה לְךְ הַמּוֹן
צְחוֹק יְלָדִים בֵּין הָעַרְבַּיִם
מוּל חַלּוֹן מַשְׁקִיף לַיָּם הַתִּיכוֹן.

וְאוּלַי מֵרָחוֹק יֵשׁ סִכּוּי אֶחָד לְמִילְיוֹן
וְאוּלַי מֵרָחוֹק אֵיזֶה אוֹשֶׁר מִתְגַּנֵּב אֶל הַחַלּוֹן.

רוּחוֹת, רוּח - wind
צָנַח, לצנוח – to fall descend
לְפֶתַע - suddenly
נִשְׁכָּחוֹת – things forgotten
פֶּצַע – wound

בֵּין הָעַרְבַּיִם - dusk

https://www.youtube.com/watch?v=uHjsbA8Jv6A (יהודה פוליקר)

https://www.youtube.com/watch?v=mMhDWaquqtM (סיסטם עאלי)

אתר יד ושם: http://www.yadvashem.org/yadvashem_hebrew.asp

אתר ארכיון הסרטים והעדויות של סטיבן שפילברג: http://www.spielbergfilmarchive.org.il/hebrew/index.html

"צפירה", אתגר קרת

ביום השואה לקחו את כל הכיתות לאוּלָם ההתעמלות. באולם סידרו מין במה מאולתרת ומאחוריה הדביקו על הקיר בריסטולים שחורים עם שמות של מחנות ריכוז וציורים של גדרות תיל. כשנכנסנו לאולם, סִיוַן ביקשה ממני שאשמור לה מקום. תפסתי לנו שני מקומות. סיון התיישבה לידי, היה קצת צפוף על הספסלים. שמתי את המרפק על הרגל שלי וגב ידי נגעה בג'ינס שלה. הג'ינס היה דק ונעים כזה, והתרגשתי כאילו נגעתי לה ממש בגוף. "איפה שרון?" שאלתי, "לא ראיתי אותו היום." הקול שלי קצת רעד. "שרון במבדקים של הקומנדו הימי," אמרה סיון בגאווה, "הוא כבר עבר כמעט את כל השלבים, נשאר לו רק עוד איזה ראיון". מרחוק ראיתי את גלעד מתקרב אלינו במעבר, "אתה יודע שהוא הולך לקבל במסיבת סיום פרס תלמיד מצטיין? המנהל כבר הודיע". "סיון", אמר גלעד שהגיע כבר ממש עד אלינו, "מה את עושה כאן? הספסלים האלה ממש לא נוחים. בואי, שמרתי לך מקום בכסאות מאחורה." "כן," חייכה אלי סיון חיוך מתנצל וקמה, "כאן ממש צפוף." היא הלכה לשבת עם גלעד מאחורה. גלעד היה החבר הכי טוב של שרון, הם שיחקו יחד בנבחרת הכדורסל של התיכון. אני הסתכלתי על הבמה ונשמתי עמוק, כף-היד שלי עדיין הזיעה. כמה מהטֶּתְנִיקִים עלו על הבמה והטקס התחיל .

אחרי שכל התלמידים דיקלמו את הקטעים הרגילים עלה על הבמה איש אחד די מבוגר עם סוודר בורדו וסיפר על אושוויץ. הוא היה אבא של מישהו מהתלמידים. הוא לא דיבר הרבה, רבע שעה בערך. אחר-כך חזרנו לכיתות . כשיצאנו החוצה ראיתי את שׁוּלֶם השרת שלנו יושב על המדרגות של חדר האחות ובוכה. "הי, שולם, מה קרה?" שאלתי. "האיש הזה באולם," אמר שולם, "אני מכיר אותו, גם אני הייתי בָּגוֹנְדֶרָן קומנדו." "אתה היית בקומנדו? מתי?" שאלתי, לא יכולתי לדמיין את שולם הרזה והקטן שלנו בשום יחידת קומנדו, אבל מי יודע, אולי. שולם ניגב את העיניים שלו בכפות ידיו ונעמד, "לא חשוב," אמר לי שולם, "לך, לך לכיתה. זה באמת לא חשוב ".

אחרי הצהריים ירדתי למרכז המסחרי. בפלאפל פגשתי את אביב וצורי. "שמעת," אמר לי צורי בפה מלא פלאפל, "שרון עבר היום את הראיון, אחרי הגיוס יש לו עוד איזה גיבושון קטן, והוא בשייטת. אתה יודע מה זה להיות בשייטת? הם בוחרים אחד מאלף..." אביב התחיל לקלל, נפתחה לו הפיתה מלמטה וכל הטחינה והמים של הסלט התחילו לנזול לו על הידיים. "פגשנו אותו עכשיו במגרש של בית-ספר. הוא וגלעד השתוללו שם, בירות והכל." צורי חצי גיחך חצי נחנק וחתיכות של עגבניה ופיתה עפו לו מהפה, "היית צריך לראות אותם עושים חארקות על האופניים של שולם, כמו ילדים קטנים. שרון היה מה זה מרוצה שעבר את שלב הראיון. אח שלי אמר שדווקא בראיון האישי נופלים הכי הרבה." הלכתי למגרש של בית-ספר, אבל

אוּלָם התעמלות – gym
במה – stage
מאולתרת – improvised
בריסטול – cardboard
גדר תייל – barbed wire fence

צפוף – crowded
ספסל – bench
דק – thin
לרעוד – to quiver, shake

מבדקים – testing

מצטיין – excellent

להזיע – to sweat
טתניקים – ninth graders
טקס – ceremony

לדקלם – to recite

שרת – janitor

גיבושון – short army prep (several days of extreme physical and mental testing)
שייטת – elite marines unit
לקלל – to curse
לנזול – to drip
מגרש – courtyard
להשתולל – to go wild
לגחך - to smirk
להחנק – to choke
חארקות - skidding

אף אחד לא היה שם. האופניים של שולם, שהיו קשורות תמיד למעקה שליד חדר האחות, נעלמו ,על המדרגות היתה זרוקה שרשרת מפורקת ומנעול של יַרְדֵּנִי. בבוקר שבאתי לבית-ספר האופניים עוד לא היו שם. חיכיתי שכולם יכנסו לכיתות ואז הלכתי לספר למנהל. המנהל אמר שעשיתי את הדבר הנכון, ושאף אחד לא יֵדַע על השיחה שלנו, וביקש מהמזכירה שתרשום לי פתק איחור. באותו יום לא קרה כלום, וגם לא ביום שאחרי, אבל ביום חמישי המנהל נכנס לכיתה עם שוטר במדים וביקש משרון וגלעד לצאת . לא עשו להם כלום, רק הזהירו אותם. את האופניים הם לא יכלו להחזיר, כי סתם זרקו אותם באיזה מקום, אבל אבא של שרון בא במיוחד לבית-ספר והביא לשולם אופני ספורט חדשות. שולם בהתחלה לא רצה לקחת אותם. "הכי בריא ללכת ברגל", אמר לאבא של שרון. אבל אבא של שרון התעקש ושולם בסוף לקח אותם. זה היה מצחיק לראות את שולם נוסע על אופני ספורט, ואני ידעתי שהמנהל צדק ובאמת עשיתי את הדבר הנכון. אף-אחד לא חשד שסיפרתי, ככה לפחות חשבתי אז. היומיים הבאים עברו כרגיל, אבל ביום שני שבאתי לבית-ספר חיכתה לי סיון בחצר. "תשמע, אלי," היא אמרה לי, "שרון גילה שאתה זה שהלשנת על האופניים, אתה חייב להסתלק מכאן לפני שהוא וגלעד יתפסו אותך". השתדלתי להסתיר את הפחד, לא רציתי שסיון תראה שאני מפחד. "מהר, תברח," היא אמרה. ואני התחלתי ללכת. "לא, לא משם", משכה את זרועי. מגע ידה היה קר ונעים. "הם יבואו מהשער אז כדאי שתצא מהחור בגדר שמאחורי הצריפים". שמחתי שסיון דואגת לי כל-כך, אפילו יותר משפחדתי .

מאחורי הצריפים חיכה לי שרון. "אל תחשוב על זה אפילו", אמר, "אין לך סיכוי". הסתובבתי. מאחורי עמד גלעד. "תמיד ידעתי שאתה נקניק", אמר שרון, "אבל אף פעם לא חשבתי שאתה טיפוס של מלשין". "למה הלשנת עלינו, יא זבל?" דחף אותי גלעד בכוח, עפתי על שרון והוא דחף אותי ממנו. "אני אגיד לך למה הוא הלשין". אמר שרון, "בגלל שאלי שלנו קנאי מלוכלך. הוא מסתכל עלי ורואה שאני תלמיד יותר טוב ממנו וספורטאי יותר טוב ממנו, ושיש לי חברה שהיא הבחורה הכי יפה בבית-ספר, בזמן שהוא עוד מסכן ובתול, וזה אוכל אותו מבפנים". שרון הוריד את ז'קט העור שלו והושיט אותו לגלעד, "אז הנה, אלי, הִצְטַלַחְתָּ, דפקת אותי," אמר ופתח את רצועת שעון הצלילה שלו ושם אותו בכיס. "אבא שלי חושב שאני גנב, כמעט פתחו לי תיק במשטרה .תלמיד מצטיין אני כבר לא אקבל. עכשיו אתה מרוצה?" רציתי להגיד לו שזה לא בגלל זה ,שזה בגלל שולם, שגם הוא היה ביחידת קומנדו, שהוא בכה כמו ילד ביום השואה. במקום זה אמרתי, "זה בכלל לא זה... לא הייתם צריכים לגנוב לו את האופניים, לא היה בזה שום טעם. אין לכם כבוד". כשדיברתי רעד לי הקול, "אתה שומע, גלעד, השטינקר הבכיין הזה יסביר לנו מה זה כבוד. כבוד זה לא להלשין על חברים, יא חרא", אמר שרון ואיגרף את ידו, "אני וגלעד נלמד אותך עכשיו מה זה כבוד, בדרך הקשה". רציתי לזוז משם, לברוח ,להרים את הידיים כדי להגן על

מעקה – handrail
מפורק – dismantled
מנעול – lock
מדים – uniform
להתעקש – to insist
לחשוד – to suspect
להלשין – to snitch
להסתלק – to leave
להסתיר – to hide
גדר – fence
צריפים – sheds
נקניק – slang: a—hole, an undependable coward
לדחוף – to push
קנאי – jealous
בתול – a virgin
להושיט – to hand over
רצועה – strap
צלילה – diving
שטינקר – מיידיש: מלשין
לאגרף – to make a fist

הפנים אבל הפחד שיתק אותי. פתאום משום מקום באה צפירה, שכחתי בכלל שהיום יום הזכרון. שרון וגלעד הזדקפו שניהם. הסתכלתי עליהם עומדים כמו בובות בחלון ראווה, וכל הפחד שלי פתאום נעלם. גלעד שעמד מתוח, עיניו עצומות, והחזיק את הז׳קט של שרון בידו נראה לי כמו קולב בגדים מְגוּדָל. ושרון, עם המבט הרצחני שלו והיד המאוגרפת, נראה פתאום כמו ילד קטן שמנסה לחקות איזה פּוֹזָה שראה פעם בסרט פעולה .הלכתי לַפִּירְצָה בגדר ויצאתי ממנה לאט ובשקט, מאחורי שמעתי את שרון מסנן בשקט, ״אנחנו עוד נזיין אותך״. אבל הוא לא זז אפילו מילימטר. אני המשכתי ללכת הביתה, עובר ברחוב בין האנשים הקפואים כמו בובות שעווה, הצפירה עוטפת אותי במגן בלתי-נראה.

לשתק – to paralyze
להזדקף – לעמוד ישר

חלון ראווה – a shop window
מתוח – stretched out, taut
קולב – hanger

פירצה – חור, פֶּתַח
לסנן – to slur through the teeth

שעווה – wax
מגן - shield

להאזנה לסיפור:
http://msradio.huji.ac.il/wwwroot/drama/zfira48k.mp3

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות איבה

מתוך "וואללה חדשות", 25 באפריל 2012

עובד על ידי אסנת אהרוני

יום הזיכרון 2012: למה הומור שואה כן והומור שכול לא?

לאחר שהתמודדות עם יום השואה באמצעות הומור הפכה למקובלת, למה אנחנו לא יכולים לעשות אותו דבר עם עצב השכול ויום הזיכרון? יוצרים מסבירים

בכל שנה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה אנחנו שומעים גם בדיחות שחורות בנושא. לצד הדמעות והטקסים, אפילו האנשים שרואים את עצמם כקרובים ביותר לנושא, כמו בני הדורות השני והשלישי למשל, מעזים להשתחרר מעט ולצחוק מבדיחה כלשהי על היטלר, גטו או טלאים צהובים. הבדיחות האלו לא בהכרח נשמעות רק ביום השואה. יש סיכוי שתשמעו אותן גם בימים רגילים. לא מדובר בעניין חדש, לא בהומור גבוה במיוחד ומה שבטוח, כבר מזמן לא מדובר בְּטָאבּוּ.

הומור השואה השתקע בשגרה הישראלית והפסיק כבר מזמן לזעזע; אבל ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות האיבה המצב הפוך. קשה לדמיין משהו מְבֻדָּר בשכול ונראה בלתי אפשרי למצוא שביב הומור בפיגועים רצחניים. הנושאים האלו רחוקים אלפי שנות אור מָרֶמָז לחיוך או לצחוק.קרה אפילו ב"ארץ נהדרת" דוד ליפשיץ

באחד מהפרקים של "סאות'פארק", סדרת האנימציה שלא יודעת מהי משמעות המילה "טאבו", אנשי העיירה מבינים שנדרשות לחלוף 23 שנים מאירוע טראגי על-מנת שיהפוך למצחיק ולנושא לבדיחות. נראה שהמציאות לא רחוקה מאותה ההנחה.

"קומדיה היא טרגדיה ממרחק הזמן. מישהו אמר את זה פעם", אומר עוזי וייל, האיש מאחורי "החמישייה הקאמרית", "הרצועה", ועוד - לא אדם שמפחד להתלכלך בהומור שחור. "כשמשהו מאוד מאוד כואב קשה לצחוק עליו. מתי כן יש צורך בהומור? כשאתה צריך לשחרר משהו. כשנוצר פער בין רגש שאתה אמור להרגיש אבל אתה לא באמת מרגיש אותו. הבדיחה מצביעה על כך שמשהו השתנה", הוא מסביר. "הבדיחה נכנסת למקום שלכאורה אסור להיכנס אליו רגשית. שאתה לא מרשה לעצמך כי הוא חסום וכי הוא מסומן ככואב, אבל בעצם הוא כבר לא כל כך כואב. ואז היא באה, ומכיוון שהיא נעימה ומצחיקה היא נותנת לך להיכנס למקום שמסומן ככואב ולהסתכל עליו מזווית חדשה - להראות לך שמשהו השתנה."

"מכיוון שיום הזיכרון נורא קרוב אלינו וכולנו מכירים ישירות או בעקיפין מישהו שנפל, אין פה פער רגשי. הכאב עדיין כואב ולא צריך להשתחרר כי זה עדיין כאן", ממשיך וייל. "ככל שמלחמות הופכות לפחות הֶרוֹאִיוֹת והן יותר מָפקָדִים שנותנים מָפּוֹת לאנשים, יהיה יותר קל לצחוק על זה. רק כשייווצר פער זמנים מורגש בין המלחמה האחרונה לזמן הנוכחי אולי ייווצר הומור כזה. הבדיחה אמורה להשקיט את הכאב. אתה לא מתבדח כי אתה רוצה ללעוג לזה - רק כי אתה רוצה להשתחרר."

bereavement – שכול
coping – התמודדות
sadness – עצב

tears – דמעות
to dare – מעזים, להעז

to settle, establish – להשתקע
routine – שגרה
to shock – לזעזע
hatred – איבה
entertaining – מבדר

are required – נדרשות
לחלוף – לעבור
assumption – הנחה

gap – פער
to point – מצביעה, להצביע
seemingly – לכאורה
blocked – חסום
angle – זווית

indirectly – בעקיפין

נוכחי – עכשיו
to mock – ללעוג

מכתב קטן

מילים ולחן: דני רובס

מִכְתָּב קָטָן לְאִישׁ אֶחָד רָחוֹק מִכָּאן
וּבוֹ תְּמוּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ זִיכָּרוֹן יָשָׁן
שְׁנֵינוּ מְחַיְּכִים לַמַּצְלֵמָה
לִפְנֵי שֶׁהוּא הָלַךְ לַמִּלְחָמָה
חַמָּה יָדוֹ הָיְתָה כְּשֶׁהוּא חִיבֵּק אוֹתִי
כְּבָר לֹא בּוֹכָה
גַּם לֹא בְּלֵילָה לְבַדִּי
רַק הַזְּמַן חוֹבֵשׁ אֶת הַפְּצָעִים
הָאֵלֶּה שֶׁבַּחוּץ וְאֶת הָהֵם שֶׁלֹּא רוֹאִים

יֵשׁ וַדַּאי בְּמָקוֹם נִסְתָּר
תְּשׁוּבָה לְכָל דָּבָר
אָז לָמָּה דַּוְקָא לִי
נִגְמַר הַכֹּל לִפְנֵי שֶׁהִתְחִיל

מִכְתָּב קָטָן לְאִישׁ אֶחָד רָחוֹק מִכָּאן
וּבוֹ רֵיחוֹת שָׂדֶה פָּתוּחַ שֶׁל דָּגָן
כַּף רַגְלֵינוּ עַל הָאֲדָמָה
לִפְנֵי שֶׁהוּא הָלַךְ לַמִּלְחָמָה
חַמָּה יָדוֹ הָיְתָה כְּשֶׁהוּא חִיבֵּק אוֹתִי
כְּבָר לֹא בּוֹכָה
רוֹאָה כְּמוֹ בְּהֵילוּךְ אִיטִי
כָּל הַנְּשִׁימוֹת, הָרְגָעִים
הָאֵלֶּה שֶׁבַּחוּץ וְאֶת הָהֵם
שֶׁלֹּא רוֹאִים

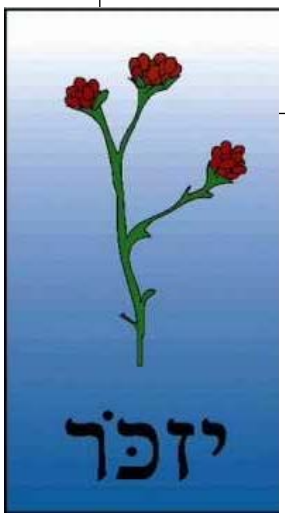
יֵשׁ וַדַּאי בְּמָקוֹם נִסְתָּר ...

מִכְתָּב קָטָן לְאִישׁ אֶחָד רָחוֹק מִכָּאן
וּבוֹ תְּמוּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ זִיכָּרוֹן יָשָׁן
שְׁנֵינוּ מְחַיְּכִים לַמַּצְלֵמָה
לִפְנֵי שֶׁהוּא הָלַךְ לַמִּלְחָמָה ...

לחבוש פצעים – to dress wounds

נסתר – hidden

דגן - wheat

https://www.youtube.com/watch?v=eWuAgaOcXy8

https://www.youtube.com/watch?v=0zLy1Gbe5xI